

128328

แบบแผนกระบวนการสร้างอำนาจทางการเมืองภาคประชาชน
ในภาคตะวันออกเฉียงเหนือ

นลยสุนทร ธนศิลป์พิชิต

มหาวิทยาลัยราชภัฏมหาสารคาม
RAJABHAT MAHASARAKHAM UNIVERSITY

วิทยานิพนธ์นี้เป็นส่วนหนึ่งของการศึกษาตามหลักสูตร
ปริญญารัฐศาสตรดุษฎีบัณฑิต สาขาวิชารัฐศาสตร์
มหาวิทยาลัยราชภัฏมหาสารคาม
พ.ศ. 2562

สงวนลิขสิทธิ์ของมหาวิทยาลัยราชภัฏมหาสารคาม

ใบอนุญาตวิทยานิพนธ์
มหาวิทยาลัยราชภัฏมหาสารคาม

เรื่อง : แบบแผนกระบวนการสร้างอำนาจทางการเมืองภาคประชาชน ในภาคตะวันออกเฉียงเหนือ

ผู้วิจัย : นายสุนทร ธนศิลปพิชิต

ได้รับอนุมัติเป็นส่วนหนึ่งของการศึกษาตามหลักสูตร ปริญญารัฐศาสตรดุษฎีบัณฑิต
สาขาวิชารัฐศาสตร์

(รองศาสตราจารย์ ดร.เสาวลักษณ์ โกศลกิตติอัมพร)
คณบดีคณะรัฐศาสตร์และรัฐประศาสนศาสตร์

(ผู้ช่วยศาสตราจารย์ ดร.ไพศาล วรริคำ)
คณบดีบัณฑิตวิทยาลัย

มหาวิทยาลัยราชภัฏมหาสารคาม

MAHASARAKHAM RAJABHAT MAHASARAKHAM UNIVERSITY

คณะกรรมการสอบวิทยานิพนธ์

ประธานกรรมการ

(รองศาสตราจารย์ ดร.พรอัมรินทร์ พรหมเกิด)

กรรมการ

(ผู้ช่วยศาสตราจารย์ ดร.ธนพฤษก์ ชามะรัตน์)

กรรมการ

(อาจารย์ ดร.ทัชชวัฒน์ เหล่าสุวรรณ)

กรรมการ

(รองศาสตราจารย์ ดร.ปิยลักษณ์ โพธิวรรณ)

แบบแผนกระบวนการสร้างอำนาจทางการเมืองภาคประชาชน
ในภาคตะวันออกเฉียงเหนือ

มหาวิทยาลัยราชภัฏมหาสารคาม
RAJABHAT MAHA SARAKHAM UNIVERSITY

นายสุนทร ธนศิลป์พิชิต

วิทยานิพนธ์ปริญญารัฐศาสตรดุษฎีบัณฑิต
มหาวิทยาลัยราชภัฏมหาสารคาม

พ.ศ. ๒๕๖๓

แบบแผนกระบวนการสร้างอำนาจทางการเมืองภาคประชาชน
ในภาคตะวันออกเฉียงเหนือ

นายสุนทร รัตนศิลปพิชิต

มหาวิทยาลัยราชภัฏมหาสารคาม
RAJABHAT MAHASARAKHAM UNIVERSITY

วิทยานิพนธ์นี้เป็นส่วนหนึ่งของการศึกษาตามหลักสูตร
ปริญญารัฐศาสตรดุษฎีบัณฑิต สาขาวิชารัฐศาสตร์
มหาวิทยาลัยราชภัฏมหาสารคาม
พ.ศ. ๒๕๖๒

สงวนลิขสิทธิ์ของมหาวิทยาลัยราชภัฏมหาสารคาม

ชื่อเรื่อง : แบบแผนกระบวนการสร้างอำนาจทางการเมืองภาคประชาชนในภาค
ตะวันออกเฉียงเหนือ

ผู้วิจัย : นายสุนทร ธนศิลป์พิชิต

ปริญญา : รัฐศาสตรดุษฎีบัณฑิต (รัฐศาสตร์)
มหาวิทยาลัยราชภัฏมหาสารคาม

อาจารย์ที่ปรึกษา : อาจารย์ ดร.ทัชชววัฒน์ เหล่าสุวรรณ
รองศาสตราจารย์ ดร.ปิยลักษณ์ โพธิวรรณ

ปีการศึกษา : 2563

บทคัดย่อ

การวิจัยเชิงคุณภาพ เรื่อง แบบแผนกระบวนการสร้างอำนาจทางการเมืองภาคประชาชนในภาคตะวันออกเฉียงเหนือ มีวัตถุประสงค์เพื่อ ศึกษาแบบแผนกระบวนการสร้างอำนาจทางการเมืองภาคประชาชนในภาคตะวันออกเฉียงเหนือ ในการวิจัยครั้งนี้ผู้วิจัยได้ใช้ระเบียบวิธีวิจัยเชิงคุณภาพเพื่อเก็บรวบรวมข้อมูล โดยใช้หน่วยในการวิเคราะห์ข้อมูลเชิงคุณภาพ กับภาคประชาชนที่เป็นระดับแกนนำ และประชาชนผู้เคยเข้าร่วมกิจกรรมทางการเมืองซึ่งเป็นผู้ให้ข้อมูลหลัก จำนวน 60 คน ได้แก่พื้นที่อีสานเหนือ และอีสานใต้ โดยใช้แนวทางการสัมภาษณ์แบบกึ่งโครงสร้าง การสัมภาษณ์แบบเจาะลึก การสังเกตแบบมีส่วนร่วมและไม่มีส่วนร่วม

ผลการวิจัยพบว่า แบบแผนกระบวนการสร้างอำนาจทางการเมืองภาคประชาชนในภาคตะวันออกเฉียงเหนือ เกิดขึ้นจากการต่อสู้หรือเรียกร้องของประชาชนจำนวนมากต่อรัฐบาล เพื่อให้ตนเองมีอำนาจทางการเมืองที่สามารถทำตนเองให้ได้รับประโยชน์จากการเมือง หรือการกำหนดนโยบายของรัฐบาลได้อย่างถูกต้อง การที่จะสร้างอำนาจทางการเมืองให้ภาคประชาชนเกิดความเข้มแข็งมากขึ้นนั้น ภาคประชาชนต้องรวมกลุ่มทางสังคม ที่สำคัญ คือ การพัฒนาไปสู่การจัดตั้งเป็นองค์กรและการเคลื่อนไหว ประกอบด้วย 1) หน่วยพื้นฐานของขบวนการเคลื่อนไหวทางสังคม 2) กลุ่มที่มีกฎระเบียบที่เป็นทางการเกี่ยวกับการกำหนดเป้าหมายการเป็นสมาชิก 3) กลุ่มหรือองค์กรที่ประสานงานร่วมมือกันในลักษณะชั่วคราว หรือถาวร 4) โครงสร้างสนับสนุนช่วยเหลือ 5) พื้นที่สาธารณะที่ช่วยสนับสนุนขบวนการเคลื่อนไหวทางสังคม 6) สภาวะแวดล้อมที่เอื้อต่อกระบวนการเคลื่อนไหวทางสังคม นอกจากนั้นในการสร้างองค์กรขบวนการที่เกิดความเข้มแข็ง พบว่า จะต้องมีการเชื่อมต่อกันระหว่างองค์กร ซึ่งการเมืองภาคประชาชนในภาคตะวันออกเฉียงเหนือ พบว่า มีการเชื่อมต่อกันระหว่างองค์กร จากองค์กรระดับกลุ่ม เป็นองค์กรระดับตำบล ระดับอำเภอ ระดับจังหวัด ระดับประเทศ เพื่อแสดงพลังต่อรัฐส่วนกลาง การเชื่อมต่อดังกล่าว พบว่า มีการเชื่อมต่อกันสามระดับ กล่าวคือ 1) ความสัมพันธ์แบบการเชื่อมต่อในระดับความแข็งแรงอย่างต่ำ 2) ความสัมพันธ์แบบการ

เชื่อมต่อในระดับความแข็งแรงอย่างกลาง 3) ความสัมพันธ์แบบการเชื่อมต่อในระดับความแข็งแรงอย่างมาก สรุปได้ว่า กระบวนการทั้งหมดดังกล่าวนำไปสู่รูปแบบการเคลื่อนไหวทางการเมืองภาคประชาชน กล่าวคือ (1) การเคลื่อนไหวร้องทุกข์หรือเรียกร้องให้รัฐเข้ามาแก้ไขปัญหาที่ไม่ได้รับการเหลียวแล (2) การเคลื่อนไหวที่มุ่งตรวจสอบกระบวนการใช้อำนาจรัฐ (3) การประท้วงอำนาจรัฐ และเรียกร้องการถ่ายโอนอำนาจที่รัฐเคยมีมาเป็นของประชาชน (4) การร่วมมือเชิงวิพากษ์กับรัฐ หรือความผูกพันในเชิงสร้างสรรค์เพื่อเบียดแย่งพื้นที่ในกระบวนการใช้อำนาจมาเป็นของประชาชนอย่างแท้จริง ซึ่งนำไปสู่กระบวนการสร้างอำนาจทางการเมืองภาคประชาชนในภาคตะวันออกเฉียงเหนือที่มีความเข้มแข็งมากขึ้น

คำสำคัญ : แบบแผนกระบวนการสร้างอำนาจภาคประชาชน, การเมืองภาคประชาชน, ขบวนการเคลื่อนไหวทางการเมือง

มหาวิทยาลัยราชภัฏมหาสารคาม
RAJABHAT MAHASARAKHAM UNIVERSITY

Title : Patterns of Civil Political Power Building Process in Northeastern Thailand

Author : Mr.Sunait Thanasinlapaphichit

Degree : Political Science Program (Political Science)
Rajabhat Maha Sarakham University

Advisors : Dr. Tatchawat Laosuwan
Assoc Professor Dr. Piyaluk Potiwan

Year : 2020

ABSTRACT

This research aims to study Pattern of the Process of Political Power Building in the Northeast Is a qualitative research Collecting data with the leading sector And 60 people who have participated in political activities, which are key informants, divided into northeast Namely Udon Thani and South Isan, including Nakhon Ratchasima In-depth interviews and focus group discussions

The research found that Pattern of the process of creating political power for the people in the northeast. Arising from the struggle or demand of many people to the government. In order to have political power in order to be able to benefit from politics Or the government policy must be correct, transparent, thorough and fair at all times In order to strengthen political power to strengthen the people's sector, The public sector must include social groups that are important to the development of the organization. (Organization and movement) consisting of 1) basic units of social movement 2) groups that have formal rules regarding membership targeting 3) groups or organizations that coordinate together in a temporary or permanent manner 4) Support structure 5) Public areas that support social movements 6) Environment that is conducive to social movement processes In addition, to create a strong movement organization Found that there must be a connection between the organization In the politics of the people in the northeast region, it is found that there is a connection between organizations from local organizations. Is a sub-district organization at the district level, the provincial level, the national level to show power to the central state Such beliefs have found that The three levels of

connection That is, 1) connection with a low strength level 2) a connection with a medium strength 3) a connection with high strength It can be concluded that all such processes lead to the form of public-political movements, which are (1) the movement of grievances or the government's need to solve problems that are not cared for (2) movements aimed at investigating The process of using state power (3) protesting state power and demanding the transfer of power that the state had previously belonged to people (4) Critical cooperation with the state Or creative engagement to squeeze space in the process of empowering people to be truly Helping to strengthen the political power process in the northeastern region

Keywords : Civil empowerment process, People's civil politics, New Social Movements

มหาวิทยาลัยราชภัฏมหาสารคาม
RAJABHAT MAHASARAKHAM UNIVERSITY

กิตติกรรมประกาศ

วิทยานิพนธ์ฉบับนี้ สำเร็จสมบูรณ์โดยได้รับความกรุณา และความช่วยเหลืออย่างสูงยิ่งจาก ดร.ทชชวัฒน์ เหล่าสุวรรณ ประธานกรรมการควบคุมวิทยานิพนธ์ รองศาสตราจารย์ ดร.ปิยลักษณ์ โพธิวรรณ กรรมการควบคุมวิทยานิพนธ์ รองศาสตราจารย์ ดร.พรอัมรินทร์ พรหมเกิด ประธานกรรมการสอบ และ ผู้ช่วยศาสตราจารย์ ดร.ธนพฤษช์ ชามะรัตน์ กรรมการสอบและผู้ทรงคุณวุฒิ

ขอขอบคุณ ผู้ช่วยศาสตราจารย์ ดร.อนุสรณ์ พัฒนสานต์ ผู้ช่วยศาสตราจารย์ ดร.ธนพฤษช์ ชามะรัตน์ ผู้ช่วยศาสตราจารย์ ดร.สุรพล พรหมกุล ที่ให้ความกรุณาตรวจคุณภาพเครื่องมือในงานวิจัย
ชิ้นนี้

ขอขอบคุณ พ่อ แม่ ครู อาจารย์ ผู้ประสิทธิ์ประสาทวิชาให้ แม่สมดี ธนศิลป์พิชิต
แม่ณฤมิต ตรคำ

ขอขอบคุณ ดร.ไพฑูย์ มาเมือง ผู้ให้การสนับสนุน ทำให้การศึกษาในครั้งนี้ สำเร็จลุล่วงไป
ด้วยดี

นายสุนทร ธนศิลป์พิชิต

มหาวิทยาลัยราชภัฏมหาสารคาม
RAJABHAT MAHASARAKHAM UNIVERSITY

สารบัญ

หัวข้อ	หน้า
บทคัดย่อ	ค
ABSTRACT	จ
กิตติกรรมประกาศ.....	ช
สารบัญ	ซ
สารบัญภาพ	ญ
บทที่ 1 บทนำ	1
1.1 ความเป็นมาและความสำคัญของการวิจัย	1
1.2 คำถามวิจัย.....	7
1.3 วัตถุประสงค์การวิจัย	7
1.4 ขอบเขตการวิจัย	7
1.5 นิยามศัพท์เฉพาะ	8
1.6 ประโยชน์ที่คาดว่าจะได้รับ.....	9
บทที่ 2 การทบทวนวรรณกรรม	10
2.1 แนวคิดเกี่ยวกับการเมืองแบบประชาธิปไตย	10
2.2 แนวคิดเกี่ยวกับการเมืองภาคประชาชน	22
2.3 แนวคิดเกี่ยวกับอำนาจ.....	52
2.4 งานวิจัยที่เกี่ยวข้อง	59
2.5 กรอบแนวคิดในการวิจัย	62
บทที่ 3 วิธีดำเนินการวิจัย	64
3.1 รูปแบบการวิจัย	64
3.2 หน่วยการวิเคราะห์	65
3.3 กลุ่มเป้าหมาย/ ผู้ให้ข้อมูลสำคัญ	65
3.4 พื้นที่ใช้ในการวิจัย	66
3.5 เครื่องมือการวิจัย	66
3.6 วิธีการเก็บรวบรวมข้อมูล	67

หัวเรื่อง	หน้า
3.7 การวิเคราะห์ข้อมูล	69
3.8 การนำเสนอข้อมูล	70
บทที่ 4 แบบแผนกระบวนการสร้างอำนาจทางการเมืองภาคประชาชน	
ในภาคตะวันออกเฉียงเหนือ	71
4.1 กระบวนการสร้างอำนาจทางการเมืองภาคประชาชนในภาคตะวันออกเฉียงเหนือ	72
4.2 แบบแผนกระบวนการสร้างอำนาจทางการเมืองภาคประชาชน	
ในภาคตะวันออกเฉียงเหนือ	91
บทที่ 5 สรุปผล อภิปรายผล และข้อเสนอแนะ	96
5.1 สรุปผลการวิจัย	96
5.2 อภิปรายผล	99
5.3 ข้อเสนอแนะ	103
บรรณานุกรม	104
ภาคผนวก	114
ภาคผนวก ก เครื่องมือที่ใช้ในการวิจัย	115
ภาคผนวก ข ข้อมูลผู้ให้สัมภาษณ์	122
ภาคผนวก ค หนังสือแต่งตั้งผู้เชี่ยวชาญ	125
การเผยแพร่ผลงานวิจัย	130
ประวัติผู้วิจัย	131

สารบัญภาพ

ภาพที่	หน้า
2.1	แผนภาพแสดงการเปลี่ยนแปลงทุกๆ 40 ปี หรือทุกสี่ทศวรรษ 16
2.2	การเปลี่ยนแปลงก่อนและหลัง 24 มิถุนายน พ.ศ. 2475 17
2.3	การเปลี่ยนแปลงหลัง 24 มิถุนายน พ.ศ. 2475 17
2.4	ดุลภาพระหว่างสิทธิเสรีภาพและอำนาจรัฐและผลต่อระบอบการปกครอง แบบประชาธิปไตย 20
2.5	กรอบคิดเชิงทฤษฎีการจัดการทางสังคมเพื่อการอธิบายการพัฒนา การเมืองภาคประชาชน 45
2.6	กระบวนการสร้างอำนาจทางการเมืองภาคประชาชน 46
2.7	ตัวแบบกระบวนการระดมทรัพยากรในขบวนการทางสังคม 58
4.1	แบบแผนกระบวนการสร้างอำนาจทางการเมืองภาคประชาชน ในภาตวันออกเฉียงเหนือ 92

บทที่ 1

บทนำ

1.1 ที่มาและความสำคัญของปัญหา

นับตั้งแต่ พ.ศ. 2475 เป็นต้นมา ประเทศไทยได้เปลี่ยนแปลงระบอบการปกครองจากสมบูรณาญาสิทธิราชมาเป็นประชาธิปไตยอันมีพระมหากษัตริย์ทรงเป็นประมุข ซึ่งระบอบการปกครองที่เปิดโอกาสให้ประชาชนได้มีส่วนร่วมหรือมีอำนาจทางการเมืองเป็นครั้งแรก และสามารถเข้ามามีบทบาทในการกำหนดทิศทางการพัฒนาประเทศ ทั้งทางตรงและทางอ้อม ระบอบการปกครองดังกล่าวเป็นการสะท้อนให้เห็นว่า อำนาจในการปกครองแท้จริง คือ อำนาจของประชาชน ประชาชนคือเจ้าของประเทศ (ลิขิต ธีรเวคิน, 2554, น. 134) ดังคำกล่าวของอับราฮัม ลินคอล์น ประธานาธิบดีแห่งสหรัฐอเมริกาว่า “การปกครองของประชาชน โดยประชาชนและเพื่อประชาชน”

อย่างไรก็ตาม ถึงแม้ประเทศไทยได้รับเอาระบอบการปกครองแบบประชาธิปไตยเข้ามาใช้ในการปกครองประเทศ แต่ประชาชนกลับยังไม่มีอำนาจอย่างแท้จริง เพราะประชาชนได้ให้อำนาจกับบุคคลอื่น เพื่อมาใช้อำนาจปกครองตนเองแทน ทำให้อำนาจไม่ได้อยู่ที่ประชาชนอย่างแท้จริง อำนาจกลับไปอยู่กับฝ่ายปกครองหรือรัฐบาล ส่วนหนึ่งเป็นเพราะระบอบประชาธิปไตยของประเทศไทย คือ ระบอบประชาธิปไตยแบบตัวแทน ที่ประชาชนเป็นผู้เลือกรัฐบาลเข้ามาทำหน้าที่ในการบริหารประเทศโดยอาศัยอำนาจของประชาชนในการตัดสินใจหรือทำหน้าที่แทนประชาชน อำนาจของประชาชนส่วนใหญ่อยู่กับชนชั้นนำของประเทศ หรือ “กลุ่ม อำมาตยาธิปไตย” เช่น ข้าราชการ นักการเมือง การใช้อำนาจของรัฐบาลส่วนมาก จึงเป็นการใช้เพื่อตอบสนองของกลุ่ม อำมาตยาธิปไตย (ลิขิต ธีรเวคิน, 2554 , น. 213-215) แต่ไม่ได้ตอบสนองความต้องการของประชาชนส่วนใหญ่ ทำให้ประชาชน เริ่มตระหนักถึงอำนาจของตนมากขึ้น ประชาชนจำนวนมากเริ่มเรียกร้องและแสดงอำนาจในฐานะเป็นผู้มีอำนาจทางการเมืองมากขึ้น จนในที่สุดประชาชนเริ่มเคลื่อนไหวทางการเมืองมากขึ้น เนื่องจากเกิดความรู้สึกว่า การเมืองเป็นเรื่องที่ประชาชนต้องรับผิดชอบร่วมกัน การใช้อำนาจทางการเมืองล้วนมีผลต่อวิถีชีวิตของประชาชนทั้งสิ้น” (สมบัติ อารงธัญวงศ์, 2549)

การสำนึกรู้ทางการเมืองดังกล่าวทำให้เกิดการเมืองในมิติใหม่หรือที่เรียกว่า “การเมืองภาคประชาชน” การเมืองภาคประชาชน เป็นการแสดงอำนาจของประชาชนโดยตรง เพื่อให้ตนเองมีบทบาทโดยตรงต่อการบริหารของรัฐบาล ที่สอดคล้องกับความต้องการของประชาชน และสามารถเข้าถึงแหล่งบริการขั้นพื้นฐานได้มากขึ้น นอกจากนี้ยังเป็นการลดฐานะการครอบงำ โดยการโอนอำนาจบางส่วนมาให้ประชาชนได้ดูแลชีวิตตนเองโดยตรง เป็นปฏิกิริยาตอบโต้การใช้อำนาจรัฐเพื่อถ่วงดุลอำนาจการครอบงำของระบบตลาดเสรีโดยภาคประชาชน และเป็นกระบวนการใช้อำนาจ

ทางตรงของประชาชนที่มากไปกว่าการเลือกตั้ง เพื่อเข้าไปสู่กระบวนการทางนโยบายทุกขั้นตอน โดยมีจุดหมายสำคัญคือ การลดระดับการปกครองโดยรัฐ จำกัดขอบเขตอำนาจรัฐ ให้สังคมดูแลตนเอง ถ่วงดุลอำนาจรัฐด้วยประชาสังคมโดยไม่มุ่งยึดอำนาจรัฐ (เสกสรรค์ ประเสริฐกุล, 2547) เพื่อให้อำนาจทางการเมืองโดยตรง และไม่ต้องผ่านรัฐตั้งก่อน ผลักดันให้รัฐใช้อำนาจที่เหลือสนองเจตนาของประชาชน (แทนที่จะสนองผลประโยชน์ของฝ่ายทุน) ดำเนินการต่อสู้ด้วยวิธีขยายสิทธิประชาธิปไตยออกไป และย้ายจุดเน้นจากการเมืองแบบเลือกตั้งผู้แทน มาเป็นการเมืองแบบมีส่วนร่วม (ขณะที่ฝ่ายทุนใช้ตลาดเสรีเป็นฐานที่มั่นสำคัญ) (เกษียร เตชะพีระ, 2554)

การเมืองภาคประชาชน จึงเป็นการแสดงอำนาจของประชาชนมากขึ้น ผ่านการรวมกลุ่มในรูปแบบต่าง ๆ เพื่อเรียกร้องให้รัฐบาลแก้ไขปัญหาที่เกิดขึ้น เช่น การรวมกลุ่มเพื่อเรียกร้องของชาวไร่ชาวนา ให้ประกันราคาพืชผลการเกษตรที่ตกต่ำ การรวมกลุ่มเรียกร้องของสหภาพแรงงานเพื่อให้รัฐและนายจ้างทบทวนการกำหนดอัตราค่าจ้างขั้นต่ำเนื่องจากค่าใช้จ่ายที่สูงขึ้น การรวมกลุ่มในลักษณะดังกล่าวเกิดขึ้นภายใต้อุดมการณ์ความเชื่อที่เหมือนกันหรือที่เรียกว่า การเคลื่อนไหวทางสังคม (Social Movement) (สุวิดา ธรรมมณีวงศ์, 2543)

การเคลื่อนไหวเรียกร้องของประชาชนเริ่มตั้งแต่ต้นทศวรรษ 1970 ในประเทศอุตสาหกรรมก้าวหน้าในซีกโลกตะวันตก เช่น ขบวนการต่อต้านอาวุธนิวเคลียร์ ขบวนการสันติภาพ ขบวนการเรียกร้องสิทธิต่างๆ อย่างเช่นขบวนการสิทธิสตรี ขบวนการเคลื่อนไหวของคนพื้นเมืองดั้งเดิมในประเทศต่างๆ เป็นต้น (ไชยรัตน์ เจริญสินโอสถ, 2545)

ซึ่งการเคลื่อนไหวทางการเมืองของประชาชนในอดีต มีแนวคิดร่วมในการผลักดัน หรือต้องการเปลี่ยนแปลงการปกครองตลอดถึงการเปลี่ยนแปลงรัฐบาลเป็นหลัก แต่กระบวนการเคลื่อนไหวทางการเมืองแบบใหม่ และขบวนการเคลื่อนไหวทางสังคมแบบใหม่ ที่มุ่งหวังจะกดดันรัฐเพื่อสร้างทางเลือกที่ดีกว่า (พิภพ ธงไชย, 2546) โดยใช้รูปแบบการเคลื่อนไหวในหลายแบบ เช่น การแสดงความคิดเห็นวิพากษ์วิจารณ์ การเสนอข้อเสนอนะและข้อเรียกร้องต่างๆ ผ่านทางหนังสือ จดหมาย การอภิปราย การจัดประชุมสัมมนา การจัดนิทรรศการ การเข้าพบสมาชิกกร่างรัฐธรรมนุญ (Lobby) การเดินขบวนเรียกร้อง

สำหรับประเทศไทย การเคลื่อนไหวทางการเมืองของประชาชน และองค์กรต่าง ๆ มีจุดเริ่มต้นชัดเจนมาตั้งแต่ พ.ศ. 2516 ในช่วงเดือนตุลาคม ที่ประชาชนเข้าร่วมเป็นจำนวนมาก ที่นักศึกษา ปัญญาชน ได้ออกมาเคลื่อนไหวเพื่อเรียกร้องให้มีการแก้ไขรัฐธรรมนูญ และนำพาเอามวลชนจำนวนมากเข้ามามีส่วนร่วมในเหตุการณ์ (สุธี ประวัติไท, 2526)

ต่อมาในช่วงเดือนพฤษภาคม พ.ศ. 2535 ที่กลุ่มผู้เข้าร่วมขบวนการทางการเมืองส่วนใหญ่เป็นชนชั้นกลาง และต่อมาในช่วง พ.ศ. 2547-2553 นั้น เป็นการรวมตัวกันของชนชั้นกลาง ชนชั้นกลาง และชนชั้นสูงเข้าร่วมชุมนุมได้อย่างกว้างขวาง เรียกร้องความต้องการของกลุ่มของตน แต่เมื่อบรรลุ

ความต้องการกลุ่มของตนแล้ว ก็ยังคงไม่มีการสลายตัว หรือสลายกลุ่มเหมือนครั้งเหตุการณ์ที่ผ่านมา แต่กลับมีการพัฒนาไปเป็นการจัดตั้งเป็นพรรคการเมืองของตนเองที่เป็นทางการขึ้นมา เพื่อใช้ในการต่อสู้ทางการเมืองตามอุดมการณ์ และความต้องการของกลุ่มของตัวเองในระบบสภาผู้แทนราษฎรเหมือนพรรคการเมืองทั่วไป (วิทยา ชินบุตร, 2559)

ดังนั้น การเมืองภาคประชาชนที่เป็นการเคลื่อนไหวทางสังคม ที่เกิดขึ้นในช่วงที่ผ่านมา จึงกลายมาเป็นความหวัง ในการสร้างประชาธิปไตยในสังคมไทย ที่ไปไกลกว่าการเมืองแบบรัฐสภา และการเมืองแบบพรรคคอมมิวนิสต์ (แก๊งกิจ กิติเรียงลาภและศรยุทธ เอี่ยมเอื้อยุทธ, 2558) ดังที่เกิดขึ้นทั่วประเทศ ในรูปแบบของการเคลื่อนไหวทางสังคม และการเมือง เช่น กลุ่มสี่ล้อที่เคยเรียกร้องประชาธิปไตยในช่วงทศวรรษที่ผ่านมา โดยเฉพาะในภาคตะวันออกเฉียงเหนือที่ประชาชนจำนวนมากมีการตื่นตัวทางการเมืองมากขึ้น

การเคลื่อนไหวทางการเมืองของประชาชนในภาคตะวันออกเฉียงเหนือเกิดขึ้นมาอย่างต่อเนื่อง นับตั้งแต่อดีตจนถึงปัจจุบัน โดยเฉพาะในช่วงสองทศวรรษที่ผ่านมา เกิดกลุ่มการเมืองภาคประชาชนสี่ล้อกลุ่มหนึ่ง ที่แสดงให้เห็นถึงกระบวนการ ในการสร้างอำนาจของประชาชนอย่างมี นัยยะสำคัญ ซึ่งกระบวนการดังกล่าวมีลักษณะก้าวหน้า (Progressive Social Movement) โดยมีเป้าหมายเพื่อเปลี่ยนแปลงสังคมให้มีความเป็นประชาธิปไตยมากยิ่งขึ้น และต้องการจัดโครงสร้างทางเศรษฐกิจ และสังคมที่ไม่เป็นธรรมสำหรับพวกเขา คนกลุ่มนี้คือคนกลุ่มใหม่ ซึ่งถูกจัดฐานะว่าเป็น “ชนชั้นกลางระดับล่าง” (เอกพลณัฐ ญัฐพัถนันท์, 2558)

การก่อตัวของกลุ่มสี่ล้อในภาคตะวันออกเฉียงเหนือ ได้แสดงให้เห็นว่า รัฐและกลไกของรัฐไทยที่ดำเนินมาอย่างยาวนาน โดยที่ภาคประชาชน และสังคมแทบไม่มีส่วนร่วมในการก่อรูปและการสร้างมันขึ้นมาเลย (ธเนศ อาภรณ์สุวรรณ, 2553)

เพราะฉะนั้นในช่วงสองทศวรรษที่ผ่านมา ประชาชนจำนวนมากในภาคตะวันออกเฉียงเหนือ จึงมีการตื่นตัวทางการเมืองมากขึ้น เนื่องจากกฎหมายรัฐธรรมนูญพุทธศักราช 2540 อันเป็นกฎหมายที่ประชาชนส่วนใหญ่ของประเทศ ขนานนามว่า รัฐธรรมนูญฉบับประชาชน โดยมีสาระสำคัญเกี่ยวกับการมีส่วนร่วมของประชาชนด้านการเมืองไว้อย่างชัดเจน ที่เน้นการปกครองในระบบประชาธิปไตยแบบมีส่วนร่วม มากกว่าที่จะเป็นประชาธิปไตยแบบตัวแทน นั้นหมายความว่า กำหนดให้ประชาชนสามารถเข้าไปมีส่วนร่วมในการเมืองการปกครองในทุกขั้นตอน เช่น กำหนดให้การเลือกตั้งเป็นหน้าที่ของประชาชน การที่ประชาชนมีสิทธิในการเสนอร่างกฎหมาย การเปิดโอกาสให้ประชาชนสามารถลงประชามติ และทำประชาพิจารณ์ได้ และเปิดโอกาสให้ประชาชนมีสิทธิลงนาม เพื่อยกถอนบุคลากรระดับสูง รวมถึงเน้นการกระจายอำนาจให้แก่องค์กรปกครองส่วนท้องถิ่น เพื่อให้ประชาชนตระหนักถึงบทบาททางการเมืองของตน สามารถเข้ามามีส่วนร่วมทางการเมืองเพื่อการแก้ไขปัญหา และสร้างสรรค์ประโยชน์แก่สังคมของตน (จักษ์ พันธุ์ชูเพชร, 2549)

เพราะฉะนั้น การปรากฏตัวของ ภาคประชาชนสี่สี่ จึงเป็นตัวอย่างหนึ่งซึ่งเป็นที่ยอมรับร่วมกันว่า คนส่วนใหญ่เป็นคนในชนบทที่ลุกขึ้นมาเข้าร่วมการเคลื่อนไหวทางการเมืองอย่างกว้างขวาง จึงเป็นกระบวนการสร้างอำนาจทางการเมืองของประชาชนในภาคตะวันออกเฉียงเหนือ ที่สำคัญอย่างหนึ่ง ซึ่งปรากฏการณ์ดังกล่าว จึงน่าจะเป็นโอกาสดี ที่จะทำให้เกิดการทบทวนกรอบแนวคิด ทฤษฎี และ วิธีการทำความเข้าใจต่อชีวิตทางการเมืองของคนชนบทกันเสียใหม่ ที่จะทำให้เราเข้าใจการเมืองของคนชนบทที่กำลังมีการเปลี่ยนแปลงอย่างรวดเร็ว (ประภาส ปิ่นตบแต่ง, ม.ป.ป.)

การปฏิบัติการทางการเมือง ผ่านการเคลื่อนไหวทางสังคม ของผู้คนในชุมชนท้องถิ่น จึงเป็นการเคลื่อนไหวที่ไม่ได้ผูกติดกับสัญลักษณ์ของกลุ่มผลประโยชน์กลุ่มใดกลุ่มหนึ่งอย่างถาวร เช่นเดียวกับกับกระบวนการต่อรอง เพื่อจัดวางความสัมพันธ์ทางอำนาจใหม่นั้น ก็ได้เป็นไปอย่างมีสูตรสำเร็จ หากแต่มีการสร้างอำนาจการต่อรองขึ้นใหม่ๆ เพื่อเป็นทางเลือกในการใช้ชีวิตประจำวัน (ชัยณรงค์ เครือนวน, 2559)

อย่างไรก็ตาม ถึงแม้ว่าการปรากฏตัวของกลุ่มการเมืองภาคประชาชนกลุ่มหนึ่ง เป็นตัวอย่างที่สำคัญของการเมืองภาคประชาชน และได้รับการยอมรับอย่างกว้างขวางว่า เป็นกระบวนการสร้างอำนาจทางการเมืองภาคประชาชนที่สำคัญ และกระบวนการเคลื่อนไหวทางการเมือง เป็นเครื่องมือพื้นฐานของประชาชนในการเรียกร้องอำนาจทางการเมือง จากฝ่ายรัฐบาลหรือผู้ปกครอง แต่การเคลื่อนไหวของกลุ่มคนการเมืองภาคประชาชน ตลอดถึงหลาย ๆ กลุ่ม ที่เกิดขึ้นตลอดระยะเวลาสองทศวรรษที่ผ่านมา กลับถูกรัฐบาลปราบปราม และไม่สามารถคงอยู่ได้ ทำให้การเคลื่อนไหวทางการเมืองของประชาชนในการต่อสู้ เรียกร้องอำนาจตามกรอบประชาธิปไตยล้มเหลว และสลายตัวไปในที่สุด ทำให้การเมืองภาคประชาชนยังคงอ่อนแอ การมีส่วนร่วมทางการเมืองของประชาชน ยังมีข้อจำกัดหลายประการ ที่สำคัญการเมืองภาคประชาชนในช่วงที่ผ่านมา มีการโต้แย้งหรือวิพากษ์วิจารณ์ตลอดเวลาอย่างรุนแรง ทั้งจากภายในวงการวิชาการ และจากบรรยากาศทางการเมืองที่เป็นเผด็จการมากขึ้น ว่าเป็นการเมืองที่สอดคล้องกับแนวทางของการปฏิรูประบบทุนนิยม ปฏิเสธรัฐ และการเลือกตั้ง ไม่มองปัญหาแบบองค์รวม โรแมนติกต่อการเคลื่อนไหวของชาวบ้าน คนชายขอบ คนตัวเล็กตัวน้อย และการมุ่งเน้นการต่อสู้แบบเครือข่ายหลวมๆ จึงทำให้การเมืองภาคประชาชนอ่อนแอ และที่สำคัญ ภายหลังจากรัฐประหาร 19 กันยายน 2549 เครือข่าย และขบวนการจำนวนมากที่เคยเป็นส่วนหนึ่งของการเมืองภาคประชาชน ได้เข้าร่วมกับขบวนการกับกลุ่มการเมืองภาคประชาชนอีกกลุ่มหนึ่ง ที่เป็นชนชั้นกลางและนักธุรกิจ เพื่อขับไล่รัฐบาลที่มาจากการเลือกตั้ง และสนับสนุนการทำรัฐประหาร ไม่เว้นแม้แต่เครือข่ายกลุ่มการเมือง ผู้ที่เคยมีบทบาทในการเรียกร้องสิทธิในการใช้ทรัพยากรสิ่งแวดล้อม ที่ถือกำเนิดขึ้น เมื่อปี พ.ศ. 2538 ผู้ซึ่งเคยเป็นหัวหอกของขบวนการภาคประชาชนไทยในช่วงที่ผ่านมา ที่แตกออกเป็นฝ่ายที่สนับสนุนรัฐประหาร กับฝ่ายต่อต้านเผด็จการทหาร รัฐประหาร 2549 ก็คือจุดจบของการเมืองภาคประชาชน และเป็นวิกฤตของทฤษฎี

ขบวนการเคลื่อนไหวทางสังคม ที่เคยได้รับความนิยมนตลอดสองทศวรรษที่ผ่านมา ความเสื่อมศรัทธา ต่อการเมืองภาคประชาชน การเมืองแบบอนุรักษ์นิยมของเอ็นจีโอ และการเคลื่อนไหวแบบเครือข่าย ส่งผลให้เกิดกระแสต้านกลับ ที่ขบวนการต่อต้านรัฐประหารได้หันกลับมาสนับสนุนระบอบรัฐสภาที่มาจากการเลือกตั้งอีกครั้ง ในขณะที่ฝ่ายที่เคยต่อต้านรัฐ และโครงการขนาดใหญ่ของรัฐ หันกลับไปปกป้องระบอบอำมาตยาธิปไตย และระบอบเผด็จการทหารอย่างแข็งขันจวบจนปัจจุบัน (แก๊งกิก กิติเรียงลาภ และศรยุทธ เอี่ยมเอื้อยุทธ, 2558)

การเมืองภาคประชาชน จึงมีความสำคัญในกระบวนการกระจายอำนาจทางการเมือง ที่จะทำ ให้ประชาชนมีความเข้มแข็ง และสามารถพึ่งตนเองได้ หากประชาชนมีการเคลื่อนไหวที่เหมาะสม และสามารถสร้างการเมืองภาคประชาชนได้อย่างเข้มแข็ง

ดังนั้น จึงมีความจำเป็น ที่จะต้องศึกษาให้ทราบถึงกระบวนการสร้างอำนาจทางการเมืองของ ประชาชนในภาคตะวันออกเฉียงเหนือ ที่เป็นกระบวนการในการต่อสู้ของภาคประชาชน เพื่อให้ได้มา หรือมีส่วนร่วมในกระบวนการปกครองตนเองอย่างแท้จริง ตามหลักการปกครองในระบอบ ประชาธิปไตย และการศึกษาค้นคว้าครั้งนี้จะช่วยให้สามารถได้ทราบถึง “แบบแผนกระบวนการสร้างอำนาจ การเมืองของประชาชน” และตอบโจทย์ในการวิจัยที่ว่า “ทำอย่างไรจึงจะช่วยให้กระบวนการ สร้างอำนาจทางการเมืองภาคประชาชนในภาคตะวันออกเฉียงเหนือมีความเข้มแข็งมากขึ้น สามารถ นำมาเป็นกรอบเชิงนโยบาย ที่จะทำให้ประชาชนมีส่วนร่วมทางการเมืองมากขึ้น และยังทำให้ ประชาชนได้ตระหนักถึงการรักษาค่าผลประโยชน์ทางการเมืองของตนเองอย่างแท้จริง

จากการสำรวจเอกสารงานวิจัยที่เกี่ยวข้องกับ แบบแผนกระบวนการสร้างอำนาจทางการเมือง ภาคประชาชน พบว่า งานวิจัยของ

ยุทธการ หัวหาญ (2552) ได้ศึกษาเรื่อง การเมืองภาคประชาชนกับการพัฒนาประชาธิปไตย ไทย : ศึกษากรณีสมัชชาคนจน โดยมีวัตถุประสงค์ เพื่อศึกษาการเมืองภาคประชาชนที่มีผลต่อการ พัฒนาประชาธิปไตยไทย โดยศึกษากรณีของสมัชชาคนจนในรูปแบบที่เป็นการเมืองภาคประชาชน และเพื่อศึกษาปัญหาอุปสรรคในการมีส่วนร่วมทางการเมืองของสมัชชาคนจนในรูปแบบของการเมือง ภาคประชาชน จากการศึกษาวิจัย พบว่า สมัชชาคนจนในรูปแบบของการเมืองภาคประชาชนมีบุคคล เข้าร่วมขบวนการเคลื่อนไหวที่ไม่ได้จำกัดอยู่ในกลุ่มใดกลุ่มหนึ่งหรือชนชั้นใดชนชั้นหนึ่งเพียงอย่าง เดียว โดยเรื่องที่เคลื่อนไหวเรียกร้องเฉพาะกลุ่มและประเด็นสาธารณะ โดยมีเป้าหมายของขบวนการ เคลื่อนไหวที่ส่งผลต่อการพัฒนาประชาธิปไตยแบบมีส่วนร่วม คือ 1) สมัชชาคนจนเป็นเวทีประสาน ความร่วมมือและรวบรวมกลุ่มปัญหาของประชาชนยากจน 2) สมัชชาคนจนทำให้เกิดการขยายพื้นที่ ทางการเมืองภาคประชาชนให้กว้างขวางออกไป 3) ก่อให้เกิดกระบวนการพัฒนาประชาธิปไตยแบบมี ส่วนร่วม ในลักษณะที่เป็นประชาธิปไตยทางตรงมากขึ้น ส่วนปัญหาอุปสรรคในการมีส่วนร่วม การเมืองของสมัชชาคนจนในรูปแบบของการเมืองภาคประชาชน คือ 1) การปิดกั้นการมีส่วนร่วม

ทางการเมืองของประชาชนโดยรัฐ 2) การขาดการเรียนรู้และทำความเข้าใจจากภาครัฐต่อขบวนการทางสังคม 3) สภาพการที่มองว่าการชุมนุมเคลื่อนไหวเป็นเรื่องที่ผิดหลักการประชาธิปไตย และเห็นว่าการเคลื่อนไหวบนท้องถนนไม่ใช่การเมืองตามระบบ ซึ่งปัญหาอุปสรรคดังกล่าวส่งผลต่อการพัฒนาประชาธิปไตยแบบมีส่วนร่วมของไทยอย่างยิ่ง

โนริยูกิ ชูซูกิ และศศิประภา จันทะวงศ์ (2555) ได้ศึกษา “พลวัตและการพัฒนา ขบวนการประชาสังคมของชุมชนในภาคตะวันออกเฉียงเหนือ ท่ามกลางการเปลี่ยนแปลงทางการเมืองไทยหลังรัฐประหารปี พ.ศ. 2559” พบว่า ภายหลังจากการบริหารประเทศของรัฐบาลที่มาจาก การเลือกตั้งของประชาชน ในช่วงปลายก่อนที่จะเกิดการรัฐประหาร ในเดือนกันยายน พ.ศ. 2549 นั้น เกิดการวิพากษ์ว่า ประชาชนในชนบทมีความอ่อนแอ ต้องพึ่งรัฐบาลให้ช่วยเหลือ และคนชนบทที่ได้รับผลจากนโยบายของรัฐบาลนั้น เป็นหนี้นอกระบบมากขึ้น เพราะต้องไปกู้เงินนอกระบบมาเพื่อจ่ายหนี้ให้แก่กองทุนหมู่บ้านที่กู้ยืมไป รวมไปถึงเงินที่รัฐบาลนำไปจ่ายนั้นไม่ได้ก่อให้เกิดการผลิตจริงแต่เงินเหล่านั้นกลับไปกระตุ้นการบริโภคมากกว่าอย่างใดก็ตาม จากการศึกษาวิจัย พบว่า แม้ว่าชุมชนจะถูกมองว่าอ่อนแอ แต่เมื่อเกิดการต่อต้านรัฐบาลที่มาจาก การเลือกตั้ง กระแสการเมืองภาคประชาชนกลับมีความเข้มแข็งมากขึ้น ไม่ว่าจะ เป็นกระบวนการภาคประชาชนที่สนับสนุนหรือต่อต้านรัฐบาลดังกล่าวก็ตาม ประเด็นความขัดแย้งทางการเมือง กลายเป็นประเด็นหลักของการเคลื่อนไหวภาคประชาสังคมที่แหลมคมยิ่งกว่าประเด็นอื่นๆ ภายใต้แนวโน้มที่น่าสนใจอย่างหนึ่ง

งานวิจัยของ วรณศักดิ์พิจิตร บุญเสริม (2555) ได้ศึกษา “พัฒนาการและการเคลื่อนไหว ขบวนการประชาสังคมในจังหวัดมหาสารคาม” จากการศึกษาวิจัย พบว่า การก่อกำเนิดขบวนการภาคประชาสังคมในจังหวัดมหาสารคาม เกิดขึ้นอย่างเป็นรูปธรรม หลังจากการเกิดรัฐประหารโค่นล้มรัฐบาลที่มาจาก การเลือกตั้ง เมื่อปี 2549 ก่อให้เกิดกระแสความไม่พอใจต่อผู้ที่สนับสนุนและผู้รักประชาธิปไตย มีการก่อตั้งขบวนการประชาสังคม (การเมืองภาคประชาชน) ในจังหวัดมหาสารคาม อย่างเป็นรูปธรรม เมื่อปี 2551 หลังจากอบรมแกนนำแนวร่วมประชาธิปไตยต่อต้านเผด็จการที่จังหวัดขอนแก่น หลังจากนั้นขบวนการประชาสังคมในจังหวัดมหาสารคาม ได้ดำเนินภารกิจ การเคลื่อนไหวทางการเมือง หลายประการ เช่น การรณรงค์ทางการเมืองเพื่อต่อต้านการรัฐประหารและ ยุติการใช้รัฐธรรมนูญเผด็จการ มีการดำเนินภารกิจในจังหวัดมหาสารคาม และคู่กับภารกิจที่ กรุงเทพมหานคร

จากการศึกษาการเมืองภาคประชาชน ในมิติของการสร้างอำนาจทางการเมืองหรือรูปแบบการสร้างอำนาจทางการเมืองภาคประชาชน พบว่ายังไม่มีผู้วิจัยเรื่องดังกล่าว ดังนั้นผู้วิจัยจึงมีความสนใจศึกษา เกี่ยวกับ “แบบแผนกระบวนการสร้างอำนาจทางการเมืองภาคประชาชนในภาคตะวันออกเฉียงเหนือ” ซึ่งจะช่วยให้ทราบกระบวนการสร้างอำนาจทางการเมืองของประชาชน และ

สามารถกำหนดรูปแบบการเมืองภาคประชาชนได้อย่างเหมาะสม ซึ่งจะทำให้ประชาชนสามารถมีบทบาท และมีส่วนร่วมในการกำหนดนโยบาย ที่ตอบสนองแก่ประชาชนส่วนใหญ่ได้อย่างแท้จริง

1.2 คำถามวิจัย

ทำอย่างไรจึงจะช่วยให้กระบวนการสร้างอำนาจทางการเมืองภาคประชาชนในภาคตะวันออกเฉียงเหนือมีความเข้มแข็งมากขึ้น

1.3 วัตถุประสงค์การวิจัย

เพื่อศึกษาแบบแผนกระบวนการสร้างอำนาจทางการเมืองภาคประชาชนที่มีความเข้มแข็งในภาคตะวันออกเฉียงเหนือ

1.4 ขอบเขตการวิจัย

การวิจัยครั้งนี้ได้กำหนดขอบเขตในการวิจัยออกเป็น 4 ด้าน ดังนี้

1.4.1 ขอบเขตด้านเนื้อหา

การวิจัยครั้งนี้ใช้ระเบียบวิธีวิจัยเชิงคุณภาพ โดยมุ่งศึกษา แบบแผนกระบวนการสร้างอำนาจทางการเมืองภาคประชาชนที่มีความเข้มแข็งในภาคตะวันออกเฉียงเหนือ กล่าวคือ โดยใช้แนวคิดดังต่อไปนี้

1.4.1.1 แนวคิดเกี่ยวกับการเมืองแบบประชาธิปไตย ในงานวิจัยครั้งนี้ ใช้เพื่อการวิเคราะห์ถึงบทบาทหน้าที่ของภาคประชาชนในส่วนที่เป็นอำนาจอธิปไตยที่รัฐธรรมนูญได้ให้อำนาจแก่ปวงชนชาวไทย ที่เปิดโอกาสให้ประชาชนสามารถเรียกร้อง เคลื่อนไหวทางการเมืองเพื่อเรียกร้องความเป็นธรรม เรียกร้องผลประโยชน์กลับคืนสู่ประชาชนได้อย่างเสรี ภายใต้กฎหมายของประเทศ จากแนวคิดเกี่ยวกับประชาธิปไตย และบทบัญญัติที่ให้อำนาจอธิปไตยแก่ประชาชน จึงสร้างความชอบธรรมให้กับประชาชน ในการเรียกร้องเคลื่อนไหวต่อตัวแทนของประชาชน และรัฐที่มีลักษณะไม่เอื้อประโยชน์ให้กับประชาชนหม่มาก เพิกเฉยต่อนโยบายที่ให้ไว้กับประชาชนในอันที่จะก่อให้เกิดประโยชน์สาธารณะ และต่อส่วนรวม

1.4.1.2 แนวคิดเกี่ยวกับการเมืองภาคประชาชน ในงานวิจัยครั้งนี้ใช้เพื่อวิเคราะห์ขบวนการเคลื่อนไหวทางสังคมรูปแบบใหม่ (New Social Movement) ตลอดจนการเคลื่อนไหวอย่างมีจิตสำนึกทางการเมืองของกลุ่มประชาชน เพื่อลดฐานการครอบงำของรัฐ รวมทั้งเพื่อโอนอำนาจ

บางส่วนมาให้ประชาชน เพื่อใช้ดูแลชีวิตของตนเองโดยตรง เป็นการเมืองที่ประชาชนนอกสภามีบทบาท และเข้าใจถึงอำนาจโดยตรง ในการจัดสรรทรัพยากรสาธารณะต่างๆ และการเข้าถึงอำนาจ ในการกำหนดนโยบายสาธารณะ โดยไม่ต้องผ่านการเมืองประชาธิปไตยแบบตัวแทน ที่ไม่สนใจปัญหาความเป็นอยู่ ความเดือดร้อนของประชาชน

1.4.1.3 แนวคิดเกี่ยวกับอำนาจ ในงานวิจัยชิ้นนี้ใช้เพื่อวิเคราะห์ กระบวนการสร้างอำนาจทางการเมืองภาคประชาชน ในอันที่จะทำให้เกิดความเข้มแข็งมากขึ้น และเพื่อชี้ให้เห็นถึง พัฒนาการความเป็นมาและกระบวนการวิธีการทำงานของ “อำนาจอันชอบธรรม” ของภาคประชาชนในฐานะผู้นำอำนาจตามรัฐธรรมนูญมาใช้ และในฐานะผู้สร้าง “อำนาจอันชอบธรรมนั้น” ผ่านมรรควิธีต่าง ๆ ในอันที่จะสามารถต่อรองอำนาจทางการเมืองจากภาครัฐ เพื่อให้เกิดความสมดุล และการขับเคลื่อนประเทศไปในทิศทางที่เหมาะสม ตามแนวคิดเกี่ยวกับประชาธิปไตยที่ได้กำหนดไว้ว่า “อำนาจอธิปไตยสูงสุดเป็นของประชาชน” ดังนั้นในหัวข้อนี้จึงเป็นการพูดถึง “อำนาจ” ในมิติต่าง ๆ อันจะนำไปสู่การสร้างความเข้มแข็งให้ภาคประชาชน ซึ่งแนวคิดเหล่านี้ผู้วิจัยได้นำมาสร้างเป็นกรอบในการวิจัยต่อไป

1.4.2 ขอบเขตด้านพื้นที่การศึกษา ได้แก่ กระบวนการเคลื่อนไหวทางการเมืองภาคประชาชน ในภาคตะวันออกเฉียงเหนือ ได้แก่ อีสานเหนือ และอีสานใต้ ซึ่งพื้นที่ดังกล่าวเป็นพื้นที่ ที่มีการรวมตัวกันของกลุ่มการเมืองภาคประชาชน ที่ทำการเรียกร้องทางการเมือง และการรวมกลุ่มเพื่อจัดกิจกรรมทางการเมือง ชุมชุม เคลื่อนไหว ในระดับรัฐส่วนท้องถิ่น ระดับอำเภอ และระดับภูมิภาค

1.4.3 ขอบเขตด้านประชากร/ผู้ให้ข้อมูลที่สำคัญ/กลุ่มเป้าหมาย ได้แก่ หัวหน้า/ตัวแทน/สมาชิกของกลุ่มขบวนการเคลื่อนไหวทางการเมืองในภาคตะวันออกเฉียงเหนือจำนวน 60 คน โดยแบ่งเป็นอีสานเหนือ แคนนำ 10 คน ประชาชนผู้เข้าร่วมกิจกรรมทางการเมือง จำนวน 20 คน และอีสานใต้ แคนนำ 10 คน ประชาชนผู้เข้าร่วมกิจกรรมทางการเมือง จำนวน 20 คน

1.4.4 ขอบเขตด้านระยะเวลา การวิจัยครั้งนี้ใช้เวลา 8 เดือน ตั้งแต่เดือน มกราคม – สิงหาคม 2562

1.5 นิยามศัพท์เฉพาะ

“อำนาจทางการเมือง” หมายถึง การรวมกลุ่มกิจกรรมทางการเมืองของภาคประชาชนในภาคตะวันออกเฉียงเหนือเพื่อให้เกิดอำนาจในการต่อรองประโยชน์สาธารณะของประชาชนโดยรวมต่อรัฐ

“กระบวนการสร้างอำนาจทางการเมือง” หมายถึง การเคลื่อนไหว การประท้วง การต่อสู้หรือเรียกร้องของประชาชนจำนวนมากในภาคตะวันออกเฉียงเหนือ (อีสานเหนือ – อีสานใต้) ต่อรัฐบาล

เพื่อให้ตนเอง และกลุ่มมีอำนาจทางการเมือง ที่จะสามารถทำตนเองให้ได้รับประโยชน์จากการเมือง หรือการกำหนดนโยบายของรัฐบาลได้อย่างถูกต้อง

“การเมืองภาคประชาชน” หมายถึง อุดมการณ์ กระบวนการ วิธีการ และการกระทำทั้งหลาย ในวิถีทางหรือแนวทางประชาธิปไตย โดยสันติวิธี ซึ่งประชาชนในฐานะที่เป็นประธานแห่งสิทธิหรือ ประธานแห่งอำนาจ สามารถที่จะใช้สิทธิหรืออำนาจดังกล่าว ได้ทั้งโดยทางตรงและโดยทางอ้อมในระบบการเมืองการปกครองที่จะทำให้ตนเอง ทั้งในฐานะที่เป็นปัจเจกบุคคล หรือในฐานะ กลุ่มชุมชนในระดับต่าง ๆ เข้มแข็งและช่วยตนเองได้ โดยพึ่งพาอำนาจรัฐไม่มากนักที่อยู่ในภาค ตะวันออกเฉียงเหนือ (อีสานเหนือ – อีสานใต้)

“ภาคประชาชน” หมายถึง ประชาชนในเขตพื้นที่อีสานเหนือ และประชาชนในเขตพื้นที่อีสานใต้

“แบบแผนกระบวนการสร้างอำนาจการเมืองภาคประชาชน” หมายถึง กระบวนการ เคลื่อนไหวทางการเมืองของภาคประชาชนในพื้นที่ภาคตะวันออกเฉียงเหนือ ที่เน้นการสร้างอำนาจทางการเมือง ผ่านการรวมกลุ่มกิจกรรมทางการเมืองในระดับพื้นที่ ประกอบด้วยกระบวนการในการ สร้างอำนาจทางการเมือง คือ แกนนำกลุ่มกิจกรรมทางการเมือง ความไว้วางใจ การรวมกลุ่มกิจกรรมทางการเมือง การสร้างเครือข่าย การเกณฑ์หรือระดม และการสื่อสาร/การทำให้เป็นข่าว

1.6 ประโยชน์ที่คาดว่าจะได้รับ

ได้ทราบแบบแผนกระบวนการสร้างอำนาจทางการเมืองภาคประชาชนที่มีความเข้มแข็งในภาค ตะวันออกเฉียงเหนือ โดยผลการวิจัยจะมีประโยชน์ และสามารถนำมาเป็นแนวทางการส่งเสริม และพัฒนาการสร้างอำนาจทางการเมืองภาคประชาชน ของหน่วยงานที่เกี่ยวข้องทั้งในระดับประเทศ ภูมิภาคและท้องถิ่น โดยนำมากำหนดเป็นนโยบายในการพัฒนา และส่งเสริมอำนาจได้ ผู้วิจัยหวังว่า งานวิจัยครั้งนี้จะเป็นประโยชน์อย่างน้อยใน 3 ด้าน 1) ด้านนโยบาย ผู้วิจัยหวังว่าจะได้นำเสนอ ผลการวิจัยแก่หน่วยงานที่เกี่ยวข้องทั้งในระดับท้องถิ่น ภูมิภาค และ เพื่อนำไปกำหนดเป็นนโยบายในการสร้างอำนาจทางการเมืองของประชาชนที่เหมาะสม 2) ระดับวิชาการ ผู้วิจัยหวังว่า ผลการวิจัย ครั้งนี้จะนำไปสู่ข้อถกเถียงเชิงวิชาการในวงกว้าง เพื่อให้เกิดกรอบที่เป็นกระบวนการการสร้างอำนาจทางการเมืองของประชาชนให้เข้มแข็งและเป็นประเด็นในการนำไปสู่การวิจัยเพิ่มเติม 3) ระดับการ ประยุกต์ใช้ในพื้นที่สำหรับกลุ่มตัวอย่าง/ตัวแทน ได้แก่ประชาชนในภาคตะวันออกเฉียงเหนือที่จะ สามารถนำผลการวิจัยไปประยุกต์ใช้เพื่อให้เกิดกระบวนการการสร้างอำนาจทางการเมืองภาค ประชาชนให้เกิดความเข้มแข็งได้อย่างเหมาะสมต่อไป

บทที่ 2

การทบทวนวรรณกรรม

งานวิจัยเรื่อง “แบบแผนกระบวนการสร้างอำนาจทางการเมืองภาคประชาชนในภาคตะวันออกเฉียงเหนือ” ในบทนี้เป็นการทบทวนวรรณกรรมที่เกี่ยวข้องทั้งด้านแนวคิด ทฤษฎีและงานวิจัย เพื่อนำมาประกอบในการวิเคราะห์ข้อมูล ผู้วิจัยได้ทบทวนแนวคิด และทฤษฎีดังนี้

1. แนวคิดเกี่ยวกับการเมืองแบบประชาธิปไตย
2. แนวคิดเกี่ยวกับการเมืองภาคประชาชน
3. แนวคิดเกี่ยวกับอำนาจ
4. งานวิจัยที่เกี่ยวข้อง
5. กรอบแนวคิดในการวิจัย

2.1 แนวคิดเกี่ยวกับการเมืองแบบประชาธิปไตย

2.1.1 ความหมายของประชาธิปไตย

คำว่า ประชาธิปไตย เป็นศัพท์ที่บัญญัติขึ้นโดยมีรากศัพท์จากภาษาต่างประเทศ ภาษาอังกฤษใช้คำว่า Democracy ซึ่งมีรากศัพท์มาจากภาษากรีก คือ “Demos” หมายถึง ประชาชน “Kratia” หมายถึง การปกครอง เมื่อนำทั้งสองคำมารวมกัน และรวมกันเป็นภาษาอังกฤษ คือ “Democracy” แปลว่า ประชาธิปไตย หมายถึง การปกครองที่ประชาชนส่วนใหญ่ รากศัพท์มาจากคำว่า ประชา + อธิปไตย คือ ประชาชน + อำนาจสูงสุด คือ ประชาชนมีอำนาจสูงสุด รวมทั้งหมายถึง การที่ประชาชน มีสิทธิ เสรีภาพ ในด้านต่างๆ เช่น มีสิทธิเสรีภาพที่จะแสดงความคิดเห็นในการชุมนุม ในทรัพย์สินในการเลือกอาชีพ ในการนับถือศาสนา ฯลฯ

กล่าวอีกนัยหนึ่ง ภายใต้ขอบเขตของกฎหมาย ประชาชนที่อยู่ภายใต้ระบอบประชาธิปไตย จะมีสิทธิ เสรีภาพในด้านต่างๆ นอกจากนี้ประชาธิปไตยยังเกี่ยวข้องโดยตรงกับสิทธิ เสรีภาพ ซึ่งหมายถึง หน้าที่ความรับผิดชอบ ระเบียบและวินัย ประชาธิปไตยไม่ได้ หมายถึง สิทธิ เสรีภาพ ที่ไร้ขอบเขต แต่ต้องอยู่ภายใต้กฎหมาย และต้องควบคู่กับหน้าที่ความรับผิดชอบ ระเบียบและวินัย หน้าที่ของประชาชนภายใต้ระบบการปกครองแบบประชาธิปไตย กล่าวคือ หน้าที่ในการเป็นพลเมืองที่ดี (สำนักงานเลขาธิการสภาผู้แทนราษฎร, 2559, น. 9)

ซาลส์ อีเมอเรียม “ประชาธิปไตยเป็นแนวความคิดและเป็นการปฏิบัติที่มุ่งไปสู่ความผาสุกร่วมกันของประชาชน โดยมีเจตนารมณ์ร่วมกันของประชาชนนั่นเองเป็นเครื่องนำทาง” ในความเห็นนี้

สาระสำคัญก็คือ การมุ่งถึงความผาสุกร่วมกันซึ่งมีรากฐานจากทางเศรษฐกิจ โดยเฉพาะอย่างยิ่งคือ การวิภาคผลผลิตไปสู่ชุมชน

ลอร์ด ไบรซ์ “ประชาธิปไตยหมายถึง รัฐบาลที่ถือเอาเจตนารมณ์ของประชาชนฝ่ายข้างมากเป็นหลัก” จากคำอธิบายดังกล่าว จะเห็นได้ว่าสาระสำคัญ จะอยู่ที่การตัดสินใจโดยเสียงข้างมาก

แม็กไอเวอร์ “ประชาธิปไตยเป็นทั้งรูปการปกครองและวิถีชีวิต ประชาธิปไตยทั้งสองด้านนี้จะต้องดำเนินไปด้วยกัน” ซึ่งสาระสำคัญของประชาธิปไตยในความคิดนี้ เน้นความหมายของประชาธิปไตยทั้งที่เป็นลักษณะรูปการปกครองและปรัชญาในการดำรงชีวิตร่วมกันของมนุษย์ (สงบ เชื้อทอง, 2549, น. 45)

กล่าวโดยสรุปความหมายของประชาธิปไตย คือ ประชาชนมีอำนาจสูงสุด การถือเอาเจตนารมณ์ของประชาชนฝ่ายเสียงข้างมากเป็นหลักสำคัญ การตัดสินใจโดยเสียงข้างมากนอกจากนี้ ประชาธิปไตยเป็นทั้งรูปแบบการปกครองชีวิตในการดำรงชีวิตอยู่ร่วมกันของสังคมมนุษย์

2.1.2 แนวคิดการเมืองแบบประชาธิปไตย

ในงานวิจัยนี้ ผู้วิจัยเห็นว่าการศึกษาทำความเข้าใจเกี่ยวกับการเมืองแบบประชาธิปไตยก่อนเป็นอันดับแรกเพื่อปูพื้นไปสู่ผลผลิตที่เกิดจากกระบวนการและวิธีการที่ได้จากประชาธิปไตย โดยเฉพาะรากเหง้าที่สำคัญที่เป็นบ่อเกิดของประชาธิปไตย ระบอบประชาธิปไตยในสังคมไทย เพื่อที่จะชี้ให้เห็นถึงโครงสร้างการปกครองในระบอบประชาธิปไตยของไทยอันมีพระมหากษัตริย์ทรงเป็นพระประมุข เพื่อที่จะค้นหาว่าประชาธิปไตยแบบไทยทำหน้าที่เพื่อสนองต่อความต้องการของภาคประชาชนอย่างแท้จริงหรือไม่อย่างไร

ประชาธิปไตยไทยเอื้อต่อการสร้างแบบแผนกระบวนการสร้างอำนาจของประชาชน ให้ภาคประชาชนมีความเข้มแข็งมากขึ้นได้อย่างไร ลิขิต ธีรเวคิน มองว่าระบอบการปกครองแบบประชาธิปไตยไม่ใช่ระบบที่ดีที่สุด หากแต่เป็นระบบที่เลวร้ายที่สุด หรือเป็นระบบการปกครองที่ทำงานได้ผล เป็นข้อสรุปที่ได้จากการศึกษาการเมืองการปกครองเปรียบเทียบ เพราะไม่มีระบบใดในโลกจะสมบูรณ์แบบซึ่งก็มีทั้งจุดแข็งจุดอ่อนเช่นเดียวกับระบบอื่น หากแต่จุดแข็งของระบบการปกครองแบบประชาธิปไตยนั้นเมื่อมองภาพรวมแล้วมีมากกว่าจุดอ่อน จุดแข็งของระบอบการปกครองแบบประชาธิปไตย ก็คือระบบที่ประกันสิทธิเสรีภาพ (rights and freedom) ความเสมอภาค (equality) ความยุติธรรม (justice) สิทธิมนุษยชน (human rights) และศักดิ์ศรีความเป็นมนุษย์ (human dignity) มากกว่าระบบการปกครองแบบอื่นที่เป็นระบบการเมืองแบบปิด ที่อำนาจการเมืองในมือของคนไม่กี่คน ที่ประชาชนมีสิทธิจำกัดในการแสดงความคิดเห็นและการมีส่วนร่วม (ลิขิต ธีรเวคิน, 2559, น. 3-4)

นอกจากนั้น ประชาธิปไตยโดยวิวัฒนาการ สามารถพัฒนาได้เป็น 2 ด้าน คือด้านแรกเน้นถึงจุดมุ่งหมายของประชาธิปไตย กล่าวคือ การใช้อำนาจของประชาธิปไตยนี้จะต้องมีจุดมุ่งหมายเพื่อ

ประชาชนโดยส่วนรวม ซึ่งแนวคิดนี้อาจเรียกได้ว่าเป็นหลักการประชาธิปไตย ด้านที่สองที่เน้นถึงกระบวนการของประชาธิปไตยกล่าวคือกระบวนการ หรือขั้นตอนการใช้อำนาจของประชาธิปไตย ที่จะต้องให้คนจำนวนมากสามารถที่จะเลือกให้การใช้อำนาจเป็นไปตามที่ตนต้องการ แนวคิดนี้อาจเรียกได้ว่ากระบวนการประชาธิปไตย นั้นหมายความว่าประชาธิปไตยมี 2 มิติ คือมิติทางจุดมุ่งหมาย หรือหลักการประชาธิปไตย และมิติของกระบวนการหรือรูปแบบของประชาธิปไตย ดังนั้นการจะเป็นประชาธิปไตยจะต้องมีประชาธิปไตยทั้งสองมิติไปพร้อม ๆ กัน จะขาดด้านใดด้านหนึ่งไม่ได้ หรือกล่าวอีกนัยหนึ่งการมีประชาธิปไตยแต่เพียงมิติใดวิธีหนึ่งไม่อาจกล่าวได้ว่าเป็นประชาธิปไตยอย่างแท้จริง กล่าวโดยสรุปวิวัฒนาการของความคิดประชาธิปไตยเน้นว่าประชาธิปไตยเป็นการปกครองเพื่อประชาชนโดยส่วนรวม โดยมีกระบวนการที่จะให้ประชาชนสามารถเข้ามาหรือส่งตัวแทนเข้ามาทำหน้าที่ตรวจสอบและควบคุมให้การใช้อำนาจในการปกครองเป็นไปตามที่ประชาชนโดยส่วนรวมต้องการ (ยุทธการ ห้าวหาญ, 2552, น. 9-10)

อย่างไรก็ตามการปกครองระบอบประชาธิปไตยได้กลายมาเป็นการปกครองที่เป็นสากลก็ภายหลังการสิ้นสุดของสงครามโลกครั้งที่ 2 ซึ่งฝ่ายสัมพันธมิตรในขณะนั้นพยายามสร้างระบอบการปกครองนี้ ให้เกิดขึ้นในประเทศของผู้แพ้สงคราม และประเทศที่เคยเป็นอาณานิคมของตน เช่นญี่ปุ่น เยอรมัน กลุ่มประเทศในเอเชีย และแอฟริกา เป็นต้น ซึ่งบางประเทศก็สามารถพัฒนาการเมืองในระบอบประชาธิปไตยต่อไปได้อย่างมั่นคง เช่นในญี่ปุ่น เยอรมันตะวันตก เป็นต้น ในขณะที่บางประเทศเช่นกลุ่มประเทศแอฟริกา และในเอเชียบางประเทศ การนำระบบนี้มาใช้ได้นำไปสู่การเกิดสงครามกลางเมืองและเมื่อโลกเข้าสู่ยุคสงครามเย็น ที่มีการเผชิญหน้ากันระหว่างค่ายเสรีนิยม และค่ายสังคมนิยมจุดอ่อนของการปกครองระบอบประชาธิปไตยก็ถูกนำมาขยายโดยฝ่ายสังคมนิยม โดยเฉพาะอย่างยิ่งในแง่ของการถูกมองว่าการปกครองระบอบนี้เป็นเครื่องมือของกลุ่มนายทุนที่สร้างความชอบธรรมในการเอารัดเอาเปรียบคนยากคนจน และเป็นเหตุให้การปกครองระบอบนี้ถูกล้มล้างแล้วหันมาใช้ในการปกครองแบบสังคมนิยมแทน

อย่างไรก็ดีเมื่อถึงปลายศตวรรษที่ 20 ที่ผ่านมาราวปี 1980 การปกครองระบอบนี้ก็ได้รับการพิสูจน์ให้เห็นว่าเป็นระบอบการปกครองที่เหมาะสมกับระบบเศรษฐกิจแบบเสรีนิยมของโลกในยุคปัจจุบัน และเป็นระบอบการปกครองที่เปิดโอกาสให้มนุษย์โดยใช้ศักยภาพของตนเองมากที่สุดทั้งนี้เพื่อประโยชน์ของตนและส่วนรวมกับมีการเปลี่ยนแนวความคิดที่ว่ารัฐบาลของประเทศที่มีการปกครองแบบประชาธิปไตยควรเข้ามาแทรกแซงการดำเนินการของเอกชนได้ เพื่อนำไปสู่การสร้าง ความเท่าเทียมกันทางโอกาสให้แก่ประชาชนและเพื่อรักษาผลประโยชน์ส่วนรวมของประเทศชาติ ดังนั้นการเมืองการปกครองระบอบประชาธิปไตยจึงกลายเป็นกระแสความคิดที่เป็นสากลพร้อม ๆ กับการล่มสลายของการปกครองในระบอบเผด็จการ และสังคมนิยมในหลายประเทศ (พรอัมรินทร์ พรหมเกิด, 2556, น. 317-318)

องค์ประกอบของทฤษฎีการปกครองระบอบประชาธิปไตย ก็คือ การบริหารจัดการอำนาจ สิทธิหน้าที่ของตัวแทนหรือผู้ปกครองทุกระดับ ทั้งที่มาจาก การเลือกตั้งและการแต่งตั้ง โดยที่ ประชาชนไม่มีอำนาจหน้าที่ในการปกครองตัวเองอย่างแท้จริง รัฐธรรมนูญของประเทศพัฒนาทั้งปวง ไม่ว่าจะเป็นสหรัฐอเมริกา ญี่ปุ่น ฝรั่งเศส สวิตเซอร์แลนด์ นอร์เวย์ เยอรมนี อิตาลี รวมไปถึงอังกฤษที่ เป็นแม่แบบการปกครองระบอบประชาธิปไตย และรัฐธรรมนูญฉบับใหม่ของไทยนั้น ล้วนให้ ความสำคัญกับผู้ปกครอง รวมศูนย์อำนาจเอาไว้ที่ระบบตัวแทนหรือผู้แทนในฐานะเป็นผู้ปกครอง แต่ ระบอบประชาธิปไตยของอังกฤษ กลุ่มประเทศสหภาพยุโรป สหรัฐอเมริกา ญี่ปุ่น หรือประเทศที่ พัฒนาแล้ว นักวิชาการผู้ยึดมั่นในทฤษฎีประชาธิปไตยแบบตะวันตก อาจโต้แย้งว่า ประเทศดังกล่าว ได้พัฒนาระบอบประชาธิปไตยตัวแทนเป็นผลสำเร็จ ประชาชนมีสิทธิเสรีภาพ สิทธิมนุษยชน มีเหตุมี ผล กลไกอำนาจรัฐไม่ว่าจะเป็นรัฐสภา ศาล และรัฐบาลนั้นมีประสิทธิภาพ สามารถพัฒนาสังคม เจริญก้าวหน้าเหนือกว่าชาติอื่นๆ สิทธิประชาชนได้รับการคุ้มครองเป็นอย่างดี

ส่วนความผิดพลาดใหญ่หลวงของระบอบประชาธิปไตยแบบตะวันตก ซึ่งกำหนดให้เสียงส่วนใหญ่ทรงไว้ซึ่งอำนาจเบ็ดเสร็จ แต่ขาดจุดมุ่งหมายหรือเป้าหมายที่ต้องบรรลุความเป็นธรรมควบคู่กัน ไปด้วย นั้นหมายความว่า เมื่อยึดหลักประชาธิปไตยเสียงข้างมาก จึงต้องยึดหลักความเป็นธรรมเป็น มาตรฐานวัดอันศักดิ์สิทธิ์อยู่ด้วยทุกขั้นตอน เพราะความเป็นธรรมหรือมนุษยธรรม คือพื้นฐานจิตสำนึก ของความเป็นสังคม เป็นหลักแห่งการอยู่ร่วมกันแบบสันติ ไม่เบียดเบียนกัน หรือที่เรียกว่า ธรรมาธิปไตย ดังนั้นนิยามประชาธิปไตยที่แท้จริง คือ อำนาจของประชาชนเพื่อความเป็นธรรมของ ประชาชน ไม่ใช่อำนาจตัวแทนหรือพรรคการเมือง รัฐบาลจากการเลือกตั้งต้องมีจุดยืนเพื่อความเป็น ธรรมของประชาชน นโยบายทางการเมืองทุกข้อ จักต้องคำนึงหรือตั้งอยู่บนผลประโยชน์ที่ชอบธรรม ของประชาชนเป็นหลัก (พิทยา ว่องกุล, 2542, อ้างถึงใน สุรพล ชาเสน, น. 7-8)

ดังที่อธิบายมาข้างต้นว่าประชาธิปไตย คือการมอบอำนาจความเป็นใหญ่ให้กับคนหมู่มาก หรือประชาชนจำนวนมากเป็นผู้มีอำนาจในการตัดสินใจ ซึ่งเป็นหลักการสากลที่อารยะประเทศปฏิบัติ สืบต่อกันมา ในสังคมไทยการปกครองในระบอบประชาธิปไตย อุปสรรคที่สำคัญที่สุดของการพัฒนา ระบอบการปกครองแบบประชาธิปไตยรวมทั้งการบริหารราชการแผ่นดินที่มีการปฏิบัติสำเร็จผลใน ประเทศที่มีการพัฒนาแล้ว หากแต่ล้มเหลวในประเทศไทย สาเหตุมาจากข้อเท็จจริงที่สำคัญที่สุด นั้น คือ สังคมไทยเป็นสังคมระบบอุปถัมภ์ เป็นแกนสำคัญตั้งแต่สมัยโบราณ เนื่องจากคนที่ไม่เท่ากัน มีภูมิหลังไม่เหมือนกัน มีโอกาสไม่เท่ากัน จึงมีความแตกต่างกันใน 4 ตัวแปร คือ อำนาจทางเศรษฐกิจ สถานะทางสังคม อำนาจในทางการเมือง การบริหาร และค่านิยม โดยทั่วไปลักษณะเด่นๆ ของ ระบอบการปกครองแบบประชาธิปไตยมีดังต่อไปนี้ คือ

1. มีรัฐบาลที่มาจากการเลือกตั้ง
2. ประชาชนได้รับการประกันสิทธิเสรีภาพและความเสมอภาค

3. ประชาชนมีส่วนร่วมในการปกครองบริหารในมิติต่างๆ
4. มีการใช้หลักนิติธรรม (rule of law) ในการปกครองบริหารประเทศ
5. ผู้ใช้อำนาจจะต้องมีจิตวิญญาณเป็นประชาธิปไตย มีมารยาททางการเมือง

ขณะเดียวกันประชาชนทั่วไปจะต้องมีจิตวิญญาณ ค่านิยมของความเป็นประชาธิปไตย (ลิขิตธีรเวคิน, 2559, น. 5) จากที่ลิขิต ธีรเวคิน ได้อธิบายสภาพความเป็นจริงที่เกิดขึ้นในบริบทของสังคมไทยที่ประชาธิปไตยมีปัญหาในระดับโครงสร้างสืบเนื่องมาจากข้อเท็จจริงหนึ่งก็คือระบบสังคมไทยเป็นระบบอุปถัมภ์ที่ทำให้การพัฒนาประชาธิปไตยของไทยเกิดความล่าช้าเนื่องจากคนในสังคมไม่เท่าเทียมกันอย่างแท้จริงซึ่งประเด็นดังกล่าว เสกสรรค์ ประเสริฐกุล เห็นว่าโดยลักษณะต้นแบบ ระบอบประชาธิปไตยเป็นความสัมพันธ์ทางอำนาจ ที่วิวัฒนาการมาจากโลกตะวันตก ซึ่งถือหลักว่าสังคมเป็นผู้กำหนด และควบคุมรัฐ

ครั้นเมื่อแบบแผนทางอำนาจเช่นนี้ นำมาปลูกฝังบนแผ่นดินไทย จึงเป็นธรรมดาที่จะต้องพบเงื่อนไขที่ผิดแผกไปจากสิ่งแวดล้อมดั้งเดิม ซึ่งในบางด้านนับเป็นปัจจัยในด้านลบกระทั่งส่งผลบิดเบือนระบอบดังกล่าวให้หันเหไปสู่ทิศทางที่ตรงกันข้าม ยิ่งกว่านั้นการนำหลักการประชาธิปไตยตะวันตกใช้ในสังคมไทยก็ล้วนแต่ผ่านการตีความการจัดตั้งและออกแบบโครงสร้าง โดยบรรดาผู้นำการเมืองและชนชั้นนำทางการเมือง ที่อยู่ในฐานะกลุ่มอำนาจ หรือมีอิทธิพลทางการเมืองมากกว่าคนทั่วไป ระบอบประชาธิปไตยที่ถูกสร้างขึ้นในประเทศไทยจึงเป็นผลผลิตทาง อัตวิสัยของผู้นำ และชนชั้นนำไทยในแต่ละยุคสมัยด้วย คนเหล่านี้อ่านความจริงในสังคมไทย และอ่านการตั้งเดิมของประชาธิปไตยแตกต่างกันกระทั่งในบางกรณี ถึงกับจงใจดัดแปลงโครงสร้างประชาธิปไตยให้สอดคล้องกับผลประโยชน์ของตน ถึงแม้ว่าประเทศไทยจะมีการเปลี่ยนแปลงการปกครองมาเป็นระบอบประชาธิปไตย มากกว่า 70 ปีแล้ว แต่ตลอดระยะเวลาของการเป็นประชาธิปไตยที่ผ่านมานั้นได้มีการ เบียดแทรกของการเป็นเผด็จการเป็นระยะๆ และบางครั้งดำรงอยู่ต่อเนื่องเป็นเวลานานมีการปฏิวัติรัฐประหารหลายครั้งโดยกลุ่มบุคคลต่างๆ โดยอ้างความเดือดร้อนของประชาชน และการไม่เป็นประชาธิปไตยทำให้ในอดีตประชาชนชาวไทยแทบไม่ได้เข้าไปมีบทบาทหรือไปมีส่วนร่วมในทางการเมืองแต่อย่างใด อำนาจส่วนใหญ่ตกอยู่ในกำมือของกลุ่มบุคคลบางกลุ่มและอยู่ที่ฝ่ายบริหาร และข้าราชการชั้นผู้ใหญ่อำนาจทางการเมืองที่ประชาชน ได้รับเป็นเพียงการมีสิทธิ์เลือกตั้งเท่านั้นและบางครั้งการเลือกตั้งดังกล่าวก็ยังมีข้อสงสัยในความบริสุทธิ์ยุติธรรมอีกด้วย (บวรศักดิ์ อุวรรณโณ, ม.ป.ป., อ้างถึงใน ยุทธการ หัวหาญ, 2548, น. 1)

ดังที่ได้กล่าวแล้วว่าอำนาจของประชาชนถูกกลุ่มผู้มีอำนาจใช้อำนาจของประชาชนไปในทิศทางที่ไม่เอื้อประโยชน์ให้หรือตอบสนองความต้องการของภาคประชาชน จึงทำให้ประชาชนตระหนักเห็นถึงซึ่งอำนาจอันไม่ชอบธรรม จึงรวมตัวกันเพื่อสร้างอำนาจของกลุ่มตนขึ้นเพื่อต่อรองอำนาจกับภาครัฐให้หันมาสนใจในความเป็นอยู่ของประชาชน (โดยไม่ได้มุ่งยึดครองอำนาจรัฐ)

ซึ่งสอดคล้องกับ ธีรภัทร์ เสรีรังสรรค์ (ม.ป.ป.) ได้กล่าวถึงปัญหา และข้อจำกัดของประชาธิปไตยแบบตัวแทน อย่างน้อยมีอยู่ 4 ประการ ได้แก่ ประการแรก เรื่องของขนาดโครงสร้างของรัฐบาล และระบบราชการมีขนาดใหญ่โตสลัซบซับซ้อนมากเกินไป ประชาชนจึงมีความยากลำบากในการเข้ามามีส่วนร่วม ประการที่สอง เรื่องของความห่างไกล การปกครองประเทศในอดีตและต่อเนื่องมาถึงปัจจุบันถูกมองว่าเป็นเรื่องที่อยู่ไกลตัวประชาชนธรรมดาทั่วไป ทำให้ประชาชนส่วนใหญ่มีความรู้สึกว่าตนถูกกีดกัน ออกไปจากระบบการเมืองไม่สามารถผลักดันความคิดหรือนโยบายของตนให้บังเกิดขึ้นได้ ประการที่สาม เรื่องของการเปลี่ยนวัตถุประสงค์ของการดำเนินงาน ผู้นำทางการเมืองและข้าราชการมักจะใช้ความได้เปรียบในการดำรงตำแหน่งเพื่อแสวงหาโอกาสและผลประโยชน์ให้แก่ตนเอง แทนการยึดถือผลประโยชน์สาธารณะหรือผลประโยชน์ของประชาชนและ ประการที่สี่ ลักษณะการเป็นปรปักษ์ของสถาบัน แบบตัวแทนก่อให้เกิดปัญหาการต่อสู้แข่งขันและเกิดความแตกแยกขึ้นมากกว่าการแสวงหาความร่วมมือและสมานฉันท์ต่อกัน (ธีรภัทร์ เสรีรังสรรค์, 2554, น. 1)

ดังที่ได้แสดงให้เห็นแล้วว่าแนวคิดเรื่องประชาธิปไตย ซึ่งผู้ศึกษาพยายามอธิบายให้เห็นว่า ก่อนที่ภาคประชาชนจะสามารถสร้างอำนาจทางการเมืองของตนขึ้นมาได้นั้น ก็ต้องเข้าใจบทบาทโครงสร้างทางการเมืองของโลกและความเป็นพลวัตทางการเมืองของประเทศไทย นอกจากนั้นแล้ว ประการสำคัญ คือการที่รัฐธรรมนูญแห่งราชอาณาจักรไทยได้ให้อำนาจกับประชาชน ตลอดถึงสิทธิและเสรีภาพไว้

แต่ถึงอย่างไรก็ตามหากประชาชนไม่เข้าใจบทบาทหน้าที่ของตน อำนาจ สิทธิและเสรีภาพตามรัฐธรรมนูญ ย่อมไม่สามารถสร้างอำนาจของตนเองให้เข้มแข็งขึ้นมาได้ ประชาชนจึงต้องศึกษาบริบทประชาธิปไตยแบบไทย ซึ่ง ลิขิต ธีรเวคิน ได้สรุปบริบทของสังคมไทยซึ่งเป็นสังคมที่ไม่อยู่นิ่งกับที่มีการศึกษาและพิสูจน์ด้วยเหตุการณ์ที่เป็นจริงก็คือ สังคมไทยจะมีการเปลี่ยนแปลงทุกๆ 40 ปี หรือทุกสี่ทศวรรษ ดังที่แสดงในภาพที่ 2.1

ปี พ.ศ. 2398 สนธิสัญญาเซอร์จอห์น บาวริง
ปี พ.ศ. 2435 การปฏิรูประบอบราชการและการบริหารของรัชกาลที่ 5
1. ก่อน 24 มิถุนายน 2475 ราชาธิปไตย – รัฐกษัตริย์
2. พ.ศ. 2475 – 14 ตุลาคม 2516 อำมาตยาธิปไตย – รัฐราชการ
3. พ.ศ. 2516 – พ.ศ. 2556 ธนาธิปไตย – รัฐธุรกิจ
4. พ.ศ. 2556 - ประชาธิปไตย – ประชาธิปไตย

ภาพที่ 2.1 การเปลี่ยนแปลงทางการเมืองทุก ๆ 40 ปี หรือทุกสี่ทศวรรษ. ปรับปรุงจาก การพัฒนา ยุทธศาสตร์การจัดการความรู้สำหรับสำนักงานศาลยุติธรรม : กรณีศึกษา ศาลยุติธรรมในเขตอำนาจ ของสำนักงานอธิบดีผู้พิพากษามาตรา 4 (น.19), โดย ลิขิต ชีวเวคิน, 2559, มหาวิทยาลัยเกริก.

หมายเหตุ. พ.ศ. 2398-2435 = 37 ปี
 พ.ศ. 2435-2475 = 40 ปี
 พ.ศ. 2475-2516 = 41 ปี
 พ.ศ. 2516-2556 } = 40 ปี ประชาธิปไตย?
 พ.ศ. 2556-2558 } = 42 ปี AEC

สถาบัน พระมหากษัตริย์	ขุนนาง หรือ ข้าราชการ ขุนนางหรือ ข้าราชการพล เรือน ขุนนางหรือ ตุลาการ	ศาสนา พระสงฆ์ สมณศักดิ์สูง	ผู้นำท้องถิ่น ตามหัวเมือง	ประชาชนที่ ไม่ตื่นตัวและ เฉื่อยชาทาง การเมือง	พ่อค้า ต่างด้าว ระดับย่อยที่ ไม่เป็น ตัวแปรทาง การเมือง
--------------------------	---	--------------------------------------	------------------------------	--	--

ภาพที่ 2.2 การเปลี่ยนแปลงก่อนและหลังวันที่ 24 มิถุนายน พ.ศ. 2475. ปรับปรุงจาก การพัฒนา ยุทธศาสตร์การจัดการความรู้สำหรับสำนักงานศาลยุติธรรม : กรณีศึกษา ศาลยุติธรรมในเขตอำนาจ ของสำนักงานอธิบดีผู้พิพากษามาตรา 4 (น.21), โดย ลิขิต ธีรเวคิน, 2559, มหาวิทยาลัยเกริก.

กลุ่มการเมือง ที่ได้รับการ สนับสนุนจาก ต่างประเทศ	องค์กร พัฒนา เอกชน	ผู้นำ ทาง การเมืองใน ท้องถิ่น	ประชา สังคมหรือ องค์กร ต่าง ๆ ของ ประชาชน	ผู้นำชุมชน และ ประชาชนที่ ตื่นตัวทาง การเมือง	นักธุรกิจ ยุคใหม่	นักการเมือง
--	--------------------------	--	---	---	----------------------	-------------

ภาพที่ 2.3 การเปลี่ยนแปลงหลังวันที่ 24 มิถุนายน พ.ศ. 2475. ปรับปรุงจาก การพัฒนา ยุทธศาสตร์การจัดการความรู้สำหรับสำนักงานศาลยุติธรรม : กรณีศึกษา ศาลยุติธรรมในเขตอำนาจของ สำนักงานอธิบดีผู้พิพากษามาตรา 4 (น.21), โดย ลิขิต ธีรเวคิน, 2559, มหาวิทยาลัยเกริก.

สังคมมีลักษณะพลวัตไม่ว่าสังคมภายใน หรือสังคมระหว่างประเทศ สังคมไทยก็เช่นเดียวกัน จากดั้งเดิมมีองค์กรสำคัญที่สุด 4 องค์กร คือ สถาบันพระมหากษัตริย์ ซึ่งเป็นสถาบันการเมืองการปกครองบริหาร (ดูแผนภาพที่ 2.2) สถาบันขุนนางซึ่งประกอบด้วยข้าราชการทหาร ข้าราชการพลเรือน และตุลาการ ซึ่งกำกับโดยสถาบันแรก สถาบันต่อมา คือ ศาสนาพุทธ คือพระสงฆ์โดยเฉพาะอย่างยิ่งพระมหาเถระผู้ใหญ่ เป็นฐานสำคัญที่ให้ความชอบธรรมกับองค์กรที่ 1 และ 2 และเป็นการปูพื้นค่านิยมและวัฒนธรรมให้กับประชาชนทั่วไป สถาบันที่ 4 คือ สถาบันผู้นำท้องถิ่นซึ่งไม่มีการจัดตั้งถาวร ก่อนมีการปฏิรูประเบียบบริหารราชการแผ่นดินใน ปี 2435 เจ้าเมืองผู้ครองหัวเมืองก็เป็น

องค์กรการเมือง และการปกครองที่มีอำนาจที่สำคัญที่นครหลวงต้องพยายามควบคุม หรือสร้างความสัมพันธ์ นอกเหนือจากผู้นำท้องถิ่น ที่เป็นผู้กว้างขวางหรือเจ้าพ่อ ซึ่งก็มีอำนาจทางการเมืองในระดับหนึ่ง

แต่หลังปี 2475 เป็นต้นมา (ดูแผนภาพที่ 3) สังคมไทยเปลี่ยนไปสู่สภาพของการเกิดองค์กรใหญ่ๆ นั่นคือ องค์กรทางการเมืองมีพรรคการเมือง มีการเลือกตั้ง และภายหลังที่มีการพัฒนาเศรษฐกิจสมัยใหม่ก็เกิดองค์กรธุรกิจแบบสากล และต่อมาเกิดการรวมกลุ่มต่างๆ ที่เรียกว่ากลุ่มผลักดัน รวมทั้งประชาสังคม องค์กรภาคเอกชนคือ NGO และประชาชนที่ตื่นตัวทางการเมือง ที่เริ่มมองตัวเองเป็น Citizen มากยิ่งขึ้น นอกเหนือจากนั้น ก็มีอิทธิพลจากต่างประเทศเป็นแรงผลักดันจากภายนอก โดยเฉพาะอย่างยิ่งแนวโน้ม 5 แนวโน้มที่สำคัญคือ 1) ต้องมีการปกครองแบบประชาธิปไตย 2) ต้องมีการเคารพสิทธิมนุษยชน 3) ต้องมีการค้าเสรี 4) ต้องมีการพัฒนาสภาพแวดล้อม 5) ต้องมีการเคารพสิทธิทรัพย์สินทางปัญญา

จากการเปลี่ยนแปลงทั้งภายใน และแรงกดดันจากต่างประเทศ โดยเฉพาะอย่างยิ่งในยุคที่มีการเปลี่ยนผ่านโดยมีปรากฏการณ์สำคัญที่เกิดขึ้น คือ โลกาภิวัตน์ซึ่งนำไปสู่การเปลี่ยนแปลงทางวัฒนธรรมการเมืองแบบค้ำคืบ ไปสู่วัฒนธรรมการเมืองแบบไพร่ฟ้าจนนำไปสู่วัฒนธรรมการเมืองแบบมีส่วนร่วม ซึ่งขณะนี้สังคมไทยเริ่มมีแนวโน้ม ที่จะพัฒนาไปสู่วัฒนธรรมการเมืองแบบมีส่วนร่วมมากขึ้น ในยุคโลกาภิวัตน์ ได้มีการเรียกร้องของประชาชนในแง่รูปธรรม ได้แก่ปัจจัย 4 ซึ่งเป็นปัจจัยพื้นฐานในการดำรงชีวิตของมนุษย์ และในด้านของคุณภาพชีวิต

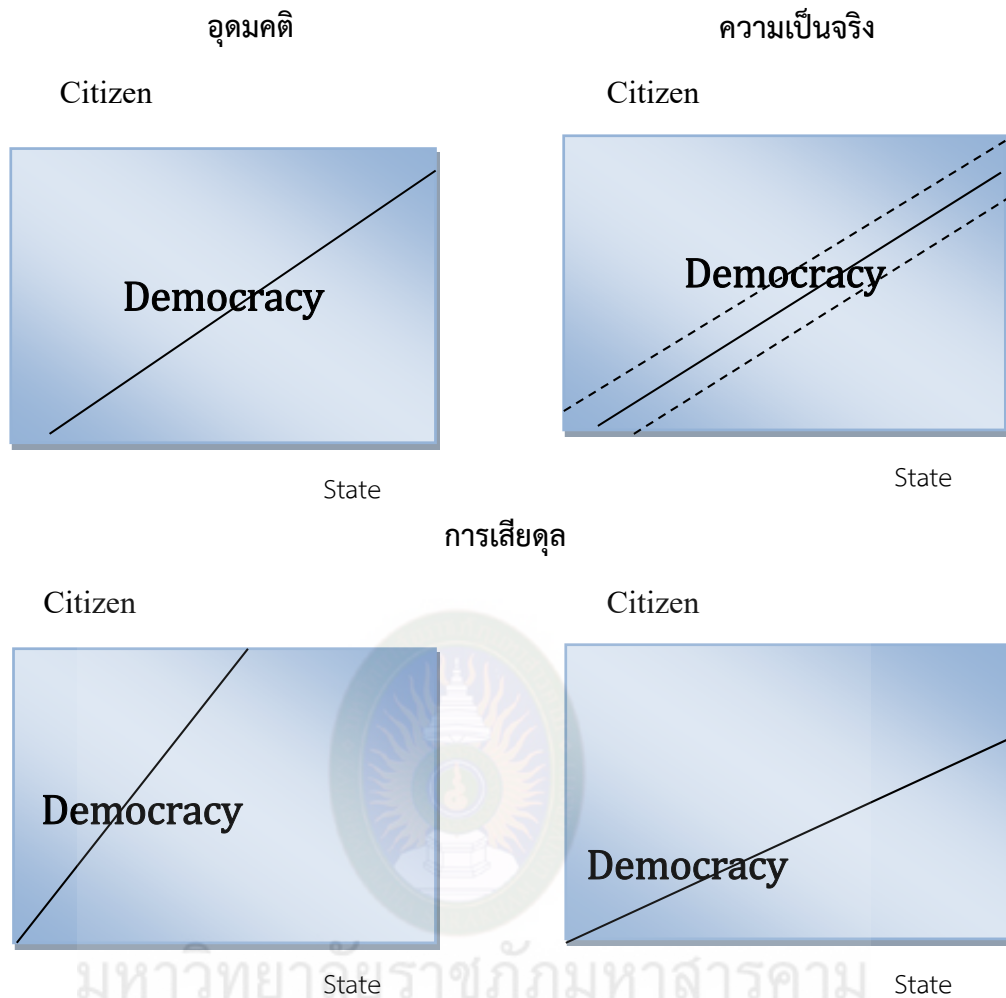
ส่วนในแง่นามธรรม ได้แก่ สิทธิเสรีภาพ ความเสมอภาค ความยุติธรรม สิทธิมนุษยชน และศักดิ์ศรีความเป็นมนุษย์ การเรียกร้องเช่นนี้ ได้นำไปสู่การปฏิบัติต่อกะลิตูนิเซีย และอาหรับสปริง รวมทั้งสิ่งที่เกิดขึ้น เรียกว่ากระแสการเปลี่ยนแปลง ซึ่งเป็นปรากฏการณ์ที่ประเทศไทยไม่สามารถจะหลีกเลี่ยงได้ ปรากฏการณ์ที่ 2 คือการรวมกลุ่มของประเทศเอเชีย หรือบูรพาภิวัตน์ อันประกอบด้วย 5 ประเทศ ได้แก่ บราซิล รัสเซีย อินเดีย จีน และแอฟริกา ทั้งจีน และรัสเซียตกลงใช้เงินหยวนเงินในการซื้อขายสินค้า เงินหยวนก็กลายเป็นเงินสกุลหลัก และมีการตั้งธนาคาร เพื่อการลงทุนโครงสร้างพื้นฐานแห่งเอเชีย การสร้างการคมนาคม และการสื่อสารการแข่งขันกับ World Bank องค์กรที่เกิดขึ้นใหม่นี้ย่อมส่งผลต่อประเทศต่างๆ รวมทั้งประเทศไทย จีน และอินเดีย รวม 2 ประเทศ จะมีประชากรอย่างมหาศาล ปรากฏการณ์ที่ 3 ได้แก่การรวมตัวของ 10 ประเทศในเอเชียอาคเนย์ที่เรียกว่า Asian Economic Community หรือ AEC ซึ่งมีทั้งหมด 10 ประเทศ มีประชากรทั้งหมดกว่า 600 ล้านคน เป็นตลาดที่ใหญ่เมื่อรวมอาเซียน BRICS (ลิจิต ซีรเวคิน, 2554, น. 217-218)

จะเห็นได้ชัดว่ายกเว้นญี่ปุ่น และเกาหลี และมองโกเลีย และประเทศในเอเชียใต้ เช่น ปากีสถานบังกลาเทศ ศรีลังกา เป็นต้น กำลังกลายเป็นการรวมกลุ่มของประเทศเอเชีย และจำนวน

ประชากรซึ่งมีตลาดใหญ่โตมีอำนาจซื้อนำไปสู่ความเจริญอย่างรวดเร็วของทวีปเอเชีย ที่เรียกรวมว่า “บูรพาภิวัตน์” ไทยในฐานะเป็นหนึ่งในอาเซียน จะมีรูปแบบลักษณะการปกครองตนเอง โดยไม่สอดคล้องกับรัฐอื่นเลยนั้น ย่อมเป็นไปได้ยาก ซ้ำปรากฏการณ์ดังกล่าวนี้ นำไปสู่การเปลี่ยนแปลงที่สำคัญ คือการเปลี่ยนอำนาจระหว่างประเทศแนวความคิดเรื่องภูมิศาสตร์แบบเก่า และภูมิเศรษฐศาสตร์แบบเก่านี้เองได้เปลี่ยนไป เนื่องจากความเจริญทางเทคโนโลยี

การขนส่ง และการสื่อสารจากปรากฏการณ์ทั้ง 3 ได้นำไปสู่ปรากฏการณ์ที่ 4 ซึ่งมีสหรัฐเป็นตัวตั้งโดยการเข้ามามีบทบาทในเอเชีย และแปซิฟิกด้วยการตั้ง Trade Pacific Partnership : TPP ซึ่งประกอบด้วย 12 ประเทศ อันได้แก่ สหรัฐ แคนาดา เม็กซิโก เปรู ชิลี นิวซีแลนด์ ญีปุ่น เวียดนาม มาเลเซีย สิงคโปร์ ออสเตรเลีย และบรูไนใน 12 ประเทศนี้ ประกอบด้วย อเมริกาเหนือ และลาตินอเมริกา รวมทั้งออสเตรเลีย นิวซีแลนด์ และที่สำคัญ คือ มีญี่ปุ่น และอีก 4 ประเทศในอาเซียน ส่วนประกอบอื่น เช่นฟิลิปปินส์ และอินโดนีเซีย กำลังขอเข้าร่วม ซึ่งปรากฏการณ์ที่ 4 นี้ ทำให้ภาพเห็นชัดว่าประเทศต่างๆ กำลังจัดระเบียบความสัมพันธ์ใหม่ขึ้น New Power Confirm Quotation ซึ่งประเทศไทย เป็นหนึ่งในประเทศที่ต้องเผชิญอยู่กับ ทั้ง 4 องค์กร จำเป็นต้องจัดบ้านให้เรียบร้อย เพื่อที่จะได้มีระบอบการปกครองบริหารที่มั่นคงต่อเนื่อง และยั่งยืน และระบบดังกล่าวหนีไม่พ้นระบบการปกครองที่เลวน้อยที่สุด แต่ทำงานได้ผล นั่นคือ “ระบอบการปกครองแบบประชาธิปไตย” ประเด็นอยู่ที่ว่าประเทศไทย จะเลือกที่จะกำหนดอนาคตของประเทศได้อย่างไร ทำการความเปลี่ยนแปลง ดังที่กล่าวมาทั้งหมด ถึงแม้จะพยายามรักษาสภาพคงที่ ก็เป็นสิ่งที่เป็นไปได้ยาก (ลิขิต ธีรเวคิน, 2559, น. 21-23)

ขณะที่มองไม่เห็นภาพชัดว่า จะเกิดอะไรขึ้นในสภาพดังกล่าวนี้ แน่แน่นอนว่าการไม่เปลี่ยนแปลงเป็นสิ่งที่เป็นไปได้ จะเปลี่ยนแปลงโดยสงบได้อย่างไร อนาคตเป็นอย่างไรย่อมอยู่ที่คนในสังคมไทย จะต้องมีความเข้าใจมีวิสัยทัศน์ และมีการมองปัญหาอย่างวัตถุวิสัย อนาคตของประเทศไทย และระบอบการปกครองแบบประชาธิปไตยจึงขึ้นอยู่กับเจ้าของประเทศทุกคน

ภาพที่ 2.4 ดุลยภาพระหว่างสิทธิเสรีภาพ อำนาจอธิปไตย และผลต่อระบอบการปกครองแบบประชาธิปไตย. ปรับปรุงจาก การพัฒนายุทธศาสตร์การจัดการความรู้สำหรับสำนักงานศาลยุติธรรม : กรณีศึกษา ศาลยุติธรรมในเขตอำนาจของสำนักงานอธิบดีผู้พิพากษาภาค 4 (น.25), โดย ลิขิตธีรเวคิน, 2559, มหาวิทยาลัยเกริก.

ระบอบการปกครองแบบประชาธิปไตยในอุดมคติ (ดูภาพที่ 4) จะต้องเป็นระบบที่ประชาชนมีสิทธิเสรีภาพ แต่ขณะเดียวกันรัฐบาลที่มาจากการเลือกตั้ง ก็ต้องมีอำนาจในการปกครองบริหารตามกรอบของกฎหมาย โดยถ่วงดุลซึ่งกันและกัน ซึ่งถ้าจะเทียบให้เห็น ก็คือรูปสี่เหลี่ยมจัตุรัส โดยมีเส้นขวางจากมุมขวามือมุมสุด ไปมุมซ้ายมือ มุมสุดของสี่เหลี่ยมนั้น ซึ่งจะได้ภาพ คือการแบ่งสี่เหลี่ยมเป็น 2 ส่วนเท่าๆ กันโดยเส้นขวางนั้น จะอยู่ในมุม 45 องศา และสามเหลี่ยม 2 ส่วนที่ถูกแบ่ง ก็จะมีเนื้อที่เท่ากัน ส่วนซ้ายมือ คือ มุมบนสุดเรียกว่าพื้นที่สามเหลี่ยมของเสรีภาพของประชาชน ส่วนขวามือมุม

ส่วนล่างสุด ก็คือ อำนาจอรัฐ เส้นขวางที่แบ่งสี่เหลี่ยมผืนผ้าสามเหลี่ยม 2 ส่วนเท่าๆ กันนั้น เป็นส่วนที่ยาวที่สุด นั่นคือ ส่วนที่เป็นระบอบการปกครองแบบประชาธิปไตย

เมื่อใดก็ตาม ที่เนื้อที่ของสิทธิเสรีภาพเท่ากับเนื้อที่ของอำนาจอรัฐ เส้นประชาธิปไตยก็จะยาวสุด ถือเป็นสภาวะอุดมคติที่สุด ของระบอบการปกครองภายใต้ระบอบประชาธิปไตย แต่เมื่อใดก็ตามที่เนื้อที่ของสามเหลี่ยมที่เป็นสิทธิเสรีภาพ ขยายกินเข้าไปในส่วนของอำนาจอรัฐ อำนาจอรัฐก็จะย่อมน้อยลง เส้นประชาธิปไตยก็จะสั้นลง เลื่อนจากมุมบนสุดลงมาข้างล่างตรงกลางของเส้นขวางขวามือในสภาพเช่นนี้ประชาชนมีสิทธิเสรีภาพจนเกินขอบเขต อำนาจอรัฐลดน้อยถอยลง ความเป็นประชาธิปไตยสั้น ก็จะไปสู่สภาพของอนาธิปไตย กลับกันถ้าส่วนเนื้อที่ของอำนาจอรัฐ ซึ่งเป็นสามเหลี่ยมส่วนล่าง ขยายกว้างขึ้น ก็จะไปกินเข้าไปในเขตพื้นที่สิทธิเสรีภาพของประชาชน ทำให้เส้นประชาธิปไตยหดสั้นลง สภาพเช่นนี้ก็จะนำไปสู่อำนาจอเผด็จการ

สภาวะที่เป็นอุดมคติมากที่สุด ก็คือการได้ดูสภาพของสามเหลี่ยม 2 ส่วน โดยมีเนื้อที่เท่ากัน ซึ่งยากที่จะมีขึ้นในสังคม สิ่งที่จะเกิดขึ้นได้คือความใกล้เคียง และก็ถือเป็นดัชนีสำคัญในการวัดระดับของการพัฒนาการเมืองแบบประชาธิปไตย กล่าวได้ว่า ในขณะนี้อังกฤษ และสหรัฐอเมริกา ซึ่งเป็นแม่แบบของระบอบประชาธิปไตยของโลก มีคุณภาพมากที่สุด เพราะมีการเลือกตั้งตามครรลอง โดยไม่มีการเปลี่ยนโครงสร้างพื้นฐานของระบบ มีหลักนิติธรรมที่คุ้มครองสิทธิของประชาชน

ขณะเดียวกันสังคมก็อยู่ได้โดยสงบในระดับหนึ่ง เมื่อใดก็ตามที่เกิดการเสียสมดุลระบบก็จะกลับไปสู่สภาพของการไร้ตัวตน การเลือกตั้งที่เกิดขึ้นเป็นช่วงระยะเวลาที่กำหนดขึ้นแน่นอนทุก 4 ปี หรือถ้ามีการเลือกตั้งหลังจากรัฐสภา โดยไม่มีกำหนดเวลาแน่นอน ยกเว้นรัฐบาลอยู่ได้ครบ 4 ปี ซึ่งเป็นกรณีของระบบรัฐสภาอังกฤษ แต่ก็ยังกลับไปสู่สภาพปกติ ถือว่าเป็นระบบที่ไร้ดุลยภาพระหว่างสิทธิเสรีภาพ และอำนาจอรัฐ ซึ่งส่งผลต่อระบอบการปกครองแบบประชาธิปไตย ที่เป็นเส้นขวางของสี่เหลี่ยมผืนผ้าได้ใกล้เคียงที่สุด (ลิขิต ธีรเวคิน, 2559, น. 24)

นี่คือภาพในอุดมคติ แน่นนอนการข้ามเขตโดยรัฐ และโดยประชาชนซึ่งกันและกัน ย่อมเกิดขึ้นได้ในความเป็นจริง แล้วแต่เหตุการณ์ แต่อย่างไรก็ตามต้องอยู่ในขอบข่ายที่ไม่สุดตรงกลางอีกด้านหนึ่ง นอกจากเส้นตรงที่มีการแบ่งครึ่งแล้ว จะต้องมีส่วนตรงอีกสองเส้นที่ขนานกันโดยไม่ห่างกันมากนัก ก็จะได้ระบอบการปกครองแบบประชาธิปไตยที่ไร้ดุลยภาพ (ลิขิต ธีรเวคิน, ม.ป.ป., อ้างถึงใน ธีรภัทร์ เสรีรังสรรค์, 2554, น. 23-25)

จากแนวคิดเกี่ยวกับการเมืองแบบประชาธิปไตย ผู้วิจัยเห็นว่า การชี้ให้เห็นสภาพโดยรวมของแนวคิดเกี่ยวกับประชาธิปไตย ที่เป็นหลักการสากล ที่ทั่วโลกให้การยอมรับ ทั้งที่เป็นทฤษฎีแนวคิดตลอดถึงการเข้ามาทำความเข้าใจเกี่ยวกับประชาธิปไตยของไทย ที่รับเอาแนวคิดทฤษฎีจากต่างประเทศ มาเป็นแม่บทในการพัฒนาประเทศให้ก้าวไปสู่ความเป็นอารยะ เพื่อที่จะมองภาพรวมของประชาธิปไตยแบบไทย ว่าจะสามารถพัฒนาไปในทิศทางตามประเทศ ที่เป็นแม่บทประชาธิปไตย

ได้อย่างไร หรือเป็นประชาธิปไตยในอุดมคติได้อย่างไร เพื่อที่จะนำหลักการประชาธิปไตยแบบไทย มาปรับใช้กับภาคประชาชนให้สามารถขับเคลื่อน และสามารถสร้างอำนาจการต่อรองกับรัฐได้อย่างสันติ มีประสิทธิภาพ และเสริมสร้างความเข้มแข็งให้การเมืองภาคประชาชนได้ ดังที่กล่าวแล้วข้างต้นสรุปได้ว่า การปกครองในระบอบประชาธิปไตย เป็นการปกครองที่ดีที่สุดในขณะนี้ที่นำสู่รัฐธรรมนูญที่มีหลักประกันสิทธิ เสรีภาพ ความเสมอภาค ความยุติธรรม สิทธิมนุษยชน และศักดิ์ศรีความเป็นมนุษย์ ให้กับประชาชนให้สามารถอยู่ร่วมกันในสังคมได้อย่างสันติสุข แนวคิดเกี่ยวกับประชาธิปไตย เป็นแนวคิดที่ทำให้ภาคประชาชนเกิดความตระหนักถึงอำนาจที่แท้จริงของตน ถึงแม้ว่ารัฐธรรมนูญฉบับใหม่ของไทย รวมศูนย์อำนาจไว้ที่ระบบตัวแทนในฐานะผู้ปกครอง แต่ถึงกระนั้นรัฐธรรมนูญตามแนวทางประชาธิปไตย เปิดโอกาสให้ประชาชนสามารถเรียกร้อง เคลื่อนไหวทางการเมืองเพื่อเรียกร้องความเป็นธรรม เรียกร้องผลประโยชน์กลับคืนสู่ประชาชนได้อย่างเสรีภายใต้กฎหมายของประเทศ จากแนวคิดเกี่ยวกับประชาธิปไตย และบทบัญญัติที่ให้อำนาจอธิปไตยแก่ประชาชน จึงสร้างความชอบธรรมให้กับประชาชน ในการเรียกร้องเคลื่อนไหวต่อตัวแทนของประชาชน และรัฐที่มีลักษณะไม่เอื้อประโยชน์ให้กับประชาชนหม่มาก เพิกเฉยต่อนโยบายที่ให้ไว้กับประชาชนในอันที่จะก่อให้เกิดประโยชน์สาธารณะ และต่อส่วนรวม แนวคิดเกี่ยวกับการเมืองแบบประชาธิปไตยดังกล่าวนี้

ผู้วิจัยจึงนำมาใช้เป็นกรอบแนวคิดในการวิจัยในครั้งนี้ เพื่อให้สามารถเข้าใจและอธิบายให้เห็นถึงสภาพความเป็นจริงของสังคมในระบอบประชาธิปไตย ที่นำไปใช้ในการสร้างอำนาจทางการเมืองให้กับภาคประชาชนได้อย่างชอบธรรม

2.2 แนวคิดเกี่ยวกับการเมืองภาคประชาชน

2.2.1 แนวคิดขบวนการเคลื่อนไหวทางสังคม (Social Movement)

แนวคิดขบวนการเคลื่อนไหวทางสังคม เป็นแนวคิดที่ได้รับการอภิปรายถกเถียงกันมากในสังคมตะวันตก เป็นเวลากว่า 30 ปีที่ผ่านมา นั่นคือ เริ่มตั้งแต่ต้นคริสต์ทศวรรษ 1970 เป็นต้นมา มีขบวนการเคลื่อนไหวเรียกร้องของประชาชนเกิดขึ้น โดยเฉพาะอย่างยิ่งหลังจากที่ประเทศสังคมนิยมล่มสลาย และการเมืองฝ่ายซ้ายได้ลดความสำคัญลงการอภิปรายถกเถียงได้มีความสำคัญมากขึ้น และได้ขยายขอบเขตจากสังคมตะวันตกสู่สังคมโลกที่สามารถขึ้น ซึ่งขบวนการเคลื่อนไหวทางสังคมนี้ ไม่เพียงแต่พยายามที่จะอธิบายถึงอิทธิพลของรัฐ ในกระบวนการทางการเมืองเท่านั้น แต่ยังหมายถึงการเคลื่อนไหวของโครงสร้างหรือองค์กร ที่พยายามจะเข้ามามีส่วนร่วมในโครงสร้างการปรับเปลี่ยนทางการเมือง (McDonald, 2006) โดยในส่วนของคำว่าขบวนการเคลื่อนไหวทางสังคมนี้ได้มีผู้ให้ความหมายไว้ มากมาย เช่น Roberta Garmer นิยามการเคลื่อนไหวไว้ว่า เป็นขบวนการของการเปลี่ยนแปลงหรือ พยายามจะเปลี่ยนแปลง McCarthy and Zaid นิยามว่า การเคลื่อนไหวทางสังคม

เป็นชุดของความเชื่อ ของขบวนการประชาชน ต่อการเปลี่ยนแปลงโครงสร้างสังคม การจัดสรรผลประโยชน์ในสังคม ในขณะที่ Klandermans นิยามว่าเป็นชุดของความสัมพันธ์ของปัจเจกบุคคลที่พยายามจะส่งเสริมควบคุมหรือ ป้องกันการเปลี่ยนแปลงในสังคมและวัฒนธรรม (ไชยรัตน์ เจริญสินโอฬาร, 2540) โดยมององค์ประกอบของการเคลื่อนไหว มี 2 ประการคือ กลุ่มคนที่มีปฏิสังสรรค์และเป้าหมายของขบวนการ ซึ่งคล้ายกันกับการนิยามของ Scott ที่นิยามว่าการเคลื่อนไหวทางสังคม เป็นตัวกระทำร่วมที่มาจากการเข้าร่วมของปัจเจกบุคคล ที่มีผลประโยชน์และอัตลักษณ์ร่วมกัน ที่มีนัยยะสำคัญต่อความเป็นอยู่ทางสังคม ทำให้ต่างจาก พรรคการเมืองหรือกลุ่มกดดัน เพราะขบวนการทางสังคมที่มีการระดมมวลชนมีจุดมุ่งหมายในเรื่องการเปลี่ยนแปลงโครงสร้างสังคม แต่ Gail Omvedt ให้ทัศนะว่าการเคลื่อนไหวทางสังคมแนวใหม่เป็นกระบวนการทางสังคมในความหมายที่ว่า “ มีการจัดองค์กรโครงสร้างและอุดมการณ์ทั่วไป ในแนวกว้างที่มุ่งจะเปลี่ยนแปลงสังคม” แต่ Lyman ได้เชื่อว่า ขบวนการ เคลื่อนไหวทางสังคมหมายถึง กระบวนการที่เกิดการเปลี่ยนแปลงชีวิตบรรทัดฐานของสังคม เพื่อบรรลุเป้าหมาย ไม่ใช่เฉพาะการปฏิรูปทางสังคมเศรษฐกิจและการเมืองเท่านั้นแต่ยังมุ่งหวังที่จะบรรลุเป้าหมายที่เกี่ยวกับสภาพแวดล้อมและสิทธิส่วนบุคคล (Lipsky, 2007) ซึ่งสอดคล้องกับ Touraine ที่ให้ความเห็นเชิงวิพากษ์ไว้ว่า การทำความเข้าใจขบวนการเคลื่อนไหวทางสังคม จะไม่มองเพียงผลผลิตของโครงสร้างทางสังคมเท่านั้น แต่ให้มองไปที่ การกระทำของบุคคลทั้งในมิติด้านประวัติศาสตร์ ซึ่งแตกต่างกันไป ตามบริบทของแต่ละสังคมและวัฒนธรรม (McDonald, 2006)

ทั้งนี้ขบวนการเคลื่อนไหวทางสังคม Social Movement ตามกรอบแนวคิดทฤษฎีของสำนักคลาสสิก (Classical Approach) หรือสำนักพฤติกรรมรวมหมู่ (Collective Behavior Approach) จะเน้นการพิจารณาในส่วนของกรรวมกลุ่ม ซึ่งเป็นการรวมกลุ่มที่เป็นไปตามบรรทัดฐานทางสังคมที่มีอยู่ และการรวมกลุ่มที่เป็นเพียงชั่วคราว ไม่มีการรับรู้ล่วงหน้า ไม่มีบทบาทที่ชัดเจน หากจะอธิบายขบวนการทางสังคมตามกรอบแนวคิดนี้มักจะมองว่าเป็นปฏิกิริยาโต้ตอบกับการเปลี่ยนแปลงทางสังคมเศรษฐกิจ โดยมีเงื่อนไขของขบวนการเคลื่อนไหวทางสังคมที่สืบเนื่อง มาจากการถูกกลืนสิทธิของปัจเจกบุคคล จึงมีความต้องการที่จะเปลี่ยนแปลง ดังนั้นปรากฏการณ์แบบนี้จึงมักจะไม่มีการวางแผนไว้ล่วงหน้า จึงเป็นขบวนการเคลื่อนไหวทางสังคมที่ไร้ทิศทางขาดการวางแผนในการเคลื่อนไหว แต่ความเชื่อของขบวนการเคลื่อนไหวทางสังคมตามแนวคิดของสำนักนี้ ไม่สามารถนำมาใช้ศึกษาปรากฏการณ์ขบวนการเคลื่อนไหวทางสังคมแนวใหม่ได้ เช่น ขบวนการเคลื่อนไหวทางสังคมที่เน้นคุณภาพชีวิต ขบวนการสิทธิสตรี ขบวนการเกย์กระบวนการหญิงรักหญิง เป็นต้น เนื่องจากกระบวนการเคลื่อนไหวทางสังคมแนวใหม่เป็นเรื่องของขบวนการเพื่อพัฒนาคุณภาพชีวิตปกป้องอัตลักษณ์วิถีชีวิตแนวใหม่และมีการกำหนดทิศทางและเป้าหมายของการเคลื่อนไหวไว้อย่างชัดเจน (ประภาส ปันตบแต่ง, 2539) และในแผนการเคลื่อนไหวทางสังคมแนวใหม่ของแต่ละการเคลื่อนไหว

มักจะมีเป้าหมายและยุทธศาสตร์ที่แตกต่างกันออกไป (Whittier, 2002) ซึ่งขบวนการเคลื่อนไหวทางสังคมเหล่านี้ได้สร้างข้อคำถามให้กับนักทฤษฎีทางด้านสังคมศาสตร์ว่าจะสามารถทำความเข้าใจและอธิบายการปรากฏตัวของขบวนการเคลื่อนไหวทางสังคมอย่างไร เนื่องจากรูปแบบของขบวนการเคลื่อนไหวทางสังคมที่ปรากฏขึ้นมาใหม่แตกต่างไปจากการเคลื่อนไหวทางสังคมที่ผ่านมา อาทิ ขบวนการเคลื่อนไหวไม่ได้ ใช้การเคลื่อนไหวบน ฐานของชนชั้นเพียงชนชั้นเดียวการเคลื่อนไหวไม่ใช่เรื่องเฉพาะกิจ และกระบวนการเคลื่อนไหวไม่ได้เรียกร้องผ่านกลไกทางการเมือง และก็ได้พึ่งกลไกของรัฐเพียงอย่างเดียวอีกทั้งการเคลื่อนไหวไม่ได้มีเป้าหมายเพื่อการ ชวงชิงอำนาจ อย่างขบวนการเคลื่อนไหวทางสังคมในอดีต แต่ต้องการสร้างสิ่งที่ Jurgen Habermas เรียกว่า “กติกา หรือ กฎเกณฑ์ชุดใหม่ในการดำรงชีวิต (The grammar of form of Life) หรือที่ (Ernesto Laclau and Chantal Mouffe) เรียกว่าการช่วงชิงการนำในการสร้างค่านิยมความหมายชุดใหม่ให้กับการเรียกร้องโดยภายใต้สภาวะการเช่นนี้ได้มีความพยายามจะอธิบายถึงการเกิดขึ้นของขบวนการเคลื่อนไหวเรียกร้องเหล่านี้ นั่นคือการเกิดขึ้นของคำอธิบายชุดหนึ่ง ที่ค่อนข้างเป็นที่นิยม และเริ่มได้รับการยอมรับ จากสังคมศาสตร์มากขึ้น นั่นคือคำอธิบายการเมืองแบบใหม่ และกระบวนการเคลื่อนไหวทางสังคมแนวใหม่ (The new politics and the new social movements) ซึ่งมีสาระสำคัญของการอธิบาย ที่พยายาม มองการเคลื่อนไหวทางสังคมว่า เป็นการตอบโต้กับปัญหาและความขัดแย้งชนิดใหม่ ที่เกิดขึ้นในสังคม เป็นความขัดแย้งที่วางอยู่บนฐานที่มีความหลากหลายกว่าเรื่องชนชั้นหรืออุดมการณ์ทางการเมืองอย่างในอดีต แต่รวมเอาเรื่องของเพศ เชื้อชาติศาสนาและวัฒนธรรม เข้าไปด้วยทำให้ความขัดแย้งชุดใหม่มีความยุ่งยากและสลับซับซ้อนเกินกว่าที่สถาบันหลักทางการเมือง และสังคมดำรงอยู่จะสามารถแก้ปัญหาความขัดแย้งเหล่านี้ได้จึงต้องการรูปแบบการเคลื่อนไหวเรียกร้องเพื่อปะทะกับปัญหาความขัดแย้งเหล่านี้ด้วยตนเองในรูปแบบของขบวนการเคลื่อนไหวเรียกร้องแบบต่างๆ (ไชยรัตน์ เจริญสินโอฬาร, 2545)

แนวคิดนี้ผู้วิจัยนำมาใช้เพื่อเป็นกรอบในการวิจัยที่มุ่งจะอธิบายถึงอิทธิพลของรัฐในกระบวนการทางการเมือง เพื่ออธิบายถึงการเคลื่อนไหวของโครงสร้างหรือองค์กร ที่พยายามจะเข้ามามีส่วนร่วมในโครงสร้างการปรับเปลี่ยนทางการเมือง การอธิบายในส่วนของการรวมกลุ่มกิจกรรมทางการเมืองของภาคประชาชนในภาคตะวันออกเฉียงเหนือ ซึ่งเป็นการรวมกลุ่มที่เป็นไปตามบรรทัดฐานทางสังคมที่มีอยู่ซึ่งบริบทของแต่ละพื้นที่มีความแตกต่างกัน กลุ่มคนเหล่านี้มีวิธีการรวมกลุ่มกิจกรรมทางการเมืองอย่างไร และการรวมกลุ่มที่เป็นเพียงชั่วคราวชั่วคราว ไม่มีการรับรู้ล่วงหน้า ไม่มีบทบาทที่ชัดเจน ซึ่งแนวคิดขบวนการเคลื่อนไหวทางสังคมนี้สามารถตอบโจทย์ผู้วิจัยเห็นว่าสามารถนำมาใช้เพื่ออธิบายบริบทของภาคประชาชนในภาคตะวันออกเฉียงเหนือในแต่ละพื้นที่ได้

2.2.2 โครงสร้างของขบวนการเคลื่อนไหวทางสังคม

ขบวนการเคลื่อนไหวทางสังคม มักจะถูกมองว่าเป็นปรากฏการณ์ที่คลุมเครือไม่ชัดเจน หรือเป็นเป้าเคลื่อนที่ ที่มีมักจะปรากฏตัวในรูปของการรวมตัวของมวลชนเท่านั้น แต่ในความเป็นจริงแล้ว ขบวนการมักจะมีโครงสร้างเสมอ โครงสร้างในที่นี้ หมายถึง แบบแผนของความสัมพันธ์ที่มีความคงที่ ไม่มากก็น้อย ในและระหว่างองค์ประกอบต่างๆ ของหน่วยใหญ่ ดังนั้น โครงสร้างจึงมีนัยถึงการมีความสม่ำเสมอ ในระดับใดระดับหนึ่ง ซึ่งทำให้สามารถทำนายได้ ในทัศนะของ Dieter Rucht โครงสร้างของกระบวนการเคลื่อนไหวทางสังคมประกอบด้วย

2.2.2.1 หน่วยพื้นฐานของขบวนการเคลื่อนไหวทางสังคมได้แก่ กลุ่มนักเคลื่อนไหวขนาดเล็กในท้องถิ่นที่มีไม่เกิน 20 คนบางครั้งกลุ่มเหล่านี้เป็นกลุ่มที่ไม่เป็นทางการบางครั้งก็มีฐานะเป็นสมาคมจดทะเบียนโดยส่วนใหญ่แล้วสถานะนี้มักจะไม่มีผลต่อชีวิตของกลุ่ม Rucht เรียกกลุ่มเหล่านี้ว่ากลุ่มปฏิบัติการพื้นฐาน (basic Action groups)

2.2.2.2 กลุ่มที่มีกฎระเบียบที่เป็นทางการเกี่ยวกับการกำหนดเป้าหมายการเป็นสมาชิก การเป็นผู้นำการตัดสินใจการเงินและอื่นๆ กลุ่มประเภทนี้คือ Social Movement Organization (SMO) นั่นเอง SMO มีขนาดที่แตกต่างกันไปตั้งแต่มีสมาชิกหลายสิบคน จนถึงเรือนแสน SMO ขนาดใหญ่มักจะแบ่งเป็นสาขาระดับท้องถิ่นภูมิภาครัฐ หรือกระทั่งระดับชาติ นอกจากนี้มีขนาดที่แตกต่างกันแล้ว SMO ยังมีความหลากหลายในการรับสมาชิก บ้างก็รับสมาชิกเป็นรายบุคคลบ้างก็เป็นองค์กรซึ่งมีเป้าหมายเฉพาะเป็นสมาชิกองค์กร บางองค์กรมีสมาชิกทั้งที่เป็นปัจเจกชนและเป็นองค์กร

2.2.2.3 กลุ่มหรือองค์กรที่ประสานงานร่วมมือกันไม่ว่าในลักษณะชั่วคราว หรือถาวรที่เรียกกันทั่วไปว่าเครือข่าย ความสัมพันธ์ในเครือข่ายเป็นความสัมพันธ์แนวราบ ไม่มีสายบังคับบัญชา ผู้เข้าร่วมต่างก็เป็นอิสระจากกัน เราสามารถแบ่งเครือข่ายออกได้เป็น 2 ประเภท ทำการร่วมมือภายในเครือข่ายจำกัด ทั้งในแง่ของระยะเวลา และเนื้อหา เรียกว่าเครือข่ายรณรงค์ ถ้าความร่วมมือมีลักษณะถาวรกว่านั้น เรียกว่าเครือข่ายที่มีความคงทน เครือข่ายประเภทหลังนี้มักจะเคลื่อนไหวในหลายประเด็น และมักจะเป็นตัวแทน ทางอุดมการณ์ (1) ในภายในขบวนการเคลื่อนไหวทางสังคม แต่ก็มีเหมือนกันที่ภายในเครือข่ายทั้ง (2) ประเภทมีกลุ่มที่มีอุดมการณ์อันหลากหลายอยู่ด้วยกัน เช่น กระบวนการสันติภาพในเยอรมนี ในช่วงแรกของทศวรรษที่ 1980 ที่ชี้นำโดยคณะกรรมการประสานงาน ที่มีจุดยืนทางการเมือง และหรือกลุ่มชนิดต่าง ๆ ที่แตกต่างกันถึง 10 กลุ่มอยู่ด้วยกัน บางครั้งการขายมีความแตกต่างภายใน มีการตั้งกลุ่มย่อย คณะทำงานเฉพาะกิจ คณะกรรมการและอื่นๆ รวมทั้งมุ่งเน้นไปที่ประเด็นใดประเด็นหนึ่ง หรือหน้าที่ใดหน้าที่หนึ่ง ดังนั้น จึงประกอบกันขึ้นเป็นโครงสร้างที่มีความซับซ้อน

2.2.2.4 โครงสร้างสนับสนุนช่วยเหลือ โครงสร้างนี้ไม่เกี่ยวข้องโดยตรง กับการเคลื่อนไหวระดมพลังของขบวนการเคลื่อนไหวทางสังคม แต่มีส่วนสำคัญในการคลี่คลายขยายตัวของกระบวนการโครงสร้างสนับสนุนช่วยเหลือแบ่งออกเป็น 2 ประเภทแรก เป็นโครงสร้างสนับสนุนช่วยเหลือด้านวัตถุ เช่นศูนย์ฝึกอบรมให้การศึกษา สำนักพิมพ์ ร้านหนังสือ ที่สนองความต้องการของกระบวนการ ประเภทที่สอง เป็นโครงสร้างสนับสนุนช่วยเหลือที่ไม่ใช่วัตถุ เช่น ความรู้ความเชี่ยวชาญ หรือสิ่งที่เกี่ยวข้องกับวัฒนธรรมดนตรีละคร นอกจากนี้ในระยะทางหลังได้มีการตั้งสื่ออิสระ ทำการเผยแพร่ข่าวสารผ่านอินเทอร์เน็ต เพื่อสนับสนุนการต่อสู้ของขบวนการเคลื่อนไหวทางสังคมข้ามชาติอีกด้วย

2.2.2.5 นอกจากโครงสร้างสนับสนุนช่วยเหลือ ที่กล่าวมาแล้วนั้น ยังมีพื้นที่สาธารณะที่ไม่ได้มีวัตถุประสงค์สนับสนุนขบวนการเคลื่อนไหวทางสังคมโดยตรง และอาจมีบทบาทสำคัญในการหนุนช่วยกระบวนการ พื้นที่ที่ที่น่าจะเป็นมูมถน ร้านกาแฟ สถานเลี้ยงเด็ก ที่ดำเนินการเองของผู้ปกครองมหาวิทยาลัย ศูนย์การศึกษาผู้ใหญ่ โรงงานพื้นที่เหล่านี้ มีความสำคัญต่อการแลกเปลี่ยนความเห็นภายในหมู่นักเคลื่อนไหว และผู้สังเกตการณ์ ตลอดจนเป็นแหล่งสำหรับรับนักกิจกรรมรุ่นใหม่ เป็นที่ชัดเจนว่าพื้นที่เหล่านี้ ไม่ใช่โครงสร้างของขบวนการเคลื่อนไหวทางสังคม แต่ควรนำมาพิจารณาเพราะว่ามันเป็นสิ่งที่นักเคลื่อนไหวทางกระบวนการพำนักอยู่ และใช้เพื่อส่งเสริมภารกิจของกระบวนการ

2.2.2.6 สภาวะแวดล้อมที่เอื้อต่อกระบวนการเคลื่อนไหวทางสังคม สภาวะแวดล้อมนี้ได้แก่วิถีชีวิต และพฤติกรรมที่แสดงออก เป็นความชอบทางวัฒนธรรม และการเมือง ตัวเลือกในการบริโภค การใช้ภาษาและศัพท์เฉพาะการแต่งกาย และแสดงออกเชิงสัญลักษณ์อื่นๆ พฤติกรรมเหล่านี้เอื้อต่อการที่มีวิถีชีวิต และรสนิยมทางวัฒนธรรมและการเมืองร่วมกัน

โครงสร้างของขบวนการเคลื่อนไหวทางสังคมในทัศนะ Rucht ที่กล่าวมาเป็นการให้ความหมายของโครงสร้างดังกล่าวค่อนข้างกว้าง นักวิชาการบางท่านอย่างเช่น Johnston เห็นว่าโครงสร้างของขบวนการเคลื่อนไหวทางสังคมประกอบด้วย SMO และเครือข่ายของขบวนการ เท่านั้น (Johnston, 2014, อ้างถึงใน สมชัย ภัทรธนานันท์, 2559, น. 23-26)

กล่าวโดยสรุปเกี่ยวกับแนวคิดขบวนการเคลื่อนไหวทางสังคมแบบใหม่ ตลอดถึงลักษณะสำคัญของขบวนการเคลื่อนไหวทางสังคมแบบใหม่ และโครงสร้างของขบวนการเคลื่อนไหวทางสังคม ผู้วิจัยมีเป้าประสงค์เพื่อนำเสนอ แนวคิดดังกล่าว เพื่ออธิบายถึงกระบวนการเคลื่อนไหวของภาคประชาชนในภาคตะวันออกเฉียงเหนือ ที่มีลักษณะเป็นการเคลื่อนไหวทางสังคมแบบใหม่ โดยเฉพาะลักษณะการเคลื่อนไหว และโครงสร้างขององค์กร นอกจากนี้แนวคิดทฤษฎีดังกล่าวผู้วิจัยได้นำไปใช้เป็นกรอบแนวคิดในการวิจัย

2.2.3 แนวคิดขบวนการเคลื่อนไหวทางสังคมแบบใหม่ (New Social Movement)

ขบวนการเคลื่อนไหวทางสังคมแนวใหม่ เป็นแนวคิดที่ใช้เพื่ออธิบายปรากฏการณ์ของขบวนการเคลื่อนไหวทางสังคมที่เกิดขึ้น โดยเฉพาะอย่างยิ่งกระบวนการที่ต้องการเสนอทางเลือกใหม่ในการปฏิรูปเปลี่ยนแปลงทางการเมืองเศรษฐกิจสังคมที่มีเป้าหมาย เพื่อประสานเชื่อมโยงชีวิตประจำวันให้เข้ากับการเปลี่ยนแปลงมาสะท้อนให้เห็นว่าชีวิตประจำวันของปัจเจกนั้น เป็นเรื่องของการเมือง และเป็นเรื่องของประชาคมโลกด้วย ขบวนการเคลื่อนไหวทางสังคมแนวใหม่ ยังปฏิเสธการใช้ความรุนแรงขณะเดียวกันเป้าหมายของการต่อสู้เรียกร้องก็ไม่ใช่เพื่อช่วงชิงอำนาจของรัฐเหมือนกับขบวนการเคลื่อนไหวทางสังคมรูปแบบเดิม (ปิยลักษณ์ โปธิวรรณ, 2554)

ขบวนการเคลื่อนไหวทางสังคมแนวใหม่เป็นกระบวนการที่ไม่ได้ตั้งอยู่บนพื้นฐานของชนชั้นหรือเป็นเรื่องของคนกลุ่มใดกลุ่มหนึ่งแต่เป็นเรื่องของคนจำนวนมากจากหลายชนชั้น และในการเคลื่อนไหวนี้เป็นการเคลื่อนไหวด้วยตนเอง ไม่ใช่การเรียกร้องผ่านกลไกของรัฐ หรือเรื่องของการเมือง ทั้งนี้สืบเนื่องมาจากไม่เชื่อมั่นไม่ศรัทธาความเป็นตัวแทนของพรรคการเมืองและรัฐบาล อีกทั้งเป้าหมายในการเคลื่อนไหวทางสังคมต้องการแค่เพียงสร้างกฎเกณฑ์ชุดใหม่ในการดำรงชีวิต หรือเรียกร้องเพื่อคุณภาพชีวิตที่ดีเท่านั้นไม่ใช่การช่วงชิงอำนาจของรัฐเหมือนกับการเคลื่อนไหวทางสังคมในอดีต (ไชยรัตน์ เจริญสินโอฬาร, 2540)

การศึกษาของ ไชยรัตน์ เรื่องขบวนการเคลื่อนไหวทางสังคมแนวใหม่ และในเชิงทฤษฎีต่อการพัฒนาประชาธิปไตย พบว่า ในขณะที่สังคมได้เปลี่ยนแปลงไปมาก แต่ระบบของเมืองที่ดำรงอยู่ในปัจจุบันไม่สามารถปรับเปลี่ยนได้ทัน ไม่สามารถแก้ปัญหาใหม่ๆที่เผชิญจึงอยู่ไม่ได้ จึงหันไปใช้ความรุนแรงเข้าจัดการปัญหา จึงทำให้ประชาชนเสื่อมศรัทธาในรัฐ รัฐบาลฝ่ายค้านรัฐสภา เมื่อเสื่อมศรัทธาในการกระทำของรัฐบาลจึงทำให้ประชาชนไม่มีเหตุผลที่จะต้องไปช่วงชิงอำนาจรัฐจึงได้มีการหาทางออกในการสร้างอำนาจใหม่ขึ้นมาเพื่อเป็นทางเลือกให้กับระบบนั้นคือการสร้างประชาสังคม Civil Society ให้เกิดความเข้มแข็งเพื่อสร้างความหมายกฎเกณฑ์กติกาหรือค่านิยมชุดใหม่ให้กับสิ่งที่เคลื่อนไหวซึ่งเรียกว่าการเมืองแบบใหม่ และขบวนการเคลื่อนไหวทางสังคมแนวใหม่ New Politics and the new Social movement

ขบวนการเคลื่อนไหวทางสังคมแนวใหม่ เรียกได้ว่าเป็นการเมืองภาคประชาชนในฐานะที่เป็นตัวแทนในการแสดง หรือผู้กระทำทางการเมือง กระบวนการเคลื่อนไหวทางสังคมแนวใหม่ จะไม่ใช่วิธีการที่รุนแรง แต่จะมียุทธศาสตร์ในการต่อสู้มีวิถีคิดที่ไปไกลกว่าอำนาจของรัฐและความรุนแรง แต่ให้ความสำคัญกับเรื่องของปฏิกิริยาที่มีมนุษยธรรมและการพัฒนา ที่มีความเสมอภาคและเท่าเทียมกันมากกว่า ซึ่งชี้ให้เห็นว่าเป้าหมายที่แท้จริงของขบวนการเคลื่อนไหวทางสังคมแนวใหม่ เป็นการสร้างเงื่อนไขที่เป็นประชาธิปไตย นำไปสู่การสร้างประชาสังคมที่เข้มแข็ง ดังนั้น จึงมีลักษณะของการต่อต้านรัฐต่อต้านนโยบายของทางราชการแต่ในทางตรงกันข้าม ก็เป็นการสะท้อนให้เห็นถึงพลัง

อำนาจของประชาชนซึ่งนับว่าเป็นความพยายามในการเปิดพื้นที่ทางการเมืองให้กับประชาชน ได้มีบทบาทและตื่นตัวทางการเมืองมากขึ้น (ไชยรัตน์ เจริญสินโอฬาร, 2545)

ขบวนการเคลื่อนไหวทางสังคมแนวใหม่นี้ประกอบไปด้วยคนจากหลายชนชั้นหลายอาชีพจึงไม่ได้ให้ความสนใจไปที่ความสำเร็จของการเคลื่อนไหวเท่าใดนักแต่เป็นการเคลื่อนไหวที่ต้องการเปลี่ยนประชาสังคม โดยนักทฤษฎีในกลุ่มแนวคิดนี้ได้แก่ Jurgen Habermas และ Alain Touraine ที่ให้ความสนใจกับเงื่อนไขโครงสร้างทางสังคมเช่นโครงสร้างรัฐเศรษฐกิจโดยรวม สื่อมวลชนที่มีอิทธิพลในการครอบงำชีวิตส่วนตัวพื้นที่สาธารณะและการลดทอนเสรีภาพส่วนบุคคลดังนั้นจึงมีปฏิกริยาโต้กลับเพื่อปกป้องชีวิตของตนเอง (ผาสุก พงษ์ไพจิตร, 2543)

อย่างไรก็ตามหากจะมองขบวนการเคลื่อนไหวทางสังคมที่พบได้ทั่วทุกมุมโลกจะปฏิเสธไม่ได้ว่าสิ่งเหล่านี้เป็นปัญหาของโลกและทุกคนจะต้องเผชิญชะตากรรมร่วมกันนั่นเป็นเพราะกระบวนการเคลื่อนไหวทางสังคมแนวใหม่ในแต่ละพื้นที่ต่างถูกกระทบด้วยปัญหาเฉพาะของตัวเองที่แตกต่างกันออกไปตามบริบททางสังคมและวัฒนธรรม (ฉลาดชาย รัตานนท์, 2546) เพราะหากให้ความสำคัญกับประเด็นปัญหาในพื้นที่ของตัวเอง ก็จะเป็นสาเหตุหนึ่งที่ทำให้เกิดการเคลื่อนไหวเรียกร้องดังจะเห็นได้จากขบวนการเคลื่อนไหวทางสังคมหรือไม่ในกลุ่มประเทศตะวันตกและในพื้นที่อื่นก็จะสามารถเชื่อมโยงประสานเข้าด้วยกันได้ทั้งนี้เป็เพราะเป้าหมายที่คล้ายคลึงกันนั่นก็คือการสร้างนิยามความหมายใหม่ให้กับสิ่งที่เรียกว่าการเมือง ที่ไปไกลกว่าอำนาจรัฐรัฐบาลพรรคการเมืองระบบราชการแต่ได้รวบรวมเอาประเด็นความสำคัญของชีวิตประจำวันและเงื่อนไขของเหตุการณ์ที่เกิดขึ้นในพื้นที่ต่างๆ บอลโลกเข้าด้วยกัน ลักษณะร่วมที่สำคัญของขบวนการเคลื่อนไหวทางสังคมแนวใหม่ได้แก่การสร้างวัฒนธรรมของการต่อต้าน การขัดขืนโดยมีวัตถุประสงค์เพื่อยกระดับจิตสำนึกการรับรู้ของประชาชนเพื่อสร้างคุณค่าความเชื่อชุดใหม่ ขณะเดียวกันก็เพื่อลดทอนความชอบธรรมของอำนาจรัฐในรูปแบบที่ไม่เชื่อฟังอำนาจรัฐอีกต่อไป

ดังนั้นกระบวนการเคลื่อนไหวทางสังคมแนวใหม่ จึงมักที่จะมุ่งประเด็นไปที่การเรียกร้องให้หน่วยงานของรัฐต้องรับผิดชอบต่อสังคมหรือประชาชนไม่ใช่การกระทำ ละเมิดอำนาจของตัวเองเช่นการกระทำรุนแรงต่อประชาชนการลอบสังหารผู้นำของการเคลื่อนไหวของประชาชน ดังนั้นแล้วในฐานะที่ประชาชนเป็นผู้แสดงหรือผู้กระทำทางการเมืองจึงไม่สนใจที่จะพูดถึงรัฐบาลแต่จะพูดถึงการปกครองที่เปิดพื้นที่ให้กับเสรีภาพของประชาชนลดช่องว่างของรัฐกับประชาชนโดยสรุปแล้วขบวนการเคลื่อนไหวทางสังคมแนวใหม่เป็นการเรียกร้องสิทธิ์ของการเป็นมนุษย์มากขึ้นไม่ใช่การตกเป็นเหยื่อเป็ยกลางของอำนาจรัฐ ต้องเป็นการเคารพสิทธิมนุษยชนอย่างไม่มีเงื่อนไข ไม่มีการเลือกปฏิบัติต่อประชาชนบนฐานของเชื้อชาติศาสนาวัฒนธรรม ให้ความเคารพกับความเป็นส่วนบุคคล (ไชยรัตน์ เจริญสินโอฬาร, 2545) และเป็นการเปิดพื้นที่ทางการเมืองให้กับความหลากหลายและเป็นประชาธิปไตยมากขึ้น

ดังนั้นแนวคิดขบวนการเคลื่อนไหวทางสังคมแนวใหม่ ดังกล่าวนี้นักวิจัยได้นำมาใช้เพื่อประกอบการอธิบายถึงการสร้างเงื่อนไขที่เป็นประชาธิปไตย ที่นำไปสู่การสร้างการเมืองภาคประชาชนที่มีความเข้มแข็ง เป็นการสะท้อนให้เห็นถึงพลังอำนาจของประชาชน การเปิดพื้นที่ทางการเมืองให้กับประชาชน ได้มีบทบาทและตื่นตัวทางการเมืองมากขึ้น นอกจากนี้แล้วผู้วิจัยจะได้นำแนวคิดดังกล่าวมาสังเคราะห์เป็นกรอบแนวคิดในการวิจัยในครั้งนี้

2.2.4 ความหมายของการเมืองภาคประชาชน

การเมืองภาคประชาชน เป็นการเมืองที่ประชาชนนอกสภา มีบทบาทและเข้าใจถึงอำนาจโดยตรง ในการจัดสรรทรัพยากร สาธารณะต่างๆ และการเข้าถึงอำนาจในการกำหนดนโยบายสาธารณะ โดยไม่ต้องผ่านการเมือง ประชาธิปไตยแบบตัวแทน ทั้งจากการเลือกตั้งและแต่งตั้ง ซึ่งหมายถึงต้องสร้างประชาธิปไตยแบบมีส่วนร่วม และประชาธิปไตยทางตรงให้เกิดขึ้น เพื่อกำกับและกำหนดทิศทางการเคลื่อนไหวของประชาชน มากกว่าฝากความหวัง และพึ่งพาระบบประชาธิปไตยแบบตัวแทนเพียงอย่างเดียว

สำนักเลขาธิการสภาผู้แทนราษฎร (2554) กล่าวว่า การเมืองการปกครองในระบบประชาธิปไตย แบบผู้แทนนั้น ไม่สามารถสนองตอบ และแก้ไขปัญหาความเดือดร้อนของประชาชน ผู้เป็นเจ้าของอำนาจได้อย่างทั่วถึง เนื่องจากโครงสร้างทางสังคมที่มีการขยายตัวและมีความสลับซับซ้อน ประกอบกับการแสวงหาผลประโยชน์ของบุคคลบางกลุ่ม ที่เกิดผลกระทบต่อสิทธิเสรีภาพของประชาชน ทำให้เกิดการเคลื่อนไหวของประชาชน เพื่อขอมิพื้นที่เรียกร้องสิทธิทางการเมือง ในการปกป้องผลประโยชน์ของตน การเคลื่อนไหวของประชาชนดังกล่าว เป็นการเคลื่อนไหวทางการเมืองของภาคประชาชน และเป็นการเคลื่อนไหวทางสังคมแบบใหม่ ที่จะทำให้เกิดการเปลี่ยนแปลงระบบประชาธิปไตยแบบตัวแทน มาเป็น “ประชาธิปไตยแบบมีส่วนร่วม” หรือ “ประชาธิปไตยแบบทางตรง” มากขึ้น และเปลี่ยนสภาพการเมืองที่การเมืองเป็นของนักการเมืองมาเป็นการเมืองของพลเมืองหรือ การเมืองของภาคประชาชน

สิทธิเสรีภาพทางการเมือง (Political Right) คือ สิทธิ และเสรีภาพ ในการกำหนดวิถีชีวิตของตนเองทางการเมือง เศรษฐกิจ สังคม และวัฒนธรรม หรือแม้แต่การจัดการกับทรัพยากรธรรมชาติผ่านระบบตัวแทนในการเลือกตั้งหรือการเลือกตั้งทางตรง สิทธิและเสรีภาพทางการเมืองยังรวมถึง การแสดงความคิดเห็นหรือการแสดงออกทางการเมือง สิทธิในการวิพากษ์วิจารณ์ทางการเมือง สิทธิในการชุมนุมอย่างสันติ สิทธิในการมีส่วนร่วมต่อการกำหนดนโยบายสาธารณะ

ศรัณยู หมั่นทรัพย์ (2550) ได้ให้ความหมายคำว่า “การเมืองภาคประชาชน” (People's Politics) ว่าเป็นขบวนการเคลื่อนไหวทางสังคมรูปแบบใหม่ (New Social Movement) ที่มุ่งเคลื่อนไหวสร้างจิตสำนึกในประเด็นผลประโยชน์ร่วมของมนุษยชาติ ได้แก่ สภาพแวดล้อมโลก สภาพทุนโลก เป็นต้น ซึ่งไม่ว่าจะเป็นการเมืองภาคพลเมืองในรูปแบบใด การเคลื่อนไหวภาคประชาสังคม

(Civil Society Movement) หรือภาคประชาชนดังกล่าว มีองค์ประกอบสำคัญคือ ภาคประชาชนที่กระตือรือร้น (Active Citizen) มุ่งปกป้องคุ้มครองสิทธิและมุ่งประโยชน์สาธารณะ (Common Good) เป็นพลังสำคัญ

ประเวศ วะสี (2551) ได้ให้ความหมายคำว่า “การเมืองภาคประชาชน” ไว้ว่า ภาคประชาชนมีส่วนร่วมในการกำหนดนโยบายสาธารณะ การวางแผนและขับเคลื่อน การพัฒนา การตรวจสอบ การใช้อำนาจรัฐทุกระดับ (ศรัณยู หมั่นทรัพย์, 2550, น. 5)

เสกสรร ประเสริฐกุล (2553) ได้นิยามคำว่า “การเมืองภาคประชาชน” ว่าหมายถึง การเคลื่อนไหวอย่างมีจิตสำนึกทางการเมืองของกลุ่มประชาชนเพื่อลดฐานการครอบงำของรัฐ รวมทั้งเพื่อโอนอำนาจบางส่วนมาให้ประชาชนเพื่อใช้ดูแลชีวิตของตนเองโดยตรง

จากที่มีนักวิชาการได้ให้ความหมายการเมืองภาคประชาชน สรุปได้ว่า การเมืองภาคประชาชน (People’s Politics) หมายถึง ขบวนการเคลื่อนไหวทางสังคมรูปแบบใหม่ (New Social Movement) ตลอดถึงการเคลื่อนไหวอย่างมีจิตสำนึกทางการเมืองของกลุ่มประชาชน เพื่อลดฐานการครอบงำของรัฐ รวมทั้งเพื่อโอนอำนาจบางส่วนมาให้ประชาชน เพื่อใช้ดูแลชีวิตของตนเองโดยตรง เป็นการเมืองที่ประชาชนนอกสภามีบทบาท และเข้าใจถึงอำนาจโดยตรง ในการจัดสรรทรัพยากรสาธารณะต่างๆ และการเข้าถึงอำนาจในการกำหนดนโยบายสาธารณะโดยไม่ต้องผ่านการเมืองประชาธิปไตยแบบตัวแทน

นอกจากนั้น จะเห็นว่าภายใต้การปกครองระบอบประชาธิปไตย จะมีตัวแปรสำคัญอยู่ 2 ตัว กล่าวคือ ความเป็นประชาชนหรือความเป็นพลเมือง (Citizenship) กับวิถีรัฐธรรมนูญหรือรัฐธรรมนูญนิยม (constitutionalism) ความเป็นประชาชนหมายถึง การประกันสิทธิเสรีภาพของประชาชนที่จะได้รับ ความคุ้มครองในสิทธิขั้นพื้นฐาน โดยต้องมีสิทธิเสรีภาพ ความเสมอภาค ความยุติธรรม สิทธิมนุษยชน และศักดิ์ศรีความเป็นมนุษย์ โดยมาจากหลักที่ว่า “อำนาจอธิปไตยเป็นของปวงชน” ในส่วนของวิถี รัฐธรรมนูญหรือรัฐธรรมนูญนิยม คือ การจัดโครงสร้างรูปแบบการบริหารปกครอง โดยส่วนใหญ่จะแบ่งเป็นนิติบัญญัติ บริหาร ตุลาการและองค์กรอื่นๆ รวมตลอดทั้งกระบวนการทางการเมือง เพื่อขับเคลื่อนสังคมภายใต้อำนาจอธิปไตย และรัฐบาลที่มาจากทางเลือกตั้งของประชาชน ซึ่งรัฐธรรมนูญ คือกฎหมายสูงสุดที่กำหนดกติกาของประเทศ และในขณะเดียวกัน ประชาชนย่อมมีสิทธิโดยชอบธรรม ที่จะแสดงออกทางการเมือง ซึ่งปัจจุบันเรียกว่าการเมืองภาคประชาชน เป็นคำที่มีการกล่าวถึง ค่อนข้างมากตั้งแต่รัฐธรรมนูญแห่งราชอาณาจักรไทย ปี พ.ศ. 2540 มีผลใช้บังคับ การเมืองภาคประชาชน เป็นการเมืองแนวใหม่ ที่ถือว่าประชาชนเป็นตัวแสดงหลัก ไม่ใช่การเมืองแนวเดิมที่ประชาชนเป็นเพียงผู้ดูหรือผู้ปฏิบัติตาม โดยประชาชนจะมีบทบาทในการตัดสินใจทางการเมืองมากขึ้น เพื่อปกป้องและเรียกร้อง สิทธิของตนที่ควรจะได้รับ รวมทั้งติดตาม ควบคุม และตรวจสอบการทำงานของรัฐบาล

พิภพ ธงไชย (2546, น. 33-34) กล่าวว่าขบวนการเคลื่อนไหวทางการเมืองแบบใหม่ และขบวนการเคลื่อนไหวทางสังคมแบบใหม่ จะหลอมรวมเป็นเนื้อเดียวกัน ซึ่งขบวนการเคลื่อนไหวนี้จะแตกต่างจากขบวนการเคลื่อนไหวทางการเมือง และสังคมในอดีตที่แยกการเคลื่อนไหวทางการเมือง และสังคมออกจากกัน ไม่เกี่ยวข้องกัน ซึ่งไม่ได้มีจุดมุ่งหมายในการยึดอำนาจทางการเมือง แต่หวังจะกดดันรัฐเพื่อสร้างทางเลือกที่ดีกว่า

สุวิดา ธรรมณีวงศ์ (2543) กล่าวว่า การเคลื่อนไหวทางสังคมมีกระบวนการเกิดขึ้นทีละขั้นตอน จนนำไปสู่การเคลื่อนไหวเพื่อเรียกร้อง กล่าวคือ สภาพการณ์ทางสังคมในขณะนั้น ทำให้กลุ่มผู้เคลื่อนไหวเรียกร้องรู้สึกคับแค้น (Strains) เนื่องจากไม่ได้รับความเป็นธรรมจากการเลือกปฏิบัติ เช่น เกิดการเอารัดเอาเปรียบ เมื่อความรู้สึกเช่นนี้เกิดขึ้นกับผู้คนจำนวนมาก ก็นำไปสู่ความเชื่อ (Beliefs) ร่วมกันว่าเป็นปัญหาและควรจัดการแก้ไข หากการพูดคุยประเด็นดังกล่าวขยายไปสู่วงกว้าง และเพิ่มจำนวนคนที่สนับสนุนมากขึ้น (Support) จะนำไปสู่การระดมทรัพยากร เพื่อการจัดองค์กร (Mobilization) โดยระดมทั้งคน เงิน และอื่น ๆ รวมทั้งผู้เผยแพร่ประชาสัมพันธ์ จนทำให้ผู้สนับสนุนเกิดจินตนาการว่าปัญหาที่เกิดขึ้นในขณะนี้เลวร้าย และต้องการการเปลี่ยนแปลง ในขั้นนี้จะมีการจัดระเบียบองค์กร (Organization) โดยมีองค์กรต่าง ๆ เข้าร่วม และแต่ละองค์กรอาจมีกลยุทธ์ หรือเป้าหมายเฉพาะ แต่มีการประสานงานและอุดมการณ์ร่วมกัน

เมื่อพัฒนาไปสู่การจัดการองค์กรร่วมกันแล้ว จะมีการพัฒนากลยุทธ์ต่าง ๆ เพื่อให้บรรลุเป้าหมาย และปฏิบัติการ (Action) เพื่อนำไปสู่การเปลี่ยนแปลง เมื่อการปฏิบัติการเกิดขึ้น กลุ่มผู้สูญเสียประโยชน์ก็พยายามจะสลายการเคลื่อนไหวด้วยวิธีการต่าง ๆ (Reaction) ในกรณีของสมัชชาคนจน เราจะพบการกล่าวโจมตีจากฝ่ายผู้สูญเสียประโยชน์เช่นฝ่ายรัฐบาล การไฟฟ้าฝ่ายผลิต ซึ่งอ้างว่าได้ชดเชยตามข้อเรียกร้องแล้ว การเคลื่อนไหวเพื่อเรียกร้องเป็นการขอชื้อชื้อย้อนหลัง หรืออ้างว่าการเคลื่อนไหวเพื่อเรียกร้องมีผู้สนับสนุนอยู่เบื้องหลัง หรือการเคลื่อนไหวเพื่อเรียกร้องทำให้เกิดปัญหาการจราจรติดขัด สร้างความสูญเสียให้กับประเทศ ฯลฯ เหล่านี้ถือเป็นการสร้างความชอบธรรมให้กับผู้สูญเสียประโยชน์ และเป็นการลดเครดิตฝ่ายตรงข้าม ปัญหาของกลุ่มสมัชชาคนจน เทียบได้กับกระบวนการเคลื่อนไหวทางสังคมที่กล่าวมานี้

ประเด็นที่ควรกล่าวถึงในการเคลื่อนไหวทางสังคม คือ กลุ่มผู้เคลื่อนไหวเรียกร้อง มิได้หวังผลประโยชน์เฉพาะกลุ่มอย่างที่เข้าใจ แต่การเคลื่อนไหวเรียกร้อง มองไปถึงการทบทวนวิธีการมองปัญหาที่แตกต่างกัน และเรียกร้องให้ปรับเปลี่ยนวิธีคิดในการมองปัญหา หรือสถานการณ์ที่เกิดขึ้น ตัวอย่างเช่น หนึ่งในกรณีของการเคลื่อนไหวเรียกร้องของกลุ่มสมัชชาคนจน คือกลุ่มคนที่ได้รับผลกระทบจากการสร้างเขื่อนปากมูล ซึ่งเริ่มโครงการในปี พ.ศ. 2534 และเสร็จสิ้นในปี พ.ศ. 2537 ประเด็นการเคลื่อนไหวเรียกร้องเกิดจากรัฐไม่สามารถจ่ายค่าชดเชยให้คุ้มกับความสูญเสียของผู้ที่ได้รับผลกระทบ ไม่ว่าจะความสูญเสียของระบบนิเวศน์ที่สำคัญของลำน้ำมูล ความสูญเสียอาชีพประมง

ในระหว่างการก่อสร้างเขื่อน และหลังสร้างเขื่อน ฯลฯ การเคลื่อนไหวเรียกร้องสะท้อนถึงการเรียกร้องที่มากกว่าผลประโยชน์เฉพาะกลุ่ม แต่เป็นการเรียกร้องให้รัฐทบทวนกรอบวิธีคิด ในการประเมินเพื่อชดเชยผลกระทบจากการสร้างเขื่อน ให้ครอบคลุมมากกว่าเดิม โดยให้รวมถึงผลกระทบทางสังคมและสิ่งแวดล้อม อาทิ การสูญเสียรายได้และวิถีการดำรงชีวิตที่ต้องพึ่งพาทรัพยากรธรรมชาติ หรือการปรับตัวต่อสภาพแวดล้อมใหม่ที่เปลี่ยนไป ฯลฯ อย่างไรก็ตาม การเคลื่อนไหวทางสังคมก็จะดำเนินจนถึงขั้นสุดท้ายของขบวนการ

ไชยรัตน์ เจริญสินโอฬาร (2542) กล่าวว่า ขบวนการเคลื่อนไหวทางสังคมแนวใหม่ ไม่ใช่ขบวนการเคลื่อนไหวบนฐานของชนชั้นใดเพียงชนชั้นเดียว อย่างขบวนการเคลื่อนไหวในอดีต ที่ทฤษฎีมาร์กซิสต์พยายามจะอธิบาย และก็มีใช้เรื่องแคบๆ เกี่ยวกับผลประโยชน์เฉพาะของกลุ่ม อย่างที่ทฤษฎีกลุ่มผลประโยชน์ในวิชารัฐศาสตร์ว่าไว้ ไม่ได้เรียกร้องผ่านกลไกทางการเมืองที่ดำรงอยู่ อย่างเช่นพรรคการเมืองหรือนักการเมือง และก็มีได้หวังพึ่งกลไกของรัฐ อย่างขบวนการเคลื่อนไหวเรียกร้องในอดีต แต่เคลื่อนไหวเรียกร้องด้วยตัวเอง เนื่องจากไม่เชื่อในความเป็นตัวแทน ของระบบพรรคการเมือง และไม่เชื่อมั่นศรัทธาในความสามารถ และความจริงของรัฐ เป้าหมายของการเคลื่อนไหวเรียกร้อง จึงมีใช้เพื่อต้องการช่วงชิงอำนาจรัฐอย่างขบวนการเคลื่อนไหวในอดีต แต่ต้องการสร้าง “กติกา หรือกฎเกณฑ์ชุดใหม่ในการดำรงชีวิต”

ประภาส ปิ่นตบแต่ง (ม.ป.ป.) กล่าวว่า การปรากฏตัวของ “ภาคประชาสังคม” และ “ภาคประชาชน” เกิดขึ้นเพื่อนำมาใช้ในการอธิบายกลุ่มก้อนของผู้คนที่ไม่ใช่ “ภาครัฐ” หรือภาคราชการ และไม่ใช่ “ภาคธุรกิจ” ที่เติบโตในช่วงรัฐบาลพลเอกเปรม ติณสูลานนท์ เป็นต้นมา ดังนั้น ในแง่มุมทางทฤษฎี การอธิบายผ่านแนวคิดประชาสังคมจึงเป็นการท้าทายต่องานของ Fred W. Riggs เรื่อง “รัฐราชการ” หรือ “อำมาตยาธิปไตย” (Bureaucratic Polity) และข้อจำกัดของตัวแบบภาคีรัฐสังคมนิยม (Liberal Corporatism) ซึ่ง เอนก เหล่าธรรมทัศน์ มองว่า ในสังคมไทยมีองค์กรนอกภาครัฐเกิดขึ้น แต่องค์กรที่มีพลังต่อรองและบทบาทในกระบวนการนโยบายสาธารณะก็คือ ภาคธุรกิจในขณะที่องค์กร/กลุ่มก้อนอื่นๆ ถึงแม้จะมีอยู่บ้างก็ตาม แต่ก็มีลักษณะที่เป็นกลุ่มจัดตั้งและกำกับควบคุมโดยรัฐ คำว่า “ประชาสังคม” ปรากฏในสังคมไทยในราวกลางทศวรรษที่ 2520 ซึ่งมีคำอื่นๆ ที่ใช้ในความหมายเดียวกันคือ “ภาคประชาชน” และ “ภาคพลเมือง” ปรากฏการณ์ที่นำมาสู่ “ประชาสังคม” หากมองจากพัฒนาการและการคลี่คลายของกลุ่มพลังทางสังคมการเมืองไทย ประชาสังคมเกิดขึ้นในบริบท ซึ่งกลุ่มนักกิจกรรมทางสังคม ที่ได้ลงไปทำงานกับชาวบ้านในยุคหลังความเสื่อมถอยของขบวนการสังคมนิยม หรือที่บางคนเรียกกันว่า “ยุคการแสวงหา ครั้งที่ 2” ในช่วงทศวรรษ 2520 ที่นำมาสู่การก่อตัวของแนวคิดวัฒนธรรมชุมชน ที่ก่อร่างสร้างตัวขึ้นโดยนักพัฒนาภาคเอกชน (NGO) ซึ่งเป็นนักกิจกรรม นักเคลื่อนไหวทางสังคมที่ลงไปทำงานกับชาวบ้านในพื้นที่ชนบท โดยการจัดตั้งองค์กรพัฒนาเอกชนขนาดเล็กขึ้น เพื่ออาศัยเป็นเครื่องมือทำงานกับชาวบ้าน โดยมีเป้าหมาย

สำคัญอยู่ที่การสร้างคามเข้มแข็ง ขององค์กรชาวบ้านหรือองค์กรประชาชน (People Organization : PO)

ประมวล วรรสี (2551) การเมืองภาคประชาชน ไม่มีวัตถุประสงค์ในการเข้าไปแย่งอำนาจ หรือ แทนที่อำนาจของนักการเมือง การเมืองภาคพลเมืองไม่ใช่พรรคการเมืองที่หวังชนะเลือกตั้ง และเข้าไปมีอำนาจทางการเมือง แต่เป็นกระบวนการสาธารณะ เพื่อประโยชน์สาธารณะ ที่พลเมืองรวมตัวกัน อย่างมีอิสระ มีศักดิ์ศรีไม่ได้รับจ้างผู้ใด เพื่อมีส่วนร่วมในการตัดสินใจทางนโยบาย ในการพัฒนา และ ในการตรวจสอบการใช้อำนาจรัฐทุกระดับ การเมืองภาคพลเมืองที่เข้มแข็ง จะช่วยปกป้องสถาบัน ประชาธิปไตยต่าง ๆ จากการถูกแทรกแซงด้วยอำนาจ เช่น เสรีภาพของสื่อมวลชน ระบบตุลาการ องค์กรอิสระตามรัฐธรรมนูญ

ศูนย์ข้อมูลและวิชาการพรรคชาติพัฒนา (2544) กล่าวถึง การเมืองภาคประชาชนว่า ไม่ว่าจะ เป็นกลุ่มในรูปแบบของ สมัชชา ประชาคม สมาคม องค์กร ที่จัดตั้งโดยประชาชนซึ่งไม่ได้มีอำนาจรัฐ อยู่ในมือ รวมตัวกันเพื่อดำเนินการทั้งในทางบวกหรือทางลบต่อรัฐ เพื่อประโยชน์ของส่วนรวมไม่ใช่ ของบุคคล ภายใต้สิทธิที่รัฐธรรมนูญให้การรับรองไว้ก็คือถือว่าเป็น “การเมืองภาคประชาชน” ทั้งสิ้น

กล่าวโดยสรุป ผู้วิจัยเห็นว่า การเมืองภาคประชาชน ในความหมายที่จะนำไปสู่ แบบแผน กระบวนการสร้างอำนาจทางการเมืองภาคประชาชน คือการทำให้ประชาชนสามารถสร้างความ เข้มแข็งสู่การวางแผนเพื่อการตรวจสอบ การใช้อำนาจรัฐทุกระดับ โดยการรวมกลุ่มเพื่อก่อเกิด ขบวนการเคลื่อนไหวทางสังคมแนวใหม่ ที่นำไปสู่การระดมทรัพยากร เพื่อการจัดองค์กร (Mobilization) โดยระดมทั้งคน เงิน และอื่น ๆ รวมทั้งผู้เผยแพร่ประชาสัมพันธ์ จนทำให้ผู้สนับสนุน เห็นว่าปัญหาที่เกิดขึ้นในขณะนี้เลวร้าย และต้องการการเปลี่ยนแปลง โดยในขั้นตอนนี้จะมีการจัดระเบียบ องค์กร (Organization) โดยมีองค์กรต่าง ๆ เข้าร่วมและแต่ละองค์กร อาจมีกลยุทธ์หรือเป้าหมาย เฉพาะ แต่มีการประสานงาน และอุดมการณ์ร่วมกัน เมื่อพัฒนาไปสู่การจัดการองค์กรร่วมกัน และมีการ พัฒนากลยุทธ์ต่าง ๆ เพื่อให้บรรลุเป้าหมาย และปฏิบัติการ (Action) เพื่อนำไปสู่การ เปลี่ยนแปลง โดยมุ่งไปที่การพัฒนาการเมืองภาคประชาชนที่เข้มแข็ง มีรูปแบบที่ไม่แย่งตำแหน่งไม่ แสวงหาประโยชน์ ไม่ได้แต่้ แต่เป็นการเพิ่มอำนาจการต่อรองจากภาคประชาชน เพื่อมุ่งประโยชน์ต่อ ประชาชนโดยรวม ในแนวคิดดังกล่าวนี้ผู้วิจัยได้นำไปประกอบเพื่อสังเคราะห์เป็นกรอบแนวคิดในการ วิจัย โดยมุ่งหวังเพื่อทราบบริบทของความหมายและความสำคัญของการเมืองภาคประชาชนอย่างได้ อย่างรอบด้าน

2.2.5 การก่อเกิดและพัฒนากการการเมืองภาคประชาชน

ภายหลังการเปลี่ยนแปลงการปกครอง พ.ศ. 2475 คณะราษฎร ซึ่งได้แก่ทหาร พลเรือน ไม่ได้ เปิดโอกาสให้ ประชาชนและกลุ่มการเมืองอื่น ๆ เข้ามามีบทบาทหรือมีส่วนร่วมทางการเมือง ทำให้ การเมืองในระยะแรก ๆ เป็นเรื่องของคนกลุ่มน้อย หรือเรื่องของคนชั้นนำ ประชาชนไม่ได้เข้าไปมีส่วน

ร่วมทางการเมือง สถานการณ์ทางการเมืองในขณะนั้นเกิดการปฏิวัติรัฐประหารบ่อยครั้ง และยังไม่เป็นประชาธิปไตย หากแต่เป็นการปกครองของบุคคลกลุ่มหนึ่ง ต่อมา วันที่ 14 ตุลาคม 2516 เกิดการต่อสู้เรียกร้องของประชาชน มีกลุ่มนิสิตนักศึกษาเป็นผู้นำการสร้างกระแสการชุมนุมต่อต้าน ส่งผลให้ขบวนการ นิสิตนักศึกษามีบทบาททางการเมืองอย่างเห็นได้ชัด อาจกล่าวได้ว่าเหตุการณ์ 14 ตุลาคม 2516 เป็นจุดสำคัญหรือเป็นหลักสำคัญ ของการเมืองภาคประชาชน ต่อมาประชาชนในระดับล่างทั้งกรรมกร ชาวนา คนยากจน รวมทั้งชนชั้นกลางมีการลุกขึ้นต่อสู้เพื่อเรียกร้อง สิทธิเสรีภาพตามระบอบประชาธิปไตย หลายเหตุการณ์ในระยะต่อมาได้มีความพยายามที่จะล้มล้างระบอบประชาธิปไตย ทำให้เกิดการปฏิวัติสังคมนิยม การปราบปรามนิสิตนักศึกษาอย่างรุนแรง ทำให้กลุ่มนิสิตนักศึกษาหันไปเข้าร่วมกับพรรคคอมมิวนิสต์แห่งประเทศไทย แต่ก็ยังมีการเคลื่อนไหวทางการเมืองอย่างต่อเนื่อง (ลิขิต ธีรเวคิน, 2554, น. 216) แต่เป็นการเคลื่อนไหวเฉพาะเหตุการณ์สำคัญ ๆ จากความแตกแยกภายในประเทศ ทั้งจากขบวนการคอมมิวนิสต์สากล และจากภายในประเทศเองทำให้ภาครัฐเริ่มดำเนินนโยบายฟื้นฟูประชาธิปไตย โดยเน้นเรื่องความสามัคคีของคนในประเทศ ทำให้เศรษฐกิจภายในประเทศเจริญเติบโต ประเทศมีความเป็นประชาธิปไตยมากขึ้น ส่งผลให้ประชาชนเริ่มเคลื่อนไหวต่อสู้ทางการเมืองลดลง

การต่อสู้เรียกร้องมีขึ้นเฉพาะประชาชนผู้ได้รับความเดือดร้อนจากปัญหาในด้านการพัฒนา เศรษฐกิจ สังคม การไม่ได้รับความเป็นธรรมจากอำนาจรัฐ ความไม่ยุติธรรมทางกฎหมาย การได้รับผลกระทบในเรื่องสิ่งแวดล้อม หลังจากนั้นเกิดการรวมกันลุกขึ้นต่อสู้ของประชาชน ผู้รักความเป็นประชาธิปไตยคัดค้านร่างรัฐธรรมนูญสืบทอดอำนาจเผด็จการอันเป็นผลมาจากการรัฐประหารของคณะรักษาความสงบเรียบร้อยแห่งชาติ การคัดค้านการดำรงตำแหน่งนายกรัฐมนตรีของผู้นำคณะรักษาความสงบเรียบร้อยแห่งชาติ (รสช.) รวมทั้งเหตุการณ์พฤษภาทมิฬเมื่อปี พ.ศ. 2535 โครงสร้างการชุมนุมเคลื่อนไหวได้เปลี่ยนจากนักศึกษาและประชาชนระดับอื่น ๆ มาเป็นโครงสร้างที่ประกอบด้วยชนชั้นกลาง นักธุรกิจเป็นหลัก เกิดการจัดตั้งกลุ่มองค์กรพัฒนาเอกชน (Non-Governmental Organization : NGOs) ที่เข้ามามีบทบาททางการเมืองเพื่อผลักดันให้มี การพัฒนาประชาธิปไตยจนกระทั่งปัจจุบันมีการชุมนุมเรียกร้องประชาธิปไตยของประชาชนที่รวมตัวกัน เช่น พันธมิตรประชาชนเพื่อประชาธิปไตย แนวร่วมประชาธิปไตยต่อต้านเผด็จการแห่งชาติ ฯลฯ

การรวมตัวของประชาชน ในการจัดตั้งเป็นองค์กร สมาคม สหพันธ์ สมัชชา พรรคการเมือง แนวร่วม พันธมิตรในรูปแบบต่าง ๆ ถือเป็นพลังประชาชนในการมีส่วนร่วมทางการเมืองในลักษณะการเมืองภาคประชาชน ปัจจุบันการเมืองภาคประชาชนมีรูปแบบ และพัฒนาการเคลื่อนไหวเป็นระบบดีขึ้น ประกอบกับรัฐธรรมนูญแห่งราชอาณาจักรไทย พุทธศักราช 2550 มีการกำหนดให้ประชาชนเข้ามามีส่วนร่วมทางการเมืองทั้งเรื่องกำหนดนโยบายพื้นฐานแห่งรัฐ

การตัดสินใจทางการเมือง เศรษฐกิจสังคม รวมทั้งการตรวจสอบการใช้อำนาจรัฐทุกระดับ โดยมีเจตนารมณ์ที่จะปฏิรูปการเมืองให้เป็นการเมืองของประชาชน มีวัตถุประสงค์เพื่อขยายสิทธิเสรีภาพและการมีส่วนร่วมทางการเมืองของประชาชนทั้งในระดับชาติ ท้องถิ่น และชุมชน รวมทั้งเพิ่มการตรวจสอบการใช้อำนาจรัฐโดยประชาชน เพื่อให้เกิดความสุจริตและโปร่งใสในระบอบการเมือง และสุดท้ายทำให้ระบบการเมืองมีเสถียรภาพ และประสิทธิภาพ (สำนักงานเลขาธิการผู้แทนพระราชกรณียกิจ, 2554, น. 24)

ประกาศ ปับตบแต่ง (ม.ป.ป) กล่าวว่าในบริบทปัญหาประชาธิปไตยแบบตัวแทนดังกล่าวอีกด้านหนึ่งก็คือ การเกิดปัญหาทุจริต คอร์รัปชัน และการเคลื่อนไหวของสังคมในการตรวจสอบอำนาจและกระแสปฎิรูปการเมืองในช่วงหลังเหตุการณ์พฤษภาทมิฬ 2535 ทำให้เกิดขบวนการเคลื่อนไหวเพื่อสร้างและจรรโลงประชาธิปไตยแบบตัวแทนให้ลงรากปักฐาน ดังการก่อเกิดขบวนการต่อต้านการทุจริตคอร์รัปชันของนักการเมืองมิติต่างๆ คณะกรรมการรณรงค์เพื่อประชาธิปไตย (ครป.) ฯลฯ ซึ่งกลุ่ม องค์กร หรือเครือข่ายเหล่านี้มีจุดหมายสำคัญอยู่ที่การมุ่งแก้ปัญหามืองการเมืองในระบบประชาธิปไตยแบบตัวแทน

นอกจากนี้ ยังมีขบวนการเคลื่อนไหวใหม่ๆ เกิดขึ้นโดยมีประเด็นในเรื่องอัตลักษณ์โดยเฉพาะประเด็นด้านเพศสภาพ ดังที่มีเกิดขึ้นอย่างกว้างขวางในสังคมตะวันตก (ประเภทของประชาสังคมในสังคมไทย) (ประกาศ ปับตบแต่ง, ม.ป.ป, น. 6-10)

ภาคประชาสังคม”และ“ภาคประชาชน”เกิดขึ้นเพื่อนำมาใช้ในการอธิบายกลุ่มก้อนของผู้คนที่ไม่ใช่ “ภาครัฐ” หรือภาคราชการและไม่ใช่ “ภาคธุรกิจ” ที่เติบโตในช่วงรัฐบาลพลเอกเปรม ติณสูลานนท์เป็นต้นมา (อเนก เหล่าธรรมทัศน์, 2556, น. 39) ดังนั้นในแง่มุมมองทางทฤษฎี การอธิบายผ่านแนวคิดประชาสังคม จึงเป็นการท้าทายต่องานของ Fred W. Riggs เรื่อง “รัฐ ราชการ” หรือ “อำมาตยาธิปไตย” (Bureaucratic Polity) และข้อจำกัดของตัวแบบภาคีรัฐสังคม แบบเสรี (Liberal Corporatism) โดยอาจารย์อเนก เหล่าธรรมทัศน์ มองว่าในสังคมไทยมีองค์กร นอกภาครัฐเกิดขึ้นแต่องค์กรที่มีพลังต่อรองและบทบาทในกระบวนการนโยบายสาธารณะก็คือ ภาคธุรกิจ ในขณะที่องค์กรกลุ่มก้อนอื่น ๆ ถึงแม้จะมีอยู่บ้างก็ตาม แต่ก็ยังมีลักษณะที่เป็นกลุ่มจัดตั้งและการกับควบคุมโดยรัฐ

จากการศึกษา ประเทศไทยมีการพัฒนาในเรื่องสิทธิเสรีภาพทางการเมืองมากขึ้น ตั้งแต่รัฐธรรมนูญแห่งราชอาณาจักรไทย ปี พ.ศ. 2540 มีผลใช้บังคับประกอบกับความก้าวหน้าทางด้านเทคโนโลยีในการสื่อสาร เช่น อินเทอร์เน็ต โทรศัพท์เคลื่อนที่ ฯลฯ ทำให้สามารถส่งและกระจายข้อมูลข่าวสารได้อย่างรวดเร็วและไม่ถูกจำกัดโดยพรมแดนอีกต่อไป อย่างไรก็ตามแม้จะพบว่า ประชาชนไทยมีความตื่นตัวในเรื่องสิทธิและเสรีภาพมากยิ่งขึ้น แต่ความเข้าใจพื้นฐานในเรื่องดังกล่าวยังคงมีความคลาดเคลื่อนกันอยู่ เป็นเหตุให้การแลกเปลี่ยนความคิดเห็นในเรื่องสิทธิเสรีภาพทางการเมืองบนกรอบ

ที่แตกต่างกันผนวกกับความรู้สึกเป็นฝ่ายหรือเลือกสีทางการเมือง จึงนำไปสู่แนวโน้มที่จะก่อให้เกิดผลกระทบต่อการตกผลึกในเรื่องนี้ร่วมกันมากยิ่งขึ้น

การมีส่วนร่วมของภาคประชาชนดังกล่าวจะสัมฤทธิ์ผลหรือไม่ ย่อมขึ้นอยู่กับตัวแปรหลักสำคัญๆ ดังต่อไปนี้

ตัวแปรแรก ประชาชนต้องทวงสิทธิ์ของตนตามรัฐธรรมนูญ โดยการยื่นหยัดต่อสู้อุปกปักรักษาสิทธิเสรีภาพโดยเฉพาะอย่างยิ่งสิทธิของประชาชนที่เสียภาษี และสิทธิที่จะมีส่วนร่วมในกระบวนการการปกครองแบบประชาธิปไตย

ตัวแปรที่สอง ผู้ครองอำนาจรัฐซึ่งได้แก่ฝ่ายนิติบัญญัติและฝ่ายบริหาร และสถาบันในระบบราชการจะต้องมีส่วนส่งเสริมให้ประชาชนมีส่วนร่วมทางการเมือง โดยถือว่าการบริหารราชการแผ่นดินเป็นเรื่องที่ต้องมีส่วนร่วมจากทุกๆ ฝ่าย และที่สำคัญที่สุด ประชาชนย่อมมีสิทธิที่จะปกครองตนเองทั้งในระดับชาติและระดับท้องถิ่น เพราะอำนาจอธิปไตยเป็นของปวงชน (ลิขิต ธีรเวคิน, น. 217)

นอกจากนี้ ระบอบการปกครองแบบประชาธิปไตยจะดำเนินไปได้อย่างสัมฤทธิ์ผลยิ่งขึ้นอยู่กับ ตัวแปรสำคัญ 3 ประการ กล่าวคือ

ประการแรก สภาพสังคมและเศรษฐกิจต้องเอื้ออำนวย เช่น ในทางสังคมนั้น ประชาชนต้องมีการศึกษาในระดับที่สามารถเข้าใจถึงระบอบการปกครอง ประชาชนมีความเข้าใจในเรื่องการเมือง การปกครอง ตลอดจนมีความตื่นตัวทางการเมือง มีโอกาสได้เข้าถึงสื่อมวลชน และมีโอกาสเข้าถึงข่าวสารข้อมูล และในขณะเดียวกัน ในทางเศรษฐกิจ หากเป็นเศรษฐกิจแบบอุตสาหกรรมหรือกึ่งอุตสาหกรรม และกึ่งเกษตรกรรม ซึ่งจะนำไปสู่ชุมชนเมืองมากยิ่งขึ้น และจะส่งผลกระทบโดยตรงต่อการศึกษาและความตื่นตัวทางการเมือง ฯลฯ ก็จะมีส่วนสนับสนุนเป็นอย่างมากต่อการมีส่วนร่วมทางการเมืองของประชาชน และการพัฒนาระบอบการปกครองแบบประชาธิปไตยอย่างต่อเนื่องและยั่งยืน

ประการที่สอง โครงสร้างและกระบวนการทางการเมืองซึ่งต้องมีการจัดตั้งสถาบันและกระบวนการประชาธิปไตย โดยมีการกำหนดไว้ในรัฐธรรมนูญอย่างชัดเจน มีรัฐสภา มีสถาบันฝ่ายบริหาร มีกระบวนการเลือกตั้ง กระบวนการตรวจสอบ ฯลฯ และที่สำคัญต้องรับรองสิทธิเสรีภาพของประชาชนและการมีส่วนร่วมของประชาชนในทางการเมือง

ประการที่สาม ตัวแปรสำคัญประการสุดท้าย ที่จะนำไปสู่ความสำเร็จของการพัฒนาระบอบการปกครองแบบประชาธิปไตย โดยเฉพาะอย่างยิ่งการมีส่วนร่วมทางการเมืองของประชาชน นั่นคือ วัฒนธรรมทางการเมืองแบบประชาธิปไตย ซึ่งจะต้องมีการเคารพสิทธิปัจเจกบุคคล การเคารพความเสมอภาคทางการเมืองและทางกฎหมายของปัจเจกบุคคล การเปิดรับฟังความคิดเห็นของประชาชน โดยทั่วไปของฝ่ายที่ใช้อำนาจรัฐ มีการรับฟังและยอมรับต่อความคิดเห็นที่แตกต่าง ฯลฯ วัฒนธรรม

ทางการเมืองแบบประชาธิปไตยนี้จะเป็นตัวแปรสำคัญที่สุดในการพัฒนาระบบการปกครองแบบประชาธิปไตยที่ต่อเนื่องและยั่งยืน

กล่าวได้ว่า ความเข้าใจเกี่ยวกับการเมืองภาคประชาชน หรือที่เรียกอีกชื่อหนึ่งว่า “การเมืองของพลเมือง” ซึ่งถูกสร้างขึ้นมาให้เป็นคู่ตรงกันข้ามกับการเมืองของนักการเมือง แนวคิดนี้แพร่หลายอย่างรวดเร็วในช่วงก่อนปี พ.ศ. 2540 หลังจากรัฐธรรมนูญฉบับปัจจุบันมีผลใช้บังคับ แนวคิดดังกล่าวนี้ก็ยิ่งกลายเป็นประเด็นที่ถูกนำไปใช้ในบริบทต่างๆ ทั้งในแง่ที่เป็นอุดมการณ์เป็นยุทธศาสตร์และยุทธวิธีในการเคลื่อนไหวทางการเมือง จึงเป็นการสมควรที่จะกล่าวไว้ ณ ที่นี้ด้วยว่า ด้วยกระแสของแนวคิดเกี่ยวกับเรื่องการเมืองภาคประชาชนทำให้เกิดกลไกต่างๆที่ภาคประชาชนสามารถเข้าไปมีส่วนร่วมและเปิดเวทีสาธารณะ รวมถึงเวทีทางการเมืองในระดับต่างๆ อย่างมากมาย ทั้งนี้เฉพาะในแง่ของการมีบทบัญญัติกฎหมายหรือที่เรียกกันว่าเป็นกฎหมายพื้นฐาน (Basic Law) สำหรับการมีส่วนร่วมของประชาชนและการจัดโครงสร้างองค์กรในทางกฎหมายที่อยู่ในภาครัฐ เพื่อให้เอื้อต่อการเมืองภาคประชาชน

ประเด็นปัญหาอยู่ที่ว่า ทำอย่างไรที่จะทำให้โครงสร้างพื้นฐานในทางกฎหมายโดยเฉพาะอย่างยิ่งในส่วนที่เกี่ยวกับบทบัญญัติกฎหมายที่เปิดช่องทางอยู่ ถูกนำมาใช้เพื่อให้เกิดการปรับเปลี่ยนในระดับต่าง ๆ ดังต่อไปนี้

1. ทำให้เกิดการเปลี่ยนแปลงในโครงสร้างทางการเมืองในระดับชาติ
2. ทำให้เกิดการเปลี่ยนแปลงในโครงสร้างราชการบริหารส่วนกลางและส่วนภูมิภาค
3. สร้างนวัตกรรมใหม่ๆในการบริหารราชการส่วนท้องถิ่นที่สอดคล้องกับความหลากหลายของความเป็นท้องถิ่น
4. สร้างวัฒนธรรมในความสัมพันธ์เชิงอำนาจในระดับท้องถิ่นใหม่ให้สอดคล้องกับระบบราชการบริหารแบบใหม่ ๆ

กระบวนการในการนำเสนอและวิธีการอธิบายแนวความคิดที่ว่าด้วยการเมืองภาคประชาชนเท่าที่เป็นอยู่ในขณะนี้ มีการอธิบายที่แตกต่างกัน ทั้งนี้เนื่องจากการอธิบายเกี่ยวกับแนวคิดและอุดมการณ์ที่ว่าด้วยการเมืองของพลเมือง หรือการเมืองภาคประชาชนนั้นไม่ได้มีสถานภาพเป็นองค์ความรู้อยู่ในกระแสนิติศาสตร์ที่เกี่ยวข้องกับการเมืองการปกครองและกฎหมายที่เป็นกระแสหลัก ดังนั้นเมื่อมีการกล่าวถึงปรากฏการณ์ที่เป็นเนื้อหาของการเมืองภาคประชาชนแล้วก็จะตกอยู่ในรูปแบบและชุดความคิดในทางวิชาการทางการเมืองการปกครองและกฎหมาย ในเรื่องหรือประเด็นที่หลากหลาย เช่น อาจจะอธิบายการเมืองภาคประชาชนอยู่ในรูปของกลุ่มผลประโยชน์ (Interest Group) หรือกลุ่มกดดัน (Pressure Group) หรือการประท้วง (Mob) หรือผู้ที่กระทำผิดกฎหมายในข้อหาต่าง ๆ ที่ไปกระทบต่อความสงบ เป็นต้น (สุจิต บุษงการ, 2531, น. 266 – 285)

ด้วยเหตุดังกล่าว ภายหลังจากที่รัฐธรรมนูญฉบับปัจจุบันใช้บังคับทั้งในทางการเมืองการปกครอง และกฎหมาย (หากเคารพในหลักการที่ว่า รัฐธรรมนูญเป็นกฎหมายสูงสุด กฎหมายใดๆ ก็ดี การกระทำทั้งหลายขององค์กรต่าง ๆ ที่ใช้อำนาจอรัฐ จะขัดหรือแย้งรัฐธรรมนูญไม่ได้) ก็จะต้องเปลี่ยนวิธีการอธิบายปรากฏการณ์ดังกล่าวเสียใหม่ อย่างไรก็ตาม เวลานี้มีความพยายามในการที่จะทำความเข้าใจปรากฏการณ์ต่าง ๆ ที่เกิดขึ้นซึ่งแตกต่างไปจากแนวทางกระแสหลักเดิม ประเด็นของการอธิบาย “การเมืองภาคประชาชน” สามารถสรุปได้ดังต่อไปนี้

1. อธิบายการเมืองภาคประชาชน ว่าเป็นส่วนหนึ่งของแนวคิดอุดมการณ์การปกครองแบบประชาธิปไตย การอธิบายบนแนวทางนี้พยายามที่จะชี้และอธิบายให้เห็นในเชิงยุทธวิธีว่า ประชาชนสามารถที่จะใช้สิทธิเสรีภาพได้ในทางตรง หรือที่เรียกว่าประชาธิปไตยทางตรง (Direct Democracy) เช่น การที่ประชาชนใช้สิทธิในการเสนอกฎหมาย หรือการใช้สิทธิในการถอดถอนสมาชิกสภาผู้แทนราษฎร สมาชิกวุฒิสภา สมาชิกสภาท้องถิ่น หรือผู้บริหารระดับสูง ก็ถือว่าเป็นส่วนหนึ่งของการเมืองภาคประชาชนที่เข้าไปเคลื่อนไหวในโครงสร้างทางการเมือง ในภาคที่เป็นทางการทั้งในระดับชาติและระดับท้องถิ่น ก็ยังเป็นอุปสรรค ทั้งนี้เนื่องจากถึงที่สุดแล้ว กระบวนการในการตัดสินใจขั้นสุดท้ายก็ยังคงอยู่ที่การเมืองในระบบ ซึ่งก็คือพรรคการเมืองและนักการเมือง ในทางยุทธศาสตร์ การเข้าไปเสริมสร้างให้ประชาชนทั้งในฐานะที่เป็นปัจเจก และในฐานะกลุ่มต่างๆ เข้ามามีบทบาททั้งทางตรงและทางอ้อมหรือที่เรียกกันว่า การเพิ่มบทบาททางการเมืองให้กับประชาชนมากกว่าการทำหน้าที่ในการเลือกตั้ง ก็น่าจะช่วยทำให้เกิดการปฏิรูปทางการเมืองได้ (บวรศักดิ์ อุวรรณโณ, 2537, น. 42)

2. อธิบายการเมืองภาคประชาชนว่า การที่ประชาชนเข้าร่วมหรือเข้าไปเป็นส่วนหนึ่งของระบบการเมืองที่เป็นทางการ หรือกล่าวให้ถึงที่สุดแล้วก็คือการเมืองภาคประชาชนคือ ประชาธิปไตยโดยผู้แทน (Representative Democracy) การที่ประชาชนเข้าเป็นสมาชิกพรรค การเมือง การให้การสนับสนุนพรรคหรือผู้สมัคร การไปใช้สิทธิเลือกตั้งหรือการสมัครรับเลือกตั้ง (สุจิต บุญบงการ, 2531) ซึ่งเป็นโครงสร้างของระบบการปกครองในระบบประชาธิปไตยตามแนวทางการอธิบายระบบการปกครองของประเทศอุตสาหกรรมตะวันตกที่มีอิทธิพลทางความคิดทั้งในทางการเมือง เศรษฐกิจ สังคม และวัฒนธรรม เป็นบทบาทของประชาชนที่พึงมีในระบบการเมือง

3. อธิบายการเมืองภาคประชาชนว่า การที่ประชาชนเข้าร่วมหรือเข้าไปเป็นส่วนหนึ่งของระบบการจัดการชุมชนท้องถิ่น โดยการดึงเอากลุ่มที่ไม่เป็นทางการ (กลุ่มที่อยู่นอกโครงสร้างองค์กรทางการเมืองที่กำหนดไว้โดยกฎหมาย) เข้ามามีส่วนร่วมในการพัฒนาท้องถิ่น ทั้งนี้เป็นไปตามแนวคิดส่วนหนึ่งในการพัฒนาชุมชน ภายใต้แนวทางการศึกษาของการกำหนดนโยบายของแผนพัฒนาเศรษฐกิจและสังคมแห่งชาติ ฉบับที่ 8 ดังจะเห็นได้จากการจัดตั้งประชาคมหมู่บ้าน หรือประชาคมตำบล ในกรณีเช่นนี้ก็ปรากฏการณ์ที่เกิดขึ้นทั้งจากความพยายามที่จะเข้าไปมีส่วนในการพัฒนาท้องถิ่นที่ไม่ได้เข้าไปในช่องทางทางการเมืองดังในแนวคิดที่อธิบายมาแล้วข้างต้น จากนั้นดังที่กล่าวมา

ได้สะท้อนให้เห็นความหมายของ “การเมือง” ที่ขยายออกไปจากกรอบการเมืองแบบเดิมๆ ที่ครอบงำทางความคิดมาเป็นเวลานาน ลักษณะของพัฒนาการทางการเมืองในแนวทางนี้เป็นการเข้าไปขยายพื้นที่สาธารณะ (พื้นที่ในทางการเมือง) ที่อยู่ในการครอบครองของระบบราชการและระบบอุปถัมภ์มาเป็นเวลานาน (ประเวศ วสี, 2542)

4. การอธิบายการเมืองภาคประชาชน ด้วยการให้ความหมายของการแสดงออกในด้านต่างๆ ที่เกิดขึ้นจริงในบริบทสังคมไทย หรือที่เรียกกันในเวทีวิชาการปัจจุบันว่า ขบวนการเคลื่อนไหวใหม่ในทางสังคม (New Social Movements, NSM) การปรากฏตัวของขบวนการเคลื่อนไหวใหม่ในทางสังคมเป็นสิ่งที่ปรากฏในระดับโลก โดยเฉพาะในประเทศกำลังพัฒนา (แต่ก็มีได้หมายความว่า เป็นแนวคิดที่นำเข้ามา) การเคลื่อนไหวดังกล่าวไม่ได้มีสถานะที่เป็นแนวคิด แต่เป็นความเคลื่อนไหวที่เกิดขึ้นจากแรงกดดันในด้านต่าง ๆ และเป็นการเคลื่อนไหวที่เป็นปฏิกิริยาตอบสนองต่อสภาพปัญหาที่เกิดขึ้นในวิถีชีวิต โดยพยายามที่จะพัฒนาแนวทางในการแก้ไขปัญหา ต่าง ๆ ที่เกิดขึ้น ประจวบเหมาะกับการขยายตัวของกลุ่มการเคลื่อนไหวเหล่านี้กับข้อจำกัดของโครงสร้างระบบราชการและระบบการเมืองที่ไม่สามารถที่จะแก้ปัญหาต่างๆ ได้

อย่างไรก็ตาม การเคลื่อนไหวในแนวทางนี้มียุทธศาสตร์สำคัญในแง่ของการสร้างสำนึกในทางการเมืองอย่างชัดเจน ทั้งนี้เนื่องจากกลไกทางการเมืองในระบบเดิมทั้งในทางความเป็นจริง และในทางการเมืองอธิบายทางวิชาการพยายามที่จะสร้างทัศนคติและสำนึกใหม่ในทางการเมืองให้กับประชาชน เพื่อให้เข้าใจและเห็นคล้อยไปกับระบบการเมืองการปกครองตามแนวคิดกระแสหลัก ตามระบบการเมืองประเทศต้นแบบ แต่ในขณะที่การเคลื่อนไหวใหม่ที่ประชาชนออกมาเคลื่อนไหวเองในปัญหาที่ตนเองประสบได้เปลี่ยนทัศนคติ เปลี่ยนความคิด ต่อระบบการเมืองเดิม และทำที่ของตนเองทั้งต่อตนเอง และต่อคนอื่นที่อยู่ในสังคม โดยเฉพาะอย่างยิ่งในกลุ่มประชาชนที่ประสบปัญหาต่าง ๆ ร่วมกัน

อย่างไรก็ตาม การปรากฏตัวขึ้นของขบวนการเคลื่อนไหวในทางสังคมดังที่กล่าวมา ได้สะท้อนและทำให้นักวิชาการต้องขบคิดใหม่ในแง่ของการผนวกเอาเงื่อนไขดังกล่าวเข้ามา ดังนั้นองค์ภาคประชาชนในขบวนการเคลื่อนไหวในทางสังคมจึงกลายเป็นเงื่อนไขใหม่สำหรับการเมืองในระบบเดิม และสอดคล้องกับระบบโครงสร้างทางการเมืองภายใต้รัฐธรรมนูญฉบับปัจจุบันด้วย ดังนั้นจะเห็นได้ว่า คำว่าการเมืองภาคประชาชนหรือแนวคิดเรื่องการเมืองภาคประชาชนมีอยู่ในหลายระดับ และในแต่ละระดับมีนัยต่อการตรวจสอบต่อระบบการบริหารงาน และต่อสิ่งที่เรียกว่ากิจการสาธารณะของท้องถิ่นอย่างมีนัยสำคัญ

ดังนั้น การก่อเกิดและพัฒนาการของการเมืองภาคประชาชน โดยผู้วิจัยต้องการนำแนวคิดดังกล่าวเพื่อสังเคราะห์เป็นกรอบแนวคิดในการวิจัย โดยมุ่งอธิบายถึง อุดมการณ์ กระบวนการ วิธีการ และการกระทำทั้งหลายในวิถีทางหรือแนวทางประชาธิปไตย โดยสันติวิธี ซึ่งประชาชนในฐานะที่เป็นประธานแห่งสิทธิหรือประธานแห่งอำนาจ สามารถที่จะใช้สิทธิหรืออำนาจดังกล่าวได้ทั้งโดยทางตรง

และโดยทางอ้อมในระบบการเมืองการปกครองที่จะทำให้ตนเอง ทั้งในฐานะที่เป็นปัจเจกบุคคลหรือในฐานะกลุ่มชุมชนในระดับต่าง ๆ เข้มแข็งและช่วยตนเองได้ โดยพึ่งพาอำนาจรัฐไม่มากนัก”

2.2.6 รูปแบบการเมืองภาคประชาชน

การเมืองภาคประชาชนในระบบประชาธิปไตย กล่าวถึงรูปแบบการเมืองภาคประชาชน ดังนี้

2.2.6.1 การออกเสียงประชามติ (Referendum) การออกเสียงประชามติเป็นรูปแบบหนึ่งของการเมือง ภาคประชาชนที่ให้ประชาชนเข้ามามีส่วนร่วมทางการเมือง โดยเปิดโอกาสให้ประชาชนลงคะแนนออกเสียงในกิจกรรมหรือ ประเด็นต่าง ๆ ว่าเห็นด้วยหรือไม่เห็นด้วยเพื่อเป็นแนวทางในการ ตัดสินใจของรัฐในกิจกรรมหรือประเด็นนั้น การออกเสียงประชามติได้มีการบัญญัติไว้ในรัฐธรรมนูญ พ.ศ. 2492 เป็นครั้งแรก และรัฐธรรมนูญฉบับ ต่อมาก็มีการบัญญัติไว้เช่นกัน ส่วนการออกเสียงประชามติครั้งแรกของประเทศไทย คือการออกเสียงประชามติตามรัฐธรรมนูญ พ.ศ. 2549 อันเป็นผลของ การรัฐประหาร 19 กันยายน 2549 โดยกำหนดให้รัฐ โดยสำนักงานคณะกรรมการการเลือกตั้ง จัดให้มีการออกเสียงประชามติร่างรัฐธรรมนูญ พ.ศ. 2550

2.2.6.2 ประชาพิจารณ์ (Public hearing) ประชาพิจารณ์เป็นรูปแบบการดำเนินการ โดยราชการหรือรัฐที่ให้ ประชาชนมาร่วม อาจมา จากความประสงค์ของราชการ หรือการที่ประชาชนเคลื่อนไหว เพื่อใช้เป็นพื้นที่ในการได้โอกาสเข้าร่วมแสดงความคิดเห็น ในประเด็นที่เป็นข้อขัดแย้ง ดังนั้น ประชาพิจารณ์จึงเป็นรูปแบบที่รัฐนำมาดำเนิน การเพื่อแก้ไขปัญหาความขัดแย้งระหว่างกลุ่มคนที่มีความคิดเห็น แตกต่างกันและรับประโยชน์ต่างกันจากโครงการพัฒนาของรัฐ และเป็นกระบวนการที่บริหารจัดการโดยราชการหรือรัฐ

2.2.6.3 การอภิปรายสาธารณะ (Public Dialogue) Mathews (1999, p. 40) อธิบายว่า การอภิปราย สาธารณะหรือการถกแถลงของประชาชน (People Dialogue) เป็นกลไกของการเมืองภาคประชาชน แต่ในสังคมไทยยังมีคำอื่น ๆ ที่มีนัยเดียวกัน ตัวอย่างเช่น การสานเสวนา สาธารณะ เป็นคำ ที่ถูกใช้โดย วันชัย วัฒนศัพท์ นักวิชาการประจำศูนย์ สันติศึกษา สถาบันพระปกเกล้าเพื่อใช้เป็นกลไกแก้ไขปัญหาการเมืองที่แบ่งเป็นฝักฝ่าย ในช่วงเดือนพฤษภาคม-ตุลาคม 2551 หรือประชาธิปไตยแบบปรึกษาหารือหรือพิจารณาอย่างใคร่ครวญ (Deliberative Democracy) เป็นคำที่มีการใช้กันหลากหลาย ทั้งที่เหมือนและแตกต่างกันบ้าง (บุญอริ ยิมะ, 2551)

2.2.6.4 การริเริ่มกฎหมายโดยประชาชน (People Initiation) อธิบายว่า การริเริ่มกฎหมายโดยประชาชน เป็นมาตรการที่สำคัญในการที่จะให้ระบบการเมืองรับผิดชอบต่อเจตนารมณ์ของประชาชนหรือผู้มี สิทธิเลือกตั้งตามจำนวนที่กำหนด สามารถเสนอร่างกฎหมายที่เห็น สมควรเข้าสู่กระบวนการพิจารณาสาธารณะ และโดยทั่วไปแล้ว การริเริ่มร่างกฎหมายจะตามมาด้วยการลงประชามติ ให้ผู้มีสิทธิ เลือกตั้งตัดสินใจในขั้นสุดท้าย

2.2.6.5 รูปแบบอื่น ๆ การนัดหยุดงาน การชุมนุมประท้วง ฯลฯ พบว่า การนัดหยุดงาน มักจะเป็นวิธีการที่สัมพันธ์กับเงื่อนไขความไม่ เป็นธรรมทางเศรษฐกิจ จึงทำการกดดันเพื่อ ผลประโยชน์ของ กลุ่มด้วยรูปแบบต่าง ๆ เช่น การครอบครองหรือการยึดโรงงาน การเดินขบวน ทำลายโรงงาน อุทธรณ์ต่อการกระทำจากกฎหมาย ฯลฯ (Tarrow, 1995, p. 111, p.113) ส่วนการ ชุมนุมประท้วงนั้น เป็นการกระทำร่วมกันที่จะสัมพันธ์กับสิทธิทางการเมืองและ สิทธิทางสังคม เริ่ม จากฝูงชนมาร่วมประชุมกันอย่างเปิดเผยในที่สาธารณะโดยอาจจะมีกิจกรรมการเล่นดนตรีเพื่อชีวิต หรือดนตรีร็อก มีการอภิปรายโจมตีวิพากษ์วิจารณ์ฝ่ายตรงกันข้าม เช่น ข้าราชการหรือฝ่ายการเมือง มีการจัดตั้งองค์กรปฏิบัติการด้วย จากนั้นก็จะมีการเสนอข้อเรียกร้องหรือคำอุทธรณ์ต่าง ๆ หรือ อาจจะมีการเคลื่อนย้ายสถานที่มากกว่าหนึ่งสถานที่ก็ได้ (ประภาส ปิ่นตบแต่ง, 2551, น. 28-29)

2.2.7 ลักษณะและรูปแบบการเคลื่อนไหวทางการเมืองของภาคประชาชน

วิทยา ชินบุตร (2559) กล่าวว่า การเคลื่อนไหวทางการเมืองเป็นส่วนหนึ่งของกระบวนการมีส่วนร่วมของภาคประชาชนในระบอบประชาธิปไตยโดยมุ่งเน้นการเรียกร้องทางการเมือง เช่น การ ถอดถอนผู้ดำรงตำแหน่งทางการเมืองให้พ้นจากตำแหน่ง เป็นต้น ซึ่งการเคลื่อนไหวของภาค ประชาชนเป็นการรวมกลุ่มกันของประชาชนและกลุ่มคน ที่มีเป้าหมายร่วมกันมาชุมนุมทางการเมือง จนเกิดกระบวนการขัดเกลาทางการเมืองจนมีอุดมการณ์เดียวกัน เมื่อประชาชนและกลุ่มคนมี อุดมการณ์หรือเป้าหมายร่วมกันแล้วจะนำไปสู่การจัดตั้งพรรคการเมือง สาเหตุของการเคลื่อนไหวทาง การเมือง การเคลื่อนไหวทางการเมืองของภาคประชาชน เกิดจากรัฐบาล และผู้ดำรงตำแหน่งทาง การเมือง ในรัฐบาลมีลักษณะพฤติกรรมการทำงานที่ไม่เหมาะสมต่อการทำหน้าที่ เช่น การผูกขาด อำนาจทางการเมือง ปัญหาการคอร์รัปชัน ปัญหาการแปรรูปรัฐวิสาหกิจ

การเอื้อประโยชน์ต่อธุรกิจของพรรคพวกและครอบครัว การแทรกแซงสื่อ การแทรกแซง องค์กรศาสนา หรือการหมิ่นหมั่นต่อการทำลายชาติ ศาสนา และสถาบันพระมหากษัตริย์ การสร้าง ค่านิยมหลักเลียงภาชีการแปรรูปรัฐวิสาหกิจ การตกลงการค้าเอฟทีเอ และการคอร์รัปชันในหลาย โครงการ เป็นต้น ลักษณะและรูปแบบของการเคลื่อนไหวทางการเมือง การเคลื่อนไหวทางการเมืองที่ เกิดจากการรวมตัวกันอย่างหลวมๆ ของหลายองค์กรและหลายกลุ่มบุคคลที่มีวัตถุประสงค์ในการ เคลื่อนไหวทางการเมืองเดียวกันก็คือ การประท้วงขับไล่ผู้ดำรงตำแหน่งทางการเมืองพ้นจากตำแหน่ง ขนาดกลุ่มที่ใหญ่มากขึ้นเรื่อย ๆ

จนในที่สุดทางแกนนำขององค์กรและกลุ่มบุคคลเหล่านี้ประกาศจัดตั้งเป็นกลุ่มอย่างเป็นทางการ รูปแบบของการเคลื่อนไหวทางการเมืองของภาคประชาชนมีลักษณะรูปแบบที่มีความ คล้ายคลึงกัน และไม่แตกต่างกันกับการเคลื่อนไหวทางการเมืองของประชาชนในอดีตที่ผ่านมา กล่าวคือ มีรูปแบบของการรวมกลุ่มของคนหลายคนเป็นจำนวนมากที่มีความคิดเหมือนกันมารวมกัน เพื่อแสดงพลังในการเรียกร้องข้อเสนอของตนกับผู้มีอำนาจทางการเมือง ที่มีความแตกต่างกันก็คือ

การเคลื่อนไหวของภาคประชาชนในปี พ.ศ. 2547-2553 นั้น มีลักษณะเป็นการรวมตัวกันของคนจากหลายรูปแบบ ทั้งแบบปัจเจกชน กลุ่มบุคคล หรือ องค์กร สมาคมต่าง ๆ มารวมกลุ่มกัน มีการใช้เทคโนโลยีทางการสื่อสารมวลชนที่ทันสมัย มาช่วยในการขยายจำนวนผู้เข้าร่วมชุมนุมและแนวร่วมทางด้านอุดมการณ์ เช่น การใช้สถานีโทรทัศน์รูปแบบเคเบิลดาวเทียม การใช้รูปแบบของการสื่อสารรูปแบบต่าง เช่น ผ่านเว็บไซต์ หนังสือพิมพ์ วิทยุ โทรศัพท์เคลื่อนที่ แผ่นป้ายประชาสัมพันธ์ต่าง ๆ เป็นต้น

รูปแบบของการเคลื่อนไหวจะใช้รูปแบบการเดินขบวน ประท้วง และเรียกร้องและสร้างความกดดันต่อรัฐบาลให้ผู้ดำรงตำแหน่งทางการเมืองลาออก คือ การเดินขบวน ประท้วง และเรียกร้องไปตามสถานที่ต่าง ๆ รวมทั้งบุกเข้าไปยังสถานที่ราชการและสถานที่สำคัญของรัฐ เช่น ทำเนียบรัฐบาล เพื่อต้องการสร้างความกดดันแก่รัฐบาล โดยมุ่งหวังการบรรลุต่อข้อเรียกร้องของกลุ่มตน พรรคการเมืองที่จัดตั้งขึ้นนั้นเกิดจากสถานการณ์วิกฤตการณ์ทางการเมืองที่นาพาประชาชนและกลุ่มคนที่มีเป้าหมายร่วมกันมาชุมนุมทางการเมือง จนเกิดกระบวนการขัดเกลาทางด้านการเมืองจนมีอุดมการณ์เดียวกัน

เมื่อประชาชน และกลุ่มคนมีอุดมการณ์หรือเป้าหมายร่วมกันแล้ว จึงส่งผลทำให้เกิดความคิดในการก่อตั้งพรรคการเมืองของตนเองขึ้น ปัญหา และอุปสรรคที่เกิดขึ้นระหว่างการจัดตั้งพรรคการเมือง คือ มีพรรคการเมืองเป็นพรรคเก่าแก่และมีชื่อเสียงและอิทธิพลหลายพรรคที่ได้ก่อตั้งพรรคมานานในการเมืองไทยทำให้พรรคการเมืองที่จัดตั้งขึ้นมาใหม่ขาดฐานเสียง เงินทุนต่างๆในการแข่งขันช่วงเลือกตั้ง

ปรัสภาส ปันตบแต่ง (ม.ป.ป.) กล่าวว่า การปรากฏตัวของ “คนเสื้อแดง” ซึ่งเป็นที่ยอมรับร่วมกันว่าส่วนใหญ่เป็นคนในชนบทที่ลุกขึ้นมาเข้าร่วมการเคลื่อนไหวทางการเมืองอย่างกว้างขวางดังการสำรวจโดยโครงการวิจัยนี้ในระยะเริ่มต้น จึงน่าจะเป็นโอกาสดีที่จะทำให้เกิดการทบทวนกรอบแนวคิด ทฤษฎี และวิธีการทำความเข้าใจต่อชีวิตทางการเมืองของคนชนบทกันเสียใหม่ ที่จะทำให้เราเข้าใจการเมืองของคนชนบทที่กำลังมีการเปลี่ยนแปลงอย่างรวดเร็ว เพื่อนำไปสู่การตอบคำถามพื้นฐานว่า คนเสื้อแดงซึ่งเป็นคนชนบทนี้เป็นใครกัน และเหตุใดจึงลุกขึ้นสู้ หรือเข้าร่วมเคลื่อนไหวทางการเมืองในยุคสมัยนี้ คำถามเหล่านี้ เป็นข้อถกเถียงสำคัญของ “ชาวนาศึกษา” (Peasant Studies) ตั้งแต่ราวทศวรรษ 1970 โดยเฉพาะการหาคำตอบว่า ภายใต้เงื่อนไขอะไรที่ทำให้ผู้คนซึ่งอยู่ในชีวิตปกติ ก้าวเข้าร่วมขบวนการทางสังคม การปฏิวัติ หรือกระทำการรวมหมู่ในรูปแบบ ต่างๆ ที่แม้พวกเขาจะรู้ว่า การเข้าร่วมดังกล่าวนี้เป็นความเสี่ยงภัยต่อชีวิตร่างกายทรัพย์สินเงินทอง มีต้นทุนสูงที่ต้องจ่ายอย่างหลีกเลี่ยงไม่ได้

เก่งกิจ กิติเรียงลาภ และ ศรยุทธ เอี่ยมเอื้อยุทธ (2558) กระแสสูงของการศึกษาขบวนการเคลื่อนไหวทางสังคมไม่ใช่สิ่งที่เกิดขึ้นด้วยความบังเอิญ แต่มีเหตุปัจจัยหลายประการ ดังนี้

ประการแรก ความตกต่ำและวิกฤตศรัทธาของทฤษฎีมาร์กซิสต์ตั้งแต่ ทศวรรษ 1970 และ 1980 ที่เดิมให้ความสนใจกับขบวนการแรงงานเป็นหลัก ผ่านมโนทัศน์เรื่องชนชั้นและการอธิบายความขัดแย้งในวิถีการผลิตแบบทุนนิยม ส่งผลให้นักคิดนักทฤษฎีทางสังคมศาสตร์หันไปหาคำอธิบายใหม่ๆ ที่แตกต่างไปจากสำนักมาร์กซิสต์เพื่อใช้ในการอธิบายปรากฏการณ์ทางสังคมใหม่ๆ ซึ่งอาจไม่สอดคล้องกับคำอธิบายแบบเก่า

ประการที่สอง ความเฟื่องฟูเติบโตของการศึกษาในแนวทางแบบหลังสมัยใหม่ที่เน้นการศึกษาอัตลักษณ์ (Identity) และการเมืองอัตลักษณ์ (Identity Politics) ที่ขยายออกไปจากประเด็นทางเศรษฐกิจไปสู่ประเด็นอื่นๆ เช่น เพศสภาพ เชื้อชาติ และวิถีชีวิตมากขึ้น เราจะเห็นปรากฏการณ์นี้ชัดเจนนับจากเหตุการณ์ปี 1968 เป็นต้นมา และการขยายตัวขึ้นของขบวนการที่ยึดความหลากหลาย และเรียกร้องการยอมรับอัตลักษณ์ที่หลากหลาย ในหลายประเทศทั่วโลก

ประการที่สาม ในบริบทของสังคมไทย โดยเฉพาะที่ภายหลังจากเหตุการณ์พฤษภาประชาธรรม ในปี 2535 “ขบวนการภาคประชาชน” หรือ “การเมืองภาคประชาชน” ที่มุ่งเน้นการเคลื่อนไหวเพื่อคัดค้านโครงการขนาดใหญ่ของรัฐ และการเรียกร้องเพื่อจัดการทรัพยากรและวิถีชีวิตของตนเองได้ขยายตัวขึ้น อย่างชัดเจน สมัชชาคนจนคือตัวอย่างหนึ่งของการเมืองภาคประชาชน และยังมีตัวอย่างอื่น ๆ อีกมากมาย ขบวนการภาคประชาชนดังกล่าวแตกต่างอย่างสิ้นเชิง จากการเคลื่อนไหวของขบวนการแรงงานและพรรคคอมมิวนิสต์ในอดีตที่เน้น โครงการจัดการแบบรวมศูนย์ และมุ่งชิงอำนาจรัฐ แต่ขบวนการแบบใหม่กลับมุ่งเน้นไปที่การสร้างเครือข่ายหลวมๆ ของตนเองแบบตัดข้ามไปมาระหว่างอัตลักษณ์ และผลประโยชน์ที่หลากหลาย ต่อต้านรัฐและมุ่งเป็นอิสระจากรัฐ แต่ก็ได้ไม่ต้องการยึดอำนาจรัฐ เพียงแต่ต้องการปรับความสัมพันธ์ระหว่างประชาชนกับรัฐเสียใหม่ จากปัจจัยดังกล่าวข้างต้น ส่งผลให้การศึกษาการเมืองภาคประชาชนที่ไปไกลกว่าประเด็นปัญหาปากท้องหรือปัญหาทางเศรษฐกิจในแบบเดิมได้ขยายออกไป โดยเน้นไปที่ความหลากหลายมากกว่าจะเป็นความหนึ่งเดียวหรือองค์รวม และนี่ก็คือที่มาของความเฟื่องฟูของแนวคิดขบวนการเคลื่อนไหวทางสังคมรูปแบบใหม่ที่ได้รับการพัฒนาและนำมาศึกษาต่อโดยนักสังคมศาสตร์ไทยในเวลาต่อมา

2.2.8 กระบวนการสร้างอำนาจทางการเมืองภาคประชาชน

ดังที่ได้กล่าวแล้วในหัวข้อเกี่ยวกับแนวคิดประชาธิปไตยว่ามีความสอดคล้องกับหลักประชาธิปไตย และความเป็นพลวัตของประชาธิปไตยของไทยอย่างไร ซึ่งรัฐธรรมนูญอันเป็นกฎหมายสูงสุดของประเทศได้ให้อำนาจอธิปไตยไว้กับประชาชน ที่ได้มอบอำนาจของตนไว้กับผู้แทนเพื่อใช้อำนาจในอันที่จะเอื้อประโยชน์ให้กับประชาชนส่วนใหญ่ของประเทศ อีริคท์ เสรริงสรรค์ (ม.ป.ป.) ได้อธิบายถึงปัญหา และข้อจำกัดของประชาธิปไตยแบบตัวแทนอย่างน้อย 4 ประการ คือ เรื่องของขนาด (Size) เรื่องของความห่างไกล (Remoteness) เรื่องของการเปลี่ยนวัตถุประสงค์ของ

การดำเนินงาน (Goal Displacement) และเรื่องลักษณะการเป็นปรปักษ์ของสถาบัน (Adversarial Governance)

ดังที่ผู้วิจัยได้กล่าวไว้ข้างต้น ซึ่งทั้ง 4 เรื่องดังกล่าว ธีรภัทร์ ได้อธิบายว่าเป็นปัญหา ซึ่งเป็นมิติที่นำไปสู่พัฒนาการของการเมืองภาคประชาชน (People's Politics) (ธีรภัทร์ เสรีรังสรรค์, 2554, น. 172)

ในรัฐธรรมนูญ ฉบับ พ.ศ. 2540 เป็นที่ยอมรับกันแล้วว่าได้ทำให้ประชาชนได้รับสิทธิในการดำเนินการทำประชาพิจารณ์ การเข้าชื่อถอดถอนนักการเมืองออกจากตำแหน่ง การให้ประชาชนเริ่มเสนอกฎหมายเข้าสู่สภาโดยตรง รัฐธรรมนูญฉบับดังกล่าว ให้ความสำคัญกับการเมืองแนวใหม่ในแง่ของการพยายามให้ประชาชนมีส่วนร่วมทางการเมืองโดยตรง ทั้งนี้เพื่อจะทำให้ระบบการเมืองไทยเป็นประชาธิปไตยอย่างแท้จริง ผลทำให้เกิดการเมืองภาคประชาชน ในระบบการเมืองที่มีองค์ประกอบหลายส่วน อาทิ องค์การอิสระตามรัฐธรรมนูญสื่อมวลชนต่างๆ สถาบันวิชาการ และปัญญาชนอิสระ กลุ่มสิทธิมนุษยชน และกลุ่มเพื่อกิจกรรมเฉพาะต่างๆ และองค์กรพัฒนาเอกชนต่างๆ ทั้งนี้เป็นระดับโลกคือ INGO และในระดับท้องถิ่น คือ NGO ทั่วไป ที่เน้นการมีส่วนร่วมที่แข่งขันของบุคคล องค์กรต่างๆ ในสังคมที่จะถกเถียง และบรรลุข้อตกลงในประเด็นปัญหาต่างๆ หรือผลักดันบางประเด็นให้เป็นนโยบายของรัฐ

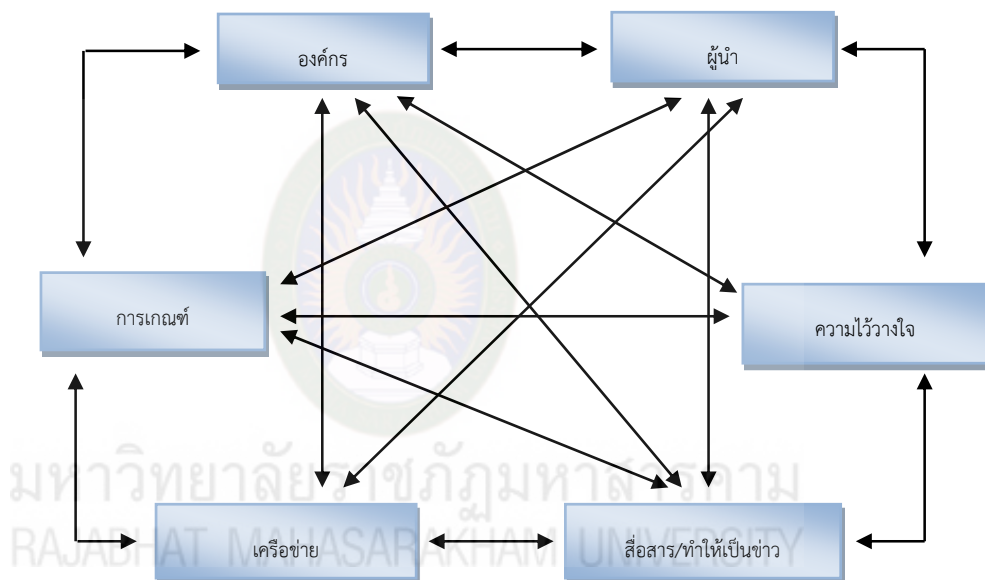
การเมืองภาคประชาชนหรือขบวนการเคลื่อนไหวทางสังคมรูปแบบใหม่ ที่มุ่งเคลื่อนไหวสร้างจิตสำนึกคนในประเด็นผลประโยชน์ร่วมของมนุษยชาติอันได้แก่สภาพแวดล้อมโลก การควบคุมทุนโลก การคัดค้านโลกาภิวัตน์ เป็นต้น (จุมพล หนิมพานิช, 2550, น. 29)

ในหัวข้อนี้ผู้วิจัยได้นำเสนอแบบแผนกระบวนการสร้างอำนาจทางการเมืองภาคประชาชน เพื่อให้ภาคประชาชนเกิดความเข้มแข็ง เพื่อยกระดับการเมืองให้เป็นทางเลือกหรือกิจกรรมทาง “อำนาจ” ซึ่ง ณรงค์ บุญสวยขวัญ ได้พูดถึงความสำคัญของการเมืองภาคประชาชน ที่มีคุณค่าต่อระบบการเมืองที่คำนึงถึงสิทธิ เสรีภาพของบุคคล กลุ่มคน เขากล่าวว่าในขณะที่ระบบการเมืองแบบตัวแทนกำลังมีปัญหาเชิงระบบ เกิดปัญหาเชิงโครงสร้าง และกลไกกระบวนการดำเนินงานของระบบตัวแทนได้ชะงักงัน ในการตอบสนองสมาชิกในสังคมการเมือง กล่าวคือ ประสิทธิภาพและความชอบธรรมของระบบการเมืองแบบตัวแทนกำลังมีข้อจำกัด (ณรงค์ บุญสวยขวัญ, 2551, น. 28) และมีความพยายามจากชนชั้นปกครองที่จะทำให้ประชาชนเชื่อว่าการเลือกตั้งเป็นกระบวนการเดียวที่สามารถสร้างความชอบธรรมในทางการเมือง

การกระทำใดของตัวแทนนักการเมืองแม้จะกระทบต่อวิถีชีวิตของประชาชนก็ถือเป็นการกระทำที่ถูกรองรับด้วยฉันทามติของประชาชนส่วนใหญ่ของประเทศ ดังที่เราจะเห็นจากการกล่าวอ้างของนักการเมืองตามสื่อต่างๆ และยิ่งนับวันจะยิ่งเป็นไปในทิศทางดังกล่าว สิ่งที่เกิดขึ้น ได้สร้างกรอบแนวคิดที่ผิดเพี้ยนต่อระบอบประชาธิปไตยแก่ตัวนักการเมืองเอง และที่สำคัญคือต่อประชาชน

เพราะส่งผลต่อการแสดงออกของประชาชนในการเมืองในระบอบประชาธิปไตยอย่างเล็งไม่ได้ (ยุทธการ หัวหาญ, 2552, น. 61)

นอกจากนั้น ฌองส์ ได้กล่าวถึงแนวคิดเกี่ยวกับกลไกกระบวนการ ของการเมืองภาคประชาชน ซึ่งมีสาระสำคัญคือพัฒนาการการเมืองภาคประชาชน โดยที่มีลักษณะการจัดการทางสังคมที่สังเคราะห์ขึ้นประกอบด้วย องค์กร (Organization) ความไว้วางใจ (Trust) ผู้นำ (Elite) การเชื่อมโยงเครือข่าย (Networks) การเกณฑ์หรือการระดม (Mobilizing) การสื่อสาร (Communication) และการทำให้เป็นข่าวหรือประเด็นสาธารณะ (Public Issue) ซึ่งเขาได้แสดงเป็นกรอบคิดเชิงทฤษฎีการจัดการทางสังคมเพื่อการอธิบายการพัฒนาการเมืองภาคประชาชน ดังภาพที่ 2.5

ภาพที่ 2.5 กรอบคิดเชิงทฤษฎีการจัดการทางสังคมเพื่อการอธิบายการพัฒนาการเมืองภาคประชาชน

จะเห็นว่าแบบแผนกระบวนการสร้างอำนาจทางการเมืองภาคประชาชน ที่มุ่งเป้าประสงค์ไปที่การสร้างอำนาจให้ภาคประชาชนเกิดความเข้มแข็ง ผู้วิจัยมองว่าจากการที่ ฌองส์ บุญสวยขวัญ ได้อธิบายบทสังเคราะห์และข้อสังเกตปรากฏการณ์ในสังคมการเมืองไทยนี้ เขาได้สรุปว่า การเมืองภาคประชาชน เป็นปรากฏการณ์ใหม่ที่เกิดขึ้นท่ามกลางสังคมเปิด กลุ่มทางสังคมจะเรียกนามอย่างไรก็ตาม เป็นต้นว่า ภาคประชาชน หรือภาคพลเมืองหรือภาคประชาสังคม จะเป็นตัวกระทำทางการเมือง (Political actors) ที่เพิ่มเข้ามาจากอดีตที่มีสถาบันพระมหากษัตริย์ ขุนนาง ข้าราชการ และนายทุน หรือนักธุรกิจ ซึ่งพัฒนาการมาตามลำดับเวลา

แต่ในทศวรรษกว่าที่ผ่านมาพบตัวกระทำทางการเมืองใหม่นี้ เพิ่มบทบาทอย่างสูงในระยะเวลาอันสั้น ดังนั้น การเพิ่มตัวกระทำทางการเมืองใหม่นี้ในบริบทการเมืองแบบตัวแทนที่

เหมาะสมนั้นสมควรจะเริ่มต้นคิดว่ามีคุณลักษณะอย่างไร การพัฒนาการเมืองของภาคสังคมที่ว่ามานี้จะไปทิศทางใดหาได้ง่ายต่อการสรุป เขากล่าวว่าจากการสังเคราะห์งานวิจัยเอกสารต่างๆ ที่เกิดขึ้นกว่าสองทศวรรษที่ผ่านมาและปรากฏการณ์ทางการเมืองภาคประชาชนที่กำลังเคร่งเครียดในช่วงกลางปี พ.ศ. 2551

ทั้งนี้เขาเห็นว่า การพัฒนาการเมืองภาคประชาชนมีความจำเป็นที่จะต้องมีการพัฒนาให้เป็นกลไก ควบคู่กับการเมืองในระดับตัวแทน นั้นหมายความว่า การเมืองภาคประชาชนพัฒนาสูงขึ้นมีความเข้มแข็งมากขึ้นก็เท่ากับไปเพิ่ม ศักยภาพของการเมืองในระบบให้มีคุณภาพมากขึ้นการเมืองภาคประชาชนหรือภาคพลเมืองต้องพัฒนาในบริบทการเมืองแบบตัวแทนที่เราไม่อาจปฏิเสธได้

แต่การเมืองในระบบตัวแทนมีข้อจำกัด มีปัญหาทางความชอบธรรมมีข้อจำกัดในทางคุณภาพ ประสิทธิภาพ หรือการตอบสนองประชาชน ถ้าเช่นนั้นทางแก้ไขของระบบการเมือง หรือการเมืองเชิงสถาบัน ทั้งนักการเมืองที่มาจาก การเลือกตั้งรัฐบาล ข้าราชการต้องกระทำหลายๆ วิธี หนึ่งในจำนวนหลายวิธีนั้น คือการเมืองภาคประชาชนที่เข้มแข็งไม่แย่งตำแหน่งไม่แสวงหาประโยชน์ไม่ ได้แต่ได้ แต่เป็นการเพิ่มอำนาจการต่อรองจากภาคประชาชน พัฒนาไปสู่ความชอบธรรมจากประชาชนโดยรวม ใช้จำกัดเฉพาะในหมู่พวก

ฉะนั้นการพัฒนาที่เสนอเป็นข้อสังเกตทั้ง 6 ประการประกอบด้วย การพัฒนาทางด้านองค์กร การพัฒนาทางด้านความไว้วางใจ การพัฒนาทางด้านผู้นำ การพัฒนาทางด้านเชื่อมโยงเครือข่าย การพัฒนาทางด้านการเกณฑ์หรือการระดมการสื่อสาร และการทำให้เป็นข่าวหรือเป็นประเด็นสาธารณะ เพื่อยกระดับความชอบธรรมความไว้วางใจต่อการเคลื่อนไหวจากภาคประชาชนให้เกิดแก่ภาพรวมของประเทศ และสามารถสร้างให้เกิดในระดับชุมชนท้องถิ่นได้เช่นเดียวกัน เพราะการเมืองภาคประชาชนมีหลายระดับหลายมิติที่จะอธิบาย เพียงแต่มิติของการพัฒนาทั้ง 6 ประการนี้มาจากการตั้ง ข้อสังเกตผ่านการศึกษาของหลายๆ กรณีศึกษา เป็นข้อสรุปเชิงหลักการเบื้องต้นในการสร้างแนวคิดเพื่อยกระดับการอภิปรายทางวิชาการกันอย่างกว้างขวาง และสร้างคุณค่าให้กับการเมืองไทยต่อไป

จากที่ ณรงค์ บุญสวยขวัญ ได้กล่าวถึงบทสังเคราะห์พัฒนาการเมืองภาคประชาชนในลักษณะกรอบคิดเชิงทฤษฎีการจัดการทางสังคมเพื่อการอธิบายการเมืองภาคประชาชน ซึ่งกรอบคิดดังกล่าว ผู้วิจัยเห็นว่ามรรควิธี และเป้าหมายของการเมืองภาคประชาชน ในการที่จะสร้างอำนาจทางการเมืองให้ภาคประชาชนเกิดความเข้มแข็งมากขึ้นนั้นต้องมีการรวมกลุ่มทางสังคม (Social Group) ที่สำคัญคือการพัฒนาไปสู่องค์กรขบวนการ (Organization and Movement) ที่จะมีพลังอำนาจในการต่อรองเพื่อกระบวนการปฏิบัติงานของตนเอง (People Empowerment) กล่าวโดยสรุปประกอบด้วย (1) ประโยชน์ร่วมกันหรือประโยชน์เป็นแรงขับเคลื่อนให้เกิดกลุ่ม (2) โครงสร้างระบบความคิดความเชื่อ คุณค่า อุดมการณ์ และประสบการณ์ร่วมกัน (3) การเกิดประเด็นต่างๆ เช่น

มีปัญหา ความต้องการร่วมกัน (4) พื้นที่บ้านย่านภูมิศาสตร์เดียวกัน (5) ปัจจัยอื่นๆ หนุนเสริม เช่น รัฐหรือสังคม เปิดโอกาสและสื่อมวลชน เป็นต้น “การพัฒนาการเมืองภาคประชาชน” ซึ่งถือเป็นหัวใจสำคัญที่จะสร้างกระบวนการทางอำนาจให้ประชาชนได้อย่างเข้มแข็งมากขึ้น

จากที่กล่าวมาในความหมายเดียวกันนั้น ชัยวัฒน์ สุริยชัย (ม.ป.ป., อ้างถึงใน สุกัญญาภักดิ์ ชูขุนทด, 2552, น. 10) ได้กล่าวว่า การมีส่วนร่วมโดยตรงของประชาชนในกระบวนการตัดสินใจต่างๆ ของรัฐ ขององค์กรปกครองส่วนท้องถิ่นหรือแม้แต่ขององค์กรขนาดใหญ่ ทั้งนี้เพราะการเมืองภาคประชาชนมีความหมายกว้างขวางมากกว่าการเมืองแบบเลือกตั้ง ที่ถือเป็นประชาธิปไตยแบบตัวแทน เพราะ (1) เป็นการใช้อำนาจของประชาชนซึ่งเป็นคนส่วนใหญ่ของประเทศ (2) เป็นการใช้อำนาจอธิปไตยโดยตรงของประชาชน (3) เป็นเรื่องของกระบวนการทั้งระบบตั้งแต่เริ่มต้นจนจบกระบวนการ

ซึ่งทำให้เกิดเป็นการยกระดับความคิดประชาธิปไตยและการพัฒนาสมาชิกของสังคมให้มีคุณภาพ และจะทำให้สังคมมีคุณภาพตามมา อันจะเป็นการเสริมฐานะและบทบาทของประชาธิปไตยให้มั่นคงถาวร การเมืองภาคประชาชนมีหลักการสำคัญ คือการเสริมสร้างความเข้มแข็งให้กับประชาชนให้กับชุมชนและกลุ่มคนที่หลากหลาย ทำให้เป็นองค์กรกลุ่มองค์กรที่มีคุณภาพและมีพลังเข้มแข็งเพียงพอ ที่จะไปต่อกรกับพรรคการเมืองหรืออำนาจทางการเมืองเศรษฐกิจและสังคมที่จะมาแย่งชิงทรัพยากรธรรมชาติ และผลประโยชน์ของประชาชนไป รวมทั้งการตรวจสอบควบคุม นักการเมือง นักเลือกตั้ง อย่างเป็นทางการ ตั้งแต่การสมัครหาเสียงและรวมทั้งเมื่อได้ตำแหน่งทางการเมืองทั้งในระดับประเทศและท้องถิ่นก็เสนอให้มีการออกนโยบายหรือกฎหมาย ให้อยู่ในแนวทางและทิศทางที่เป็นประโยชน์ต่อประชาชนและประเทศ มีแต่ทำให้การเมืองภาคประชาชนเข้มแข็งและมีคุณภาพอย่างแท้จริงเท่านั้น

การเปลี่ยนแปลงคุณภาพของพรรคการเมืองและนักการเมืองเกิดขึ้นได้จริงจะทำให้พรรคการเมืองและนักการเมืองมีความคิดและการกระทำเพื่อผลประโยชน์ของประชาชนและประเทศได้ ซึ่งการรวมกลุ่มเพื่อสร้างพลังความเข้มแข็งให้กับภาคประชาชน ผ่านรูปแบบการเคลื่อนไหวของการเมืองภาคประชาชนจะเห็นว่าในประเทศไทย มีการเคลื่อนไหวแนวนี้อย่างกว้างขวางซึ่ง เสกสรรค์ ประเสริฐกุล (ม.ป.ป., อ้างถึงใน สุกัญญาภักดิ์ ชูขุนทด, 2552, น. 10-11) ได้แบ่งเป็น 4 ทิศทาง คือ

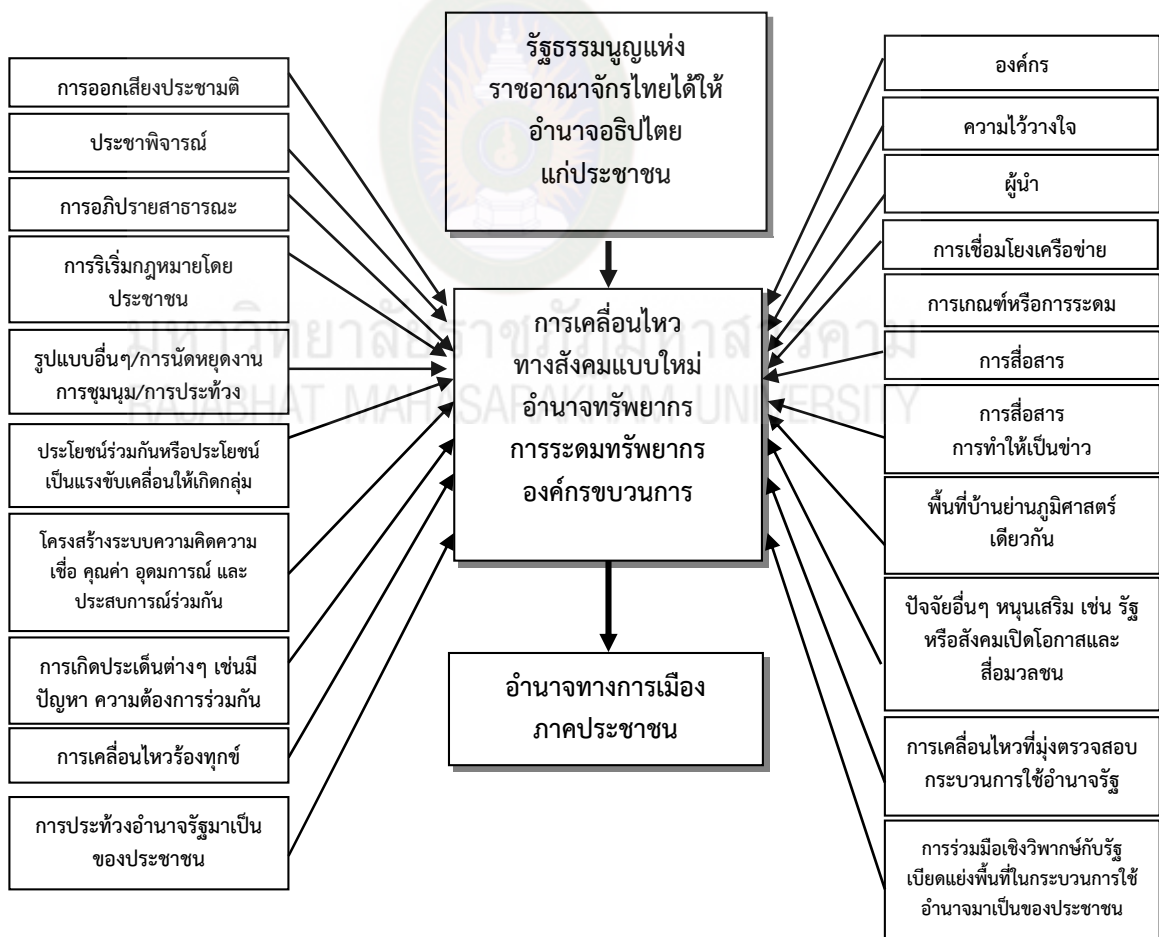
1. การเคลื่อนไหวร้องทุกข์หรือเรียกร้องให้รัฐเข้ามาแก้ไขปัญหาที่ไม่ได้รับการเหลียวแลซึ่งดูจะเป็นการเคลื่อนไหวที่ มากกว่าดีที่สุด แต่ก็สามารถนำไปสู่เส้นทางที่สามารถรับผิดชอบตนเองได้มากขึ้น จนไปถึงการยกเลิกแนวคิดพึ่งพารัฐไปพร้อมกัน

2. การเคลื่อนไหวที่มุ่งตรวจสอบกระบวนการใช้อำนาจรัฐซึ่งมักเป็นทิศทางการเคลื่อนไหวของปัญญาชนและองค์กรประชาชนในเมืองมากกว่าระดับรากหญ้าไม่ใช่เจ้าของปัญหาโดยตรงแต่หวังผลประโยชน์ส่วนรวมและเรื่องถูกผิดในบ้านเมืองการเคลื่อนไหวที่โดดเด่นเช่นการต่อต้านพฤติกรรมทุจริตในการจัดซื้อยาและเวชภัณฑ์ การต่อต้านคอร์รัปชัน เป็นต้น

3. การประท้วงอำนาจรัฐและเรียกร้องการถ่ายโอนอำนาจที่รัฐเคยมีมาเป็นของประชาชนซึ่งมักเกิดจากการตัดสินใจของรัฐที่ส่งผลถึงประชาชนโดยเฉพาะคนในท้องถิ่นในโครงการต่างๆจนเกิดการยืนยันว่าควรให้ชุมชนเป็นผู้ตัดสินใจหรือมีส่วนร่วมเห็นชอบด้วยเช่นกรณีท่อก๊าซลงไฟฟ้าหินกรูดบ่อนอกและพระราชบัญญัติป่าชุมชน เป็นต้น

4. การร่วมมือเชิงวิพากษ์กับรัฐ หรือความผูกพันในเชิงสร้างสรรค์เพื่อเปียดแย้งพื้นที่ในกระบวนการใช้อำนาจมาเป็นของประชาชน ซึ่งมีลักษณะที่ก้ำกึ่งระหว่างการถ่วงดุลกับการร่วมมือคือเป็นการเคลื่อนไหวที่พยายามหาทางถ่ายโอนอำนาจบางด้านของรัฐมาสู่ประชาชนด้วยการเน้นความสามารถในการดูแลประชาชนมากกว่าการประท้วงหรือการเผชิญหน้ากับรัฐโดยตรงเช่นคณะกรรมการประสานงานองค์กรพัฒนาเอกชน และเอ็นจีโอที่อยู่ในเครือข่ายของสถาบันชุมชนท้องถิ่นพัฒนา เป็นต้น

จากเนื้อหาดังกล่าวข้างต้นแสดงให้เห็นถึงวิธีการที่นำไปสู่กระบวนการในการสร้างอำนาจทางการเมืองภาคประชาชนที่มีความเข้มแข็ง ที่ต้องอาศัยองค์ประกอบต่างๆ ผ่านการเชื่อมโยงสืบทอดกันเป็นกระบวนการ ซึ่งแสดงได้ดังนี้

ภาพที่ 2.6 กระบวนการสร้างอำนาจทางการเมืองภาคประชาชน (สังเคราะห์จากทฤษฎีการเคลื่อนไหวทางสังคมแนวใหม่ ทฤษฎีการระดมทรัพยากร หรือทรัพยากรอำนาจ)

กล่าวโดยสรุป จากแผนภาพที่ 2.6 เป็นการแสดงให้เห็นถึงกระบวนการสร้างอำนาจทางการเมืองภาคประชาชนมีหลักการทำงาน คือ การเริ่มจากที่รัฐธรรมนูญแห่งราชอาณาจักรไทยได้ให้อำนาจอธิปไตยแก่ประชาชน และประชาชนได้ตระหนักถึงอำนาจหน้าที่ของตนตามรัฐธรรมนูญ มีการจัดตั้งกลุ่มเพื่อจัดทำกิจกรรมทางการเมือง ประกอบด้วยผู้นำ การเกณฑ์ประชาชนที่มีอุดมการณ์ ความเชื่อ ความรักในระบอบประชาธิปไตย มีความไว้วางใจ การสร้างเครือข่ายและการนำเสนอให้เกิดกระแสในสังคมคือการสื่อสาร การทำให้เป็นข่าว และมีองค์ประกอบสำคัญ คือ การเคลื่อนไหว ร้องทุกข์หรือเรียกร้องให้รัฐเข้ามาแก้ไขปัญหาที่ไม่ได้รับการเหลียวแล

การเคลื่อนไหวที่มุ่งตรวจสอบกระบวนการใช้อำนาจรัฐ การประท้วงอำนาจรัฐ และเรียกร้องการถ่ายโอนอำนาจที่รัฐเคยมีมาเป็นของประชาชน การร่วมมือเชิงวิพากษ์กับรัฐ หรือความผูกพันในเชิงสร้างสรรค์ เพื่อเปียดแย้งพื้นที่ในกระบวนการใช้อำนาจมาเป็นของประชาชน ซึ่งหากสังเคราะห์เป็นกระบวนการทำงาน เพื่อให้เห็นภาพในกระบวนการทำงานมรรควิธี เพื่อให้ภาคประชาชนเกิดความเข้มแข็ง

กระบวนการดังกล่าวนี้ ผู้วิจัยเห็นว่าเป็นองค์ประกอบสำคัญที่จะนำไปสู่กระบวนการสร้างอำนาจทางการเมืองที่มีความเข้มแข็งของภาคประชาชนในภาคตะวันออกเฉียงเหนือ ที่เป็นกระบวนการสำคัญที่กลายเป็น “แบบแผนกระบวนการสร้างอำนาจทางการเมืองภาคประชาชน” ซึ่งผู้วิจัยจะได้นำเอากระบวนการดังกล่าวไปปรับใช้ สำหรับเป็นกรอบในการวิจัย เพื่อตอบโจทย์สำคัญในส่วนของกระบวนการสร้างอำนาจของภาคประชาชน เป็นลำดับไป

2.2.9 ทฤษฎีการระดมทรัพยากร

ทฤษฎีการระดมทรัพยากรเกิดขึ้นตั้งแต่ ค.ศ. 1960 หลังสิ้นสุดสงคราม ได้เกิดมีขบวนการทางสังคมขึ้นอย่างแพร่หลาย ในประเทศแถบยุโรป อีกทั้งยังมีลักษณะที่แตกต่างกัน อาทิเช่น ขบวนการฟาสซิสต์ในประเทศอิตาลี ขบวนการนักศึกษา (The Student Movement) ขบวนการสิทธิพลเมือง (The Civil Right Movement) ขบวนการสหภาพ (The Union Movement) ขบวนการประท้วงทางการเมือง (The Political Protest Movement) ฯลฯ แนวคิดทฤษฎีทางจิตวิทยาสังคมแบบเดิมที่ใช้ในการอธิบายการเกิดขึ้น และการเข้าร่วมขบวนการทางสังคมที่มุ่งเน้นประเด็นที่เกี่ยวกับความรู้สึกถูกกลืนเปรียบเทียบกับ (Relative Deprivation) และความรู้สึกไม่พึงพอใจ (Grievances) ของบุคคลที่เกิดขึ้นจากความตึงเครียดเชิงโครงสร้าง (Structural Strain) อันเนื่องมาจากความเปลี่ยนแปลงทางสังคมที่เกิดขึ้นอย่างรวดเร็ว ก่อให้เกิดปัญหาความสับสนวุ่นวายเป็นสาเหตุให้เกิดการเดินขบวน หรือการที่บุคคลแสดงพฤติกรรมรวมหมู่ มีจำกัดในการอธิบายการเข้าร่วมขบวนการทางสังคม ซึ่งแต่เดิมมีฐานคติ (Assumption) ว่าการเข้าร่วมขบวนการทางสังคมเกิดขึ้นได้ไม่บ่อยนัก เพราะความไม่พึงพอใจเป็นสิ่งที่เกิดขึ้นชั่วคราวชั่วคราว อีกทั้งผู้เข้าร่วมขบวนการก็ขาดเหตุผล แม้ว่าจะ

ไม่ถึงขั้นไรซึ่งเหตุผลโดยสิ้นเชิงก็ตาม (Jenkins, 1983, อ้างถึงใน วรวลัญช์ โรจนพล และ จุมพล หนิมพานิช, ม.ป.ป., น. 34)

ทฤษฎีการระดมทรัพยากร จึงเป็นการโต้ตอบต่อทฤษฎีจิตวิทยาสังคมแบบเก่า (Traditional Social Psychological Theories) ที่เน้นถึงการอธิบายการเข้าร่วมขบวนการทางสังคม ในแง่บุคลิกภาพ ความเป็นคนชายขอบ (Marginality) ความแปลกแยก (Alienation) ตลอดจนความรู้สึกไม่พึงพอใจ (Grievances) และอุดมการณ์ (Ideology) อีกทั้งทฤษฎีต่างๆ เหล่านี้ มีฐานคิดร่วมกันในเรื่องเงื่อนไขเบื้องต้นแรก (Pre-Condition) ที่สำคัญสำหรับการเกิดขบวนการทางสังคม กล่าวคือ ความรู้สึกไม่พึงพอใจ และความเชื่อมั่นกันเกี่ยวกับสาเหตุ และวิถีทางที่สามารถจะทำให้ลดความรู้สึกไม่พึงพอใจลง และการขยายขอบเขตหรือการเพิ่มระดับความรุนแรงของความรู้สึกไม่พึงพอใจ และความรู้สึกถูกกีดกันโดยเปรียบเทียบ (Relative Deprivation) รวมทั้งการพัฒนาอุดมการณ์ขึ้นก่อน จะเกิดเป็นขบวนการทางสังคม

ทั้งนี้ เพราะในการแสวงหาคำตอบ ด้วยการวิเคราะห์ในระดับจิตวิทยาสังคม และแรงจูงใจบนฐานคิดที่ว่าผู้ที่เข้าร่วม และไม่เข้าร่วมขบวนการทางสังคม มีความแตกต่างกันในลักษณะทางบุคลิกภาพ และสถานะของการระลึกรู้ของบุคคล (Cognitive State) นั้นยังไม่เพียงพอ แนวคิดทางจิตวิทยาสังคมแบบเก่าที่อธิบาย โดยสรุปเอาไว้ว่า แรงจูงใจเป็นสาเหตุที่สำคัญของการที่บุคคลเข้าไปเกี่ยวข้องกับขบวนการทางสังคม โดยที่ละเลยต่อพัฒนาการทางโครงสร้างขององค์กร ฯลฯ นั้น เป็นสิ่งที่อันตรายอย่างยิ่ง

ในขณะที่ Olson (1965) กล่าวว่า ความต้องการและรู้สึกถูกกีดกัน (Deprivation) ไม่สามารถที่จะแปรเปลี่ยนโดยตรงไปสู่การเกิดการระดมพลังร่วมกัน ซึ่งข้อเสนอดังกล่าวนั้น เป็นการวิจารณ์ต่อความคิดเกี่ยวกับความรู้สึกถูกกีดกัน โดยเปรียบเทียบโดยตรงไปตรงมา เช่นเดียวกับ McCarthy and Zald (1973) ได้ให้ความคิดเห็นแย้ง ในประเด็นเกี่ยวกับความรู้สึกไม่พึงพอใจ ว่ามีอยู่มากมายในทุกๆ สังคม แต่ผลของความรู้สึกไม่พึงพอใจแต่เพียงอย่างเดียว นั้น ยังไม่สามารถเป็นเงื่อนไขที่เพียงพอสำหรับการเกิดขบวนการทางสังคม การระดมทรัพยากร รวมทั้งโอกาสของการกระทำร่วมกัน คือ ประเด็นที่มีความสำคัญมากกว่าความรู้สึกไม่พึงพอใจในการก่อให้เกิดขบวนการทางสังคมขึ้น (วรวลัญช์ โรจนพล และ จุมพล หนิมพานิช, ม.ป.ป., น. 36)

ส่วน Zurcher และ Snow กล่าวว่า ความรู้สึกถูกกีดกันโดยเปรียบเทียบ และความแปลกแยกก็เป็นเพียงสภาวะของการระลึกรู้ของบุคคล ซึ่งอาจนำไปสู่การเข้าร่วมขบวนการทางสังคม แต่ก็ไม่เพียงพอที่จะอธิบายการเข้าร่วมขบวนการทางสังคม ดังนั้น การที่กล่าวว่างค์ประกอบเกี่ยวกับแรงจูงใจ เป็นตัวนำให้บุคคลเข้าไปร่วมกับขบวนการทางสังคมนั้น ให้ความเห็นว่าแม้แต่วบุคคลเองก็ไม่มี ความชัดเจนเพียงพอ ผู้ที่จะศึกษาจึงไม่น่าที่จะเข้าใจได้อย่างแจ่มชัด ทั้งนี้ เป็นเพราะแรงจูงใจที่

แท้จริงอาจจะถูกปิดบังได้ ทั้งโดยความตั้งใจความซบซื่อน และการให้ความสำคัญกับองค์ประกอบด้านแรงจูงใจมากไป จึงทำให้การประเมินผลในลักษณะวัตถุวิสัย (Objective) เป็นไปได้ยาก

จากประเด็นข้อบกพร่องต่างๆ ดังกล่าวข้างต้นในการพัฒนาทฤษฎีการระดมทรัพยากร จึงให้ความสำคัญกับปัจจัยด้านโครงสร้าง ความสามารถในการระดมทรัพยากร ฐานะของบุคคลในเครือข่ายสังคมและความคาดหวังในความสำเร็จ และแรงกดดันที่เป็นเหตุผลของการเข้าร่วมขบวนการทางสังคม โดยพื้นฐานของทฤษฎีนี้ มีองค์ประกอบหลักที่ใช้อธิบายการเข้าร่วม 3 ประการ คือ

1. ต้นทุนและกำไรของการมีส่วนร่วม (The costs and benefits of participation)

ต้นทุน และกำไรของการมีส่วนร่วม เป็นกฎเกณฑ์สำคัญของการวิเคราะห์กระบวนการระดมพลัง เป็นองค์ประกอบสำคัญของทฤษฎีระดมทรัพยากร ที่เกี่ยวข้องกับหลักเหตุผล (Logic) ของ Olson (1968) เกี่ยวกับการกระทำร่วมกัน โดยเฉพาะในระหว่างแรงกระตุ้นร่วม (Collective Incentives) และแรงกระตุ้นของบุคคล (Selective Incentive) แรงกระตุ้นที่ต่างกันมีความสัมพันธ์กับการมีส่วนร่วม แม้ว่าแรงกระตุ้นร่วมจะมีคุณลักษณะที่ตอบสนอง และเป็นเงื่อนไขร่วมกัน แต่แรงกระตุ้นร่วมก็ไม่ใช่ว่าทำให้เกิดการมีส่วนร่วมที่แน่นอน แรงกระตุ้นของบุคคลต่างหาก ที่ทำให้เกิดการมีส่วนร่วม กล่าวคือ ทฤษฎีของ Olson เน้นว่าระดับของปัจเจก จะไม่เข้ามามีส่วนร่วมในการกระทำร่วมกัน (Collective Action) นอกเสียจากแรงกระตุ้นของบุคคลส่งเสริมให้เขาต้องกระทำเช่นนั้น

ทฤษฎีของ Olson มีความน่าสนใจอย่างยิ่ง เพราะเขาได้เสนอการอธิบายถึงข้อเท็จจริงเกี่ยวกับการที่ไม่เข้ามามีส่วนร่วม ในการกระทำร่วมกันทุกๆ ครั้ง ถึงแม้ว่าเขาจะมีเป้าหมายร่วมกัน (Collective Goals) คำอธิบายนี้ มีความสอดคล้องกับฐานคติ (Assumption) ที่ว่าความรู้สึกไม่พึงพอใจ (Grievances) ไม่ใช่เงื่อนไขที่สำคัญของการเกิดขบวนการทางสังคม ปัญหาที่นักทฤษฎีการระดมทรัพยากร ได้โต้แย้งถึงสิ่งที่ Olson พยายามจะอธิบายว่า ทำไมปัจเจกจึงไม่เข้าร่วมในการกระทำร่วมกัน แต่ในบางครั้งก็เข้าร่วมแม้ว่าจะปราศจากแรงกระตุ้นของบุคคล (Elective Incentive) ซึ่งเป็นปัญหาที่ยังคงมีอยู่ต่อการแก้ไขปัญหาต่างๆ เหล่านี้ และการมีส่วนร่วมของบุคคลที่มีหลากหลายรูปแบบกิจกรรม การมีส่วนร่วมนั้น เป็นเพราะว่าบุคคลมีผลประโยชน์ร่วมของกลุ่ม (Collective Interest) ที่ไม่สามารถจะประสบผลสำเร็จได้ ถ้าหากเป็นเพียงเหตุผลของแต่ละบุคคล ซึ่ง Olson ได้เชื่อมโยงกับการกระทำในระดับบุคคล

2. องค์กร ตามทฤษฎีการระดมทรัพยากร องค์กรคือ ทรัพยากรที่มีความสำคัญของขบวนการทางสังคม แต่ก็ไม่ใช่ทั้งหมดของขบวนการ หากแต่องค์กรทำให้เกิดการลดต้นทุนการมีส่วนร่วมและความคิดเห็นของนักทฤษฎีการระดมทรัพยากรโดยทั่วไปองค์กรช่วยเพิ่มโอกาสของความสำเร็จและรูปแบบขององค์กรก็ต่างไปจากองค์กรราชการแบบดั้งเดิม อีกทั้งเป็นตัวแทนในการตกลงเพื่อสร้างให้เกิดผลสำเร็จของขบวนการ

3. ความคาดหวังในความสำเร็จ ความคาดหวังในความสำเร็จนั้นมีบทบาทสำคัญ โดยเฉพาะจะเป็นแรงกระตุ้นร่วม ซึ่งปัจจัยนี้ มีความเกี่ยวข้องกับเรื่องโครงสร้างโอกาสทางการเมือง และยุทธวิธีในการต่อสู้อีกด้วย ขณะที่ Oberschall ก็ได้เชื่อมโยงความหมาย ของความสำเร็จว่ามีความสัมพันธ์กับจำนวนของผู้ที่เข้าร่วมในขบวนการอีก ทั้งย้ำว่าชีวิตร่วมกันของขบวนการทางสังคม ในระยะยาวจะเป็นเรื่องของความมีเหตุผลมากกว่าการกระทำที่ไร้เหตุผล ดังเช่น ความเชื่อแบบสำนักคิดพฤติกรรมรวมหมู่แบบดั้งเดิม (วรวลัญช์ โรจนพล และ จุมพล หนิมพานิช, ม.ป.ป., น. 36-37)

กล่าวโดยสรุป จากแนวคิดทฤษฎีการระดมทรัพยากร ในส่วนนี้ถือเป็นส่วนสำคัญในระดับโครงสร้างของขบวนการเคลื่อนไหวทางสังคมแบบใหม่ ทั้งสองส่วนนี้ถือเป็นหัวใจสำคัญ กล่าวคือ มีลักษณะเชื่อมโยงกันอย่างเป็นระบบ ทั้งแนวคิดทฤษฎีขบวนการเคลื่อนไหวทางสังคมแบบใหม่ และการระดมทรัพยากร ซึ่งผู้วิจัยได้นำไปอธิบายในส่วนของการจัดตั้งองค์กร การรวมกลุ่มกิจกรรมทางการเมือง และนำไปใช้เพื่อสังเคราะห์เป็นกรอบแนวคิดในการวิจัย

2.3 แนวคิดเกี่ยวกับอำนาจ

ในเรื่องแนวคิดเกี่ยวกับอำนาจนี้ ผู้วิจัยได้รวบรวมแนวคิดที่มุ่งอธิบายในเรื่องของ “แบบแผนการสร้างอำนาจทางการเมืองภาคประชาชน” ที่มีเป้าหมายคือภาคประชาชนจะสามารถสร้างอำนาจให้เกิดขึ้นมาได้อย่างไร ซึ่งในงานวิจัยชิ้นนี้ได้ตั้งคำถามว่า “ทำอย่างไรจะช่วยให้กระบวนการสร้างอำนาจทางการเมืองภาคประชาชนเกิดความเข้มแข็งมากขึ้น” ซึ่งในส่วนของแนวคิดเกี่ยวกับการเมืองภาคประชาชน ผู้วิจัยได้อธิบายองค์ประกอบของการเมืองภาคประชาชน เพื่อชี้ให้เห็นถึงพัฒนาการความเป็นมาและกระบวนการทำงานของภาคประชาชนในฐานะผู้นำอำนาจตามรัฐธรรมนูญมาใช้ และในฐานะผู้สร้าง “อำนาจ” ผ่านมรรควิธีต่างๆ ในอันที่จะสามารถต่อรองอำนาจทางการเมืองจากภาครัฐ เพื่อให้เกิดความสมดุล และการขับเคลื่อนประเทศไปในทิศทางตามแนวคิดเกี่ยวกับประชาธิปไตยที่ได้กำหนดไว้ว่า “อำนาจอธิปไตยสูงสุดเป็นของประชาชน” ดังนั้นในหัวข้อนี้จึงเป็นการพูดถึง “อำนาจ” ในมิติต่างๆ อันจะนำไปสู่การสร้างความเข้มแข็งให้ภาคประชาชน

2.3.1 ความหมายของอำนาจ

พรอัมรินทร์ พรหมเกิด (2556) ได้ศึกษาปัจจัยทางการเมืองที่มีความสัมพันธ์กับปัจจัยทางสังคมและวัฒนธรรม และการศึกษาความสัมพันธ์เชิงอำนาจที่มีการพึ่งพากันระหว่างรัฐและประชาสังคม ได้อธิบายถึงอำนาจอย่างเป็นขั้นตอนทำให้ทราบว่า อำนาจในตัวของมันเองและอำนาจแต่ละประเภท มีการพัฒนาการ มีความเป็นมาอย่างไร ตลอดถึงท่านได้รวบรวมแนวคิดของนักปรัชญาเมธีหลายท่านเอาไว้ เพื่อให้เห็นแนวคิดทฤษฎีของกระบวนการในการเกิดของอำนาจ ซึ่งผู้วิจัยเห็นว่าการพูดถึงอำนาจในอันที่จะนำมาสร้างความเข้มแข็งให้ภาคประชาชน ซึ่งเป็นเจ้าของอำนาจอธิปไตยแล้ว

นำไปสู่การสร้างแบบแผนกระบวนการสร้างอำนาจทางการเมืองภาคประชาชนให้เข้มแข็ง และสามารถที่จะใช้อำนาจของตนเพื่อต่อรองอำนาจจากตัวแทนของประชาชน และรัฐบาลที่ไม่รักษา สัญญาที่ให้ไว้กับประชาชน จะนำไปสู่บรรทัดฐานในการขับเคลื่อนให้การเมืองภาคประชาชนเกิดความเข้มแข็ง จนนำไปสู่การพัฒนากลายเป็นแบบแผนในการสร้างความเข้มแข็งยิ่งๆ ขึ้นไป

ในการอธิบายมิติของอำนาจดังกล่าว พรอัมรินทร์ ได้อธิบายว่า ในทางวิชาการสาขาสังคม วิทยาการเมืองและรัฐศาสตร์ถือว่า อำนาจเป็นแนวความคิดหลักอย่างหนึ่ง ที่มีความสำคัญต่อการทำความเข้าใจเรื่องของการเมือง ทั้ง ในแง่ของการเสนอมาตรการเพื่อให้ได้แนวปฏิบัติที่ดีทางการเมือง ที่เรียกว่า “การศึกษา เชิงบรรทัดฐาน” (Normative) หรือในแง่การสร้างทำความเข้าใจปรากฏการณ์ ตามที่เกิดขึ้นจริงในทางการเมือง ที่เรียกว่า “การศึกษาเชิงประจักษ์” (Empirical) อย่างไรก็ตาม แนวความคิดเรื่องอำนาจก็ยังเป็นประเด็นที่อยู่ในความสนใจของนัก สังคมศาสตร์สาขาอื่นๆ มาช้านาน เนื่องจากแนวความคิดนี้มีความสำคัญ ในการช่วยสร้างความเข้าใจต่อโครงสร้างสังคม และระบบ การทำงานของสังคม ในขณะเดียวกัน แนวความคิดนี้ก็มิข้อยกเถียงกันอย่างมากในแวดวงวิชาการ เนื่องจากการมีความคิดเห็น ที่แตกต่างกันในการตีความ เพื่อนำมาใช้ในการอธิบายปรากฏการณ์ทาง สังคมและ วัฒนธรรมที่แตกต่างกัน ซึ่งเป็นหน่วยที่สนใจศึกษาของแต่ละสาขาวิชาดังเช่นที่ Steven Lukes (1974) ศาสตราจารย์ทางสังคมวิทยาผู้หนึ่งเห็นว่า คำว่า “อำนาจ” (Power) เป็นคำที่มีการ โต้เถียงกันอย่างมาก และเป็นคำที่มีความหมายค่อนข้างซับซ้อน และการ ศึกษาแนวคิดเรื่องอำนาจ นั้น แท้จริงแล้วก็คือการสร้างข้อถกเถียงให้เกิดเพิ่มขึ้นอย่างไม่ มีที่สิ้นสุด ดังเห็นได้จากที่ Steven Lukes ได้นำเสนอทฤษฎีสามด้านของอำนาจ (Three Faces of Power) โดยเขาเสนอว่า

อำนาจในมิติแรกคืออำนาจการตัดสินใจระดับพื้นฐาน (Basic Decision Making Power) อันเป็นอำนาจที่ตรงไปตรงมา และเข้าใจได้ง่ายมากที่สุด และยังสามารถมองเห็น และสังเกตได้มากที่สุด ในบรรดามิติของอำนาจทั้งสามด้าน อำนาจตามมิตินี้มุ่งเน้น พฤติกรรมตามความเป็นจริง (Actual Behavior) และผลของกระบวนการตัดสินใจที่มี ลักษณะเฉพาะ ตามแนวคิดนี้อำนาจจะอยู่ในมือของบุคคลผู้ซึ่งสามารถตัดสินใจได้ ซึ่ง มีอยู่ทั่วไปและเกิดขึ้นเป็นปกติอำนาจตามมิตินี้จะให้ความสำคัญกับการขัดแย้งใน เรื่องของผลประโยชน์ที่สามารถสังเกตได้เท่านั้น และผลประโยชน์ เหล่านี้สามารถสังเกต ได้จากการแสดงออก ในเรื่องการชอบในนโยบายใดนโยบายหนึ่งที่มากกว่า (expression of policy preferences) ซึ่งสามารถเผยให้เห็นได้จากการเข้ามีส่วนร่วมทางการเมือง ในลักษณะต่างๆ ผู้เสนอแนวคิดหลักตามมิติแรกของอำนาจนี้ ได้แก่ Robert A. Dahl, Nelson Polsby, Las Raymond E. Wolfingersilung

อำนาจในมิติที่สอง เป็นสิ่งที่อยู่ภายในแก่นของอำนาจ แล้วส่งผลให้เกิดอิทธิพล ตามมา (Is in essence the power to influence) หรือเป็นอำนาจที่ไม่ได้เป็นเรื่องของการตัดสินใจ (The power of non decision making) อำนาจที่ไม่ได้เป็นเรื่องของการ ตัดสินใจนี้ เป็นอำนาจที่

กลุ่มและปัจเจกชน ได้ทำหน้าที่ในการควบคุมวาระของการ ถกเถียงกัน (agenda in debates) แล้ว นำแต่ละประเด็นซึ่งยังไม่เป็นที่ยอมรับกัน มาสู่การพิจารณาหรือการปรึกษาหารือกันในสถานที่ สำหรับการไกล่เกลี่ย หรือการอภิปราย ออกความเห็นกันในทางสาธารณะ (Public Forums)

อำนาจในมิติที่สาม ถือว่าอำนาจเหมือนกับการครอบงำ (Power as domination) อำนาจตามรูปแบบนี้มีความสำคัญที่สุดและร้ายกาจมากที่สุด (the most insidious) อำนาจในด้านที่สามยังก่อให้เกิดอิทธิพลทางความคิด และเป็นความปรารถนาของปัจเจกชนเมื่อเขาต้องการสิ่งใดสิ่งหนึ่ง แม้ว่าสิ่งนั้นจะอยู่ตรงกันข้ามหรือ ต้องเผชิญกับการต่อต้านก็ตาม (พรอัมรินทร์ พรหมเกิด, 2556, น. 45-46)

สรุปได้ว่า อำนาจในเชิงความหมายค่อนข้างซับซ้อน การสร้างแนวคิดเรื่องอำนาจคือการสร้างข้อถกเถียงเพิ่มขึ้นอย่างไม่มีสิ้นสุด ทฤษฎีสามด้านของอำนาจ (Three faces of power) ประกอบด้วย (1) อำนาจการตัดสินใจระดับพื้นฐาน (2) อำนาจเป็นสิ่งที่อยู่ภายในแก่นของอำนาจ แล้วส่งผลให้เกิดอิทธิพลตามมา และ (3) อำนาจเหมือนกับการครอบงำ

2.3.2 มิติของอำนาจ (Dimensions of Power)

จากการศึกษานิยามความหมายของอำนาจ ดังที่ได้กล่าวมาแล้ว เราอาจพิจารณาได้ว่าอำนาจยังมีมิติสำคัญหลายประการ ดังนี้ (1) พิสัยของอำนาจ (range) (2) ทรัพยากรอำนาจ (power resources) (3) ความสามารถในการแผ่ขยายอำนาจ (expandability) และ (4) การกระจายอำนาจ (distribution) ในส่วนนี้ผู้วิจัยจะขอกล่าวถึงเฉพาะ ทรัพยากรอำนาจ เนื่องจากเป็นอำนาจที่มีความสำคัญต่อกระบวนการเคลื่อนไหวทางสังคมแบบใหม่ ซึ่งผู้วิจัยจะได้นำมาใช้ประกอบ ในกระบวนการสร้างอำนาจทางการเมืองภาคประชาชน เป็นลำดับไป

2.3.2.1 ทรัพยากรอำนาจ (Power Resources)

Gamson (1968, อ้างถึงใน พรอัมรินทร์ พรหมเกิด, 2556) ให้ความหมายทรัพยากรอำนาจว่า หมายถึง "สิ่งใดๆ ที่ปัจเจกชนหรือกลุ่มบุคคล นำไปใช้เพื่อให้เกิดอำนาจขึ้น" ทรัพยากรอำนาจความสำคัญไม่ยิ่งหย่อนไปกว่ามิติอื่นๆ ของอำนาจ มีนักวิเคราะห์เกี่ยวกับอำนาจจำนวนไม่น้อย ที่ให้ความสำคัญกับแหล่งอำนาจ หรือทรัพยากรอำนาจยิ่งกว่าประเด็นอื่น" โดยพิจารณาว่า อำนาจนั้นมีฐานอยู่ในปรากฏการณ์ต่างๆ ตัวอย่างเช่น การได้รับการ สนับสนุนจากการเลือกตั้ง ทักษะ ความชำนาญ ความมั่งคั่งร่ำรวย ความสมถะและ การวางตัวอย่างเหมาะสม เป็นต้น สิ่งเหล่านี้อาจเปลี่ยนรูปมาเป็นอำนาจได้ ในแง่มุม นี้เป็นที่น่าสังเกตว่า โดยทั่วไปผู้ใช้อำนาจมากมักจะมีแหล่งอำนาจหรือ ทรัพยากรอำนาจ มาก และแหล่งดังกล่าวสามารถเปลี่ยนมาเป็นตัวอำนาจได้ง่ายกว่าด้วย ตามทัศนะของ Samson ทรัพยากรอำนาจมีอยู่หลายลักษณะ ดังต่อไปนี้

1) การเป็นเจ้าของ ได้แก่การครอบครองปัจจัยที่อาจทำให้เกิดอำนาจได้ เช่น เงินทอง ความรู้ ความชำนาญ บุคลิกลักษณะดี การวางตัวได้อย่างเหมาะสม เป็นต้น

2) การได้ดำรงตำแหน่งสำคัญในองค์กร เช่น ตำแหน่งผู้นำในกระทรวง กองทัพอากาศ หน่วยงานของตำรวจ หน่วยงานที่เกี่ยวข้องกับกระบวนการยุติธรรม บริษัท สมาคม เป็นต้น

3) การได้รับมอบอำนาจจากผู้อื่น เช่น ได้รับการแต่งตั้งให้เป็นผู้จัดการมรดก หรือรองนายกรัฐมนตรีได้รับมอบหมายจากนายกรัฐมนตรี ให้ปฏิบัติราชการแทนในเรื่องใดเรื่องหนึ่ง เป็นต้น

4) การเป็นเจ้าขององค์กร เช่น เป็นเจ้าของธนาคาร บริษัท ห้างร้าน โรงแรม โรงงาน ฯลฯ การเป็นเจ้าขององค์กรอาจก่อให้เกิดอำนาจแตกต่างกันได้ เช่น หากองค์กรมีขนาดใหญ่ เจ้าขององค์กรก็ย่อมมีอำนาจมากกว่าองค์กรขนาดเล็ก หรือ ในองค์กรที่มีวินัยและมีกฎระเบียบที่เข้มงวด อาจทำให้เจ้าของหรือผู้ครอบครององค์กร มีอำนาจมากกว่าองค์กรที่ไร้วินัย หรือมีการจัดตั้งองค์กรที่ไม่เข้มแข็งก็ได้ เป็นต้น

มีข้อสังเกตว่า ทรัพยากรอำนาจนั้นยังอาจแบ่งออกเป็นสินทรัพย์ที่จับต้องได้ เช่น เงินทอง ที่ดิน สินค้าที่มีมูลค่า ความเหนียวแน่นของกลุ่ม และการสนับสนุนจากสมาชิก ฯลฯ หรือสินทรัพย์ที่ไม่สามารถจับต้องได้ เช่น ความรู้ ทักษะความชำนาญพิเศษ ความชอบธรรม ชื่อเสียง ฯลฯ ทรัพยากรเหล่านี้เป็นพื้นฐานที่ผู้กระทำการ (Actor) นำไปใช้ให้ เกิดอำนาจขึ้นได้ กระนั้นก็ตาม ทรัพยากรโดยตัวมันเองไม่ใช่อำนาจ แต่อำนาจจะเกิดขึ้นภายใต้ความสัมพันธ์ทางสังคมเท่านั้น โดยผู้กระทำการหรือผู้ใช้อำนาจที่มีทรัพยากร มากกว่า ย่อมสามารถใช้อำนาจในการควบคุมผู้อื่นอีกฝ่ายหนึ่งได้มากกว่า ในทางกลับกัน หากเขามีทรัพยากรน้อยก็ย่อมใช้ในการควบคุมได้น้อย แต่จะหันมาใช้อิทธิพลในการ จูงใจเพื่อให้คนคล้อยตามมากขึ้น

อย่างไรก็ดี การมีอำนาจสูงหรือต่ำนั้น มิได้ผันแปรไปตามปริมาณของทรัพยากร แต่เพียงอย่างเดียว หากแต่อำนาจยังขึ้นอยู่กับวิธีการใช้ทรัพยากรให้เกิดอำนาจอีกด้วย ซึ่งวิธีการใช้อำนาจเป็นศิลปะเฉพาะตัวที่ยากต่อการเลียนแบบได้ แต่ทว่ามีความสำคัญ เป็นอย่างยิ่งต่อการใช้อำนาจอย่างมีประสิทธิภาพและประสิทธิผล เช่น บางคนที่มีเงิน ทองมาก แต่อาจมีอำนาจไม่มากหากยังอ่อนหัดในวิธีการใช้อำนาจ ในทางตรงกันข้าม กับคนบางคนแม้จะมีเงินทองและทรัพย์สมบัติน้อยกว่า แต่อาจมีอำนาจสูงกว่าได้หาก เขาสามารถใช้อำนาจอย่างชาญฉลาดได้ (พรอัมรินทร์ พรหมเกิด, 2556, น.68)

จากที่ พรอัมรินทร์ ได้อธิบายถึงแนวคิดเกี่ยวกับอำนาจ สรุปได้ว่า อำนาจนั้นมีหลายมิติโดยเขาได้รวบรวมแนวคิดและรวบรวมเอาแนวคิดสำคัญๆ เกี่ยวกับความหมายของอำนาจในมิติต่างๆ ไว้ อย่างครบถ้วน ซึ่งผู้วิจัยเห็นว่าการนำแนวคิดต่างๆ เหล่านี้มาสังเคราะห์แล้วประกอบเข้ากับแนวคิดในการสร้างอำนาจให้กับภาคประชาชนตามกรอบแนวคิดทฤษฎีที่ท่านได้นำเสนอนี้ จะนำไปสู่การสร้างสรรค์องค์ความรู้ที่จะทำให้ภาคประชาชนสามารถประยุกต์ใช้ให้เกิดความเข้มแข็งในองค์กรการเคลื่อนไหว และแนวทางกระบวนการสร้างอำนาจในมิติต่างๆ ต่อไป

นอกจากนั้นแล้วสิ่งที่ผู้วิจัยได้จากแนวคิดเกี่ยวกับอำนาจที่รองศาสตราจารย์พรอัมรินทร์ ได้ขมวดไว้ส่วนท้ายคือ “เรื่องเกี่ยวกับทรัพยากรอำนาจ” ซึ่งเป็นแนวคิดการระดมทรัพยากรของ William A. Gamson นำผู้วิจัยได้ศึกษาค้นคว้า เพื่อให้ทราบองค์ประกอบของมันว่ามีความเป็นมาอย่างไร ซึ่งสอดคล้องกับ แนวคิดทฤษฎีของ Adrian F. Aveni ซึ่งผู้วิจัยได้นำมาใช้ในการวิเคราะห์กระบวนการสร้างอำนาจทางการเมืองภาคประชาชนในภาคตะวันออกเฉียงเหนือ เป็นทฤษฎีหลัก คือ ทฤษฎีขบวนการเคลื่อนไหวทางสังคมแบบใหม่(ภาคประชาชน) ทฤษฎีระดมทรัพยากร หรือ ทรัพยากรอำนาจ (Resources Mobilization Theory) ซึ่งเป็นทรัพยากรที่องค์กรเคลื่อนไหวจำเป็นเพื่อการบรรลุเป้าหมายของตนเอง ซึ่งแนวคิดนี้มีจุดเริ่มต้นตั้งแต่ ค.ศ. 1960 หลังสิ้นสุดสงคราม ได้เกิดมีขบวนการทางสังคมขึ้นอย่างแพร่หลายในประเทศแอมเยุโรป อีกทั้งยังมีลักษณะแตกต่างกัน อาทิ เช่น ขบวนการฟาสซิสต์ในประเทศอิตาลี ขบวนการนักศึกษา ขบวนการสิทธิพลเมือง ขบวนการสหภาพ ขบวนการประท้วงทางการเมือง แนวคิดทฤษฎีทางจิตวิทยาสังคมแบบเดิมที่ใช้ในการอธิบายการเกิดขึ้นการเข้าร่วมขบวนการทางสังคมที่มุ่งเน้นประเด็นที่เกี่ยวกับ ความรู้สึกถูกกลืนรองเปรียบเทียบกับ และความรู้สึกไม่พอใจ ของบุคคลที่เกิดขึ้นจากความตึงเครียดเชิงโครงสร้าง อันเนื่องมาจากความเปลี่ยนแปลงทางสังคมที่เกิดขึ้นอย่างรวดเร็ว ก่อให้เกิดปัญหาความสับสนวุ่นวาย เป็นสาเหตุให้เกิดการเดินขบวนหรือการที่บุคคลแสดงพฤติกรรมรวมหมู่ มีจำกัดในการอธิบายการเข้าร่วมขบวนการทางสังคมซึ่งแต่เดิมมีฐานคติ ว่าการเข้าร่วมขบวนการทางสังคมเกิดขึ้นไม่บ่อยนัก เพราะความไม่พึงพอใจเป็นสิ่งที่เกิดขึ้นชั่วคราว อีกทั้งผู้เข้าร่วมขบวนการก็ขาดเหตุผล แม้ว่าจะไม่ถึงขั้นไร้ซึ่งเหตุผลโดยสิ้นเชิงก็ตาม (คุเซ โนบุทากะ, 2545, น. 36)

ทฤษฎีระดมทรัพยากร จึงเป็นการโต้ตอบทฤษฎีจิตวิทยาสังคมแบบเก่าที่เน้นถึงการเข้าร่วมขบวนการทางสังคมในแง่บุคลิกภาพ ความเป็นคนชายขอบ ความแปลกแยก ตลอดจนความรู้สึกไม่พึงพอใจ และอุดมการณ์ อีกทั้งทฤษฎีต่างๆ เหล่านี้มีฐานคติร่วมกันในเรื่องเงื่อนไขเบื้องต้น ที่สำคัญสำหรับการเกิดขบวนการทางสังคมกล่าวคือ ความรู้สึกไม่พึงพอใจและความเชื่อร่วมกันเกี่ยวกับสาเหตุ และวิถีทางที่สามารถจะทำให้ลดความรู้สึกไม่พึงพอใจลงและการขยายขอบเขต หรือการเพิ่มระดับความรุนแรงของความรู้สึกไม่พอใจและความรู้สึกถูกกลืนรองโดยเปรียบเทียบ รวมทั้งการพัฒนาอุดมการณ์ ขึ้นก่อนจะเกิดเป็นขบวนการทางสังคม

Aveni (1978, อ้างถึงใน คุเซ โนบุทากะ, 2545, น. 36-37) ได้เสนอกรอบวิเคราะห์แบบการเชื่อมต่อ โดยประยุกต์ใช้ความคิดของ Rosenau ที่ว่า การเชื่อมต่อ (Linkage) หมายถึงรูปแบบความสัมพันธ์ซึ่งมีความจำเป็นระหว่างองค์กรสองฝ่าย และเป็นรูปแบบความสัมพันธ์ที่ทั้งสองฝ่ายต้องรักษาไว้ นั่นคือการเชื่อมต่อ เป็นความสัมพันธ์ที่มีความมั่นคง และเป็นความสัมพันธ์แบบการช่วยเหลือซึ่งกันและกัน ในความคิดเห็นของ Aveni ความสัมพันธ์แบบเชื่อมต่อกันดังกล่าวนี้เป็น “เครื่องมือสำหรับองค์กรการเคลื่อนไหวในการระดมทรัพยากร องค์กรการเคลื่อนไหวที่เชื่อมต่อกับ

องค์กรอื่นๆ จำนวนน้อยมักจะมีความสามารถในการระดมทรัพยากรน้อยทำให้องค์กรการเคลื่อนไหวนั้นไม่ค่อยพัฒนาขึ้นเท่าใด”

กล่าวโดยสรุปการเชื่อมต่อกัน มีความสำคัญในพัฒนาการของขบวนการทางสังคมดังนี้

1. การเชื่อมต่อกันช่วยสร้างเป้าหมายร่วมกันระหว่างองค์กรสองฝ่ายที่เชื่อมต่อกัน
2. การเติบโตของความสัมพันธ์แบบการเชื่อมต่อกันเพื่อนำทรัพยากรเข้าจากองค์กรอื่นๆ

ส่งผลต่อพัฒนาการ ยุทธศาสตร์ และลักษณะรูปร่างขององค์กรการเคลื่อนไหว

3. เพื่อที่จะนำทรัพยากรเข้าจากองค์กรอื่นๆ โดยใช้ความสัมพันธ์แบบการเชื่อมต่อเป็นเครื่องมือจำเป็นต้องมีผู้จัดการที่มีความสามารถในการจัดการทรัพยากร

4. การเชื่อมต่อกับองค์กรหลายองค์กรซึ่งมีลักษณะแตกต่างกันทำให้องค์กรการเคลื่อนไหวสามารถเข้าถึงทรัพยากรหลายอย่างเนื่องจากองค์กรที่มีลักษณะแตกต่างกันมีทรัพยากรแตกต่างกัน

โดยทรัพยากรที่องค์กรการเคลื่อนไหวจำเป็นต้องการเพื่อบรรลุเป้าหมายของตัวเองมีดังนี้

1. แหล่งทรัพยากรด้านบุคคลที่มีขนาดใหญ่ เป็นทรัพยากรสำคัญโดยเฉพาะในช่วงต้นๆ ในพัฒนาการของขบวนการทางสังคม ทั้งนี้เป็นเพราะในช่วงแรกๆ องค์กรการเคลื่อนไหวจึงจำเป็นต้องอาศัยการร่วมแรงร่วมใจของผู้เข้าร่วมขบวนการ เป็นวิธีการหลักในการเคลื่อนไหว

2. ความชอบธรรมในระดับหนึ่ง เป็นทรัพยากรสำคัญกระบวนการสร้างสังคมมักจะมุ่งก่อให้เกิดการเปลี่ยนแปลงสิ่งใดสิ่งหนึ่งที่ดำรงอยู่จึงทำให้เกิดการโต้กลับ การปราบปรามหรือการกดขี่ขบวนการทางสังคมนั้น ด้วยเหตุนี้เพื่อที่จะปกป้องตัวเองหรือได้รับความคุ้มครองจากกลุ่มคน อื่นๆ องค์กรการเคลื่อนไหวจำเป็นต้องสร้างความชอบธรรมให้กับเป้าหมายของตัวเอง

3. เงินทุน เป็นทรัพยากรสำคัญเนื่องด้วยสามารถแลกเปลี่ยนกับทรัพยากรในรูปแบบอื่นๆ ดังที่ Zald กับ McCarthy (อ้างถึงใน คุเช โนบุทากะ, 2545, น. 38) อธิบายว่า องค์กรการเคลื่อนไหวที่เชื่อมต่อกับองค์กรขนาดใหญ่อื่นๆ ที่มีทรัพยากรด้านเงินทุนจำนวนมากจึงทำให้องค์กรการเคลื่อนไหวนั้นมีอิทธิพลในแวดวงองค์กรการเคลื่อนไหวเดียวกัน คืออุตสาหกรรมขบวนการทางสังคมมากขึ้น

4. ความมีชื่อเสียง มีความสำคัญเนื่องจากว่า ซึ่งช่วยให้้องค์กรการเคลื่อนไหวขยายจำนวนสมาชิกเพิ่มมากขึ้น นอกจากนั้นยังช่วยการได้รับเงินทุนจากองค์กรอื่นๆ และเอื้อเพื่อการขยายอิทธิพลขององค์กรการเคลื่อนไหวนั้นในเวทีทางการเมือง

5. ข้อมูลข่าวสาร เป็นทรัพยากรที่จำเป็นสำหรับองค์กรการเคลื่อนไหวเนื่องจากว่า สถานการณ์ในเรื่องปัญหาที่องค์กรการเคลื่อนไหวติดตามอยู่จะมีการเปลี่ยนแปลงเรื่อยๆ ไปองค์กรการเคลื่อนไหวจึงมีความจำเป็นที่จะปรับตัวให้สอดคล้องกับสถานการณ์ที่เปลี่ยนแปลงไปนั้น สิ่งสำคัญในการปรับตัวก็คือ ข้อมูลข่าวสารเพื่อทำความเข้าใจกับสถานการณ์ในความเป็นจริง

6. อำนาจ เป็นทรัพยากรสำคัญเนื่องจากในกระบวนการทางสังคมซึ่งเป็นกระบวนการความขัดแย้งทางการเมือง เพื่อที่จะมีชัยชนะต่อคู่แข่งของตัวเอง จำเป็นต้องใช้อำนาจ โดยทางตรงหรือโดยทางอ้อม ทำให้คู่แข่งยอมรับปฏิบัติตามความต้องการของตัวเอง

ทรัพยากรดังกล่าวนี้จะถูกนำเข้ามา Input โดยผ่านช่องทางที่เชื่อมต่อกันระหว่างองค์กรการเคลื่อนไหวกับองค์กรอื่นๆ และแปรรูปออกมา out put เป็นอิทธิพลขององค์กรกระบวนการในกระบวนการความขัดแย้งทางสังคมการเมืองซึ่งแสดงให้เห็นดังปรากฏในแผนรูปภาพ

ภาพที่ 2.7 ตัวแบบกระบวนการระดมทรัพยากรในขบวนการทางสังคม (คุเซ โนบุทากะ, 2545)

โดยความเห็นของ Aveni (1978) องค์กรการเคลื่อนไหวจะนำทรัพยากรเข้ามาจากองค์กรอื่นๆ ที่เชื่อมต่อกันได้มากแค่ไหนขึ้นอยู่กับความแข็งแกร่งและความกว้างขวางของการเชื่อมต่อกัน ความสัมพันธ์แบบการเชื่อมต่อสามารถแบ่งแยกกระตบความแข็งแกร่งของการเชื่อมต่อเป็น 3 ประเภทได้แก่

1. ความสัมพันธ์แบบการเชื่อมต่อในระดับ ความแข็งแกร่งอย่างต่ำ หากมีการเชื่อมต่อกันอย่างหนักแน่นในระดับนี้ ผู้นำหรือสมาชิกขององค์กรใดๆ สนับสนุนองค์กรการเคลื่อนไหวโดยส่วนตัว
2. ความสัมพันธ์แบบการเชื่อมต่อในระดับความแข็งแกร่งอย่างกลาง หากมีการเชื่อมต่อกันอย่างหนักแน่นในระดับนี้ ผู้นำขององค์กรใดๆ อาจจัดให้ทรัพยากรส่วนหนึ่งขององค์กรตัวเองให้กับองค์กรการเคลื่อนไหวอย่างเป็นทางการ และบางครั้งเข้าร่วมการเดินขบวน การชุมนุมประท้วง หรือกิจกรรมอื่น ในฐานะที่เป็นตัวแทนขององค์กรตัวเอง
3. ความสัมพันธ์แบบการเชื่อมต่อในระดับความแข็งแกร่งอย่างมาก หากมีการเชื่อมต่อกันอย่างหนักแน่นในระดับนี้ นอกจากสนับสนุนองค์กรการเคลื่อนไหวอย่างเป็นทางการในบางสถานการณ์ ผู้นำองค์กรใดจะเข้ามาเป็นสมาชิกหรือที่ปรึกษาขององค์กรการเคลื่อนไหวอย่างเป็นทางการ เรียกการเชื่อมต่อกันอย่างหนักแน่นในระดับนี้ว่าความสัมพันธ์แบบการเชื่อมต่ออย่างเป็นระบบ องค์กร 2 องค์กรที่เชื่อมต่อกันอย่างเป็นระบบมักจะมีการซ้อนทับกันของสมาชิก

ความกว้างขวางของความสัมพันธ์แบบการเชื่อมต่อหมายถึง จำนวนช่องทางเชื่อมต่อกัน กลับระหว่างองค์กรการเคลื่อนไหวกับองค์กรอื่นๆ หากองค์กรการเคลื่อนไหวเชื่อมต่อกับองค์กรอื่นๆ จำนวนมาก ทำให้องค์กรเคลื่อนไหวสามารถเข้าถึงทรัพยากรหลายประเภทได้ ในตรงกันข้ามถ้าหาก องค์กรการเคลื่อนไหวเชื่อมต่อกับองค์กรอื่นๆจำนวนน้อย ทำให้องค์กรการเคลื่อนไหวนั้นขาด ทรัพยากร ซึ่งมีความจำเป็นในการเคลื่อนไหว อย่างไรก็ตามแม้มีช่องทางการเชื่อมต่อจำนวนน้อยก็ ตามหากมีองค์กรใดที่เชื่อมต่อกับองค์กรการเคลื่อนไหวอย่างแข็งแกร่งมาก องค์กรการเคลื่อนไหวนั้น อาจสามารถเข้าถึงทรัพยากรอย่างมั่นคงและอย่างต่อเนื่องได้ (คุเซ โนบุทากะ, 2545, น. 37-38)

กรอบการวิเคราะห์แบบการเชื่อมต่อ การระดมทรัพยากร การสร้างความเข้มแข็งองค์กร ดังกล่าวนี้น่าจะมีประโยชน์ต่อการศึกษาวิจัยครั้งนี้อย่างมากเนื่องจากว่า โดยวิเคราะห์ความเข้มแข็ง ของกระบวนการสร้างอำนาจทางการเมืองภาคประชาชนจะทำให้เกิดความเข้มแข็งมากขึ้น ซึ่งจะ เป็นการตอบข้อคำถามวิจัยในงานวิจัยชิ้นนี้ได้เป็นอย่างดี

2.4 งานวิจัยที่เกี่ยวข้อง

การทบทวนงานวิจัยที่เกี่ยวข้อง เพื่อนำมาเป็นกรอบในการวิจัยครั้งนี้ ผู้วิจัยได้นำเอกสาร งานวิจัยที่เกี่ยวข้องกับแบบแผนกระบวนการสร้างอำนาจทางการเมืองภาคประชาชนในภาค ตะวันออกเฉียงเหนือ ซึ่งมีรายละเอียดดังนี้

2.4.1 งานวิจัยในประเทศ

วิเชียร บุราณรักษ์ (2548) ได้ศึกษาขบวนการเคลื่อนไหวทางการเมืองภาคประชาชน ศึกษากรณี : กลุ่มอนุรักษ์สิ่งแวดล้อมจังหวัดอุดรธานี พบว่า ปัจจัยที่นำไปสู่การเกิดขบวนการ เคลื่อนไหวทางการเมืองภาคประชาชนกรณีกลุ่มอนุรักษ์สิ่งแวดล้อมจังหวัดอุดรธานี เกิดจากปัจจัย ด้านปัญหาเชิงโครงสร้าง ได้แก่ ปัญหาที่เกิดจากโครงการของรัฐ ซึ่งมีที่มาจากยุทธศาสตร์การพัฒนาที่ เน้นการพัฒนาอุตสาหกรรมส่งออก นำความเจริญเติบโตทางเศรษฐกิจในส่วนประเด็นของการ พัฒนาการดำเนินการ การร่วมมือกับขบวนการเครือข่ายพันธมิตรของกลุ่มอนุรักษ์สิ่งแวดล้อม จังหวัดอุดรธานี รวมทั้งการปรับตัวกับสิ่งแวดล้อมเกิดขึ้นจากปัจจัยด้านบริบทส่งเสริมและเอื้ออำนวย ซึ่งแบ่งเป็น 2 ด้าน คือ ปัจจัยภายใน ได้แก่ วัฒนธรรมชุมชนการระดมทรัพยากร ปัจจัยภายนอก ได้แก่ โครงสร้างโอกาสทางการเมือง

วิเชิต ทวีกุล (2548) วิจัยเรื่อง การเมืองภาคประชาชน : การเคลื่อนไหวของชาวบ้านใน เครือข่ายกลุ่มเกษตรกรภาคเหนือ พ.ศ. 2530-2547 พบว่า กระบวนการเคลื่อนไหวทางการเมืองของ ชาวบ้านทั้งสองชุมชน มีความเกี่ยวพันกันอย่างแนบแน่นกับความเปลี่ยนแปลงในมิติการใช้และการ เข้าถึงทรัพยากรภายในชุมชน จากแรงกระแทกของกระแสความเปลี่ยนแปลงจากปัจจัยภายนอก

3 การ ได้แก่ แรงกระทบจากการขยายตัวของอำนาจรัฐในการควบคุม จัดการทรัพยากร แรงกระทบจากการขยายตัวของระบบเศรษฐกิจแบบทุนนิยม และแรงกระทบจากความเปลี่ยนแปลงเชิงนโยบายของภาครัฐ จนนำไปสู่ความขัดแย้งในมิติอำนาจการใช้และการเข้าถึงทรัพยากร ทั้งระหว่างชาวบ้านกับรัฐและระหว่างกลุ่มชาวบ้านภายในชุมชนอย่างมีพลวัต

มิ่งขวัญ คงเจริญ (2555) ได้ทำวิจัยเรื่อง การพัฒนารูปแบบการเสริมสร้างพลังอำนาจชุมชนเพื่อเสริมสร้างจิตสำนึกของความเป็นพลเมืองดีในวิถีชีวิตประชาธิปไตย ผลการวิจัยพบว่ารูปแบบการเสริมสร้างพลังอำนาจชุมชนเพื่อเสริมสร้างจิตสำนึกของความเป็นพลเมืองดีในวิถีชีวิตประชาธิปไตยของชุมชนโดยมีองค์ประกอบสำคัญ คือ 1) ทักษะบุคคล ได้แก่ ความตระหนักรู้และเห็นคุณค่าในตนเอง และการรับรู้ข่าวสาร 2) การมีส่วนร่วมชุมชนและสังคม ได้แก่ ความรับผิดชอบต่อนอง สังคม ความสามารถร่วมทานกับผู้อื่นได้ ท่ามกลางความหลากหลายทางวัฒนธรรม การมีวิถีชีวิตที่ไม่ส่งผลร้ายต่อชุมชน สิ่งแวดล้อม และแก้ปัญหาด้วยสันติวิธี 3) ความรู้ความเข้าใจเกี่ยวกับประชาธิปไตย ได้แก่ การมีความรู้ ความเข้าใจ และประยุกต์ใช้การเมืองการปกครองที่สามารถถ่ายทอด วิพากษ์วิจารณ์และตัดสินใจนโยบาย ผลงาน และกรณีต่างๆ ได้อย่างถูกต้องและเหมาะสม มีความสามารถนำหลักการประชาธิปไตยไปใช้ในการดำเนินชีวิตและการทำงานได้อย่างถูกต้องและเหมาะสม และความกระตือรือร้นในการเป็นสังคมแบบประชาคม (Civil Society)

สุกัญญา คุณยศยิ่ง (2558) ทำการวิจัยเรื่อง บทบาทการเมืองภาคประชาชนของภาคีขับเคลื่อนเชียงใหม่จัดการตนเอง พบว่า ลักษณะการก่อตั้งและบทบาทหน้าที่ทางการเมืองของภาคีขับเคลื่อนเชียงใหม่จัดการตนเองเกิดจากการรวมตัวของเครือข่ายในเขตพื้นที่ประกอบด้วยลักษณะที่มีความสำคัญ คือ 1) เป็นกระบวนการเคลื่อนไหวทางสังคมรูปแบบใหม่และมีส่วนร่วมทางการเมืองแบบเป็นทางการมีวิธีการประชาธิปไตยแบบปรึกษาหารือ 2) การมีส่วนร่วมของเครือข่ายถ่ายทอดความรู้ประสบการณ์ซึ่งกันและกันเพื่อให้บรรลุตามเป้าหมายและผลประโยชน์สาธารณะของเครือข่าย 3) สร้างจิตสำนึกของความเป็นพลเมืองและการตื่นตัวทางการเมืองของประชาชน 4) การเคลื่อนไหวเพื่อหาทางออกจากวิกฤติความขัดแย้งระหว่างภาคประชาชนกับภาครัฐการเรียกร้องสิทธิเพื่อคุณภาพชีวิตที่ดีขึ้น 5) ร่วมกันผลักดันให้เกิดการกระจายอำนาจให้จังหวัดจัดการตนเอง

วุฒิพงศ์ บัวช้อย (2559) ได้ทำวิจัยเรื่อง รูปแบบการเมืองภาคประชาชนว่าด้วยเรื่องที่ดินทำกิน พบว่า รูปแบบการเมืองภาคประชาชนในการแก้ไขปัญหาที่ดินทำกินที่ประสบความสำเร็จและไม่ประสบความสำเร็จหรือยืดเยื้อยาวนาน มีรูปแบบวิธีการร้องทุกข์ของชาวบ้านห้วยระหงส์ ห้วยกลดได้ต่อสู้และประสานความร่วมมือกับบุคคลที่เกี่ยวข้องทุกรูปแบบ ขณะที่ชาวบ้านน้ำคำเหนือ และทำเพียงรวมตัวกันปรึกษาหารือในหมู่บ้านและทำหนังสือร้องเรียนถึงนายอำเภอผู้ว่าราชการจังหวัดรัฐสภา และเรื่องก็เงียบไปการตรวจสอบการใช้อำนาจรัฐชาวบ้านห้วยระหงส์ห้วยคนทาจะรวมตัวกันเข้าไปสอบถามกับคูกรณีโดยตรงรวมทั้งผู้ว่าราชการจังหวัด และสอบถามฝ่ายที่ปรึกษาขณะที่ชาวบ้าน

ห้วยน้ำเหนือไม่ได้ติดตามแต่รอการช่วยเหลือ ตามระบบราชการ การประท้วงอำนาจรัฐชาวบ้านห้วยระหงส์ห้วยกลทกา จัดเวทีประท้วงหน้าหมู่บ้าน หน้าอำเภอ หน้าศาลากลางจังหวัด และหน้ารัฐสภา ส่วนชาวบ้านน้ำคำเหนือขัดขวางไม่ให้เจ้าหน้าที่ของรัฐนำรถแทรกเตอร์เข้าไป กลับคืนในพื้นที่เพื่อทำขอบเขตที่ดิน นสล. การร่วมมือกันแก้ไขวิกฤตชาวบ้านห้วยระหงส์ห้วยกลทกามีกลุ่ม NGO หน่วยงานเข้ามาช่วยเหลือ ส่วนกรณีห้วยน้ำคำเหนือไม่มี NGO ไม่มีหน่วยงานช่วยเหลือ มีการอารยะขัดขืนต่อเจ้าหน้าที่ของรัฐ ทั้งสองพื้นที่การสานเสวนาของชาวบ้านห้วยระหงส์ห้วยกลทกา มีบุคคลสำคัญที่เป็นแกนนำหลักประสานความร่วมมือจากทุกฝ่ายจนเกิดการจับพิกัด GPS เพื่อการรังวัดที่ดินร่วมกันส่วนบ้านน้ำคำเหนือ การสานเสวนาเกิดขึ้นตามกลไกของรัฐ ความสามารถในการเจรจาต่อรองพบว่า บุคลิกภาพความรู้ความสามารถสถานะอำนาจ และทรัพยากรมีอิทธิพลอย่างมากต่อแกนนำชาวบ้าน ทั้งสองพื้นที่ การวิเคราะห์นโยบายของรัฐต่อปัญหาที่ดินทำกินในช่วงสมัยรัฐบาลอภิสิทธิ์ เวชชาชีวะ ถึงสมัยรัฐบาลยิ่งลักษณ์ ชินวัตร พ.ศ. 2555 พบว่า มีความแตกต่างกันอย่างเห็นได้ชัด โดยนโยบายของรัฐต่อปัญหาที่ดินทำกินช่วงรัฐบาลอภิสิทธิ์ เวชชาชีวะ จะมีนโยบายการนำที่ดินราชพัสดุเพื่อให้เกษตรกรเข้าทำการเกษตรมีโฉนดชุมชน และมีแนวทางวิธีการและมาตรการในการแก้ไขปัญหาการบุกรุกที่ดินของรัฐส่วนรัฐบาลยิ่งลักษณ์ ชินวัตรจะเข้มงวด ครม. 30 มิถุนายน 2541 เป็นหลักในการแก้ไขปัญหาที่ดินทำกินให้กับประชาชน

2.4.2 งานวิจัยต่างประเทศ

McCarthy and Zald (1977) ได้ศึกษาเกี่ยวกับ Resource Mobilization and Social Movements : A Parial Theory พบว่า ขบวนการเคลื่อนไหวเรียกร้องในสหรัฐอเมริกา มีแนวโน้ม 3 ลักษณะ ได้แก่ 1) เป็นองค์กรที่มีลักษณะเป็นวิชาชีพ 2) เป็นองค์กรที่มีลักษณะเป็นแบบทางการ ซึ่งจดทะเบียนกับรัฐบาลเป็นมูลนิธิ หรือองค์กรการกุศล และ 3) เป็นองค์กรที่มีการเข้าไปเกี่ยวข้องกับกลุ่มองค์กรในระบบการเมืองปกติหรือการใช้ช่องทางระบบการเมืองปกติมากขึ้น กล่าวอีกนัยหนึ่งคือมีลักษณะความเป็นสถาบันเป็นทางการมากขึ้น อย่างไรก็ตามในงานศึกษานี้ยังชี้ให้เห็นถึงการเคลื่อนไหวบางจุดทางประวัติศาสตร์ ขึ้นอยู่กับการแยกแยะความรู้สึกผิดของสื่อเสรีอาจจำเป็นต้องใช้การแยกแยะความแตกแยกในการไหลเวียนของทรัพยากร อาจทำให้การควบคุมแหล่งทรัพยากรขนาดใหญ่มีความสำคัญมากขึ้น

Gamson (1975) ได้ศึกษาแนวทางการเคลื่อนไหวของกลุ่มเคลื่อนไหวประท้วงและศึกษาความสัมพันธ์ระหว่างยุทธวิธีการเคลื่อนไหวกับผลกระทบจากประสบการณ์ของกลุ่มเคลื่อนไหวประท้วงในสหรัฐอเมริกาช่วง 180-1945 ได้ข้อค้น พบว่า ลักษณะองค์กรเป็นเงื่อนไขสำคัญในการนำไปสู่ความสำเร็จและบรรลุถึงเป้าหมายของขบวนการกล่าวคือ องค์กรการเคลื่อนไหวเป็นระบบราชการ และองค์กรแบบวิชาชีพ ที่มีการบังคับบัญชาสั่งการ มีการรวมศูนย์ มีการกำหนดหน้าที่รับผิดชอบอย่างมีประสิทธิภาพ มีแนวโน้มที่จะเคลื่อนไหวสำเร็จตามข้อเรียกร้องของกลุ่มนอกจากนี้

ยังพบว่า ขบวนการ ที่มีเป้าหมายการเคลื่อนไหวเพียงเป้าหมายเดียวและมีความเป็นเอกภาพ มีแนวโน้มที่จะประสบความสำเร็จสูงกว่าองค์กรซึ่งมีลักษณะหลายเป้าหมาย

จากการทบทวนเอกสารงานวิจัยที่เกี่ยวข้องทำให้ทราบว่า รูปแบบงานวิจัยที่ผู้วิจัยหลายคนได้ศึกษามานี้ เป็นการศึกษาวิจัยในบริบทของแต่ละพื้นที่ เป็นการสะท้อนปัญหาและข้อเท็จจริงในรูปแบบต่างๆ เป็นการค้นหาข้อสงสัย โดยเฉพาะการศึกษาในมิติของภาคประชาชน และท้ายที่สุดนำไปสู่การวิจัยและทำให้ทราบปัญหานั้นๆ แต่งานวิจัยหลายงานดังกล่าว ยังขาดมิติที่จะสะท้อนให้เห็น แบบแผน และรูปแบบ ที่จะทำให้ภาคประชาชนเกิดความเข้มแข็ง เพื่อต่อรองอำนาจกับรัฐให้หันมาให้ความสนใจกับปัญหาต่างๆ ของประชาชนอย่างแท้จริง ผู้วิจัยจึงเห็นว่า การศึกษา แบบแผน กระบวนการสร้างอำนาจทางการเมืองภาคประชาชน จะทำให้ภาคประชาชนสามารถปลดล็อกพันธนาการ หรือเปิดสิ่งที่ปิดกั้นเสรีภาพของประชาชน ให้ประชาชนได้สามารถตระหนักในอำนาจหน้าที่ของตน เข้าใจมรรควิธี ในการต่อสู้เรียกร้องทางตรงต่อรัฐ (โดยไม่ได้มุ่งครองอำนาจรัฐ) การเข้าใจมิติที่สำคัญคือการมีส่วนร่วมของประชาชนในการขับเคลื่อน และการปกครองในระบอบประชาธิปไตยอย่างแท้จริง ซึ่งผู้วิจัยจะได้นำแนวทางดังกล่าวเหล่านี้ไปสร้างเป็นกรอบแนวคิดเป็นลำดับไป

2.5 กรอบแนวคิดในการวิจัย

จากการทบทวนแนวคิด ทฤษฎีและงานวิจัยที่เกี่ยวข้อง ผู้วิจัยได้นำมาใช้เป็นแนวทางในการศึกษา “แบบแผนกระบวนการสร้างอำนาจทางการเมืองภาคประชาชนในภาคตะวันออกเฉียงเหนือ” ซึ่งเกิดขึ้นจากการต่อสู้หรือเรียกร้องของประชาชนจำนวนมากต่อรัฐบาล เพื่อให้ตนเองมีอำนาจทางการเมืองที่จะสามารถทำตนเองให้ได้รับประโยชน์จากการเมือง หรือการกำหนดนโยบายของรัฐบาลได้อย่างถูกต้อง โปร่งใส ทัวถึง และเป็นธรรม โดยภาคประชาชนมีการรวมตัวกัน หรือมีความสนใจในเรื่องของกระบวนการต่อสู้ ต่อรองร่วมกันจนมีการเคลื่อนไหวทางการเมือง เพื่อต้องการสร้างทางเลือกให้กับตนเองโดยมีหน่วยงานภาครัฐเป็นพื้นที่สำคัญในการต่อรอนั้น ทั้งนี้อำนาจทางการเมืองของภาคประชาชนได้ถูกรับรองโดยรัฐธรรมนูญที่มอบอำนาจอธิปไตยอันเป็นอำนาจอิสระแก่ประชาชน ด้วยเหตุนี้ประชาชนในเขตพื้นที่ภาคตะวันออกเฉียงเหนือจึงมีความพยายามในการต่อรองอำนาจอันไม่ชอบธรรมจากอำนาจที่ประชาชนมอบให้ผู้แทน หรือรัฐบาลที่ไม่แยแสต่อชีวิตความเป็นอยู่ของประชาชน จนนำมาสู่การเคลื่อนไหวทางสังคมที่ทรงพลังในการเรียกร้องสิ่งที่ประชาชนเห็นว่าไม่ชอบธรรม

การเคลื่อนไหวเพื่อสร้างอำนาจทางการเมืองของภาคประชาชนในภาคตะวันออกเฉียงเหนือ มุ่งให้ความสำคัญกับ คือ (1) องค์กร (2) ความไว้วางใจ (3) ผู้นำ (4) การเชื่อมโยงเครือข่าย (5) การระดม

ทรัพยากร และ (6) การสื่อสาร โดยมีวัตถุประสงค์เพื่อเป็นแนวทางในการสร้างแบบแผนของอำนาจ และเพื่อรวมกลุ่มสร้างพลังความเข้มแข็งให้กับภาคประชาชน ผ่านรูปแบบการเคลื่อนไหวของการเมือง โดยมีเป้าหมาย คือ เพื่อร้องทุกข์หรือเรียกร้องให้รัฐเข้ามาแก้ไขปัญหาที่ไม่ได้รับการเหลียวแล มุ่งตรวจสอบกระบวนการใช้อำนาจรัฐ เรียกร้องการถ่ายโอนอำนาจที่รัฐเคยมีมาเป็นของประชาชน เพื่อแย่งชิงพื้นที่ในกระบวนการใช้อำนาจมาเป็นของประชาชน

มหาวิทยาลัยราชภัฏมหาสารคาม
RAJABHAT MAHASARAKHAM UNIVERSITY

บทที่ 3

วิธีดำเนินการวิจัย

การวิจัยเรื่องแบบแผนกระบวนการสร้างอำนาจทางการเมืองภาคประชาชนในภาคตะวันออกเฉียงเหนือ ได้ทำการวิจัยในส่วนที่เกี่ยวข้องกับกระบวนการสร้างอำนาจทางการเมืองภาคประชาชนในภาคตะวันออกเฉียงเหนือ โดยเลือกศึกษาจังหวัดแห่งหนึ่งในพื้นที่อีสานเหนือ และอีสานใต้ ที่สามารถสะท้อนบทเรียนเกี่ยวกับกระบวนการสร้างอำนาจทางการเมืองจากอดีตถึงปัจจุบัน โดยการสัมภาษณ์เชิงลึกกลุ่มเป้าหมายที่เป็นแกนนำในพื้นที่ และประชาชนที่เข้าร่วมกิจกรรมทางการเมือง การต่อสู้หรือเรียกร้องของประชาชนจำนวนมากต่อรัฐบาล เพื่อให้ตนเองและกลุ่มมีอำนาจทางการเมืองที่จะสามารถทำตนเองให้ได้รับประโยชน์จากการเมือง หรือการกำหนดนโยบายของรัฐบาลได้อย่างถูกต้อง โปร่งใส ทัวถึงและเป็นธรรม

การวิจัยครั้งนี้ได้นำแนวคิดเกี่ยวกับขบวนการเคลื่อนไหวทางสังคมแบบใหม่ แนวคิดการระดมทรัพยากร แนวคิดอำนาจ และแนวคิดการเมืองแบบประชาธิปไตย มาใช้เพื่ออธิบายถึง การเคลื่อนไหว การรวมกลุ่มกิจกรรมทางการเมือง มิติอำนาจของภาคประชาชนในภาคตะวันออกเฉียงเหนือ โดยการศึกษาครั้งนี้ ใช้ระเบียบวิธีวิจัยเชิงคุณภาพ เพื่อเป็นกระบวนการและวิธีวิจัยที่เหมาะสมกับการได้มาซึ่งคำตอบจากวัตถุประสงค์การวิจัย ดังที่ได้กล่าวไว้แล้วในบทที่ 1 ซึ่งผู้วิจัยได้กำหนดรายละเอียดในการนำวิจัยครั้งนี้ คือ 1) รูปแบบการวิจัย 2) หน่วยในการวิจัย 3) ประชากร/กลุ่มเป้าหมาย/ผู้ให้ข้อมูลที่สำคัญ 4) พื้นที่การวิจัย 5) เครื่องมือ/การสร้างเครื่องมือ 6) วิธีการเก็บรวบรวมข้อมูล 7) การวิเคราะห์ข้อมูล 8) การนำเสนอข้อมูล มีรายละเอียดดังนี้

3.1 รูปแบบการวิจัย

การวิจัยได้ใช้ระเบียบวิธีวิจัยเชิงคุณภาพ (Qualitative Research) เพื่อเก็บรวบรวมข้อมูลที่เกี่ยวข้องกับ แบบแผนกระบวนการสร้างอำนาจทางการเมืองภาคประชาชนในภาคตะวันออกเฉียงเหนือ ซึ่งเป็นการวิจัยเชิงปรากฏการณ์ทางสังคม (Social Phenomena) ที่เกิดขึ้นและดำรงอยู่อย่างมีแบบแผนตามหลักสากล ซึ่งจะช่วยให้ได้ข้อมูลทั่วไปของพื้นที่การศึกษา ทั้งสภาพทางเศรษฐกิจ สังคม วัฒนธรรมและการเมือง และสามารถตอบวัตถุประสงค์การวิจัยได้อย่างครบถ้วน สมบูรณ์ และถูกต้อง โดยการศึกษาขบวนการหรือเครือข่ายของการเมืองภาคประชาชนในภาคตะวันออกเฉียงเหนือ โดยการสัมภาษณ์เชิงลึกกับกลุ่มเป้าหมายหรือผู้ให้ข้อมูลที่สำคัญและการจัดสนทนากลุ่ม

3.2 หน่วยการวิเคราะห์

หน่วยในการวิเคราะห์ข้อมูลเชิงคุณภาพ คือ หน่วยระดับปัจเจกบุคคล ได้แก่ ประชาชนหรือผู้ที่มีส่วนเกี่ยวข้องกับกระบวนการสร้างอำนาจทางการเมืองภาคประชาชนของประชาชนในภาคตะวันออกเฉียงเหนือ เพื่อต่อบัตถุประสงค์ของการวิจัย และหน่วยระดับกลุ่ม ได้แก่ ขบวนการหรือกลุ่มเคลื่อนไหวทางการเมืองภาคประชาชนในภาคตะวันออกเฉียงเหนือ

3.3 กลุ่มเป้าหมายที่ใช้ในการวิจัย

ในการวิจัยครั้งนี้ผู้วิจัยเลือกกลุ่มเป้าหมาย หรือผู้ให้ข้อมูลสำคัญ ได้แก่ กลุ่มแกนนำและประชาชนที่เข้าร่วมในขบวนการเคลื่อนไหวทางการเมืองในภาคตะวันออกเฉียงเหนือจำนวน 60 คน โดยแบ่งเป็นอีสานเหนือ แบ่งเป็นแกนนำ จำนวน 10 คน ประชาชนผู้เข้าร่วมกิจกรรมทางการเมืองจำนวน 20 คนและอีสานใต้ แบ่งเป็นแกนนำ จำนวน 10 คน ประชาชนผู้เข้าร่วมกิจกรรมทางการเมือง จำนวน 20 คนซึ่งผู้วิจัยเลือกผู้ให้ข้อมูลที่สำคัญหรือผู้รู้เหล่านี้ได้อย่างเจาะจง (Purposive Selection) เนื่องจากเห็นว่าเป็นผู้ที่มีความรู้ ความสามารถเหมาะสมที่จะให้ข้อมูลและสามารถตอบวัตถุประสงค์การวิจัยได้เป็นอย่างดี โดยมีคุณสมบัติ คือ 1) เคยมีประสบการณ์ในการเข้าร่วมขบวนการเคลื่อนไหวทางการเมืองมาแล้วไม่ต่ำกว่า 1 ครั้ง 2) มีอุดมการณ์ทางการเมืองอย่างแรงกล้า คือ มีความต้องการผลักดันความต้องการหรือข้อเรียกร้องของสาธารณะชนให้รัฐบาลได้นำไปกำหนดเป็นนโยบายหรือแก้ปัญหาที่เกิดขึ้นอย่างแท้จริง 3) มีบทบาทในการกำหนดทิศทางหรือขบวนการเคลื่อนไหวทางการเมืองอย่างเด่นชัด เช่น เป็นผู้นำหรือคณะกรรมการการเคลื่อนไหวหรือเรียกร้อง ในการเลือกผู้ให้ข้อมูลที่สำคัญเหล่านี้ ผู้วิจัยใช้วิธีการสอบถามคนต่อคนเพื่อให้คนที่ถูกถามบอกต่อ (Snowball Technique) คนใดที่มีคุณสมบัติตามที่กำหนด เนื่องจากผู้วิจัยเห็นว่า เป็นวิธีการที่เหมาะสมที่สุด เพราะผู้รู้ที่สำคัญเหล่านี้มีลักษณะกระจัดกระจายไม่ได้อยู่รวมตัวกันอย่างแท้จริง หลังจากสัมภาษณ์เป็นรายบุคคลครบถ้วนสมบูรณ์แล้ว ผู้วิจัยจึงได้สนทนากลุ่ม เพื่อเป็นการยืนยันข้อมูลอีกครั้งหนึ่งให้ถูกต้อง ครบถ้วนสมบูรณ์ต่อไป

3.4 พื้นที่ใช้ในการวิจัย

พื้นที่ใช้ในการวิจัยครั้งนี้ ได้แก่พื้นที่อีสานเหนือ ประกอบด้วย จังหวัดอุดรธานี และอีสานใต้ ประกอบด้วย จังหวัดนครราชสีมา เนื่องจากเป็นจังหวัดเครือข่ายของหมู่บ้านเพื่อประชาธิปไตยแห่งแรกของประเทศไทย ที่มีประวัติศาสตร์การชุมนุม เคลื่อนไหวเรียกร้อง โดยภาคประชาชนต่อรัฐ ส่วนกลางในการเรียกร้องให้บ้านเมืองปกครองในระบอบประชาธิปไตย ซึ่งเป็นที่น่าสังเกตว่าภาคประชาชนในชนบท มีวิธีการ และแนวทางอย่างไร จึงสามารถรวมตัวกันเป็นจำนวนมากเพื่อชุมนุม เคลื่อนไหว เรียกร้องต่อรัฐ ให้หันมาเพื่อให้ความสนใจต่อวิถีชีวิต ความเป็นอยู่ จากการไม่ได้รับความ เป็นธรรมในด้านต่างๆ ของคนตัวเล็กตัวน้อย คนชนบท ผู้วิจัยจึงเลือกพื้นที่ดังกล่าว เป็นพื้นที่ในการวิจัย

3.5 เครื่องมือการวิจัย

3.5.1 เครื่องมือ สำหรับเครื่องมือในการวิจัยครั้งนี้ คือ แนวทางการสัมภาษณ์ (Interview Guideline) โดยแบ่งออกเป็น 2 ส่วน คือ 1) ข้อคำถามสำหรับถามกลุ่มเป้าหมายที่เป็นระดับแกนนำ ในขบวนการเคลื่อนไหวทางการเมืองภาคประชาชน เพื่อทราบแบบแผนกระบวนการสร้างอำนาจทางการเมืองภาคประชาชนในภาคตะวันออกเฉียงเหนือ 2) ข้อคำถามสำหรับถามกลุ่มเป้าหมายที่เป็นระดับประชาชนผู้มีอุดมการณ์ในขบวนการเคลื่อนไหวทางการเมืองภาคประชาชน เพื่อทราบแบบแผนกระบวนการสร้างอำนาจทางการเมืองภาคประชาชนในภาคตะวันออกเฉียงเหนือ ซึ่งจะใช้ตอบ วัตถุประสงค์การวิจัย

3.5.2 การสร้างเครื่องมือ สำหรับการสร้างเครื่องมือการวิจัยครั้งนี้ ผู้วิจัยมีกระบวนการดังนี้ 1) การกำหนดประเด็นข้อคำถามวิจัย ก่อนกำหนดประเด็นข้อคำถามการวิจัย ผู้วิจัยได้ทบทวนเอกสาร และงานวิจัยที่เกี่ยวข้อง เพื่อที่จะกำหนดประเด็นคำถามที่สอดคล้องกับวัตถุประสงค์การวิจัย 2) ส่งเครื่องมือวิจัยให้อาจารย์ที่ปรึกษาตรวจ เมื่อได้ประเด็นคำถามการวิจัยเรียบร้อยแล้ว ผู้วิจัยได้นำไปให้อาจารย์ที่ปรึกษาคณะนิพนธ์ตรวจสอบก่อนนำกลับมาแก้ไขเพื่อส่งให้ผู้ทรงคุณวุฒิตรวจสอบอีกครั้ง หนึ่ง 3) ส่งเครื่องมือวิจัยให้ผู้ทรงตรวจ หลังจากแก้ไขข้อคำถามตามคำแนะนำของอาจารย์ที่ปรึกษาเรียบร้อยแล้ว ผู้วิจัยได้ส่งข้อคำถามให้ผู้ทรงคุณวุฒิจำนวน 3 ท่าน ประกอบด้วย

3.5.2.1 ผู้ช่วยศาสตราจารย์ ดร.อนุสรณ์ พัฒนสานต์ ตำแหน่ง ผู้ช่วยศาสตราจารย์ ประจำหลักสูตรรัฐประศาสนศาสตร์ มหาวิทยาลัยราชภัฏชัยภูมิ

3.5.2.2 ผู้ช่วยศาสตราจารย์ ดร.ธนพุกษ์ ชามะรัตน์ ตำแหน่ง ผู้ช่วยศาสตราจารย์ ประจำหลักสูตรการจัดการพัฒนาสังคม มหาวิทยาลัยขอนแก่น

3.5.2.3 ผู้ช่วยศาสตราจารย์ ดร.สุรพล พรหมกุล ตำแหน่ง ผู้ช่วยศาสตราจารย์ ประจำ
หลักสูตรรัฐศาสตร์ มหาวิทยาลัยมหาจุฬาลงกรณราชวิทยาลัย จังหวัดขอนแก่น

เพื่อตรวจสอบความถูกต้องและความเที่ยงตรงของข้อคำถาม เมื่อผู้ทรงคุณทั้ง 3 ท่าน
ตรวจข้อคำถามแล้วเสร็จ ผู้วิจัยได้นำข้อคำถามเหล่านั้นกลับมาแก้ไขตามคำแนะนำของผู้ทรงคุณวุฒิ
หลังจากนั้นผู้วิจัยได้ส่งข้อคำถามให้กับผู้ทรงคุณวุฒิตรวจสอบอีกครั้ง ซึ่งกระบวนการนี้ดำเนินการ
จนกว่า ผู้ทรงคุณวุฒิทั้ง 3 ท่านเห็นสมควรที่จะนำเครื่องมือไปเก็บข้อมูลได้ ผู้วิจัยจึงได้นำเครื่องมือไป
เก็บรวบรวมข้อมูลกับกลุ่มเป้าหมาย/ผู้ให้ข้อมูลที่สำคัญหรือผู้รู้ดังที่ได้กำหนดไว้แล้วในเบื้องต้น
แบ่งออกเป็น 2 ส่วนดังนี้

ส่วนที่ 1 เป็นข้อคำถามสำหรับถามกลุ่มเป้าหมายที่เป็นแกนนำในขบวนการเคลื่อนไหว
ทางการเมืองภาคประชาชนในภาคตะวันออกเฉียงเหนือทั้งระดับแกนนำและประชาชนผู้เข้าร่วม
กิจกรรมทางการเมือง จำนวน 20 คน (อีสานเหนือ 10 คน อีสานใต้ 10 คน) ซึ่งเป็นการตอบ
วัตถุประสงค์ คือ เพื่อศึกษาแบบแผนและกระบวนการสร้างอำนาจทางการเมืองภาคประชาชนในภาค
ตะวันออกเฉียงเหนือ และส่วนที่ 2 เป็นข้อคำถามสำหรับถามกลุ่มเป้าหมายที่เป็นประชาชน ที่เคยมี
ประสบการณ์ในการเข้าร่วมขบวนการเคลื่อนไหวทางการเมืองมาแล้วไม่ต่ำกว่า 1 ครั้ง และมี
อุดมการณ์ทางการเมืองอย่างแรงกล้า จำนวน 40 (อีสานเหนือ 20 คน อีสานใต้ 20 คน) ซึ่งเป็นการ
ตอบวัตถุประสงค์ คือ เพื่อศึกษาแบบแผนและกระบวนการสร้างอำนาจทางการเมืองภาคประชาชนใน
ภาคตะวันออกเฉียงเหนือ

อย่างไรก็ตาม สำหรับเครื่องมือที่สำคัญในการเก็บรวบรวมข้อมูลแต่ละครั้ง ผู้วิจัยถือเอาผู้วิจัย
เป็นเครื่องมือที่สำคัญตลอด เนื่องจากเป็นเครื่องมือที่มีการคิด วิเคราะห์ สังเคราะห์ และประเมิน
สถานการณ์ ในการเก็บข้อมูลตลอดเวลา

3.6 วิธีการเก็บรวบรวมข้อมูล

การเก็บรวบรวมข้อมูล ผู้วิจัยได้แบ่งตามลักษณะของข้อมูลดังนี้

3.6.1 ข้อมูลทุติยภูมิ (Secondary Data) ซึ่งเป็นข้อมูลเบื้องต้นในกระบวนการทำวิจัย เป็น
กระบวนการทบทวนเอกสารขั้นต้นหรือการทบทวนวรรณกรรมที่เกี่ยวข้อง ได้แก่ แนวคิด ทฤษฎีและ
งานวิจัยที่เกี่ยวข้องที่ปรากฏอยู่ในรูปของเอกสารต่าง ๆ เช่น ตำรา วารสาร อินเทอร์เน็ต ตลอดจนสื่อ
สิ่งพิมพ์อิเล็กทรอนิกส์อื่น ๆ

3.6.2 ข้อมูลปฐมภูมิ (Primary Data) เป็นข้อมูลภาคสนามที่ได้จากการสำรวจ การสัมภาษณ์
และการสังเกต ซึ่งผู้วิจัยเป็นผู้เก็บรวบรวมข้อมูลภาคสนามด้วยตนเอง โดยมีกระบวนการดังนี้

3.6.2.1 ขั้นตอนการลงพื้นที่

1) การขอหนังสืออนุญาตเก็บข้อมูล จากคณะรัฐศาสตร์และรัฐประศาสนศาสตร์ มหาวิทยาลัยราชภัฏมหาสารคาม

2) การลงพื้นที่ โดยเริ่มลงพื้นที่อีสานเหนือ จังหวัดอุดรธานี เนื่องจากเป็นจังหวัดที่มีการจัดตั้งหมู่บ้านเพื่อประชาธิปไตยแห่งแรกของประเทศไทย ต่อจากนั้นลงพื้นที่อีสานใต้ คือ จังหวัดนครราชสีมา เนื่องจากเป็นจังหวัดเครือข่ายของของหมู่บ้านเพื่อประชาธิปไตยแห่งแรกของประเทศไทย

3) การนัดกลุ่มเป้าหมาย/ผู้ให้ข้อมูลที่สำคัญหรือผู้รู้

3.6.2.2 กระบวนการเก็บรวบรวมข้อมูล มีรายละเอียดดังนี้

1) การสัมภาษณ์เชิงลึกเป็นรายปัจเจกบุคคล (Individual Interview) กับกลุ่มเป้าหมาย/ผู้ให้ข้อมูลที่สำคัญหรือผู้รู้จำนวน 60 คน โดยใช้การสัมภาษณ์แบบเชิงลึก (In-Depth Interview) ใช้เทคนิคการสัมภาษณ์กึ่งโครงสร้าง (Semi-Structure Interview หรือ SSI) เพราะไม่ใช่ข้อคำถามปลายปิด แต่เป็นข้อคำถามปลายเปิดที่ผู้วิจัยสามารถปรับข้อคำถามให้เหมาะสมในขณะที่ยังสัมภาษณ์ได้เพื่อให้ได้ข้อมูลเชิงลึกและคำตอบหรือสิ่งที่กลุ่มเป้าหมาย/ผู้รู้หรือผู้ให้ข้อมูลที่สำคัญที่ต้องการจะบอก ซึ่งเป็นการสะท้อนความต้องการของกลุ่มเป้าหมาย/ผู้รู้ที่สำคัญหรือผู้ให้ข้อมูลที่สำคัญอย่างแท้จริง และสามารถตอบวัตถุประสงค์การวิจัยหรือข้อคำถามได้อย่างถูกต้องครบถ้วนสมบูรณ์ โดยใช้เวลาในการสัมภาษณ์คนละประมาณ 45-60 นาที ซึ่งในระหว่างการสัมภาษณ์ผู้วิจัยได้สังเกตพฤติกรรมของผู้ถูกสัมภาษณ์ตลอดเวลา ถ้าหากผู้วิจัยสังเกตพบว่า ผู้ถูกสัมภาษณ์มีปฏิกิริยาท่าทางเบื่อหน่าย ไม่พร้อมให้คำตอบ ผู้วิจัยจะหยุดสัมภาษณ์ทันที โดยที่ผู้วิจัยจะพยายามพูดคุยในสวนที่จะทำให้ผู้ถูกสัมภาษณ์มีความผ่อนคลายและพร้อมที่จะให้ข้อมูลต่อการวิจัย ผู้วิจัยจึงจะสัมภาษณ์ตามประเด็นการวิจัยต่อไป ทั้งนี้เพื่อให้เป็นไปตามหลักจริยธรรมการวิจัยในมนุษย์

2) การสนทนากลุ่ม (Focus group) ภายหลังจากผู้วิจัยได้สัมภาษณ์เชิงลึกเป็นรายปัจเจกบุคคลเรียบร้อยแล้ว ผู้วิจัยได้จัดกลุ่มเพื่อสนทนากลุ่มอีกครั้งหนึ่งเป็นรายหมู่บ้านๆ ละ 10 คน เพื่อเป็นการยืนยันข้อคำถามหรือคำตอบที่ได้จากการสัมภาษณ์เชิงลึกรายปัจเจกบุคคล

3) การสังเกต (Observation) ในการเก็บรวบรวม ในระหว่างการเก็บรวบรวมข้อมูล ผู้วิจัยได้ใช้วิธีการสังเกตด้วย โดยการใช้การสังเกตทั้งแบบมีส่วนร่วม (Participant Observation) คือ เข้าร่วมกิจกรรมกับกลุ่มเป้าหมาย/ผู้รู้หรือผู้ให้ข้อมูลที่สำคัญ เพื่อให้เข้าใจวิถีชีวิต ความหมาย การแสดงออก และการตีความ และการสังเกตแบบไม่มีส่วนร่วม (Non-Participant Observation) คือ ไม่ได้เข้าร่วมกิจกรรมกับกลุ่มเป้าหมายและผู้รู้ หรือผู้ให้ข้อมูลที่สำคัญ ซึ่งในการสังเกตนี้ ผู้วิจัยได้กำหนดแนวทางการสังเกต ตามวัตถุประสงค์การวิจัยที่กำหนดไว้

3.7 การวิเคราะห์ข้อมูล

ผู้วิจัยได้วิเคราะห์ข้อมูลเชิงคุณภาพโดยการวิเคราะห์เนื้อหา (Content Analysis) โดยพรรณนา (Descriptive) ตามสภาพความเป็นจริงจากการตีความ การให้ความหมาย ในประเด็นตามวัตถุประสงค์การวิจัย

การวิเคราะห์ข้อมูล เป็นกระบวนการสรุปข้อมูลที่ได้ จากการสัมภาษณ์ การสังเกต สัมภาษณ์ การจดบันทึก การถอดเทปที่แล้วนำมาวิเคราะห์ ซึ่งหลังจากเก็บรวบรวมข้อมูลแล้วเสร็จในแต่ละวัน ผู้วิจัยได้นำข้อมูลเหล่านั้น มาวิเคราะห์ โดยการตีความ การให้รหัส ให้ความหมาย โดยทำเป็นตาราง แผนผัง การจัดกลุ่ม และตรวจสอบความถูกต้องของเนื้อหา อย่างตรงไป ตรงมา ตามความเป็นจริง ซึ่งในการตรวจสอบความถูกต้องของข้อมูล (Data Validity) ผู้วิจัยใช้กระบวนการตรวจสอบแบบสามเส้า (Triangulation) โดยมีกระบวนการดังนี้

3.7.1 การตรวจสอบข้อมูลแบบสามเส้า ด้านบุคคล (Data Triangulation) เพื่อต้องการทราบ ว่า ข้อมูลที่ได้แตกต่างกัน มีความเหมือนกันหรือแตกต่างกันอย่างไร ถ้าข้อมูลที่ได้มีความเหมือนกัน แสดงว่า ข้อมูลที่ผู้วิจัยได้มา มีความถูกต้อง โดยผู้วิจัยได้นำข้อมูลที่ได้จากการสัมภาษณ์ ทั้งในระดับเชิงลึก ซึ่งเป็นการสัมภาษณ์ระดับปัจเจกบุคคล และข้อมูลที่ได้จากการสนทนากลุ่ม มาเปรียบเทียบ ในประเด็นเดียวกันว่า ข้อมูลที่ได้มีความสอดคล้องกัน หรือแตกต่างกันหรือไม่อย่างไร

3.7.2 การตรวจสอบแบบสามเส้าด้านผู้วิจัย (Research Triangulation) โดยใช้ผู้วิจัยหรือผู้เก็บข้อมูลหลายคน และพบว่าข้อมูลที่ได้ของแต่ละคนมีความเหมือนกัน แสดงว่าข้อมูลที่ผู้วิจัยได้มา มีความถูกต้อง ซึ่งในการเก็บรวบรวมข้อมูลในแต่ละครั้ง ผู้วิจัยได้สร้างทีมงาน หรือผู้ช่วยวิจัยจำนวน 2-3 คน เพื่อเก็บรวบรวมข้อมูล เพื่อให้สามารถเก็บรวบรวมข้อมูล ได้ครบถ้วนสมบูรณ์ นอกจากนี้ผู้วิจัย ยังได้นำข้อมูลที่ได้จากการศึกษา มาเปรียบเทียบกับงานวิจัยของคนอื่น ในประเด็นเดียวกัน เพื่อตรวจสอบว่าข้อมูลที่ได้เหมือนกัน หรือแตกต่างกันอย่างไร

3.7.3 การตรวจสอบแบบสามเส้า ด้านทฤษฎี (Theory Triangulation) โดยใช้ทฤษฎีที่มีความแตกต่างกัน ซึ่งผู้วิจัยได้นำข้อมูลที่ได้มา ทำการพรรณนาตาม ทฤษฎีขบวนการเคลื่อนไหวทางสังคม แบบใหม่ การระดมทรัพยากรหรือทรัพยากรอำนาจ ภายหลังจากการตรวจสอบข้อมูลทั้งสามด้านแล้ว ถ้าพบว่า ข้อมูลที่ได้มีความเหมือนกันหรือเป็นไปในทิศทางเดียวกัน แสดงว่าข้อมูลได้มีความถูกต้อง หลังจากตรวจสอบความถูกต้องแล้วเสร็จ ผู้วิจัยจึงได้เขียนเป็นรายงานนำเสนอในรูปแบบต่างๆ ภายหลังจากที่ผู้วิจัยได้วิเคราะห์ข้อมูลแล้วเสร็จ ผู้วิจัยได้นำเสนอข้อมูล โดยการพรรณนาเชิงวิเคราะห์ (Analytic Descriptive) การทำเป็นตาราง (Tables) แผนภาพ (Diagrams) เพื่อให้ผู้อ่านสามารถ เข้าใจ และเห็นภาพได้อย่างชัดเจน ถูกต้อง รวดเร็ว ไม่สับสน และสอดคล้องกับวัตถุประสงค์ของการวิจัย

3.8 การนำเสนอข้อมูล

ผู้วิจัยนำเสนอข้อมูลเชิงคุณภาพโดยการบรรยาย (Descriptive) ตามสภาพความเป็นจริงจากปรากฏการณ์ทางกายภาพของกลุ่ม/องค์กร พร้อมกับการใช้แผนภาพ (Diagrams) และรูปแบบ (Pictures) ประกอบการนำเสนอ เพื่อให้การนำเสนอมีความชัดเจนและสามารถเห็นภาพประกอบ

มหาวิทยาลัยราชภัฏมหาสารคาม
RAJABHAT MAHASARAKHAM UNIVERSITY

บทที่ 4

แบบแผนกระบวนการสร้างอำนาจทางการเมืองภาคประชาชน ที่มีความเข้มแข็งในภาคตะวันออกเฉียงเหนือ

ในบทนี้จะทำการวิเคราะห์ถึงลักษณะของการรวมกลุ่มกิจกรรมทางการเมือง ตลอดจนการเคลื่อนไหวต่อสู้ของภาคประชาชน โดยเป็นการวิเคราะห์ในเชิงทฤษฎีต่อขบวนการเคลื่อนไหวทางการเมืองภาคประชาชนในภาคตะวันออกเฉียงเหนือ ซึ่งผู้วิจัยจะได้นำเสนอผลการวิเคราะห์ข้อมูลเพื่อตอบวัตถุประสงค์การวิจัยที่ตั้งไว้ โดยแยกเป็น 2 ประเด็นหลัก ดังนี้

ประเด็นแรก เป็นการนำเสนอผลการวิเคราะห์ข้อมูลเกี่ยวกับกระบวนการสร้างอำนาจทางการเมืองภาคประชาชนในภาคตะวันออกเฉียงเหนือ เน้นพื้นที่อีสานเหนือและพื้นที่อีสานใต้ ซึ่งเป็นพื้นที่ที่สามารถสะท้อนให้เห็นกระบวนการสร้างอำนาจทางการเมืองภาคประชาชนที่เคลื่อนไหว ต่อสู้เรียกร้องทางการเมือง ภายใต้องค์ประกอบที่สำคัญ คือ เริ่มจากกลุ่มแกนนำในพื้นที่ จากนั้นกลุ่มแกนนำในพื้นที่ได้มีการสร้างความไว้วางใจ และรวมกลุ่มประชาชนเพื่อเข้าร่วมกลุ่มกิจกรรมทางการเมืองในพื้นที่ มีการเชื่อมโยงเครือข่ายของกลุ่มกิจกรรมทางการเมืองในพื้นที่ มีการเกณฑ์ และระดมทรัพยากรในพื้นที่เพื่อร่วมกันขับเคลื่อน เพื่อสร้างอำนาจทางการเมืองภาคประชาชนในพื้นที่ภาคตะวันออกเฉียงเหนือ

ประเด็นที่สอง เป็นการนำเสนอแผนภาพที่สะท้อนให้เห็นแบบแผนของกระบวนการสร้างอำนาจทางการเมืองภาคประชาชนในพื้นที่ภาคตะวันออกเฉียงเหนือ ซึ่งแผนภาพดังกล่าว ผู้วิจัยสรุปให้เห็นความเชื่อมโยงขององค์ประกอบแรกที่เป็นจุดเริ่มต้น คือ กลุ่มแกนนำในพื้นที่ที่มีความหลากหลาย ได้ปฏิบัติการสร้างอุดมการณ์และแนวคิดทางการเมืองที่ตนเองเชื่อมั่น ไปยังกลุ่มชาวบ้านในพื้นที่ ผ่านกิจกรรมต่าง ๆ ที่จัดตั้งขึ้น จนชาวบ้านเกิดความไว้วางใจและเข้าร่วมกิจกรรม

เกิดการขยายเครือข่ายจากหมู่บ้าน ตำบล อำเภอ จังหวัด ระดับภาค จนถึงระดับประเทศ ทั้งกลุ่มแกนนำ และชาวบ้านเครือข่ายได้ร่วมกันเคลื่อนไหว ต่อสู้ เรียกร้องตามลักษณะปัญหาความเดือดร้อน รวมถึงการแสดงจุดยืนทางการเมืองเรื่อยมาจนถึงปัจจุบัน ซึ่งสะท้อนให้เห็นความต่อเนื่องของกระบวนการสร้างอำนาจทางการเมืองภาคประชาชนที่มีความเข้มแข็งในพื้นที่ภาคตะวันออกเฉียงเหนือในปัจจุบัน

4.1 กระบวนการสร้างอำนาจทางการเมืองภาคประชาชนในภาคตะวันออกเฉียงเหนือ

การวิจัย เรื่องกระบวนการสร้างอำนาจทางการเมืองภาคประชาชนในภาคตะวันออกเฉียงเหนือ โดยเลือกศึกษาจังหวัดแห่งหนึ่งในพื้นที่อีสานเหนือ และอีสานใต้ โดยการสัมภาษณ์เชิงลึก กลุ่มเป้าหมายในระดับแกนนำ และประชาชนที่เข้าร่วมในกระบวนการดังกล่าว จากการสัมภาษณ์ทำให้ทราบว่า การสร้างอำนาจทางการเมืองภาคประชาชน จุดเริ่มต้นมาจากกลุ่มแกนนำในพื้นที่ ซึ่งมีหลากหลายอาชีพ เช่น ประชาชนชาวบ้าน หมอยาพื้นบ้าน อดีตแกนนำในการประท้วงรัฐ นักกฎหมาย อดีตผู้นำท้องถิ่น อดีตผู้นำท้องถิ่น สื่อท้องถิ่นหรือนักข่าวท้องถิ่น กลุ่มแกนนำเหล่านี้ถือเป็นผู้มีบทบาทสำคัญในการเคลื่อนไหว ต่อสู้เรียกร้องในการแก้ปัญหาปากท้อง ร่วมกับชาวบ้านในพื้นที่ จนชาวบ้านเกิดความไว้วางใจ และตัดสินใจเข้าร่วมกิจกรรมทางการเมืองในเวลาต่อมา จนเกิดเครือข่ายในหลายระดับไม่ว่าจะเป็นระดับหมู่บ้าน ตำบล อำเภอ จังหวัด ภูมิภาค จนถึงระดับชาติ

จากการสัมภาษณ์แกนนำและภาคประชาชนที่เข้าร่วมทำกิจกรรมทางการเมือง ในกระบวนการเคลื่อนไหวต่อสู้ เรียกร้องทางการเมือง ทำให้ทราบว่า ภาคประชาชนในภาคตะวันออกเฉียงเหนือใช้การสื่อสารภายในกลุ่ม และระหว่างเครือข่าย รวมทั้งมีการระดมทุนและทรัพยากรกันอย่างเป็นระบบแบบแผนชัดเจน มีรายละเอียด ในแต่ละองค์ประกอบของกระบวนการสร้างอำนาจทางการเมืองภาคประชาชน ดังต่อไปนี้

4.1.1 กลุ่มแกนนำในพื้นที่

กลุ่มแกนนำภาคประชาชนในภาคตะวันออกเฉียงเหนือ (อีสานเหนือ-อีสานใต้) จากการให้ข้อมูลของ ประชาชนชาวบ้าน หมอยาพื้นบ้าน อดีตแกนนำชาวบ้าน นักกฎหมาย อดีตผู้นำที่เป็นทางการและไม่เป็นทางการ ซึ่งกลุ่มแกนนำเหล่านี้มีลักษณะแตกต่างจากชาวบ้านทั่วไป กล่าวคือ ชอบช่วยเหลือชาวบ้าน ชอบศึกษาหาความรู้ วิพากษ์วิจารณ์เหตุบ้านการเมือง เป็นผู้นำที่ได้รับความไว้วางใจจากประชาชน เนื่องจาก เป็นผู้ให้ความช่วยเหลือประชาชนในพื้นที่ รับภาระการงานต่าง ๆ จากประชาชน มักขันอาสาทำงานให้กับประชาชน ซึ่งตำแหน่งผู้นำเกิดจากความไว้วางใจของประชาชน ไม่ใช่เกิดจากการบังคับ หรือการแต่งตั้งโดยบุคคลใดบุคคลคนหนึ่ง หรือหน่วยงานใดหน่วยงานหนึ่ง หากแต่เกิดจากการแต่งตั้งโดยกลุ่มประชาชน

นอกจากนั้น ลักษณะสำคัญของการเป็นแกนนำทั้งสองพื้นที่ที่ศึกษาในครั้งนี้ทำให้ทราบว่า กลุ่มแกนนำไม่มีอำนาจในการสั่งการ แต่เป็นการนำในฐานะผู้ที่ได้รับฉันทามติจากประชาชน ซึ่งมีลักษณะรับภาระงานจากประชาชน ที่ได้รับความเดือดร้อนในเรื่องต่าง ๆ แล้วนำเรื่องคับข้องใจ หรือไม่ได้รับความเป็นธรรมนั้น มาแจ้งต่อแกนนำ และมีการประชุมกันเพื่อสะท้อนปัญหาต่าง ๆ ร่วมกัน

ส่วนผู้นำเองก็ตระหนกอยู่เสมอว่า ตนเป็นเพียงกลไกหนึ่ง ในการขับเคลื่อนอุดมการณ์ ร่วมกับประชาชนส่วนใหญ่ ในการทำกิจกรรมทางการเมือง ที่คนส่วนใหญ่เห็นว่าควรดำเนินกิจกรรม ให้เป็นไปในแนวทางใด หรือกิจกรรมทางการเมืองร่วมกัน เพื่อการบรรลุเป้าหมาย แขนงนำทั้งอีสานเหนือ และอีสานใต้ จึงเป็นแกนนำที่ทำตามมติของคนส่วนใหญ่ เป็นลักษณะในเชิงรับใช้กลุ่มกิจกรรม

แกนนำใช้วิธีการไหว้วานขอความร่วมมือ มากกว่าการสั่งการ จึงสามารถเชื่อมประสาน ประชาชนภายในกลุ่มกิจกรรม และได้รับความเคารพ ตลอดถึงได้รับความร่วมมือจากประชาชนส่วนใหญ่ และเพื่อให้เห็นความเหมือนและความต่างของกลุ่มแกนนำในพื้นที่อีสานเหนือและอีสานใต้ได้ ชัดเจน ผู้วิจัยจึงนำเสนอคุณลักษณะของกลุ่มแกนนำทั้งสองพื้นที่ในรายละเอียดต่อไปนี้

4.1.1.1 กลุ่มแกนนำในพื้นที่อีสานเหนือ

แกนนำในพื้นที่อีสานเหนือ เป็นผู้ที่มีองค์ความรู้ในด้านต่าง ๆ ที่หลากหลาย เช่น ประชาชนชาวบ้านผู้รอบรู้เรื่องยาสมุนไพร แกนนำที่เคยนำชาวบ้านชุมนุมเคลื่อนไหว จากการที่ไม่ได้รับความเป็นธรรมจากรัฐส่วนกลาง เป็นผู้ที่มีประสบการณ์ เป็นผู้ที่มีชื่อเสียง ทำให้ทราบว่า เป็นผู้มีความคิดดี ในการพูดโน้มน้าว และเป็นผู้รอบรู้ในเรื่องเหตุบ้านการเมือง รอบรู้ในเรื่องประชาธิปไตย และเข้าใจวิถีชีวิตของชาวบ้านเป็นอย่างดี จึงเป็นที่น่าเชื่อถือ และมีอิทธิพลต่อความคิดเห็นของประชาชนในพื้นที่

อนึ่งแกนนำกลุ่มในพื้นที่อีสานเหนือ จากการสัมภาษณ์เชิงลึกทำให้ทราบว่า มีการรวมกลุ่มกิจกรรมทางการเมืองโดยใช้ที่ดินของตน เช่น การจัดทำเป็นสภาภาค เพื่อต้อนรับสมาชิกที่มาร่วมประชุม และต้อนรับผู้สัจจรูปมา การปลูกสร้างธรรมศาลา ซึ่งภายในประดิษฐานพระพุทธรูปเอาไว้ เป็นต้น เพื่อเป็นเครื่องยึดถือของสมาชิกที่เข้ามาร่วมประชุม ซึ่งเป็นธรรมศาลาสำหรับทำกิจกรรมที่เป็นประโยชน์ต่อกลุ่มหรือชุมชน

แกนนำใช้หลักพุทธศาสนาในการรมน้ำจิตน้ำใจของประชาชนในพื้นที่ เพื่อให้เกิดความรักความสามัคคีในกลุ่ม และเป็นหลักชัยในการทำกิจกรรมต่าง ๆ ทางการเมืองร่วมกัน จากที่ผู้วิจัยได้สัมภาษณ์ พูดคุยกับแกนนำดังกล่าวทำให้ทราบว่า เป็นผู้ที่ยึดมั่นในหลักคำสอนของพระพุทธศาสนา และมักนำแนวทางที่เป็นหลักธรรมทางศาสนา มาใช้ในการขับเคลื่อนกลุ่มกิจกรรมทางการเมือง โดยเฉพาะ “หลักอหิงสา” คือหลักแห่งความไม่เบียดเบียน ไม่ใช้ความรุนแรงในการแก้ไขปัญหาทางการเมือง และเป็นการทำกิจกรรมทางการเมืองโดยใช้หลักสันติวิธี และสร้างสรรค์

อย่างไรก็ตามในการทำกิจกรรมต่าง ๆ เพื่อเชื่อมความสัมพันธ์กันของคนในกลุ่มและการเสริมสร้างรายได้ของคนในกลุ่ม จะเห็นว่าผู้นำนั้น เป็นผู้คิดริเริ่มในการจัดทำพันธกร้าไม้ (ที่เรียกว่าธนาคาร์ตันไม้หรือต้นไม้ประชาธิปไตย) พันธุ์ไม้ดังกล่าวกลุ่มแกนนำจะนำมาแจกจ่ายให้กลุ่มหรือประชาชน เพื่อนำไปปลูกในพื้นที่ของตน ซึ่งต้นไม้ที่ทางกลุ่มปลูก ประกอบด้วยพันธุ์ไม้ที่มีราคา

จากการสัมภาษณ์แกนนำทำให้ทราบว่า ในอนาคตกลุ่มหรือชุมชนคาดว่าจะมีต้นไม้ที่มีราคาสูงหล่อเลี้ยงชุมชน โดยเฉพาะ ไม้ยางนา ไม้สัก ไม้พะยุง สลับกับไม้ผล และพืชผักสวนครัวหลากหลายชนิด เป็นต้น ที่จะเป็ความมั่นคงยั่งยืนของกลุ่มหรือชุมชน และจากการที่ชุมชนได้ปลูกป่า (ธนาคารต้นไม้หรือต้นไม้เพื่อประชาธิปไตย) ชุมชนจะได้รับผลิตผลจากต้นไม้ เช่น เห็ดระโงก เห็ดโคน เห็นตับเต่า เป็นต้น ที่เกิดจากผลิตผลของต้นไม้พิเศษเหล่านี้ ผนวกกับการทำนา ทำไร่ เลี้ยงปลา สร้างรายได้ให้ชุมชน ส่วนการร่วมกันของคนในชุมชนเพาะพันธุ์กล้าไม้ มีการนำออกมาจำหน่ายให้กับประชาชนที่สัญจรไปมา สร้างรายได้อีกทางหนึ่งให้คนในชุมชน ให้กลุ่มกิจกรรมทางการเมือง

ซึ่งในการทำกิจกรรมต่าง ๆ นั้น มีจุดมุ่งหมายเพื่อเสริมสร้างความสัมพันธ์ที่ดีของคนในกลุ่ม ในชุมชน ให้ประชาชนมีปฏิสัมพันธ์ที่ดีต่อกัน ไว้เนื้อเชื่อใจกัน ไว้วางใจกัน สิ่งนี้เองที่จะทำให้กลุ่มมีความมั่นคง ยั่งยืน เนื่องจากทุกคนมีส่วนในการขายพันธุ์ไม้ต่าง ๆ ของกลุ่ม และมีรายได้จากการปลูกต้นไม้และไม้ผลในที่ดินของตน ในการรวมกลุ่มเพื่อทำกิจกรรมต่าง ๆ มีการเชื่อมโยงเครือข่ายของกลุ่มอื่น ๆ หลายกลุ่ม มีกลุ่มภาคประชาชนในพื้นที่ใกล้เคียงกัน และมีการนำแนวทางในการจัดกลุ่มกิจกรรมทางการเมืองที่เหมือนกัน ที่รู้จักในชื่อ “หมู่บ้านเพื่อประชาธิปไตย” ที่มีการขยายกลุ่มกิจกรรมทางการเมืองของผู้รักในระบอบประชาธิปไตยออกไปทั่วภาคอีสาน

สำหรับกลุ่มแกนนำในพื้นที่อีสานเหนือ ประกอบด้วย

1) ปราชญ์ชาวบ้าน ซึ่งคำว่าปราชญ์ชาวบ้านในที่นี้ ผู้วิจัยได้ พูดคุยสัมภาษณ์ A 1 (นามสมมติ) พบว่า เป็นผู้ที่ได้รับการถ่ายทอดวิชาความรู้ต่างๆ ที่เป็นภูมิปัญญาพื้นบ้าน ซึ่งในพื้นที่ดังกล่าว ปราชญ์ชาวบ้านเป็นผู้มีองค์ความรู้ในเรื่องของการจักรสาน มีองค์ความรู้เกี่ยวกับการสร้างบ้านแบบอีสาน และเป็นผู้มีองค์ความรู้เกี่ยวกับประเพณีอีสาน ผู้วิจัยได้สัมภาษณ์ A 1 (นามสมมติ) ได้ให้ข้อมูลว่า

“...เวลาขึ้นบ้านใหม่ ขุดบ่อ ก่อศาลา ฟีน้องกะมาเ็นพ่อไปเฮ็ดพิธีกรรมให้เขา เฮ็ดเฮือนเฮ็ดชานกะไปตั้งเสาให้เขา เกิดตายกะอยู่หนึ่งทั้งหมด ซอยฟีน้องบ่องพายไป...”

(สัมภาษณ์,เมื่อวันที่ 16 มิถุนายน 2562)

จากการสัมภาษณ์ ทำให้ทราบว่า เขาเป็นผู้ที่ให้คำปรึกษาเกี่ยวกับการสร้างบ้านแบบอีสาน และภูมิปัญญาในเรื่องเกี่ยวกับการขึ้นบ้านใหม่ การสู่ขวัญ การเอ็นขวัญ ส่วนในบทบาทของการเป็นแกนนำทำให้ทราบว่า เขาได้ใช้วิชาภูมิปัญญาดังกล่าว เป็นสิ่งเชื่อมประสานระหว่างประชาชนในหมู่บ้าน (ในกลุ่ม) และ ประชาชนให้การเคารพต่อปราชญ์ชาวบ้านเป็นอย่างมาก นอกจากนั้น เวลาเกิดปัญหาขึ้นภายในหมู่บ้าน (กลุ่ม) ปราชญ์ชาวบ้านมักเป็นผู้นำชาวบ้านในการทำพิธีกรรมปัดเป่าสิ่งไม่ดีทั้งหลายให้กับชาวบ้าน และแนวคิด การวิพากษ์วิจารณ์ต่างๆ ของปราชญ์

ชาวบ้าน มักมีอิทธิพลต่อความคิดการเป็นอยู่ของชาวบ้านในพื้นที่ และในการทำกิจกรรมทางการเมืองก็เช่นกัน ประชาชนมักปฏิบัติตามแนวคิด ของปราชญ์ชาวบ้าน ที่ได้รับการสะท้อนปัญหาข้อพิพาทระหว่างชาวบ้านกับรัฐ ทั้งส่วนกลางและส่วนภูมิภาค ตลอดถึงปัญหาวิถีชีวิตความเป็นอยู่ของประชาชน ซึ่งในการนำประชาชน เป็นการดำเนินกิจกรรมร่วมกับแกนนำคนอื่น ๆ ในกลุ่ม และแกนนำระหว่างกลุ่มที่อยู่ ใกล้กัน

2) หมอยาพื้นบ้าน จากที่ผู้วิจัยได้สัมภาษณ์ทำให้ทราบว่า ผู้สูงอายุส่วนใหญ่ และวัยกลางคน ในหมู่บ้านมักใช้ยาสมุนไพรในการรักษาอาการเจ็บไข้ไม่สบาย ส่วนวัยรุ่นมักไม่ค่อยใช้ยาสมุนไพรในการรักษา ส่วนใหญ่จะไปโรงพยาบาล หากไม่สบายมีอาการเล็กน้อยวัยรุ่นในหมู่บ้านก็เลือกที่จะรักษากับหมอยาพื้นบ้านเหมือนกัน ส่วนบทบาทในการเป็นแกนนำทำกิจกรรมทางการเมือง หมอยาพื้นบ้านเป็นผู้มีองค์ความรู้หลายแขนง ทั้งตำรับตำรายาสมุนไพร สังคม การเมือง และมีความเข้าใจวิถีชีวิตความเป็นอยู่ของชุมชนเป็นอย่างดี เขาได้ให้ข้อมูลตอนหนึ่งว่า “ บ้านเมือง ชุมชน ก็เหมือนร่างกายของคน เวลาไม่สบาย ก็ต้องรักษาให้ถูกโรค ”

แนวคิดดังกล่าวสะท้อนให้เห็นว่า แกนนำมีความเข้าใจพื้นที่ เข้าใจประชาชนเป็นอย่างดี เขากล่าวว่า เขาได้รับการถ่ายทอดตำรับยาสมุนไพรจากครูอาจารย์ที่ล่วงลับ เขารักษาคนมาตั้งแต่อายุสี่สิบสองปี และเห็นวิถีชีวิตความเป็นอยู่ของชาวบ้านมาตลอดว่าพื้นที่อีสาน ประชาชนมีความทุกข์ยากลำบาก เวลาเจ็บป่วยไม่สบายก็ไม่มีเงินไปรักษาตัว สิ่งที่ย่อยยาชีวิตในเบื้องต้นก็คือสมุนไพร ซึ่งมีหมอยาพื้นบ้านที่เป็นผู้รักษาอาการเบื้องต้นเพื่อเยียวยาความเจ็บป่วยนั้น เขากล่าวว่า ไม่ได้เรียกร้องเอาเงินจากชาวบ้านค่ารักษาแล้วแต่ชาวบ้านจะให้เป็นการตอบแทน เพราะสมุนไพรก็ปลูกเอง จึงไม่ได้ไปซื้อ

ส่วนที่เข้ามาร่วมทำกิจกรรมทางการเมือง ก็เนื่องจากเห็นความทุกข์ยากของประชาชน ผนวกกับเขาได้พูดคุยรู้จักกับอดีตผู้นำท้องถิ่นจากที่ไปตีหมาแพ่ด้วยกัน พูดคุยกันถึงเหตุบ้านการเมือง และศึกษาเพิ่มเติมจากตำรับตำรา จึงเข้าใจว่าการเมืองกับวิถีชีวิตความเป็นอยู่ของชาวบ้านเป็นสิ่งเดียวกัน เวลาเกิดปัญหาความไม่เป็นธรรมในชุมชน หรือชุมชนใกล้เคียง ตนก็เป็นคนหนึ่งที่ได้ไปร่วมและเป็นผู้ได้รับเชิญให้พูดคุยกับชาวบ้านอยู่เสมอ และบางครั้งก็มีชาวบ้านมากมาถามเกี่ยวกับการบ้านการเมือง และให้ตนออกไปช่วยชาวบ้านในการเรียกร้องความไม่เป็นธรรมในกิจกรรมชุมชนต่างๆ เรื่อยมา ผู้วิจัยได้สัมภาษณ์ A 2 (นามสมมติ) เขากล่าวว่า

“...จริงๆ แล้วพอกะบ่ไม่ได้คิดว่าเจ้าของเป็นแกนนำอียังหรือก พ่อกะเป็นแค่ผู้รับ ภาระความทุกข์ของพี่น้องเฮา และกะช่วยพี่น้องเวลามีปัญหา เวลาพี่น้องบ่สบาย ถ้าเขาบ่ไป โรงพยาบาล เขากะมาเอายาต้มไปกิน บ่ได้เรียกร้องสิ่งใดจากเขา แล้วแต่เขาจะให้ ถือเป็นค่าครู แต่ที่ เฮาเฮ็ดไปกะเป็นแค่อยากช่วยเหลือ แบ่งเบาภาระเขาเท่านั้น ซอยเหลือโดยบ่หวังสิ่งตอบแทน เขากะ ไว้วางใจ นับถือกัน เวลามีกิจกรรมใดๆ พี่น้องก็ออกมาชอยกัน ...”

(สัมภาษณ์,เมื่อวันที่ 16 มิถุนายน 2562)

จากบทสัมภาษณ์ดังกล่าว สะท้อนให้เห็นว่า แกนนำ เป็นผู้คอยให้คำปรึกษา และให้ ความช่วยเหลือชาวบ้านอยู่เสมอ และจะเห็นว่าแกนนำมีความตระหนักว่าตนเองไม่ได้มีบทบาทที่สูง ส่งไปกว่าประชาชนแต่เป็นลักษณะสำนึกรู้ตลอดว่าตนเองเป็นส่วนหนึ่งของกลุ่มเท่านั้น และทำตามมติ ที่กลุ่มมีมติให้ทำ ซึ่งปรับเปลี่ยนไปตามสถานการณ์ต่างๆ นอกจากนั้นจะเห็นว่าเมื่อเกิดปัญหาใน ชุมชน (กลุ่ม) แกนนำจะนำปัญหานั้นสู่ที่ประชุมซึ่งก็จะมี การพูดคุยเพื่อแก้ปัญหาดังกล่าวให้กับ ชาวบ้าน

3) อดีตผู้นำท้องที่ เป็นผู้เคยมีบทบาทในการนำประชาชน ซึ่งเป็นการสั่งการโดยรัฐ มีชั้นบังคับบัญชาตั้งแต่ ส่วนกลาง ส่วนภูมิภาค ผู้นำท้องที่รับเอาคำสั่งแล้วนำมาขยายผลต่อในระดับ หมู่บ้าน ซึ่งผู้นำท้องที่ก็เป็นส่วนหนึ่งของชุมชน เป็นผู้มีบทบาทในชุมชน เนื่องจากผู้นำท้องที่ก็เป็นผู้ที่ ได้รับเลือกตั้งโดยประชาชน เมื่อออกจากตำแหน่งแล้ว ก็ยังเป็นที่เคารพของประชาชน ในพื้นที่อีสาน เหนือจากการสัมภาษณ์ทำให้ทราบว่า อดีตผู้นำท้องที่ มีบทบาทในการร่วมกับแกนนำอื่นๆ ในการ รวมกลุ่มเพื่อจัดกิจกรรมทางการเมือง และช่วยเหลือประชาชนในพื้นที่ และนอกพื้นที่ เนื่องจากเป็น ผู้รู้จักระบบการทำงานของรัฐบาลเป็นอย่างดี และมีเครือข่ายกับผู้นำท้องที่อื่นๆ

จากการสัมภาษณ์อดีตผู้นำท้องที่คนหนึ่ง เขาได้ให้ข้อมูลว่า ตัวเขาเองหลังจากที่ ออกจากระบบราชการแล้ว ได้พูดคุยกับระดับแกนนำด้วยกัน เพื่อจัดทำกลุ่มกิจกรรมทางการเมือง เนื่องจากว่าตนก็รักและศรัทธาในระบอบประชาธิปไตย ที่ผ่านมาเมื่อเห็นบ้านเมืองไม่เป็น ประชาธิปไตย ก็อดไม่ได้ที่จะพูดคุยกับกลุ่มพี่น้องประชาชน ให้ร่วมไม้ร่วมมือกัน เพื่อขับเคลื่อน ต่อต้านอำนาจอันไม่ชอบธรรมจากผู้ที่ไม่ได้มาจากการเลือกตั้ง

เขาสะท้อนว่า ตัวเขาเองสมัยที่เป็นผู้นำท้องที่ก็มาจากการเลือกตั้ง ขนาดพื้นที่เล็กๆ ในหมู่บ้าน ตนก็ยังเข้ามาตามกติกาของบ้านเมือง ตนทนเห็นไม่ได้ที่บ้านเมืองไร้ชื่อแปรเช่นนี้ ที่ผ่านมา ตนก็เคยไปชุมนุม เคลื่อนไหวเรียกร้องให้บ้านเมืองกลับมาสู่ความเป็นประชาธิปไตย มีหลายครั้งที่ เจ้าหน้าที่รัฐพูดคุยกับตน ขอร้องให้ตนหยุดนำพาชาวบ้านไปประท้วง แต่ตนก็ยังยืนหยัดยึดมั่นในสิ่งที่ ตนเองเชื่อ และเห็นว่าการจะเข้ามาบริหารประเทศต้องเล่นไปตามกฎกติกาที่เขียนเอาไว้ใน

รัฐธรรมนูญ ไม่ใช่ผู้นำอาวุธยุทธภัณฑ์ออกมาจี้ประชาชน แล้วปล้นเอาอำนาจของประชาชนไปเช่นนี้ A 3 ได้ให้ข้อมูลตอนหนึ่งว่า

“...ผมเข้ามาพร้อมกับแกนนำคนอื่น ๆ ก็เพราะว่าผมเองกะทนบ่ไหวที่บ้านเมื่อบ่เป็นประชาธิปไตย ผมบ่ได้อยู่ในตำแหน่งแล้ว ผมกะเฮ็ดงานให้พี่น้องได้ ความไว้วางใจความเชื่อใจมันซื่อซื่อได้ ในการนำพาพี่น้องรับใช้พี่น้องเฮามันต้องเฮ็ดด้วยใจ ถ้าเฮ็ดบ่จริงสามมือเขากะฮู้ว่าแกล้งเฮ็ด มันตัวกันบ่ได้ ที่ผ่านมามาผมเองกะทนบ่ได้ที่เห็นบ้านเมืองเฮาบ่มีการปกครองที่ถูกต้อง พวกที่บ่อ้อมีประสบการณ์มาปกครองบ้านเมือง เฮ็ดให้อาหารการกิน การเป็นอยู่กะบ่ดี ข้าวกะแพง ของกะแพง บางเทื่อพี่น้องกะบ่ได้รับความเป็นธรรม เขากะมาหาให้ชวยเขา...”

(สัมภาษณ์, เมื่อวันที่ 17 มิถุนายน 2562)

จากการสัมภาษณ์ ทำให้ทราบถึงแนวคิด และอุดมการณ์ในการต่อสู้เพื่อเรียกร้องขอความเป็นธรรมจากหน่วยงานรัฐ ผู้นำหรือแกนนำที่แท้จริง มักมีความตั้งมั่นในสิ่งที่ตนคิดและกระทำออกมาจากสิ่งที่คิดอย่างตรงไปตรงมา ไม่ทรยศต่อจิตวิญญาณของตนเอง และได้เห็นถึงความเสียหายที่แกนนำผันตัวเพื่อรับใช้ประชาชน

ในครั้งดำรงตำแหน่ง ดึกคืนแค่นั้นก็ต้องตื่น เมื่อสมาชิกในหมู่บ้านได้รับความเดือดร้อน หลายครั้งที่เป็นนายประกันให้กับสมาชิกเมื่อถูกตำรวจจับกุม อยู่เคียงข้างประชาชนตลอด จึงเป็นที่ไว้วางใจของประชาชน และสิ่งที่สะท้อนจากผู้นำ คือ การเป็นผู้นำหรือแกนนำ “เป็นไปจนตาย” และทำให้ทราบว่า ผู้นำแม้จะไม่มีตำแหน่งแห่งหน หรือออกจากราชการแล้ว จิตวิญญาณของเขาก็ยังเป็นผู้นำตลอดไป เมื่อมีปัญหาความไม่เป็นธรรมเกิดขึ้นเขาจะนำเรื่องเข้าสู่ที่ประชุม และพูดคุยกับที่ประชุม และจะปรึกษากันถึงข้อเรียกร้องต่างๆ และปฏิบัติการรวมกลุ่ม เพื่อเคลื่อนไหวไปยังหน่วยงานที่รับผิดชอบต่อไป

4) อดีตผู้นำท้องถิ่น A 4 (นามสมมติ) ได้ให้ข้อมูลว่า

“...ตอนนี้ผมบ่ได้เป็นผู้นำในระบบราชการแล้ว แต่พี่น้องกะเลยเอ็นให้มาเป็นที่ปรึกษาคือเก่า มาชวยพี่น้องน่องจากการบ่ได้รับความเป็นธรรม บางเทื่อผมกะคิดว่าการที่ผมบ่ได้อยู่ในตำแหน่งอยู่ในระเบียบวินัย มันมีความเป็นอิสระหลายกว่าการอยู่ในตำแหน่ง และกะสามารถชวยพี่น้องได้คือกัน และกะชวยได้หลายกว่าอีก สมัยอยู่ในตำแหน่งผมกะชวย แต่มันมีวินัยคุมไว้ เฮ็ดอีหยังหลายกะบ่ได้ ถ้ามว่าผมมาชวยพี่น้องน่องได้จังได้ ผมคิดว่ามันเกิดจากที่ผมได้ชวยพี่น้องมาตลอด ผมบ่ได้อยู่ในตำแหน่งแล้ว เขากะมาหาผมคือเก่า เพราะเขาไว้วางใจแล้ว เฮากะเป็นคือกันกับผู้ใหญ่ที่เขาให้ความเคารพ มันบ่แม่นเฉพาะพี่น้องในพื้นที่ที่มาให้ชวย เครือข่ายพี่น้อง เวลาเขาบ่ได้รับความเป็น

ธรรมอียิ่ง เขากะมาหาคือกัน เวลาเมืองประเพณี บางเทื่อเขากะมาหามาเอ็นให้ไปเป็นประธาน ไปเป็นผู้นำพาเขาเอ็นเขาสร้าง ผมกะพอมีความรู้เกี่ยวกับการสู่ขวัญ บางเทื่อเขากะมาเอ็นไปเอ็นพิธีกรรม แต่กะบ่ค่อยได้ไป เพราะให้พ่อใหญ่สาย (นามสมมติ) แคนนำพี่น้องอีกผู้หนึ่ง ไปเอ็นให้เขา ...”

(สัมภาษณ์,เมื่อวันที่ 17 มิถุนายน 2562)

จากการสัมภาษณ์พูดคุยกับ นายชาติชาย (นามสมมติ) ทำให้ทราบว่า แนวปฏิบัติของแกนนำที่ปฏิบัติต่อประชาชนในพื้นที่ เป็นการปฏิบัติเหมือนกับคนในครอบครัวของตนเอง จะเห็นว่าแกนนำมีความใกล้ชิดกับประชาชนเป็นอย่างดี มีความไว้นื้อเชื่อใจกัน มีความไว้วางใจกัน และมีเครือข่ายของกลุ่มเคลื่อนไหวทางการเมืองกลุ่มอื่นๆ อีกเป็นจำนวนมาก และแกนนำก็มีความสัมพันธ์อันดีกับกลุ่มอื่นๆ หมู่บ้านอื่นๆ เวลามีปัญหาความเดือนร้อน ก็มักจะติดต่อประสานกันในระดับพื้นที่ต่างๆ จึงสามารถมองในภาพรวมว่า ในพื้นที่ภาคตะวันออกเฉียงเหนือ ขบวนการเคลื่อนไหวทางสังคมมีความเชื่อมโยงกัน

5) นักกฎหมายท้องถิ่น จากที่ผู้วิจัยได้สัมภาษณ์ A 5 นักกฎหมายท้องถิ่น ซึ่งเป็นหนึ่งในแกนนำสำคัญ ในการเป็นผู้วางแนวทางให้กับประชาชนในการเคลื่อนไหวเรียกร้องถึงความไม่เป็นธรรมต่อรัฐ เขาได้ให้ข้อมูลว่า

“...ผมมีอาชีพเป็นทนายความ แกนนำกลุ่มคนอื่นๆ เอ็นให้มาสอนพี่น้อง เพราะพี่น้องคนอีสานคนทุกข์คนยาก บ่มีเงินมีทองในการต่อสู้คดี ผมมาช่วยด้วยหัวใจหัวใจ บ่ได้เรียกร้องอียังจากพี่จากน้อง ในการต่อสู้ที่ผ่านมา บ่แน่ว่าเฮาสีมาเคลื่อนไหวเรียกร้องอย่างเดียว มันต้องรู้จักกฎหมายนำ มันต้องมีการร่างหนังสือส่งให้หน่วยงานรัฐนำ และกะต้องเอามวลชนเฮามาช่วยกันนำมัน จึงสิบรรลุเป้าหมายคลี่คลายความทุกข์ความยากของพี่น้องของเขา พี่น้องที่มาให้ช่วยถ้าเขาได้ในสิ่งที่เขาสูญเสีย เขาดีใจ เฮากะดีใจนำเขา ถ้าถามว่า เขาไว้วางใจเฮาบ่ กะขอตอบซัดๆ ว่า เขายังเฮา ผมคิดว่าความฮัก มันมีความลึกซึ้งหลายกว่าความไว้วางใจ เพราะเฮาช่วยเขาโดยที่บ่หวังผลตอบแทน ความสุขมันซื้อบ่ได้ อุตุการณ์กะซื้อบ่ได้คือกัน...”

(สัมภาษณ์,เมื่อวันที่ 18 มิถุนายน 2562)

จากที่ผู้วิจัยได้สัมภาษณ์ A 5 ทำให้ทราบว่า ในการเคลื่อนไหวทางการเมือง ที่ต้องรวมกลุ่มทางการเมือง ความไว้วางใจ ความไว้นื้อเชื่อใจกันมีความสำคัญอย่างมาก กิจกรรมทางการเมืองจำเป็นอย่างยิ่งที่ต้องมีนักกฎหมาย ผู้รู้กฎหมายในการในการจัดกิจกรรมเพื่อชุมนุม หรือ

เรียกร้องอย่างมีทิศทาง มีเป้าหมาย เพื่อป้องกันปัญหาที่มีผลกระทบจากการถูกฟ้องร้องดำเนินคดี ภายหลัง แคนนำต่าง ๆ มีการพูดคุยสื่อสารกันตลอด มีการประชุม สัมมนา ภายในกลุ่ม มีการปลูกฝัง ความรู้เรื่องประชาธิปไตย กฎหมายชาวบ้าน ตลอดถึงการพูดคุยถึงแนวทางวิถีการดำเนินชีวิตของ ชาวบ้านอยู่ตลอดเวลา จึงเป็นการเชื่อมประสานกันของชาวบ้านในกลุ่ม และระหว่างกลุ่มอยู่เสมอ

6) อดีตแกนนำที่เคยนำมวลชนในการชุมนุมเรียกร้องต่อรัฐส่วนกลาง แคนนำ ดังกล่าวเป็นแกนนำที่เคยนำพาพี่น้องประชาชนในการเคลื่อนไหวต่อสู้เรียกร้องจากเหตุการณ์ รัฐประหารที่ผ่านมา ปัจจุบันมาเป็นแกนนำระดับหมู่บ้านที่เป็นผู้ประสานกับกลุ่มแกนนำ และ ชาวบ้านอยู่เสมอ เพื่อประสานประชาชนในพื้นที่ให้เข้าใจ ปลูกฝัง ให้ประชาชนรู้ทันสถานการณ์ เหตุ บ้านการเมืองอยู่ตลอดเวลา อดีตแกนนำเป็นผู้ประสานแกนนำในพื้นที่อื่นๆ และเป็นผู้หนึ่งที่ขยาย เครือข่ายสู่หมู่บ้านเพื่อประชาธิปไตยหลายร้อยหมู่บ้านทั่วอีสาน เพื่อปลูกฝังประชาชนให้เข้าใจใน ระบอบประชาธิปไตย ผู้วิจัยได้สัมภาษณ์ A 6 (นามสมมติ) เขาให้ข้อมูลว่า

“...ผมเคยนำพี่น้องเขาไปชุมนุมเรียกร้องความบ่เป็นธรรมช่วงที่มีการยึดอำนาจ ใน การนำพาพี่น้องบ่แม่นยำผมไปสั่งให้พี่น้องเรียกร้อง แต่มันเกิดจากพี่น้องเขาได้รับรู้รับทราบถึงความ บ่เป็นธรรม ถ้าเว้าตรงไปตรงมาผมกะเป็นแค่ผู้ประสานงาน ผมกะบ่เคยคิดว่าผมเป็นแกนนำอียัง ดอก เพียงแค่ใส่หัวโขนเห็ดบ่บาทตรงนั้น พอผมมาอยู่หม่องนี้ พี่น้องเขาจะสบายใจ ไว้วางใจว่าผม เคยผ่านประสบการณ์หม่องหันมาแล้ว ตอนนี้อะไรอียังผมกะเป็นผู้ประสานแกนนำ ประสาน สมาชิกเขา เวลาที่มีกิจกรรมกะขอยพี่ขอยน้อง ขอยอำนวยความสะดวกให้เขา...”

(สัมภาษณ์,เมื่อวันที่ 18 มิถุนายน 2562)

จากการสัมภาษณ์ ทำให้ทราบว่า อดีตแกนนำที่เคยนำพาประชาชนในการเรียกร้อง ประชาธิปไตย ต่อรัฐส่วนกลางในครั้งที่มีการรัฐประหาร แคนนำดังกล่าว เป็นผู้มีส่วนในการ ชุมนุม เคลื่อนไหวเรียกร้อง ความไม่เป็นธรรมต่อรัฐ จึงเป็นผู้มีส่วนในการนำมวลชน ประสานงานระหว่างกลุ่มการเมือง ซึ่งพื้นที่อีสานเหนือมีแกนนำที่มาจากหลายสาขาอาชีพ ต่างก็เป็น บุคคลที่ผ่านการชุมนุมเรียกร้อง เคลื่อนไหว มาแล้วทั้งสิ้น ในการจัดองค์กรการเคลื่อนไหว และการ ทำกิจกรรมทางการเมือง จึงมีกระบวนการทำงานที่สามารถขับเคลื่อนกลุ่มให้บรรลุในสิ่งที่มุ่งหวัง ร่วมกัน

7) นักข่าวพลเมือง เป็นหนึ่งในแกนนำที่ มีบทบาทในการนำเสนอข่าวสารต่าง ๆ และเป็นผู้ที่สื่อสารกับสมาชิกในกลุ่มและนอกกลุ่ม และเป็นแกนนำระดับหมู่บ้าน บทบาทของนักข่าว พลเมืองในฐานะเป็นแกนนำนี้ เขาได้นำองค์ความรู้ในเรื่องของการทำข่าว การใช้จิตวิทยาการที่เคย

เป็นสื่อ นำมาใช้กับการชุมนุม การขับเคลื่อนกลุ่มร่วมกับสมาชิกแกนนำภายในกลุ่ม และแกนนำนอกกลุ่ม A 7 (นามสมมติ) ได้ให้ข้อมูลว่า

“...ผมเคยเป็นนักข่าว เคยทำงานกับหนังสือพิมพ์แห่งหนึ่ง ตอนนี้อกลับมาอยู่ที่บ้านแล้ว มาเห็นปัญหาความทุกข์ยากของพ่อใหญ่แม่ใหญ่พี่น้องประชาชน จากที่ไม่ได้รับความเป็นธรรม ก็รู้สึกสะเทือนใจ ก็พอดีพี่ๆ ชวนมาทำธนาคารต้นไม้ด้วยกันจึงได้รู้ว่า เป็นกลุ่มที่ช่วยเหลือพี่น้องที่ไม่ได้รับความเป็นธรรมจากหน่วยงานของรัฐ และหน่วยงานองค์กรอื่น ๆ หรือแม้แต่พี่น้องด้วยกันที่มีข้อพิพาทในประเด็นต่าง ๆ ตัวผมมาทำงานในจุดนี้ก็เพื่อเข้ามาช่วยพี่น้อง และช่วยกลุ่มให้มีการขับเคลื่อนไปในทิศทางที่เหมาะสม...”

(สัมภาษณ์,เมื่อวันที่ 18มิถุนายน 2562)

จากการสัมภาษณ์นักข่าวพลเมือง ทำให้ทราบว่า เขาเป็นผู้ที่มีประสบการณ์ในการสื่อสาร ทำข่าว มีหลายครั้งที่เขาได้นำเสนอข่าวให้กับชุมชน และหลายครั้งที่เขาสะท้อนปัญหาให้กับกลุ่มเครือข่ายนักข่าวด้วยกัน ในช่วงเหตุการณ์ชุมนุมเรียกร้องประชาธิปไตยที่ผ่านมาต่อรัฐส่วนกลาง เขาได้นำวิธีการสื่อสารมาใช้ในการสื่อสารระหว่างแกนนำกับประชาชน ประชาชนด้วยกัน และการสื่อสารกับกลุ่มต่าง ๆ ทำให้เกิดการขยายผลแผ่ขยายกลุ่มออกไปเป็นจำนวนมาก และ มีการจัดตั้งเป็นหมู่บ้าน (กลุ่ม) เพื่อปลูกฝังในเรื่องประชาธิปไตยให้ประชาชน และกลุ่มต่าง ๆ

ในบริบทพื้นที่อีสานเหนือจากที่ผู้วิจัยได้สัมภาษณ์ จะเห็นว่ากระบวนการสร้างอำนาจทางการเมือง สิ่งสำคัญคือ “ผู้นำ หรือแกนนำ” พื้นที่อีสานเหนือมีความพิเศษ คือ มีแกนนำที่หลากหลายซึ่งทั้งหมดทำงานโดยมีจุดมุ่งหมายเดียวกันคือ การขจัดความทุกข์ยาก ขจัดปัญหาต่าง ๆ ของประชาชน ซึ่งหากมองผิวเผินอาจจะเห็นว่าเป็นเพียงชาวบ้านธรรมดา ในชนบทที่ห่างไกล แต่แท้จริงแล้วหากมองภายในกลุ่มหรือหมู่บ้านจะเห็นพลังอำนาจของชาวบ้านที่เกาะกลุ่มกันอย่างเหนียวแน่นในการทำกิจกรรมต่าง ๆ ซึ่งมีแกนนำ มีความไว้วางใจกันของกลุ่ม มีการเชื่อมโยงระหว่างกลุ่ม การสร้างเครือข่าย มีการสื่อสารกันภายในกลุ่ม มีการระดมทรัพยากร(การบริจาค) ในการทำกิจกรรมต่าง ๆ การมีส่วนร่วมทางการเมือง และให้ความร่วมมือในการจัดกิจกรรมต่าง ๆ ภายในชุมชน

นอกจากนั้นจากการศึกษาความเชื่อมโยงระหว่างกลุ่มประชาชน ในพื้นที่ภาคอีสานมีการขยายกลุ่มต่าง ๆ จัดตั้งเป็นหมู่บ้านผู้รักในประชาธิปไตย กระจายตัวในภูมิภาคต่าง ๆ ของภาคอีสาน ซึ่งรวมถึงอีสานใต้

จากการที่ผู้วิจัยได้สัมภาษณ์พูดคุยกับกลุ่มแกนนำในพื้นที่อีสานเหนือ ทำให้ทราบว่า มีการเชื่อมโยงเป็นเครือข่ายระหว่างกันกับกลุ่มอื่น ๆ เนื่องจาก ในช่วงทศวรรษที่ผ่านมาที่เกิดเหตุการณ์ชุมนุมเรียกร้องของประชาชนต่อรัฐบาลเพื่อเรียกร้องให้มีประชาธิปไตย และรัฐบาลที่มาจาก

เลือกตั้ง ประชาชนและแกนนำมีการสื่อสารเชื่อมต่อระหว่างกัน ในการจัดกิจกรรมทางการเมือง ของกลุ่มต่าง ๆ ในภาคอีสาน ซึ่งในพื้นที่อีสานใต้ก็เป็นพื้นที่หนึ่งที่ประชาชนมีส่วนร่วมทางการเมือง มีความตื่นตัวทางการเมือง และให้ความร่วมมือในการทำกิจกรรมต่าง ๆ และเป็นหนึ่งในหมู่บ้านของประชาชนผู้รักในประชาธิปไตย ซึ่งบริบทในพื้นที่อาจจะแตกต่างจากพื้นที่อีสานเหนืออยู่บ้าง แต่ในกรอบของประเพณีวัฒนธรรม และความเป็นอยู่มีความเหมือนกัน ดังนี้

4.1.1.2 กลุ่มแกนนำในพื้นที่อีสานใต้

จากการสัมภาษณ์ แกนนำในพื้นที่อีสานใต้ ทั้งหมดเป็นอดีตแกนนำท้องที่ และท้องถิ่น กลุ่มผู้นำมีจำนวนหลายคน และมีการรวมกลุ่มกันอย่างเข้มแข็ง มีการประชุมพูดคุยกันอยู่เสมอ เมื่อมีกิจกรรมทางการเมือง กลุ่มแกนนำจะมีการรวมตัวกัน และขยายเครือข่ายไปยังกลุ่มพื้นที่ ที่สามารถติดต่อประสานงานกันได้อย่างรวดเร็ว

โดยมีการประสานงาน ที่เริ่มต้นจากกลุ่มแกนนำขยายไปยังหมู่บ้าน ชุมชน ประชาชน เพื่อให้ได้รับทราบข้อมูล วัตถุประสงค์ในการที่จะรวมตัวกัน เช่น การประท้วง ก็จะเกิดขบวนการเคลื่อนไหวขึ้นอย่างรวดเร็ว ผู้นำในพื้นที่อีสานใต้มีความคล้ายคลึงกับพื้นที่อีสานเหนือตรงที่ เป็นผู้นำที่มีความเข้มแข็ง มีอุดมการณ์ และมีความสัมพันธ์อันดีกับประชาชนในพื้นที่

ประชาชนส่วนใหญ่ทำอาชีพแปรรูปหินทราย ทำไร่ ทำสวน และเลี้ยงสัตว์ พาณิชยกรรม การอุตสาหกรรม พื้นที่อีสานใต้ประชาชนส่วนใหญ่ ยังเป็นชนบท และยังยึดถือในจารีต วัฒนธรรม ประเพณีของท้องถิ่น ไม่ว่าจะเป็นประเพณีบุญประเพณีของชาวอีสาน (ฮีตสิบสองครองสิบสี่) ซึ่งมีความเหมือนพื้นที่ของภาคอีสานหลายๆ แห่ง

นอกจากนั้น ประชาชนในพื้นที่มีส่วนร่วมทางการเมือง มีการตื่นตัวทางการเมือง เนื่องจากผู้นำมีการพูดคุยกับชาวบ้านเกี่ยวกับข่าวสารการเมืองต่าง ๆ อยู่เสมอ โดยเฉพาะในการพูดคุยปลุกฝังชาวบ้านเรื่องประชาธิปไตย ในการทำกิจกรรมทางการเมืองที่ผ่านมา จะเห็นว่าชาวบ้านในพื้นที่ดังกล่าวจะเป็นกลุ่มแรกที่เข้าร่วมกิจกรรมทางการเมือง ส่วนหนึ่งเนื่องจากมีพื้นที่ใกล้กับกรุงเทพมหานคร ที่มีกิจกรรมทางการเมืองอยู่บ่อยครั้ง

ในเรื่องของความไว้วางใจจะเห็นว่า ผู้นำเป็นผู้ที่คลุกคลีอยู่กับประชาชน มีการทำกิจกรรมต่าง ๆ ในชุมชนอยู่เสมอ และมีการช่วยเหลือประชาชนในพื้นที่ ตั้งแต่เกิดจนตาย

การเข้าไปมีส่วนในการช่วยเหลือชาวบ้าน ในการประท้วงเกี่ยวกับที่ทำกินและให้ความช่วยเหลือด้านกฎหมาย เมื่อเกิดข้อพิพาทต่าง ๆ ชาวบ้านมักมาปรึกษากลุ่มแกนนำในเรื่องของกฎหมาย และหลายครั้งที่กลุ่มแกนนำเป็นนายประกันให้กับชาวบ้าน ชาวบ้านจึงมีความไว้วางใจ และแกนนำมีอิทธิพลต่อความคิดของชาวบ้าน ซึ่งผู้นำในพื้นที่อีสานใต้ ส่วนใหญ่เป็นอดีตผู้นำ หรือเคยเป็นผู้นำท้องที่ และท้องถิ่น เป็นผู้ที่มีชื่อเสียง เป็นผู้ที่มีวิธีการพูดโน้มน้าวประชาชนเป็นอย่างดี ในการชักชวนให้ประชาชนสนับสนุนกิจกรรมทางการเมือง

แกนนำในพื้นที่อีสานใต้ ประกอบด้วย แกนนำในท้องที่ และแกนนำที่เป็นปราชญ์ชาวบ้าน เนื่องจากมีพื้นที่กว้างขวาง และมีหมู่บ้านกว่า 18 หมู่บ้าน 21 ชุมชน มีพื้นที่ติดกับจังหวัดสระบุรี ซึ่งอยู่ไม่ไกลจากกรุงเทพฯ ผู้วิจัยได้สัมภาษณ์พูดคุยกับ A 8 (นามสมมติ) แกนนำคนหนึ่งเขาได้ให้ข้อมูลว่า

“...แม้ว่าพื้นที่ของพวกผมจะเป็นพื้นที่ชนบท แต่เวลามีกิจกรรมอะไรก็ตาม ทุกคนจะมาช่วยกัน ไม่ว่าจะงานบุญ งานศพ แม้แต่ในช่วงการชุมนุมประท้วงรัฐบาลที่ผ่านมา พวกผมเป็นกลุ่มแรกๆ ไปถึงเวที เพราะอยู่ไม่ไกลกรุงเทพฯ ที่ผ่านมามีปัญหาพวกผมก็พูดคุยกันตลอดระหว่างแกนนำด้วยกัน และพูดคุยกับพี่น้อง เวลามีปัญหาเขาจะมาปรึกษาปัญหา เล่าปัญหาให้ฟัง ตอนเย็นก็เรียกพี่น้องพูดคุยกัน ส่วนมากพี่น้องจะให้ความร่วมมือเป็นอย่างดี เพราะที่ผ่านมามีผมไปช่วยพี่น้องตลอด บางทีก็ไปประกันตัวให้พี่น้อง และพาพี่น้องไปยื่นหนังสือที่อำเภอก็ไปกันตลอด...”

(สัมภาษณ์, เมื่อวันที่ 16 กรกฎาคม 2562)

แกนนำในพื้นที่อีสานใต้ มีความคล้ายคลึงกันกับพื้นที่อีสานเหนือ ส่วนหนึ่งเป็นเพราะสภาพพื้นที่คล้ายกัน และอาชีพของประชาชนมีความเหมือนกัน เป็นชนบท ซึ่งมีประเพณีวัฒนธรรมเหมือนกัน แต่อาจจะแตกต่างกันที่ภูมิประเทศบางส่วนที่เป็นภูเขา จากการสัมภาษณ์ทำให้ทราบว่าแกนนำมีความใกล้ชิดกับประชาชนในพื้นที่ เวลาประชาชนเกิดปัญหาจะไปปรึกษากับแกนนำก่อนเป็นอันดับแรก ซึ่งเป็นบุคคลที่เขาให้ความไว้วางใจ เพื่อสะท้อนปัญหาต่างๆ ให้ฟัง แล้วจึงนำปัญหาดังกล่าวเข้าที่ประชุมกลุ่มเพื่อแก้ปัญหาาร่วมกัน

4.1.2 การสร้างความไว้วางใจและการรวมกลุ่มประชาชนผู้เข้าร่วมกิจกรรมทางการเมือง

ในพื้นที่อีสานเหนือ-อีสานใต้ ในการรวมกลุ่มกิจกรรมทางการเมืองจากผู้วิจัยได้เก็บข้อมูลทั้ง 2 พื้นที่ที่ทำให้ทราบว่า มีความเหมือนกัน กล่าวคือ มีการเริ่มต้นจากผู้นำหรือระดับแกนนำ เป็นผู้ที่ประชาชนในพื้นที่ให้ความไว้วางใจ เนื่องจากผู้นำมักเป็นผู้ที่ช่วยเหลือประชาชนในกิจกรรมต่าง ๆ อยู่เสมอ มักเป็นผู้ที่มีองค์ความรู้ในด้านต่าง ๆ มีอุดมการณ์ มีความสามารถ เป็นผู้ที่มีชื่อเสียง และมีวาทศิลป์ในการโน้มน้าวใจ มีหลักการประชาธิปไตย ทั้งสองพื้นที่ผู้นำจึงเป็นที่ไว้วางใจของประชาชน

ดังนั้น เมื่อมีการทำกิจกรรมทางการเมือง จึงปรากฏคลื่นมหาชนจำนวนมหาศาล จากการเชื่อมโยงเครือข่ายจากภาคประชาชน ในระดับหมู่บ้านถึงระดับภูมิภาค ทั้งหมดล้วนมีอุดมการณ์เหมือนกันคือ รักในระบอบประชาธิปไตย ซึ่งจากที่ผู้วิจัยได้สัมภาษณ์พูดคุยกับภาคประชาชนทั้งสองพื้นที่ ทำให้ทราบว่า แบบแผนกระบวนการสร้างอำนาจทางการเมืองภาคประชาชนในภาคตะวันออกเฉียงเหนือ เริ่มจาก ผู้นำหรือแกนนำ ที่ได้รับความไว้วางใจจากประชาชน มีการจัดตั้งเป็นกลุ่มภาคประชาชน ซึ่งผู้นำหรือแกนนำเป็นเสมือนผู้ที่ปฏิบัติตามข้อตกลงของคนส่วนใหญ่ ในการเป็น

ผู้นำดังกล่าวเป็นผู้ที่ได้รับความเคารพจากประชาชน โดยผู้นำทั้งสองพื้นที่ได้รับการแต่งตั้งโดยประชาชน ที่มีลักษณะการดำเนินงานแบบเป็นผู้ประสานงานให้กับกลุ่ม ผู้นำจึงมีลักษณะไม่เหมือนผู้นำโดยตำแหน่งที่มีชั้นบังคับบัญชาเหมือนหน่วยงานรัฐ แต่เป็นการนำความไว้วางใจจากประชาชน ขับเคลื่อนอุดมการณ์ของคนหมู่มากให้บรรลุเป้าหมายที่วางไว้ร่วมกัน

นอกจากนั้นในการจัดตั้งเป็นกลุ่มหรือองค์กร กลุ่มแต่ละกลุ่มไม่มีระเบียบที่ตายตัวซึ่งจากการสัมภาษณ์ระดับแกนนำในพื้นที่อีสานเหนือและอีสานใต้ ทำให้ทราบว่า กลุ่มแต่ละกลุ่มไม่มีกฎระเบียบที่ร่างขึ้นมาใช้ร่วมกัน แต่จะใช้วิธีการลงมติเสียงส่วนใหญ่ในกลุ่ม ในการตัดสินใจปัญหาต่างๆ ร่วมกัน กล่าวคือ

เมื่อมีประเด็น หรือปัญหาเกิดขึ้น ผู้นำจะเป็นผู้ถามสมาชิกในกลุ่มที่มีการอภิปรายผลร่วมกัน และใช้เสียงส่วนใหญ่ในการตัดสินใจร่วมกัน ทั้งในการระดมคนเพื่อทำกิจกรรมทางการเมืองในช่วงต่างๆ หรือแม้แต่การใช้พื้นที่การสื่อสาร การทำให้เป็นประเด็นข่าว เพื่อเผยแพร่ให้กับกลุ่มเครือข่ายอื่นๆ ที่มีอุดมการณ์เดียวกัน ได้ทราบเพื่อที่จะระดมประชาชนช่วยเหลือกัน

ดังนั้น ในการรวมกลุ่มกิจกรรมทางการเมืองของภาคประชาชนในภาคตะวันออกเฉียงเหนือ มีการจัดการกลุ่มไม่ตายตัว สามารถปรับเปลี่ยนได้ตามความเหมาะสมกับสถานการณ์ กล่าวคือ เนื่องจากว่าภาคประชาชนในภาคตะวันออกเฉียงเหนือ ส่วนใหญ่เป็นกลุ่มประชาชนในชนบท ในการจัดกลุ่มหรือองค์กร ต้องอาศัยผู้นำหรือแกนนำกลุ่มเป็นหลักในการประสานงานต่างๆ ของกลุ่ม ดังได้กล่าวไว้ในเบื้องต้น มีลักษณะเป็นผู้ประสานงานมากกว่าเป็นผู้สั่งการ

ในการดำเนินกิจกรรมทางการเมือง ปัจจุบันประชาชนเริ่มเข้าใจบทบาทของตนมากขึ้นกว่าแต่ก่อน และประชาชนมีความรอบรู้ในการปกครองแบบประชาธิปไตยมากขึ้น มีความตระหนักว่าประชาชนเป็นเจ้าของอำนาจอย่างแท้จริงเมื่อเกิดปัญหาทางการเมือง ประชาชนที่ได้รับผลกระทบจึงสะท้อนเรื่องราวความไม่เป็นธรรมของตน หรือกลุ่มตนสู่ระดับบนที่มีผู้นำ หรือแกนนำเป็นเสมือนผู้ประสานงานของกลุ่ม ซึ่งผู้นำจะนำปัญหาความเดือดร้อนของประชาชนเข้าสู่กลุ่มหรือที่ประชุมเพื่อขอมติร่วมกัน เพื่อที่จะเคลื่อนไหวหรือเรียกร้องต่อรัฐ ดังที่ A 9 (นามสมมติ) แกนนำขบวนการเคลื่อนไหวทางสังคมคนหนึ่งได้ให้ข้อมูลว่า

“...บ่แม่นว่าพวกผมสิพากันเคลื่อนไหวเรียกร้องโดยที่บ่มีกฎหมายรองรับ กฎหมายสูงสุดของประเทศนี้กะบัญญัติให้ประชาชนสามารถเรียกร้องในสิ่งที่รัฐบาล หรือว่าพวกที่บ่เห็นหัวประชาชนบ่เห็นความทุกข์ยากของประชาชนอยู่ ประชาชนกะสามารถเรียกร้องขอความเป็นธรรมได้ พวกผมในฐานะเจ้าของอำนาจพวกผมกะพากันเฮ็ดไปตามขั้นตอนที่ถึกต้องตามรัฐธรรมนูญนั้นแหละ

ครับ คนที่เข้าร่วมจะเป็นคนที่มีปัญหาคือกันเองเรื่องปากท้องเรื่องที่ได้ได้รับความเป็นธรรม เสนอ
 หยั่งไปกะบ่ได้รับการเหลียวแล กะจำเป็นที่จะต้องออกมาขอความเป็นธรรมให้ภาครัฐได้มองเห็น...”

(สัมภาษณ์,เมื่อวันที่ 17 กรกฎาคม 2562)

สัมภาษณ์ A 10 (นามสมมติ) ประชาชนที่เข้าร่วมกลุ่มขบวนการเคลื่อนไหวทางสังคม
 คนหนึ่งเขาได้ให้ข้อมูลว่า

“...ที่ผมเข้ามาชุมนุมนำกลุ่มกะเพราะว่าผมเห็นว่าผมบ่ได้รับความเป็นธรรมจากการที่
 รัฐบาลบ่ใส่ใจเกี่ยวกับการแก้ปัญหาที่ดินทำกินให้กับผมและครอบครัวกับพวกชาวบ้าน และผมกะเห็น
 ว่าถ้าผมเข้าร่วมชุมนุมเรียกร้องกับกลุ่ม ผมบ่ได้เฮ็ดผิดอียั้งเลย ผมบ่มีผิด บ่มีปิ่น ผมเข้าร่วมอย่าง
 สงบ ผมเข้าร่วมชุมนุม ถักต้องตามกฎหมายมันบ่มีความจำเป็นที่ผมสีย่านตำรวจมาจับ แล้วกะบ่มี
 ใม่มาชักชวนเข้าร่วมโดยเอาเงินทองมาจ้าง ผมไปกะเพราะความเต็มใจ มีหยั่งกินกะกิน แบ่งปันกันมี
 ข้าวเหนียว มีปลาแดกกะเอาออกมากินนากัน...”

(สัมภาษณ์,เมื่อวันที่ 17 กรกฎาคม 2562)

นอกจากนั้นการรวมกลุ่มกิจกรรมทางการเมืองทำให้ทราบว่า ทั้งสองพื้นที่ประชาชนให้
 ความร่วมมือเป็นอย่างดี มีความเชื่อ ความรู้สึกร่วมกัน และการมีส่วนร่วมในกิจกรรมต่างๆ มีจิตสำนึก
 ร่วมกัน ดังเช่นผู้วิจัยได้สัมภาษณ์ A 11 (นามสมมติ) แกนนำคนหนึ่งได้ให้ข้อมูลว่า

“...ถ้าถามว่าการเคลื่อนไหวของพวกผมเริ่มจากไส ผมขอตอบว่าพวกผมมีความอึดอัด
 เกี่ยวกับบ้านเมืองที่มีประชาธิปไตย แล้วพวกผมทนเห็นบ่ได้ที่รัฐบาลที่มาจากการเลือกตั้งถักพวก
 เผด็จการทหารเข้ามายึดอำนาจของประชาชน เริ่มแรกพวกผมได้รวมตัวกันที่เป็นกลุ่มแกนนำในการ
 ชวนให้ชาวบ้านที่มีอุดมการณ์ร่วมกันเข้าร่วมกลุ่ม 15 คน...”

(สัมภาษณ์,เมื่อวันที่ 17 กรกฎาคม 2562)

สัมภาษณ์ A 12 (นามสมมติ) แกนนำขบวนการเคลื่อนไหวทางสังคมคนหนึ่ง เขาให้
 ข้อมูลว่า

“...พวกผมที่เป็นกลุ่มแกนนำหลักทุกคน ก็พอมีความรู้ความสามารถอยู่ อย่างผมกะเป็น
 หมอยาพื้นบ้านมีความรู้เรื่องยาสมุนไพร การเว้าเชิงูชวนประชาชนให้มาเข้าร่วมกลุ่มกิจกรรมทาง
 การเมืองมันกะบ่อยากเย็นอียั้ง เพราะพวกเขากะบ่ได้รับความเป็นธรรมคือกัน ผมเป็นหมอยาผมกะ
 แคบอกเขาว่าถ้าบ่ได้รับความเป็นธรรมกะมาร่วมกันได้ เขากะพากันมาหาผม มารักษาโรคนำผม...”

(สัมภาษณ์,เมื่อวันที่ 17 กรกฎาคม 2562)

ในการรวมกลุ่มของภาคประชาชนในอีสานเหนือ ทำให้ทราบว่าเหมือนกันกับอีสานใต้ กล่าวคือ เกิดจากที่ประชาชนต้องการอยากเห็นบ้านเมืองปกครองในระบอบประชาธิปไตย เพราะประชาชนมีความคิดความเชื่อว่า การปกครองในระบอบประชาธิปไตย จะสามารถแก้ปัญหาปากท้องของประชาชนได้ เป็นวิถีชีวิต อุดมการณ์ และประสบการณ์ร่วมกันของประชาชน เนื่องจากพื้นที่ดังกล่าวประชาชนเริ่มตื่นตัวทางการเมืองมากขึ้น และการได้รับข้อมูลข่าวสารจากแกนนำที่มีการประชุมพูดคุยกันอยู่เสมอ และจากข่าวสารทั้งสื่อกระแสหลัก และโซเชียลเน็ตเวิร์ก ดังที่ผู้วิจัยได้สัมภาษณ์ A 13 (นามสมมติ) ผู้เคยเข้าร่วมกิจกรรมทางการเมืองคนหนึ่งได้ให้ข้อมูลว่า

“...ที่ผ่านมาระแสบ้าวจากโทรทัศน์ วิทยู ชาวในมือถือ บอกว่าบ้านเมืองไม่เป็นประชาธิปไตย มีคนกลุ่มหนึ่งเข้ามายึดอำนาจจากประชาชน แล้วบริหารบ้านเมืองไม่เป็น ทำให้เศรษฐกิจตกต่ำ ตัวผมไม่พอใจเป็นอย่างมาก...”

(สัมภาษณ์,เมื่อวันที่ 20 กรกฎาคม 2562)

กล่าวได้ว่าการรวมกลุ่มเพื่อเคลื่อนไหวเรียกร้องส่วนหนึ่งเกิดจากที่ประชาชนมีความเห็นว่าตนไม่ได้รับความเป็นธรรมจากรัฐบาล จึงรวมตัวกันโดยมีกลุ่มแกนนำที่มีความรู้ความสามารถในด้านต่างๆ เชิญชวนให้ประชาชนที่ไม่ได้รับความเป็นธรรมเหมือนกันมารวมตัวกัน เพื่อจัดเป็นกลุ่มกิจกรรมทางการเมืองเรียกร้องให้รัฐหันมาให้ความสนใจกลุ่มตน

โดยเริ่มจากการรวมตัวกันเป็นกลุ่มเล็กๆ ไม่เกิน 20 คน ซึ่งจากการศึกษาทำให้ทราบว่าประชาชนในเขตอีสานเหนือเริ่มจากการรวมตัวกันของผู้มีความรู้ในสาขาวิชาต่างๆ จำนวน 15 คน มาจากหลายที่หลายแห่ง รวมตัวกันเป็นกลุ่มเชิงถาวร การรวมตัวกันของกลุ่มประชาชนในอีสานใต้ก็เช่นกัน พวกเขาจะรวมตัวกันและมีเครือข่ายหลายเครือข่ายเพื่อจัดกิจกรรมทางการเมืองและสลายตัวไปเมื่อจบภารกิจ และสามารถรวมตัวกันอีกหากมีกิจกรรมใดๆ เกิดขึ้นอีก

ในการรวมกลุ่มดังกล่าวเป็นที่น่าสังเกตว่าลักษณะการรวมตัวกันในระดับหมู่บ้าน (กลุ่มพื้นที่) จะมีความคงทนถาวร เนื่องจากประชาชนอยู่ในเขตบ้านย่านภูมิศาสตร์เดียวกัน มีประเพณี มีภาษา และความเป็นอยู่ในย่านเดียวกันระดับการเชื่อมโยงสื่อสารกันจึงมีความแนบชิดกัน มากกว่าการรวมตัวกันแบบหลวมๆ ในการปฏิบัติการกลุ่มขนาดใหญ่ในระดับอื่นๆ เช่น ระดับตำบล ถึงระดับภาค เป็นต้น

นอกจากนั้นในการรวมกลุ่มเพื่อดำเนินกิจกรรมทางการเมือง พบว่า ประชาชนส่วนใหญ่มีความไว้วางใจกัน สืบเนื่องมาจากการที่ประชาชนทั้งอีสานเหนือและอีสานใต้ มีวิถีความเป็นอยู่ที่

คล้ายกัน และเหมือนกันเป็นส่วนใหญ่ มีความคิดความเชื่อเหมือนกัน จึงแสดงออกมาในรูปของการกระทำร่วมกัน ส่วนหนึ่งเป็นผลมาจากการที่กลุ่มแกนนำหรือผู้นำมีการประชุม การปลูกฝังในเรื่องของความเป็นธรรม ปลูกฝังเรื่องแนวคิดประชาธิปไตย

ประชาชนเริ่มตระหนักรู้ในบทบาทหน้าที่ของตนเองมากขึ้น และตระหนักว่าการปฏิสัมพันธ์กัน ความไว้วางใจกันเป็นหลักสำคัญในการร่วมตัวกันเพื่อจัดตั้งเป็นองค์กร และการเคลื่อนไหวที่ทรงพลังต่อรัฐ หน่วยงานของรัฐ ในอันที่จะทำให้รัฐหันมาให้ความสนใจต่อปัญหาของประชาชน โดยไม่ได้มีเป้าหมายเพื่อยึดครองอำนาจรัฐดังที่ได้กล่าวแล้ว ดังที่ผู้วิจัยได้สัมภาษณ์ A 14 (นามสมมติ) แกนนำขบวนการเคลื่อนไหวทางสังคมคนหนึ่ง ได้ให้ข้อมูลว่า

“...พวกผมอยู่กันแบบพี่แบบน้องมีกิจกรรมอียังกะบอกกะกล่าวกัน พวกผมมีความผูกพัน เชื่อใจ คือสายสัมพันธ์ที่พวกผมมีต่อกัน และพี่น้องของพวกผม หลายๆ หม่อง(ที่) กะเว้ากัน ประสานกันตลอด...”

(สัมภาษณ์,เมื่อวันที่ 20 กรกฎาคม 2562)

ในการสร้างความไว้วางใจกันดังกล่าวนี้ ภาคประชาชนมีการประสานกันเป็นเครือข่ายที่ประกอบด้วยกลุ่มแกนนำ 5- 10 คน ซึ่งในเครือข่ายเป็นความสัมพันธ์แนวราบไม่มีสายบังคับบัญชา ผู้เข้าร่วมต่างก็เป็นอิสระจากกันทั้งอีสานเหนือและอีสานใต้การร่างเครือข่ายมีความคล้ายคลึงกัน กล่าวคือ ไม่มีระดับชั้นผู้บังคับบัญชา การเชื่อมโยงเครือข่ายทั้งอีสานเหนืออีสานใต้ในระดับหมู่บ้านมีการรวมกลุ่มกันที่มั่นคง มีความเป็นอิสระในการร่วมของประชาชน และการเชื่อมโยงเครือข่ายในระดับ ตำบล อำเภอ ระดับภาค ที่เชื่อมโยงกันมีลักษณะเป็นการเชื่อมโยงกันแบบหลวมๆ เฉพาะกิจเมื่อทำภารกิจเสร็จแล้วต่างก็เป็นอิสระและสลายไป และกลุ่มต่างๆ สามารถเชื่อมโยงกันได้ตลอดเวลาที่มีปัญหาเกิดขึ้นที่มีผลกระทบต่อประชาชนส่วนใหญ่ ในการเชื่อมโยงเครือข่าย เริ่มจากการเชื่อมโยงในระดับเครือข่าย และการเชื่อมโยงในระดับชุมชนที่ประชาชนติดต่อสื่อสารกัน

ส่วนการเชื่อมโยงระดับกลุ่มมีการเชื่อมโยงกันระดับแกนนำ จากการสัมภาษณ์แกนนำทำให้ทราบว่า กลุ่มแต่ละกลุ่มมีการจัดตั้งกลุ่มผ่านโซเชียลเน็ตเวิร์ก เช่น การเชื่อมโยงกันโดยการจัดตั้งกลุ่มใน แอปพลิเคชันไลน์ เฟสบุค การเชื่อมต่อประสานกันระหว่างกลุ่มโดยใช้โทรศัพท์ และการไปมาหาสู่กัน นอกจากนั้นยังใช้วัฒนธรรม ประเพณี ที่เป็นประเพณีของชาวอีสานในการเชื่อมต่อกันเป็นต้น ดังที่ A 15 (นามสมมติ) แกนนำคนหนึ่งได้ให้ข้อมูลว่า

“...ในการรวมกลุ่มติดต่อประสานกันของพวกผม อยู่กันด้วยอุดมการณ์ ความคิดความเชื่อคือกัน กลุ่มของพวกผมไม่ได้มีระเบียบเกี่ยวกับกลุ่มอย่างเป็นทางการ แต่ว่าถ้ามีความบ่ชอบธรรม

เกิดขึ้นกับสมาชิกในส่วนใต้ ภาคใต้พวกผมแนะนำ และสมาชิกกะฮู้จักกันทุกคนเพราะพวกผมสืบทอดพรรคพวกผ่านกลุ่มไลน์และกะเฟซบุ๊ก แล้วแนะนำและกะสมาชิกกะสุมารวมตัวกัน ลีเอาเป็นหมื่นเป็นแสน กะได้ เพราะพวกผมมีอุดมการณ์ร่วมกันอย่างแข็งกล้า พวกผมพร้อมสืไปชวยสมาชิกที่ได้รับ ความเดือนร้อนได้ตลอดเวลาครับ...”

(สัมภาษณ์,เมื่อวันที่ 20 กรกฎาคม 2562)

ในการรวมกลุ่มกิจกรรมทางการเมืองจากการสัมภาษณ์แนะนำทำให้ทราบว่า ผู้นำมีการสื่อสาร และทำให้เป็นข่าว เนื่องจากต้องการให้กลุ่มกิจกรรมทางการเมืองของตนได้รับความสนใจจากสังคม และเป็นการนำเสนอปัญหาของประชาชนในพื้นที่ที่ได้รับความเดือดร้อน เพื่อสะท้อนความทุกข์ยากลำบาก จากนโยบายของรัฐ หรือจากการที่ไม่ได้รับความเป็นธรรมในเรื่องต่างๆ เช่นปัญหาที่ดินทำกิน ปัญหาปากท้อง ปัญหาที่ไม่ได้รับความยุติธรรมในสังคม

4.1.3 การเชื่อมโยงเครือข่ายของกลุ่มกิจกรรมทางการเมือง

การเชื่อมโยงเครือข่าย ระดับแนะนำมีการประสานพูดคุยกับหมู่บ้านเครือข่ายอยู่เสมอ มีการขยายเครือข่ายหลายร้อยหมู่บ้านกระจายทั่วอีสานใต้ โดยแต่ละหมู่บ้านมีผู้นำ หรือระดับแนะนำ เป็นผู้ประสานงานทั้งระดับแนะนำด้วยกัน และการประสานงานพูดคุยกับประชาชนในหมู่บ้าน ซึ่งในระดับแนะนำมีการติดต่อสื่อสารกันโดยมีการประสานกันทางโซเชียลเน็ตเวิร์ก

เมื่อมีกิจกรรมทางการเมือง แนะนำระดับภาคจะมีการประสานงานผ่านกลุ่มแนะนำในระดับต่างๆ ลดหลั่นกันลงไป เพื่อประสานไปยังประชาชนในแต่ละหมู่บ้านให้มาร่วมกันเพื่อระดมประชาชนในพื้นที่ต่างๆ ไปยังรัฐส่วนกลาง หรือแม้แต่การเรียกร้องความไม่เป็นธรรมของประชาชนที่ได้รับความเดือดร้อนต่อรัฐส่วนภูมิภาค และส่วนท้องถิ่น

ในการเชื่อมโยงเครือข่ายนี้ ผู้วิจัยให้ความสนใจเป็นพิเศษ เนื่องจากก่อนทำการวิจัยก็ได้ตั้งข้อสังเกตมาตลอดว่า มีปัจจัยอะไรที่ทำให้ภาคประชาชนสามารถรวมตัวกันได้จำนวนเรือนหมื่นเรือนแสนในการรวมกลุ่มจากหลายแห่งหลายพื้นที่ในการเคลื่อนไหวทางการเมืองที่ผ่านมา

จากการสัมภาษณ์แนะนำสำคัญ ในการเชื่อมโยงติดต่อกันระหว่างกลุ่มที่มีเป้าหมาย คือการรวมกลุ่มกิจกรรมทางการเมืองทั่วภาคอีสาน และทั่วประเทศ มีการจัดตั้งหมู่บ้านของบุคคลผู้มีความคิดความเชื่อ ที่มีอุดมการณ์ในระบอบประชาธิปไตย มีการรวมสมาชิกในกลุ่มกิจกรรมทางการเมืองแต่ละแห่งแต่ละหมู่บ้าน จัดตั้งเป็นหมู่บ้านเครือข่าย “หมู่บ้านเพื่อประชาธิปไตย”

ปัจจุบันมีการขยายหมู่บ้านดังกล่าวเพื่อปลูกฝังให้ประชาชนให้เชื่อมั่นในระบอบประชาธิปไตย ที่กระจายทั่วประเทศ มีการจัดทำป้ายสัญลักษณ์ ที่บ่งบอกถึงความเป็นอัตลักษณ์เฉพาะ นอกจากการจัดทำป้ายหมู่บ้านแล้ว ยังพบสัญลักษณ์อื่น เช่น มีการนำเสื้อ ซึ่งเป็นสัญลักษณ์ของผู้ที่รักในประชาธิปไตย ติดไว้หน้าบ้าน เป็นที่ทราบกันว่าบ้านหลังนี้ให้การสนับสนุนการปกครอง

ในระบอบประชาธิปไตย ซึ่งหากมองผิวเผินอาจคิดว่าเป็นความความเชื่อของชาวอีสานเกี่ยวกับ “ผีแม่ม้าย” แต่แท้จริงแล้วเชื่อเป็นสัญลักษณ์อย่างหนึ่งของภาคประชาชนผู้รักในระบอบประชาธิปไตย ซึ่งเป็นกลยุทธ์ที่แยบคายอย่างหนึ่งของประชาชนในการหลีกเลี่ยงข้อครหาจากรัฐที่ไม่ได้มาจากการเลือกตั้งของประชาชนตลอดระยะเวลาที่ผ่านมา

นอกจากนั้นเมื่อมีการสร้างเครือข่ายระหว่างภาคประชาชนที่เชื่อมโยงกันอย่างกว้างขวางแล้ว ในการเคลื่อนไหวเรียกร้อง ต้องอาศัยจำนวนของประชาชนแต่ละแห่งรวมตัวกัน ซึ่งในการเกณฑ์ หรือการระดมประชาชนเพื่อเคลื่อนไหวเรียกร้องต่อภาครัฐ ทำให้ทราบว่ากลุ่มแกนนำ หรือผู้นำในระดับหมู่บ้านเป็นผู้ที่สื่อสารโดยตรงกับประชาชน แกนนำมีการพูดคุยนำเสนอถึงปัญหาต่าง ๆ

ในการประชุมกันประชาชนต่างมีอิสระในการรับฟังปัญหา และในการตัดสินใจ ไม่มีการบังคับหรือการเกณฑ์ประชาชนให้มาเข้าร่วมประชุม แต่เกิดจากความสมัครใจของประชาชน ที่มีความเป็นอิสระในการเคลื่อนไหวทางการเมืองในโอกาสต่าง ๆ

เมื่อประชาชนได้ทราบข้อมูลข่าวสารต่าง ๆ แล้ว เป็นความอิสระของประชาชนที่เดินทางเข้าร่วมการประชุมหรือการเคลื่อนไหวทางการเมือง ประชาชนจะเดินทางไปยังจุดหมายปลายทางที่ทางแกนนำได้นัดไว้ ซึ่งแกนนำระดับกลุ่มจะประสานกันกับกลุ่มต่าง ๆ ที่กระจายกันทั่วประเทศให้มาร่วมกัน ณ จุดหมายปลายทางที่ได้ทำความตกลงกันไว้

จากนั้นจึงเป็นหน้าที่ของแกนนำระดับภูมิภาคที่จะพูดคุยกับสมาชิกภาคประชาชนทั้งหมดที่เดินทางมา มีการจัดกิจกรรมในเวทีการชุมนุมอย่างเป็นระบบ มีการปราศรัยจากแกนนำต่าง ๆ ถึงเป้าหมายและจุดมุ่งหมายในการชุมนุมเรียกร้องต่อหน่วยงานของรัฐ ซึ่งพบว่า ข้อเรียกร้องต่าง ๆ นั้นเป็นข้อเรียกร้องที่ประชาชนมีความตระหนักร่วมกัน และพบว่า ประชาชนมีความเป็นอิสระในการชุมนุมเคลื่อนไหวเรียกร้องในโอกาสต่าง ๆ

4.1.4 การเกณฑ์หรือการระดมกลุ่มกิจกรรมทางการเมือง

การเกณฑ์ ในที่นี้หมายถึงการเกณฑ์ประชาชนในการเคลื่อนไหวเรียกร้องทางการเมือง และการระดมทรัพยากรที่จำเป็นต่อการเคลื่อนไหวทางการเมืองของกลุ่ม

ในการเกณฑ์ประชาชนเพื่อเข้าร่วมกิจกรรมทางการเมืองในระดับพื้นที่ เริ่มจากแกนนำมีการสื่อสารกับประชาชน ในการเกณฑ์หรือการระดมทรัพยากร เพื่อใช้ในการเดินทางเพื่อไปเรียกร้องเคลื่อนไหวนั้น ทำให้ทราบว่า มีสองประการหลัก คือ เกิดจากการบริจาคเงินของสมาชิกเพื่อเป็นค่าใช้จ่ายในการเดินทาง และเกิดจากการที่ประชาชนนำวัตถุต่าง ๆ ของตนเองจากเทือกสวนไร่นา เพื่อจัดเป็นเสบียงในการเคลื่อนไหวชุมนุมประชาชนส่วนใหญ่ไม่ได้ใช้เงินเป็นแกนหลักในการเคลื่อนไหว

จากการให้ข้อมูลในระดับแกนนำ และภาคประชาชนที่เคยเข้าร่วมกิจกรรมทางการเมือง มีการระดมเงินทุนเพื่อใช้จ่ายเพื่อเป็นค่าเดินทางเท่านั้น กล่าวคือ มีการบริจาคเพื่อใช้จ่ายในเรื่อง

ค้ายานพาหนะและค่าน้ำมันรถ ส่วนทรัพยากรอื่น ๆ ประชาชนได้นำไปจากบ้าน เช่นนำข้าวสารอาหารแห้ง ปลา ร้า พืชผักต่างๆ และได้รับการสนับสนุนการบริจาคจากประชาชนส่วนหนึ่งที่ไม่ได้เดินทางไปร่วมเคลื่อนไหวทางการเมือง เป็นค่าใช้จ่ายบางส่วน แต่ส่วนใหญ่จะเป็นวัตถุดิบที่ได้จากประชาชนที่ปลูกเองตามบ้าน ตามเทือกสวนไร่นาของตน

ผู้วิจัยได้สัมภาษณ์ A 16 (นามสมมติ) แกนนำผู้เคยเข้าร่วมกระบวนการเคลื่อนไหวทางสังคมคนหนึ่ง เขาได้ให้ข้อมูลว่า

“...เวลาที่พวกผมเดินทางเพื่อไปชุมนุมพวกผมระดมทุนค่ารถเอง ส่วนอาหารก็ต่างคนต่างนำวัตถุดิบเช่น ข้าวสาร หน่อไม้ พืชผักต่างๆ ที่เก็บจากผลผลิตที่ปลูกไว้ในรั้วในสวนนำไปรวมกันทำอาหารกิน ไม่มีการว่าจ้างให้ไปชุมนุม...”

(สัมภาษณ์, เมื่อวันที่ 20 กรกฎาคม 2562)

ซึ่งสอดคล้องกับการให้ข้อมูลของ A 17 (นามสมมติ) ภาคประชาชนผู้เคยเข้าร่วมการชุมนุม เขาได้ให้ข้อมูลว่า

“...การร่วมเดินทางไปชุมนุมต่างๆ ทุกคนไปด้วยอุดมการณ์เดียวกัน ไม่มีการว่าจ้าง ในการเรียกร้องขอความเป็นธรรม เพราะทุกคนมีปัญหาเรื่องเดียวกัน...”

(สัมภาษณ์, เมื่อวันที่ 20 กรกฎาคม 2562)

เช่นเดียวกันกับ A 18 (นามสมมติ) แกนนำระดับกลุ่ม เขาได้ให้ข้อมูลว่า

“...แกนนำที่มาร่วมจะเป็นคนที่มีความรู้ภูมิปัญญาท้องถิ่นในเรื่องต่างๆ เช่นหมอยาท้องถิ่น ปราชญ์ท้องถิ่น แกนนำชุมชน ซึ่งไม่ได้มีการว่าจ้างให้มาชุมนุมแต่อย่างใด ทุกคนมาด้วยอุดมการณ์เดียวกัน...”

(สัมภาษณ์, เมื่อวันที่ 23 กรกฎาคม 2562)

สิ่งสำคัญที่ทำให้การเมืองภาคประชาชนได้รับความสนใจในหลายทศวรรษที่ผ่านมา เนื่องจากได้รับการนำเสนอจากสื่อต่างๆ พบว่า ภาคประชาชนในภาคตะวันออกเฉียงเหนือ แบ่งการสื่อสารออกเป็น สองส่วน ส่วนแรกเป็นการสื่อสารของประชาชนในกลุ่ม และการสื่อสารที่ทำให้เป็นข่าวเป็นประเด็นในสังคม เกี่ยวกับแนวทางการต่อสู้เรียกร้องของประชาชน

4.1.5 การสื่อสาร เป็นปัจจัยสำคัญไม่สามารถแยกจากเรื่องอื่นๆ ได้ จะเห็นในสาระสำคัญว่า การสื่อสารมีความเชื่อมโยงกับทุกส่วน การสื่อสารกันภายในในกลุ่มของประชาชน ทั้งสองพื้นที่อีสานเหนือ – อีสานใต้ ให้วิธีการสื่อสารด้วยการ อบรม สัมมนา การแจ้งข่าวสารให้กับสมาชิกภายในกลุ่มเป็นหลัก เนื่องจากประชาชนส่วนใหญ่อยู่ในชุมชนเดียวกัน มีวัฒนธรรม มีการใช้ภาษาเดียวกัน การสื่อสารจึงเป็นไปด้วยความสะดวกเรียบร้อย

ส่วนการสื่อสารที่ทำให้เป็นข่าวเป็นประเด็นสังคมเกี่ยวกับการต่อสู้เรียกร้องนั้นจากการสัมภาษณ์ทำให้ทราบว่า ในพื้นที่ทั้งอีสานเหนือ – อีสานใต้ ใช้พื้นที่ข่าวของสื่อท้องถิ่น ที่เห็นชัดเจนก็คือพื้นที่อีสานเหนือ พบว่า มีนักข่าวพลเมืองที่เป็นสื่อประจำถิ่น มีหนังสือพิมพ์และการใช้โซเชียลมีเดียเน็ตเวิร์ก เป็นพื้นที่ในการนำเสนอข่าว ซึ่งข่าวดังกล่าวมักได้รับความสนใจกับสังคม และมีการนำเสนอข่าวในโซเชียลมีเดียเน็ตเวิร์กมากขึ้น ซึ่งปัจจุบันจะเห็นว่าข่าวบนมือถือมีความง่ายต่อการเสพข่าว ส่วนพื้นที่อีสานใต้ มีการนำเสนอข่าวใช้วิธีการเดียวกันคือการใช้พื้นที่โซเชียลมีเดียเน็ตเวิร์กเป็นหลัก แตกต่างจากพื้นที่อีสานเหนือตรงที่อีสานเหนือมีนักข่าวท้องถิ่น หรือสื่อท้องถิ่น สถานีวิทยุท้องถิ่น เข้าร่วมเป็นแกนนำในการต่อสู้เคลื่อนไหวร่วมกับประชาชนผู้มีอุดมการณ์เดียวกัน นอกจากนั้นในการสื่อสารการติดต่อกันในกลุ่มซึ่งทำให้ทราบว่า กลุ่มใช้วิธีสื่อสารโดยใช้โซเชียลมีเดียเน็ตเวิร์กเป็นหลัก ดังที่ A 19 (นามสมมติ) แกนนำภาคประชาชนคนหนึ่ง เขาได้ให้ข้อมูลว่า

“...พวกผมใช้วิธีการสื่อสารทางโทรศัพท์และกลุ่มไลน์เพื่อปรึกษาประสานงานกันเวลาที่มีความเร่งด่วนบางทีก็ไม่ได้เจอกันหรือประชุมปรึกษาหารือกันเพราะการกระจายกลุ่มออกไปจำเป็นต้องมีผู้นำในการนำประชาชนเพื่อเคลื่อนไหว จำเป็นต้องทราบข้อมูลจริงที่เกิดขึ้น พวกผมก็ต้องติดตามสถานการณ์ตลอดจากแกนนำหลักในเวทีเคลื่อนไหวครับ...”

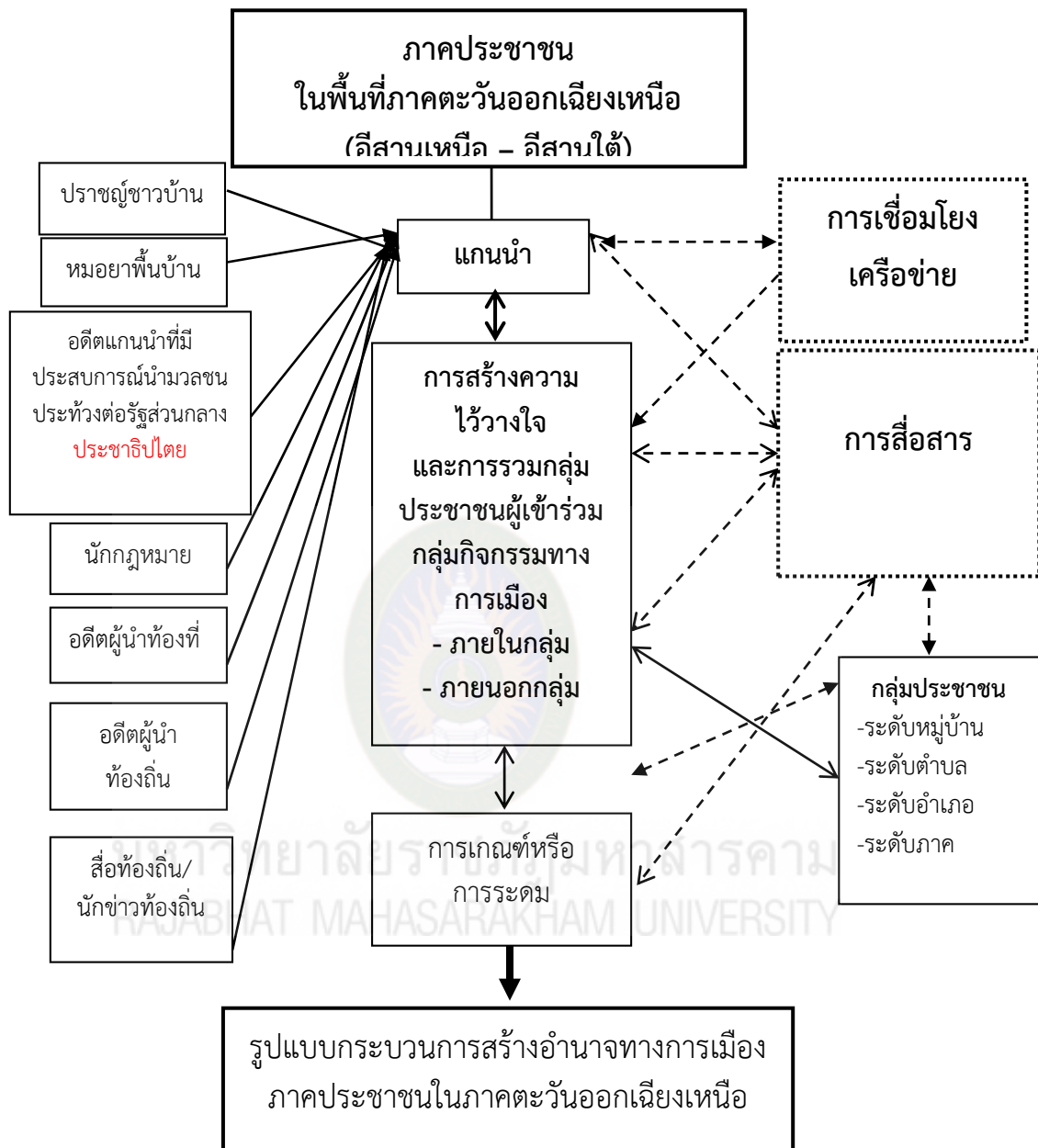
(สัมภาษณ์,เมื่อวันที่ 23 กรกฎาคม 2562)

ในการเคลื่อนไหวเรียกร้อง หรือการประชุม จำเป็นอย่างยิ่งที่จะต้องทราบข้อมูลข่าวสารที่แท้จริงในกลุ่มนักเคลื่อนไหวเองและที่สำคัญการนำเสนอข่าวให้เป็นการรับรู้เรื่องราวในการต่อสู้จากสื่อกระแสหลักก็มีความสำคัญไม่น้อยต่อขบวนการเคลื่อนไหวทางสังคม

จากการวิจัยทำให้ทราบว่า ภาคประชาชนในภาคตะวันออกเฉียงเหนือ มีการสื่อสารกันในกลุ่มออนไลน์ และการสื่อสารกันทางโทรศัพท์เคลื่อนที่ในระดับแกนนำเพื่อรายงานความเป็นมา เป็นไปต่างๆ และการใช้สมาชิกที่มีความรู้ความเชี่ยวชาญในการทำข่าวทั้งในระดับท้องถิ่นและภูมิภาค เพื่อสะท้อนถึงอุดมการณ์ในการต่อสู้ของพวกเขา สื่อสารให้ประชาชนโดยทั่วไปทราบ

4.2 แบบแผนกระบวนการสร้างอำนาจทางการเมืองภาคประชาชน ในภาคตะวันออกเฉียงเหนือ

จากการวิจัย พบว่า กระบวนการสร้างอำนาจทางการเมืองของภาคประชาชน เริ่มจากแกนนำที่เป็นผู้รวมกลุ่มประชาชนในการทำกิจกรรมต่าง ๆ ที่เกิดจากปัญหาความทุกข์ยาก ปัญหาที่ประชาชนไม่ได้รับความเป็นธรรมในเรื่องต่าง ๆ จนเกิดกระบวนการแก้ปัญหาาร่วมกันของภาคประชาชนในหลายมิติ ตั้งแต่ระดับหมู่บ้าน ระดับตำบล ระดับอำเภอ ระดับภาค ซึ่งกระบวนการดังกล่าวเกิดขึ้นจากพื้นฐานเดียวกันคือ “ความไม่เป็นธรรม” และปัญหาเรื่องปากท้องของชุมชน จึงเกิดการรวมกลุ่มของประชาชนขึ้นเพื่อแก้ปัญหาต่าง ๆ เหล่านั้นร่วมกัน ที่เป็นไปในเชิงของการต่อรองอำนาจระหว่างประชาชนกับรัฐ (โดยไม่ได้หวังครอบครองอำนาจรัฐ) แต่เป็นการต่อรองอำนาจ เพื่อให้รัฐหันไปสนใจกับปัญหาของประชาชน ท้ายที่สุดแล้วเมื่อกระบวนการในการสร้างอำนาจทางการเมืองถูกสร้างขึ้น และถูกใช้โดยประชาชนตลอดหลายช่วงระยะเวลาที่ผ่านมา ผลการวิจัยพบว่า ได้กลายเป็น “แบบแผนกระบวนการสร้างอำนาจทางการเมืองภาคประชาชนในภาคตะวันออกเฉียงเหนือ” ในที่สุด ที่สามารถนำไปใช้เป็นรูปแบบในการเสริมสร้างอำนาจให้ภาคประชาชนเกิดความเข้มแข็งมากขึ้นนั้น (หากพิจารณาจากภาพที่ 4.1) จะเห็นว่า ภาคประชาชนในพื้นที่ภาคตะวันออกเฉียงเหนือ (อีสานเหนือ – อีสานใต้) ได้รวมกลุ่มกิจกรรมทางการเมือง โดยมีเป้าหมายสำคัญร่วมกัน คือ การบรรลุถึงสิ่งที่ประชาชนเรียกร้อง การแก้ปัญหาต่าง ๆ ให้กับประชาชนจากรัฐทั้งส่วนกลาง ส่วนภูมิภาค และส่วนท้องถิ่น ซึ่งในกระบวนการดังกล่าว ที่ประชาชนดำเนินกิจกรรมต่าง ๆ เป็นสิ่งที่ประชาชนบรรลุถึง และเป็นวิธีการที่ได้มาซึ่งอำนาจในการต่อรองกับรัฐ ที่กลายมาเป็น “แบบแผนกระบวนการสร้างอำนาจทางการเมืองภาคประชาชน” โดยกระบวนการดังกล่าวเป็นแนวทางการต่อสู้ที่ประชาชนเห็นร่วมกันว่า เป็นแนวทางที่ทำให้รัฐหันมาแก้ไขปัญหให้กับประชาชน จึงใช้วิธีการดังกล่าวเรื่อยมาหลายทศวรรษ ที่สามารถสรุปให้เห็นเป็นโครงสร้างได้ดังนี้

ภาพที่ 4.1 แบบแผนกระบวนการสร้างอำนาจทางการเมืองภาคประชาชนในภาคตะวันออกเฉียงเหนือ

ในการสร้างแบบแผนดังกล่าวนี้ พบว่า เริ่มจากกระบวนการที่สำคัญ คือ “กลุ่มแกนนำ” ซึ่งในพื้นที่อีสานเหนือ พบว่า กลุ่มแกนนำ มีความหลากหลายมากกว่าพื้นที่อีสานใต้ ที่มาจากอดีตผู้นำท้องที่ และผู้นำท้องถิ่น แต่ถึงอย่างไรก็ตาม ก็ได้ทำให้การดำเนินกิจกรรมทางการเมืองเกิดปัญหา แต่ละพื้นที่ที่มีความพิเศษเฉพาะของตนเอง ทั้งสองพื้นที่เริ่มต้นสร้างกลุ่มกิจกรรมทางการเมืองเหมือนกัน กล่าวคือ การสร้างความไว้วางใจของสมาชิกภายในกลุ่ม โดยใช้วิธีการสื่อสารจากแกนนำ

ในการปลูกฝังเกี่ยวกับองค์ความรู้ต่าง ๆ เช่น หลักประชาธิปไตย ตลอดถึงวิถีชีวิตในการอยู่ร่วมกันของคนในชุมชน โดยพบเหมือนกันทั้งสองพื้นที่ว่า ผู้นำเป็นผู้ที่เข้ามาช่วยเหลือประชาชนในทุก ๆ ด้าน ตั้งแต่เกิดจนตาย ซึ่งทั้งสองฝ่ายมีการปฏิสัมพันธ์ระหว่างกันอยู่เสมอ

กล่าวเฉพาะประชาชนที่เข้าร่วมกิจกรรมทางการเมือง พบว่า เป็นผู้สมัครใจเข้าร่วม เนื่องจากการเมืองได้กระทบต่อวิถีชีวิตความเป็นอยู่ของประชาชน ประชาชนจึงเริ่มตระหนักถึงบทบาทหน้าที่ของตนเอง จากภาพจะเห็นว่า ในการสร้างความไว้วางใจนั้น จะมีการสร้างความไว้วางใจของคนในกลุ่ม และการสร้างความไว้วางใจของกลุ่มเครือข่าย หรือกลุ่มภายนอก ที่ใช้วิธีการเชื่อมโยงกันระหว่างแกนนำกับแกนนำ ผ่านการติดต่อสื่อสารกันทางโซเชียลมีเดีย ทวิตเตอร์ ทางโทรศัพท์ และการไปมาหาสู่ในพื้นที่ใกล้เคียงกัน

ในการรวมกลุ่มทางการเมืองมีการขยายไปยังหมู่บ้านต่าง ๆ หลายร้อยหมู่บ้านทั่วประเทศ จัดตั้งเป็นหมู่บ้านของประชาชนผู้รักในประชาธิปไตย และพบว่า มีการขยายในระดับอำเภอ ระดับจังหวัด และระดับภาค กล่าวคือ ในแต่ละระดับมีระดับแกนนำเป็นผู้ประสานงานกับกลุ่มต่าง ๆ เมื่อมีการระดมหรือการเกณฑ์จึงมีความรวดเร็ว และสามารถปรับเปลี่ยนยุทธวิธีวิธีการเคลื่อนไหวได้อย่างอิสระ และปรับเปลี่ยนได้ตลอดเวลา

อย่างไรก็ตามในการขับเคลื่อนกลุ่มทางการเมืองนั้น พบว่า สิ่งสำคัญคือ “การสื่อสาร” จะแทรกอยู่ในทุกมิติของการเคลื่อนไหวดังจะเห็นได้ว่า การสร้างความไว้วางใจระหว่างประชาชนกับแกนนำ และประชาชนด้วยกันภายในกลุ่ม และภายนอกกลุ่มในระดับต่าง ๆ การเกณฑ์หรือการระดม การทำให้เป็นข่าว ตลอดถึงการเชื่อมโยงเครือข่าย จะเห็นว่า มีการสื่อสารปรากฏอยู่ในทุกมิติ โดยเฉพาะการสื่อสารระหว่างผู้นำกับประชาชนในกลุ่ม ซึ่งมีความสำคัญเป็นอันดับแรกๆ เนื่องจากเป็นฐานสำคัญระดับต้นๆ ในการระดมคน เพื่อทำกิจกรรมต่าง ๆ และเป็นฐานสำคัญในการเชื่อมโยงเครือข่ายทางสังคม เพื่อตอบโต้การกระทำของรัฐ ทุนหรือตลาด และโลกาภิวัตน์ โดยไม่หวังยึดอำนาจรัฐเพื่อเปลี่ยนแปลงระบบการปกครองที่มีอยู่แต่เดิม จะเห็นว่า ทุกส่วนจะมีความเชื่อมโยงกันอย่างมีแบบแผน ดังที่ผู้วิจัยได้สัมภาษณ์ A 20 (นามสมมติ) แกนนำประชาชน เขาได้ให้ข้อมูลว่า

“...การรวมตัวกันเพื่อเรียกร้อง ชุมนุม หรือว่าเฮ็ดกิจกรรมต่างๆ ของกลุ่ม เกิดจากการตกลงร่วมกันว่าเสียดไปในแนวทางใด ส่วนใหญ่ที่ร่วมกันปฏิบัติมาจะเป็นการรวมตัวกัน จากพี่จากน้องหลายๆ ภาคส่วน เพื่อให้เกิดกำลังที่จะเรียกร้องในสิ่งที่ได้รับความเป็นธรรมจากรัฐ...” (สัมภาษณ์ ,เมื่อวันที่ 23 กรกฎาคม 2562)

จากบทสัมภาษณ์จะเห็นว่าการเคลื่อนไหว ชุมนุม เรียกร้องของภาคประชาชน เริ่มต้นจากการรวมกลุ่มกัน ซึ่งกลายเป็นแบบแผนที่ภาคประชาชนปฏิบัติมาหลายทศวรรษ แม้ประชาชนจะไม่ทราบ ว่า แนวทางดังกล่าวนี้เป็นแนวทางที่ได้มาซึ่งอำนาจก็ตาม แต่จากการศึกษากลับพบว่า ภาค

ประชาชนได้รวมตัวกันโดยอัตโนมัติเมื่อมีข้อปัญหา หรือความไม่เป็นธรรมเกิดขึ้นกับบุคคล กับชุมชน ที่มีผู้นำเป็นผู้สื่อสาร ตลอดถึงเชื่อมโยงกับชาวบ้าน และกลุ่มต่างๆ เพื่อเป็นแนวร่วมในการเรียกร้อง ความไม่เป็นธรรมนั้น

จากแผนภาพกระบวนการสร้างอำนาจทางการเมืองภาคประชาชนในภาค ตะวันออกเฉียงเหนือ กล่าวโดยสรุป ภาพด้านบนสุดเป็นพื้นที่ภาคประชาชนในภาค ตะวันออกเฉียงเหนือ (อีสานเหนือ - ใต้) ที่พบว่าทั้งสองพื้นที่เริ่มจากมีผู้นำที่เข้มแข็ง มีอุดมการณ์ ชอบช่วยเหลือประชาชน มีจิตสาธารณะ ซึ่งมีลักษณะที่เหมือนกัน

โดยแกนนำทั้งสองพื้นที่มีทั้งปราชญ์ชาวบ้าน หมอยาพื้นบ้าน อดีตแกนนำที่มีประสบการณ์ ในการนำมวลชนประท้วงเรียกร้องให้บ้านเมืองปกครองในระบอบประชาธิปไตย ช่วงทศวรรษที่ผ่านมา ซึ่งพบว่า ทั้งสองพื้นที่มีแกนนำดังกล่าวเหมือนกัน นอกจากนั้นยังมี นักกฎหมาย และในพื้นที่ อีสานใต้ แกนนำทั้งหมดเป็นแกนนำที่เป็นอดีตผู้นำท้องถิ่น และผู้นำท้องถิ่น และสื่อท้องถิ่น ภาพ ด้านล่างเริ่มจากผู้นำที่ได้สร้างความไว้วางใจจากประชาชน เพื่อจัดตั้งเป็นกลุ่มกิจกรรมทางการเมือง และกลุ่มกิจกรรมอื่นๆ เช่น กลุ่มเพาะพันธุ์ไม้ (ต้นไม้เพื่อประชาธิปไตย กลุ่มหินทราย กลุ่มอาชีพ เป็นต้น ซึ่งเป็นกลุ่มกิจกรรมทั่วไปที่มีส่วนในการเชื่อมประสาน (การเชื่อมต่อ) ระหว่างประชาชนด้วยกันเอง ระหว่างแกนนำกับประชาชน และกลุ่มอื่นๆ ภายนอก กลุ่มต่างๆ เหล่านี้จะรวมตัวกันเป็นกลุ่ม ใหญ่

เมื่อมีปัญหาความไม่เป็นธรรมเกิดขึ้นกับประชาชน และสิ่งที่ประชาชนเห็นว่าจะมากกระทบต่อ วิถีชีวิตความเป็นอยู่ของพวกเขา ซึ่งแกนนำจะทำหน้าที่จากการสั่งการของประชาชนส่วนใหญ่ (มติคน ส่วนใหญ่) ดำเนินกิจกรรมนั้นๆ ร่วมกัน ทั้งในระดับต่างๆ มีการสื่อสาร และเชื่อมโยง (การ เชื่อมต่อ) จากแกนนำกับกลุ่ม และนอกกลุ่ม ส่วนภาพด้านล่างเป็นการเกณฑ์หรือการระดมจากแกน นำ และการเชื่อมโยง สื่อสารกันระหว่างประชาชนด้วยกัน

การเกณฑ์ในที่นี้ คือ การเกณฑ์ประชาชน (ที่เป็นสมาชิกในกลุ่มต่างๆ) เพื่อมาทำกิจกรรม ร่วมกัน และมีการระดมทรัพยากร ทั้งที่เป็นเครื่องอุปโภคบริโภค เป็นเงิน และวัตถุดิบต่างๆ ในการ ระดมทรัพยากรในพื้นที่อีสานเหนือ - อีสานใต้ เป็นที่น่าสังเกตว่า ไม่ได้ระดมเงินเป็นหลัก พบว่า เป็น การระดมวัตถุดิบต่างๆ เช่น ผลผลิตทางการเกษตร ที่เกิดจากท้องถิ่นของประชาชน นำมารวมกันเพื่อ แปรรูปเป็นอาหาร ไร่เลี้ยงผู้เข้าร่วมกิจกรรม ส่วนการระดมเงินนั้นเป็นลักษณะในเชิงการบริจาค เพื่อเป็นค่ายานพาหนะ ในการเดินทางเท่านั้น

ส่วนการระดมจะเห็นว่าภาพด้านขวาล่างสุด เป็นกลุ่มประชาชนในระดับต่างๆ ที่มีการ เชื่อมโยงสื่อสารกันตลอดเวลา เมื่อมีการทำกิจกรรมใดๆ ซึ่งทุกส่วนจะมีการเชื่อมประสานกันเป็น เหมือนลูกโซ่ ที่แต่ละส่วนจะอิงอาศัยกันตลอดเวลา นอกจากนั้นภาพด้านขวาสุดจะเห็นว่า ทุกส่วนทุก กลุ่มจะมีการเชื่อมโยงกัน และภาพด้านขวากลาง พบว่า การสื่อสารจะปรากฏในทุกๆ ด้าน ทั้งจาก

กลุ่มประชาชน ทั้งภายในกลุ่ม และภายนอกกลุ่ม แขนงนำในระดับต่างๆ ที่ทำงานร่วมกัน จนพัฒนาเป็นรูปแบบกระบวนการสร้างอำนาจทางการเมืองภาคประชาชนในภาคตะวันออกเฉียงเหนือ ที่กลายมาเป็นแบบแผนที่ประชาชนปฏิบัติร่วมกัน

กล่าวโดยสรุป แบบแผนกระบวนการสร้างอำนาจทางการเมืองภาคประชาชนในภาคตะวันออกเฉียงเหนือ (อีสานเหนือ – อีสานใต้) เริ่มจากการที่ประชาชนไม่ได้รับความไม่เป็นธรรมจากการจัดการของรัฐในด้านต่างๆ วิกฤติผู้แทนของประชาชนที่ไม่ได้ทำหน้าที่ในการนำปัญหาต่างๆ ที่เป็นเรื่อง ปัญหาความเดือดร้อน ปัญหาเรื่องปากท้อง ปัญหาความทุกข์ยากในมิติต่างๆ ของประชาชน ไปดำเนินการแก้ปัญหาต่างๆ เหล่านั้น จึงนำไปสู่การรวมตัวกันของประชาชนเพื่อเรียกร้องต่อรัฐในส่วนต่างๆ ทั้งรัฐส่วนกลาง ส่วนภูมิภาค และส่วนท้องถิ่น ในการรวมตัวกันของประชาชนเพื่อให้ได้มาซึ่งอำนาจ (โดยไม่หวังยึดอำนาจการปกครองจากรัฐ) นั้น ประชาชนเริ่มรวมตัวกันขนาดเล็กในระดับหมู่บ้าน โดยมีกระบวนการที่สำคัญคือ เริ่มจากมีผู้นำที่เข้มแข็งในระดับพื้นที่ ประกอบด้วย ปราชญ์ชาวบ้าน หมอยาพื้นบ้าน อดีตแกนนำมวลชนที่เคยนำประท้วงต่อรัฐส่วนกลาง นักกฎหมาย อดีตผู้นำท้องถิ่น อดีตผู้นำท้องถิ่น สื่อท้องถิ่นหรือนักข่าวท้องถิ่น จะเห็นว่าแกนนำเริ่มจากการสร้างความไว้วางใจ เพื่อรวมกลุ่มประชาชนผู้เข้าร่วมกิจกรรมทางการเมือง

โดยกลุ่มต่างๆ เริ่มจากกลุ่มภายในหมู่บ้าน และกลุ่มภายนอกหมู่บ้าน ซึ่งกลุ่มภายใน และกลุ่มภายนอกดังกล่าว มีการเชื่อมโยงกันตลอดเวลา โดยเฉพาะการเชื่อมโยงติดต่อกันระหว่างกลุ่มที่มีเป้าหมายสำคัญ คือการรวมกลุ่มกิจกรรมทางการเมืองทั่วภาคอีสาน และทั่วประเทศ มีการจัดตั้งหมู่บ้านของบุคคลผู้มีความคิด ความเชื่อ ที่มีอุดมการณ์ในระบอบประชาธิปไตย มีการรวมสมาชิกในกลุ่มกิจกรรมทางการเมืองแต่ละแห่ง แต่ละหมู่บ้าน จัดตั้งเป็นหมู่บ้านเครือข่าย “หมู่บ้านเพื่อประชาธิปไตย” โดยใช้การสื่อสารติดต่อกัน มีนักข่าวพลเมืองที่เป็นสื่อประจำถิ่น มีหนังสือพิมพ์และการใช้โซเชียลเน็ตเวิร์ก เป็นพื้นที่ในการนำเสนอข่าว และมีการนำเสนอข่าวในโซเชียลเน็ตเวิร์กมากขึ้น ไม่ว่าจะเป็นการติดต่อกันผ่านกลุ่มแอปพลิเคชันไลน์ เฟสบุค ทางโทรศัพท์เคลื่อนที่ ที่มีการเชื่อมโยงเป็นเครือข่าย และมีการสื่อสารกันในระดับ หมู่บ้าน ระดับตำบล ระดับอำเภอ ระดับภาค มีการระดมทรัพยากรต่างๆ ร่วมกัน เพื่อใช้ในการขับเคลื่อนกลุ่มกิจกรรมทางการเมือง กระบวนการต่างๆ เหล่านี้เองที่กลายมาเป็น “แบบแผนกระบวนการสร้างอำนาจทางการเมืองภาคประชาชน”

บทที่ 5

สรุปผล อภิปรายผล และข้อเสนอแนะ

การวิจัย เรื่อง แบบแผนกระบวนการสร้างอำนาจทางการเมืองภาคประชาชนที่มีความเข้มแข็งในภาคตะวันออกเฉียงเหนือ ในบทนี้ ผู้วิจัย สามารถสรุป อภิปรายผล และให้ข้อเสนอแนะ โดยมีรายละเอียดดังต่อไปนี้

5.1 สรุปผลการวิจัย

การศึกษาแบบแผนกระบวนการสร้างอำนาจทางการเมืองภาคประชาชนที่มีความเข้มแข็งในภาคตะวันออกเฉียงเหนือ โดยเลือกศึกษาจังหวัดแห่งหนึ่งในพื้นที่อีสานเหนือ และอีสานใต้ ที่สามารถสะท้อนบทเรียนเกี่ยวกับกระบวนการสร้างอำนาจทางการเมืองจากอดีตถึงปัจจุบัน โดยการสัมภาษณ์เชิงลึกกลุ่มเป้าหมายที่เป็นแกนนำในพื้นที่ และประชาชนที่เข้าร่วมกิจกรรมทางการเมือง ทั้งสองพื้นที่ เริ่มจากมีผู้นำที่เข้มแข็ง มีอุดมการณ์ ชอบช่วยเหลือประชาชน มีจิตสาธารณะ ซึ่งมีลักษณะที่เหมือนกัน โดยแกนนำทั้งสองพื้นที่มีทั้งปราชญ์ชาวบ้าน หมอยาพื้นบ้าน อดีตแกนนำที่มีประสบการณ์ในการนำมวลชนประท้วงเรียกร้องให้บ้านเมืองปกครองในระบอบประชาธิปไตย ช่วงทศวรรษที่ผ่านมา ทั้งสองพื้นที่มีแกนนำดังกล่าวเหมือนกัน

นอกจากนี้ยังมี นักกฎหมาย และในพื้นที่อีสานใต้ แกนนำทั้งหมดเป็นแกนนำที่เป็นอดีตผู้นำท้องถิ่น และผู้นำท้องถิ่น และสื่อท้องถิ่น โดยเริ่มจากที่ผู้นำได้สร้างความไว้วางใจจากประชาชน เพื่อจัดตั้งเป็นกลุ่มกิจกรรมทางการเมือง และกลุ่มกิจกรรมอื่นๆ เช่น กลุ่มเพาะพันธุ์ไม้ (ต้นไม้เพื่อประชาธิปไตย กลุ่มหินทราย กลุ่มอาชีพ เป็นต้น ซึ่งเป็นกลุ่มกิจกรรมทั่วไปที่มีส่วนในการเชื่อมประสาน (การเชื่อมต่อ) ระหว่างประชาชนด้วยกันเอง ระหว่างแกนนำกับประชาชน และกลุ่มอื่นๆ ภายนอก

กลุ่มต่างๆ เหล่านี้จะรวมตัวกันเป็นกลุ่มใหญ่ เมื่อมีปัญหาความไม่เป็นธรรมเกิดขึ้นกับประชาชน และสิ่งที่ประชาชนเห็นว่าจะมากกระทบต่อวิถีชีวิตความเป็นอยู่ของพวกเขา ซึ่งแกนนำจะทำหน้าที่จากการสั่งการของประชาชนส่วนใหญ่ (มติคนส่วนใหญ่) ดำเนินกิจกรรมนั้นๆ ร่วมกัน ทั้งในระดับต่างๆ มีการสื่อสาร และการเชื่อมโยง (การเชื่อมต่อ) จากแกนนำกับกลุ่ม และนอกกลุ่ม มีการเกณฑ์หรือการระดมจากแกนนำ และการเชื่อมโยงสื่อสารกันระหว่างประชาชนด้วยกัน มีการระดมทรัพยากร ทั้งที่เป็นเครื่องอุปโภคบริโภค เป็นเงิน และวัตถุุดิบต่างๆ

ในการระดมทรัพยากร ในพื้นที่อีสานเหนือ - อีสานใต้ เป็นที่น่าสังเกตว่า ไม่ได้ระดมเงินเป็นหลัก พบว่า เป็นการระดมวัตถุดิบต่างๆ เช่น ผลผลิตทางการเกษตร ที่เกิดจากท้องถิ่นของประชาชน นำมารวมกันเพื่อแปรรูปเป็นอาหาร ไร่เลี้ยงผู้เข้ามาร่วมกิจกรรม ส่วนการระดมเงินนั้นเป็นลักษณะในเชิงการบริจาค เพื่อเป็นค่านายพาหนะ ในการเดินทางเท่านั้น

ส่วนการสื่อสาร มีการเชื่อมโยงสื่อสารกันตลอดเวลา เมื่อมีการทำกิจกรรมใดๆ ซึ่งทุกส่วนจะมีการเชื่อมประสานกันเป็นเหมือนลูกโซ่ ที่แต่ละส่วนจะอิงอาศัยกันตลอดเวลา นอกจากนั้น การสื่อสารจะปรากฏในทุกๆ ด้าน ทั้งจากกลุ่มประชาชน ทั้งภายในกลุ่ม และภายนอกกลุ่ม แขนงนำในระดับต่างๆ ที่ทำงานร่วมกัน จนพัฒนาเป็นรูปแบบกระบวนการสร้างอำนาจทางการเมืองภาคประชาชนในภาคตะวันออกเฉียงเหนือ ที่กลายมาเป็นแบบแผนที่ประชาชนปฏิบัติร่วมกันจนถึงปัจจุบัน

ดังนั้น แบบแผนกระบวนการสร้างอำนาจทางการเมืองภาคประชาชนในภาคตะวันออกเฉียงเหนือ เกิดจากการต่อสู้หรือเรียกร้องของประชาชนจำนวนมากต่อรัฐบาล เพื่อให้ตนเองและกลุ่มมีอำนาจทางการเมืองที่จะสามารถทำตนเองให้ได้รับประโยชน์จากการเมือง หรือการกำหนดนโยบายของรัฐบาลได้อย่างถูกต้อง โปร่งใส ทัวถึงและเป็นธรรม ซึ่งการที่ภาคประชาชนจะได้อำนาจซึ่งอำนาจทางการเมืองที่ถูกต้อง โปร่งใส ทัวถึงและเป็นธรรมดังกล่าวนี้ จะต้องผ่านการรับรองโดยรัฐธรรมนูญแห่งราชอาณาจักรไทยที่มอบอำนาจอธิปไตยไว้กับประชาชน ประชาชนสามารถแสดงออกทางการเมืองอย่างเสรี ภายใต้กรอบของกฎหมายประชาชนที่อยู่ภายใต้ระบอบประชาธิปไตย จะมีสิทธิ เสรีภาพในด้านต่างๆ

นอกจากนี้ ระบอบประชาธิปไตยยังเกี่ยวข้องโดยตรงกับสิทธิ เสรีภาพ ซึ่งหมายถึง หน้าที่ความรับผิดชอบ ระเบียบและวินัย ประชาธิปไตยไม่ได้ หมายถึง สิทธิ เสรีภาพ ที่ไร้ขอบเขต แต่ต้องอยู่ภายใต้กฎหมาย และต้องควบคู่กับหน้าที่ความรับผิดชอบ ระเบียบและวินัย หน้าที่ของประชาชนภายใต้ระบบการปกครองแบบประชาธิปไตย

การเมืองภาคประชาชนจึงหมายถึงอุดมการณ์ กระบวนการ วิธีการ และการกระทำทั้งหลายในวิถีทางหรือแนวทางประชาธิปไตย โดยสันติวิธี ซึ่งประชาชนในฐานะที่เป็นประธานแห่งสิทธิหรือประธานแห่งอำนาจ สามารถที่จะใช้สิทธิหรืออำนาจดังกล่าว ได้ทั้งโดยทางตรงและโดยทางอ้อมในระบบการเมืองการปกครองที่จะทำให้ตนเอง ทั้งในฐานะที่เป็นปัจเจกบุคคล หรือในฐานะกลุ่มชุมชนในระดับต่าง ๆ แข็งแรงและช่วยตนเองได้ โดยพึ่งพาอำนาจรัฐไม่มากนัก

แบบแผนกระบวนการสร้างอำนาจทางการเมืองภาคประชาชนในภาคตะวันออกเฉียงเหนือ มีการรวมกลุ่มกันจากกลุ่มในชนบท สู่กลุ่มเครือข่ายขนาดใหญ่ ที่มีแกนนำกลุ่มตั้งแต่ระดับชาติ ระดับอำเภอ ระดับตำบล ระดับหมู่บ้าน ระดับกลุ่มขนาดเล็กลดหลั่นกันลงไป แต่สุดท้ายแล้วปลายทางคือการรวมกลุ่มกันขนาดใหญ่ (ซึ่งขึ้นอยู่กับสภาวะการณ์นั้นๆ ที่เกิดขึ้นว่า เป็นปรากฏการณ์เกี่ยวกับเรื่อง

ระดับใด) ส่วนการระดมทรัพยากรของกลุ่ม พบว่า ภาคประชาชนในภาคตะวันออกเฉียงเหนือ ใช้ทรัพยากรที่มีอยู่ตามชนบทของตนเอง โดยที่ไม่ได้ใช้เงินเป็นหลัก หากแต่ใช้อุดมการณ์ในการต่อสู้ และอัตลักษณ์อย่างหนึ่งของคนอีสาน คือความอดทน ที่เป็นทุนอย่างหนึ่ง อยู่ง่ายกินง่าย จึงแตกต่างจากแนวคิดทฤษฎีของ Zald กับ McCarthy ที่อธิบายว่า องค์กรการเคลื่อนไหวที่เชื่อมต่อกับองค์กรขนาดใหญ่อื่นๆ จำต้องมีทรัพยากรด้านเงินทุนจำนวนมากเป็นหลักในการขับเคลื่อนกลุ่มหรือองค์กร (ซึ่งเป็นเรื่องของแต่ละบริบทของสังคม)

แต่สังคมอีสานหรือภาคตะวันออกเฉียงเหนือพบว่า การต่อสู้เคลื่อนไหว “เงิน” เป็นปัจจัยรอง ซึ่งมีการใช้แค่การเดินทาง เติมน้ำมันยานพาหนะ และซื้อของอุปโภคบริโภคบางอย่าง เช่น สูบ ยาสีฟัน เท่านั้น เป็นต้น นอกจากนี้ยังพบว่าภาคประชาชนในภาคตะวันออกเฉียงเหนือ ดำเนินกิจกรรมกลุ่มจนกล่าวได้ว่าสามารถจัดเป็น “องค์กรขบวนการ” ได้อย่างมีประสิทธิภาพ กล่าวคือ

มีการพัฒนาการจากแนวคิดการเคลื่อนไหวทางสังคมแบบใหม่ที่มีแนวคิดการระดับทรัพยากรเป็นเครื่องปรุงสำคัญจนสามารถพัฒนาไปสู่องค์กรขบวนการ (ซึ่งงานวิจัยชิ้นนี้ก็พบแนวคิดดังกล่าว) ตามที่ณรงค์ บุญสวยขวัญ ได้กล่าวถึงการพัฒนาการเมืองภาคประชาชนที่มีเป้าหมายในการยกระดับการเมืองให้เป็นทางเลือก หรือกิจกรรมทางอำนาจ ซึ่งมีองค์ประกอบที่สำคัญดังต่อไปนี้ คือ (1) องค์กร (Organization) (2) ความไว้วางใจ (Trust) (3) ผู้นำ (Elite) (4) การเชื่อมโยงเครือข่าย (Networks) (5) การเกณฑ์หรือการระดม (Mobilizing) (6) การสื่อสาร (Communication) และการทำให้เป็นข่าวหรือประเด็นสาธารณะ (Public Issue)

ซึ่งประเด็นดังกล่าวเป็นปัจจัยเกื้อกูลให้เกิดแบบแผนกระบวนการสร้างอำนาจทางการเมืองภาคประชาชนได้อย่างมีประสิทธิภาพ นอกจากนี้ในการสร้างองค์กรขบวนการที่เกิดความเข้มแข็งพบว่า จะต้องมีการเชื่อมต่อกันระหว่างองค์กร ซึ่งการเมืองภาคประชาชนในภาคตะวันออกเฉียงเหนือพบว่าการเชื่อมต่อกันระหว่างองค์กรจากองค์กรระดับท้องถิ่น เป็นองค์กรระดับตำบล ระดับอำเภอ ระดับจังหวัด ระดับประเทศเพื่อแสดงพลังต่อรัฐส่วนกลาง

การเชื่อมต่อดังกล่าวพบว่ามี การเชื่อมต่อกัน สามระดับ กล่าวคือ (1) ความสัมพันธ์แบบการเชื่อมต่อในระดับความแข็งแรงอย่างต่ำ พบในระดับการรวมกลุ่มทั่วซึ่งมีประชากรจำนวนน้อย เช่น การเรียกร้องความไม่ชอบธรรมบางอย่างที่เกิดขึ้นในระดับหมู่บ้าน เป็นต้น (2) ความสัมพันธ์แบบการเชื่อมต่อในระดับความแข็งแรงอย่างกลาง พบในระดับการรวมตัวกันระดับแกนนำและประชาชนในการในการจัดทำกลุ่มกิจกรรมขนาดจำนวนประชากรไม่มากนัก เช่นการรวมกลุ่มของประชาชนในการเรียกร้องบ่อน้ำเสีย หรือ การเรียกร้องเรื่องที่ดินทำกิน ซึ่งอาจเกิดขึ้นในระดับอำเภอ จังหวัด เพื่อเรียกร้องความไม่ชอบธรรมต่อรัฐส่วนภูมิภาค เป็นต้น (3) ความสัมพันธ์แบบการเชื่อมต่อในระดับความแข็งแรงอย่างมาก พบในการรวมกลุ่มกันที่กลายเป็น “องค์กรและขบวนการเคลื่อนไหว” ซึ่งภาคประชาชนในภาคตะวันออกเฉียงเหนือ พบความสัมพันธ์ทั้งสามมิติดังกล่าว ในส่วนของการเชื่อ

ต่อระดับแข็งแกร่งมาก พบว่าเกิดขึ้นในช่วงที่มีเหตุการณ์ทางการเมืองที่ไม่เป็นประชาธิปไตย หรือการที่ถูกรัฐประหาร เป็นต้น เป็นบ่อเกิดของการรวมตัวกันของประชาชนเป็นจำนวนมาก เช่น ปราบกฏการณ์ มวลชนคนเสื้อเหลือง มวลชนคนเสื้อแดง เป็นต้น และมีการเรียกร้องที่ใช้ระยะเวลานาน ซึ่งส่วนใหญ่จะเป็นการเรียกร้องต่อรัฐส่วนกลาง ที่มีภาคประชาชนจำนวนมากมาตลอดรวมตัวกัน ซึ่งทั้งสามแบบล้วนเรียกว่าเป็นขบวนการเคลื่อนไหวทางสังคมแบบใหม่ (New social movement organization)

จึงกล่าวได้ว่าการเคลื่อนไหวเรียกร้องของภาคประชาชนในภาคตะวันออกเฉียงเหนือ กลายเป็น “แบบแผนกระบวนการสร้างอำนาจทางการเมืองภาคประชาชนในภาคตะวันออกเฉียงเหนือ ที่มีอำนาจในระดับแข็งถึงแข็งแกร่งมาก ลดหลั่นกันลงไปตามสถานการณ์ที่เกิดขึ้น

สรุปได้ว่า กระบวนการทั้งหมดดังกล่าว นำไปสู่รูปแบบการเคลื่อนไหวทางการเมืองภาคประชาชน กล่าวคือ (1) การเคลื่อนไหวร้องทุกข์หรือเรียกร้องให้รัฐเข้ามาแก้ไขปัญหาที่ไม่ได้รับการเหลียวแล (2) การเคลื่อนไหวที่มุ่งตรวจสอบกระบวนการใช้อำนาจรัฐ (3) การประท้วงอำนาจรัฐและเรียกร้องการถ่ายโอนอำนาจที่รัฐเคยมีมาเป็นของประชาชน (4) การร่วมมือเชิงวิพากษ์กับรัฐ หรือ ความผูกพันในเชิงสร้างสรรค์เพื่อเบียดแย่งพื้นที่ในกระบวนการใช้อำนาจมาเป็นของประชาชนอย่างแท้จริง ช่วยให้การสร้างอำนาจทางการเมืองภาคประชาชนในภาคตะวันออกเฉียงเหนือมีความเข้มแข็งมากขึ้น

5.2 อภิปรายผล

การอภิปรายผลในงานวิจัยชิ้นนี้ประกอบด้วยวัตถุประสงค์ คือ “เพื่อศึกษาแบบแผนกระบวนการสร้างอำนาจทางการเมืองภาคประชาชนในภาคตะวันออกเฉียงเหนือ”

ดังที่ผู้วิจัยได้กล่าวเกี่ยวกับแบบแผนกระบวนการสร้างอำนาจทางการเมืองภาคประชาชนในภาคตะวันออกเฉียงเหนือ ในหัวข้อที่ผ่านมาว่า พบว่าเริ่มจากที่รัฐธรรมนูญแห่งราชอาณาจักรไทยได้มอบอำนาจอธิปไตยให้กับปวงชนชาวไทย ประชาชนสามารถแสดงออกทางการเมืองอย่างเสรี ภายใต้กรอบของกฎหมายประชาชนที่อยู่ภายใต้ระบอบประชาธิปไตย

สอดคล้องกับการศึกษาของยุทธการ หัวหาญ (2552) ได้ศึกษาเรื่อง การเมืองภาคประชาชนกับการพัฒนาประชาธิปไตยไทย: ศึกษากรณีสมัชชาคนจน พบว่า สมัชชาคนจนในรูปแบบการเมืองภาคประชาชนมีบุคคลเข้าร่วมขบวนการเคลื่อนไหวที่ไม่ได้จำกัดอยู่ในกลุ่มใดกลุ่มหนึ่งหรือชนชั้นใดชนชั้นหนึ่งเพียงอย่างเดียว โดยเรื่องที่เคลื่อนไหวเรียกร้องเฉพาะกลุ่มและประเด็นสาธารณะโดยมีเป้าหมายของขบวนการเคลื่อนไหวที่ส่งผลต่อการพัฒนาประชาธิปไตยแบบมีส่วนร่วม และ

กระบวนการประชาธิปไตยก่อให้เกิดกระบวนการพัฒนาประชาธิปไตยในลักษณะที่เป็นประชาธิปไตยทางตรงมากขึ้น

ซึ่งการพัฒนาประชาธิปไตยทางตรงนี้ มีความสำคัญยิ่งต่อขบวนการเคลื่อนไหวทางสังคมแนวใหม่ ที่มุ่งเน้นให้ภาคประชาชนได้ใช้อำนาจของตนโดยตรงต่อรัฐ โดยไม่จำเป็นต้องผ่านผู้แทนของประชาชน ซึ่งเป็นกระบวนการพัฒนาไปสู่องค์กรขบวนการ ที่มีความเข้มแข็ง แม้ว่าชุมชนจะถูกมองว่าอ่อนแอ แต่เมื่อเกิดการต่อต้านระบอบทักษิณกระแสการเมืองภาคประชาชน กลับมีความเข้มแข็งมากขึ้นไม่ว่าจะเป็นกระบวนการภาคประชาชนที่สนับสนุนหรือต่อต้านทักษิณก็ตาม ประเด็นความขัดแย้งทางการเมืองกลายเป็นประเด็นหลักของการเคลื่อนไหวภาคประชาสังคมที่แหลมคมยิ่งกว่าประเด็นอื่นๆ ภายใต้แนวโน้มที่น่าสนใจอย่างหนึ่ง

ซึ่งสอดคล้องกับงานวิจัยของ โรริยูกิ ชูชูกิ และศศิประภา จันทะวงศ์ (2555) ได้ศึกษา “พลวัตและการพัฒนา ขบวนการประชาสังคมของชุมชนในภาคตะวันออกเฉียงเหนือ ท่ามกลางการเปลี่ยนแปลงทางการเมืองไทยหลังรัฐประหารปี พ.ศ. 2559” จากการศึกษาพบว่า การขยายตัวของเคเบิลทีวีอินเทอร์เน็ตและการเข้าถึงอุปกรณ์การสื่อสารอย่างเช่นมือถืออินเทอร์เน็ต ทำให้เกิดการขยายตัวของพื้นที่สาธารณะในการแสดงความคิดเห็นรวมทั้งเพิ่มขีดความสามารถของชาวบ้านในชุมชน ในการรวมกลุ่มรวมถึงการขยายประเด็น การเคลื่อนไหวในประชาชนไปสู่ประเด็นอื่นที่อยู่ภายนอกชุมชน เช่น ปัญหาความขัดแย้งทางการเมืองในระดับประเทศ

สอดคล้องกับงานวิจัยของ วรณศักดิ์พิจิตร บุญเสริม (2555) ได้ศึกษา “พัฒนาการและการเคลื่อนไหวขบวนการประชาสังคมคนเสื้อแดงในจังหวัดมหาสารคาม” พบว่า เมื่อพิจารณาถึงพัฒนาการและการเคลื่อนไหว จากสมาชิกที่อยู่ในชุมชนบทและสามารถตื่นตัวตัวทางการเมืองและเข้าร่วมกิจกรรมทางการเมืองอย่างต่อเนื่องด้วยสำนึกความรับผิดชอบต่อสังคมและมองเห็นสังคมไม่เป็นธรรม มีกติกาอย่างไม่ถูกต้องต่อคนส่วนใหญ่ ทำให้มองเห็นว่า ในอนาคตสังคมไทยจะต้องมีการเคลื่อนไหวทางการเมือง จากกระบวนคิดของคนที่แตกต่างกัน ทั้งชนชั้นและเศรษฐกิจและความเชื่อหากไม่มีการแก้ไขไปในทิศทางที่ถูกต้อง แน่นนอนที่สุดวิกฤติทางการเมืองครั้งใหญ่ และครั้งใหม่ต้องเกิดขึ้นกับประเทศไทยอย่างแน่นอน และสำคัญขบวนการประชาสังคมคนเสื้อแดง โดยเฉพาะขบวนการประชาสังคมคนเสื้อแดงในจังหวัดมหาสารคาม ก็จะเป็นประชาคมหนึ่งที่มีบทบาทต่อการสร้างกิจกรรมทางการเมืองในอนาคตอันเป็นกิจกรรมทางการเมืองที่ได้ดำเนินมาตลอดจนปัจจุบัน

นอกจากนั้นสอดคล้องกับ สายัญ จิตตา (2553) ที่ได้ศึกษา “กระบวนการสร้างการเมืองภาคประชาชนของเทศบาลตำบลชัยเสมหาด อําเภอบึงสามพัน จังหวัดเพชรบูรณ์ พบว่า (1) ขั้นตอนในการสร้างการเมืองภาคประชาชน คือ (1.1) การให้ความรู้ทางการเมือง (1.2) สร้างความสำนึกทางการเมือง โดยมีวิธีการในการสร้างการเมืองภาคประชาชน คือ การฝึกอบรม และการมีส่วนร่วมทางการเมืองทางตรง (2) ปัจจัยสำคัญที่เอื้ออำนวยที่จะสร้างการเมืองภาคประชาชน คือ ผู้นำท้องถิ่น

มีเจตนารมณ์ที่จะสร้างการเมืองภาคประชาชน และให้การสนับสนุนในด้านงบประมาณ และบุคลากร ที่มีความรู้ความชำนาญด้านการเมืองในการถ่ายทอดความรู้ (3) ข้อเสนอแนะในการสร้างการเมืองภาคประชาชน คือ (3.1) ประชาชนมีส่วนร่วมทางการเมืองมีความตื่นตัวทางการเมืองและก่อตั้งรวมตัวขึ้นเองโดยธรรมชาติ (3.2) เทศบาลจะต้องจัดให้มีการประชาสัมพันธ์ทางการเมืองทุกรูปแบบ เพื่อประชาชน ชุมชน และภาคประชาสังคมมีส่วนร่วมในการบริหารจัดการท้องถิ่นลดบทบาทและอำนาจของส่วนกลางและส่วนภูมิภาคในด้านการกำกับดูแลท้องถิ่น นอกจากนี้ กระบวนการสร้างอำนาจทางการเมืองภาคประชาชนยังประกอบด้วย การเคลื่อนไหวต่อสู้ของภาคประชาชนเพื่อให้มีอำนาจทางการเมือง

ซึ่งสอดคล้องกับงานวิจัยของ วิเชียร บุราณรักษ์ (2548) ได้ศึกษาขบวนการเคลื่อนไหวทางการเมืองภาคประชาชน ศึกษากรณี: กลุ่มอนุรักษ์สิ่งแวดล้อมจังหวัดอุดรธานี พบว่า ขบวนการเคลื่อนไหวทางการเมืองภาคประชาชนเป็นหนึ่งแนวทางการแสดงบทบาทตามสิทธิพลเมืองในการมีส่วนร่วมทางการเมือง ดังนั้นภาครัฐควรให้ความสำคัญในการเปิดพื้นที่สาธารณะให้ขบวนการเคลื่อนไหวทางการเมืองภาคประชาชนที่จะสัมพันธ์ ประทะสังสรรค์ แทรกซึม ตลอดจนแย่งพื้นที่สาธารณะ ช่วงชิงอำนาจ ผลประโยชน์ ทรัพยากร อุดมการณ์ ตลอดจนทางเลือกของการพัฒนา กับหน่วยงานสังคมภาคต่างๆ ไม่ว่าจะเป็นภาครัฐ หรือภาคทุน ผลการศึกษานี้จะเป็นประโยชน์ต่อบุคคลทั่วไปที่สนใจ ใฝ่เรียนรู้ทางการเมืองภาคประชาชน และอาจนำไปสู่การขยายขอบเขตการแสวงหาเครื่องมือสู่การพัฒนาประชาธิปไตย ของไทยให้เป็นอย่างสมบูรณ์ยิ่งขึ้น เช่นเดียวกับงานวิจัยของ มัทนา โกสมภ ได้ศึกษากระบวนการเคลื่อนไหวทางสังคมของการเมืองภาคประชาชนในกรณีสวนสัตว์กลางคืนจังหวัดเชียงใหม่ พบว่า การเคลื่อนไหวทางสังคมของภาคีฮักเชียงใหม่เป็นกระบวนการที่สำคัญ ในการพยายามนำเสนอรูปแบบการพัฒนาที่พึงปรารถนาของภาคประชาชนแบบองค์รวม การเคลื่อนไหวทางสังคมของภาคีคนฮักเชียงใหม่ไม่ได้เป็นแค่การต่อสู้เพื่อตรวจสอบประเด็นโครงการสวนสัตว์กลางคืนเท่านั้น แต่เป็นการเติบโตของการเคลื่อนไหวทางสังคมของการเมืองภาคประชาชน นอกจากนี้การเคลื่อนไหวทางสังคมแบบใหม่จำเป็นต้องมีการระดมทรัพยากรที่สำคัญในการต่อสู้เคลื่อนไหวของขบวนการเคลื่อนไหวทางสังคม

ซึ่งสอดคล้องกับงานวิจัยของ วรวิทย์ วิจารณ์ และจุมพล หนิมพานิช พบว่า 1) การใช้สิทธิชุมชนตามรัฐธรรมนูญแห่งราชอาณาจักรไทย พ.ศ. 2540 และรัฐธรรมนูญแห่งราชอาณาจักรไทย พ.ศ. 2550 ในภาพรวมอยู่ในระดับมาก 2) กลยุทธ์หลักที่ใช้ในการระดมทรัพยากร 2 ลำดับแรก คือ กลยุทธ์ด้านเป้าหมาย โดยเป้าหมายที่ขบวนการกำหนดไว้ทำให้คนเห็นว่ามีโอกาสสำเร็จมากเพียงพอ และกลยุทธ์ที่ทำให้คนเห็นถึงผลประโยชน์ที่จะเกิดร่วมกันของกลุ่ม หรือของขบวนการ 3) การใช้โอกาสทางการเมืองเชิงโครงสร้างเพื่อช่วยให้นักการเมืองและสังคมตระหนักถึงปัญหาที่เกิดขึ้นยังอยู่ในระดับปานกลาง โดยขบวนการเคลื่อนไหวไม่ได้ให้ความสำคัญมากนักต่อความเข้มแข็งหรือความ

อ่อนแอของรัฐบาลในขณะนั้นและ 4) การใช้เครื่องมือในการต่อสู้โดยการสร้างวาทกรรมเพื่อจูงใจให้คนเข้าร่วมขบวนการยังอยู่ในระดับปานกลาง เนื่องจากแกนนำยังขาดความรู้ ความเข้าใจ ต่อสิ่งที่เรียกว่าวาทกรรมในฐานะเครื่องมือที่ใช้ในการจูงใจคนให้มาเข้าร่วมกับขบวนการเคลื่อนไหว

ดังนั้นจึงสรุปได้ว่าการพัฒนาการเมืองภาคประชาชนโดยมีเป้าหมายในการยกระดับการเมืองให้เป็นทางเลือก หรือกิจกรรมทางอำนาจ จึงต้องมีองค์ประกอบที่สำคัญดังต่อไปนี้ คือ (1) องค์กร (Organization) (2) ความไว้วางใจ (Trust) (3) ผู้นำ (Elite) (4) การเชื่อมโยงเครือข่าย (Networks) (5) การเกณฑ์หรือการระดม (Mobilizing) (6) การสื่อสาร (Communication) และการทำให้เป็นข่าวหรือประเด็นสาธารณะ (Public Issue) ซึ่งประเด็นดังกล่าวเป็นปัจจัยเกื้อกูลให้เกิดแบบแผนกระบวนการสร้างอำนาจทางการเมืองภาคประชาชนได้อย่างมีประสิทธิภาพ นอกจากนี้ในการสร้างองค์กรขบวนการที่เกิดความเข้มแข็ง พบว่า จะต้องมีการเชื่อมต่อกันระหว่างองค์กร ซึ่งการเมืองภาคประชาชนในภาคตะวันออกเฉียงเหนือพบว่าการเชื่อมต่อกันระหว่างองค์กรจากองค์กรระดับท้องถิ่น เป็นองค์กรระดับตำบล ระดับอำเภอ ระดับจังหวัด ระดับประเทศเพื่อแสดงพลังต่อรัฐส่วนกลาง การเชื่อมต่อดังกล่าวพบว่ามี การเชื่อมต่อกัน สามระดับ กล่าวคือ (1) ความสัมพันธ์แบบการเชื่อมต่อในระดับความเข้มแข็งอย่างต่ำ พบในระดับการรวมกลุ่ม ซึ่งมีประชากรจำนวนน้อย (2) ความสัมพันธ์แบบการเชื่อมต่อในระดับความเข้มแข็งอย่างกลาง พบในระดับการรวมตัวกันระดับแกนนำและประชาชนในการในการจัดทำกลุ่มกิจกรรมขนาดเล็ก เช่นการเรียกร้องความไม่ชอบธรรมต่อรัฐส่วนภูมิภาค เป็นต้น (3) ความสัมพันธ์แบบการเชื่อมต่อในระดับความเข้มแข็งอย่างมาก พบในการรวมกลุ่มกันที่กลายเป็น “องค์กรขบวนการ” ซึ่งภาคประชาชนในภาคตะวันออกเฉียงเหนือ พบความสัมพันธ์ทั้งสามมิติดังกล่าว ในส่วนของการเชื่อมต่อระดับเข้มแข็งมาก พบว่าเกิดขึ้นในช่วงที่มีเหตุการณ์ทางการเมืองที่ไม่เป็นประชาธิปไตย หรือการที่ถูกรัฐประหาร เป็นต้น เป็นบ่อเกิดของการรวมตัวกันของประชาชนเป็นจำนวนมากจากหลายภาคส่วนรวมตัวกันเป็นขบวนการเคลื่อนไหวทางสังคมแบบใหม่ (SMO) จึงกล่าวได้ว่ากรณีดังกล่าวเกิดเป็น “แบบแผนกระบวนการสร้างอำนาจทางการเมืองภาคประชาชนในภาคตะวันออกเฉียงเหนือ ที่มีอำนาจในระดับเข้มแข็งมาก สรุปได้ว่ากระบวนการทั้งหมดดังกล่าวนำไปสู่รูปแบบการเคลื่อนไหวทางการเมืองภาคประชาชน กล่าวคือ (1) การเคลื่อนไหวร้องทุกข์หรือเรียกร้องให้รัฐเข้ามาแก้ไขปัญหาที่ไม่ได้รับการเหลียวแล (2) การเคลื่อนไหวที่มุ่งตรวจสอบกระบวนการใช้อำนาจรัฐ (3) การประท้วงอำนาจรัฐและเรียกร้องการถ่ายโอนอำนาจที่รัฐเคยมีมาเป็นของประชาชน (4) การร่วมมือเชิงวิพากษ์กับรัฐ หรือความผูกพันในเชิงสร้างสรรค์เพื่อเปียดแย้งพื้นที่ในกระบวนการใช้อำนาจมาเป็นของประชาชนอย่างแท้จริง

5.3 ข้อเสนอแนะ

สำหรับข้อเสนอแนะจากการวิจัยในครั้งนี้ผู้วิจัยแบ่งออกเป็น 3 ด้าน กล่าวคือ 1) ข้อเสนอแนะเชิงวิชาการ 2) ข้อเสนอแนะเชิงนโยบาย 3) ข้อเสนอแนะในการวิจัยครั้งต่อไป มีรายละเอียดดังต่อไปนี้

5.3.1 ข้อเสนอแนะเชิงวิชาการ

จากการศึกษาแบบแผนกระบวนการสร้างอำนาจทางการเมืองภาคประชาชนในภาคตะวันออกเฉียงเหนือ ในส่วนของการระดมทรัพยากร ซึ่งในงานวิจัยแสดงให้เห็นว่าในการจัดตั้งไปสู่องค์กรขบวนการนั้น เงิน ถือเป็นทรัพยากรที่สำคัญในการพัฒนาไปสู่องค์กร และขบวนการ แต่จากการศึกษาพบว่าภาคประชาชนในภาคตะวันออกเฉียงเหนือ ไม่ได้ใช้เงินเป็นหลักในการเคลื่อนไหวองค์กรหรือขบวนการเคลื่อนไหวทางสังคมมากนัก จึงมีความพิเศษและโต้แย้งแนวคิดดังกล่าว จึงควรนำไปสู่การวิพากษ์วิจารณ์ ในวงวิชาการที่กว้างขวางมากขึ้น

5.3.2 ข้อเสนอแนะเชิงนโยบาย

รัฐควรมีแนวทางส่งเสริมให้ความรู้เกี่ยวกับสิทธิและเสรีภาพกับประชาชนในการพึ่งพาตนเองมากขึ้นโดยส่งเสริมให้ภาคประชาชนเกิดความเข้มแข็งเพื่อพัฒนาควบคู่กันไปกับการพัฒนาเพื่อเสริมสร้างความเข้มแข็งในการปกครองในระบอบประชาธิปไตยต่อไป

5.3.3 ข้อเสนอแนะในการวิจัยครั้งต่อไป

ควรมีการศึกษาแบบแผนกระบวนการสร้างอำนาจทางการเมืองภาคประชาชนในภาคอื่น ๆ เพื่อให้เห็นความแตกต่าง จากกลุ่มอำนาจทางการเมืองภาคประชาชนในภาคตะวันออกเฉียงเหนือ เพื่อศึกษาบริบทของพื้นที่เพื่อนำไปพัฒนาเขตพื้นที่ต่างๆ ต่อไป

บรรณานุกรม

มหาวิทยาลัยราชภัฏมหาสารคาม
RAJABHAT MAHASARAKHAM UNIVERSITY

บรรณานุกรม

- แก่งกิจ กิติเรียงลาภและศรยุทธ เอี่ยมเอื้อยุทธ. (2558). *บทบรรณาธิการ: การเมือง-การเคลื่อนไหวทางวัฒนธรรม*. 2475. กรุงเทพฯ : สำนักพิมพ์วิญญูชน.
- การมีส่วนร่วม. (2551). *แนวคิดทฤษฎีและกระบวนการ. เอกสารประกอบการศึกษาดูงานของคณะกรรมการพัฒนาการเมืองและการมีส่วนร่วมของประชาชน วุฒิสภา วันอังคารที่ 17 มิถุนายน 2551*. กรุงเทพฯ : สถาบันพระปกเกล้า.
- การเมืองภาคประชาชน ขบวนการประชาสังคมในสังคมไทยและบทบาทต่อสังคมการเมืองไทย*. (2560). สืบค้นจาก <http://tu101.org/wp-content/uploads/2016/02/2-01.pdf>.
- การเมืองภาคพลเมือง การพัฒนาการเมืองไปสู่ประชาธิปไตย. บทความสำหรับวารสารสถาบันพระปกเกล้า*. (2560). สืบค้นจาก http://kpi.ac.th/media/pdf/M7_130.pdf.
- เกรียงไกร เจริญธนาวัฒน์. (ม.ป.ป.). *หลักการพินกฎหมายมหาชน ว่าด้วยรัฐธรรมนูญและกฎหมาย*. กรุงเทพฯ: วิญญูชน.
- เกษียร เตชะพีระ. (2554). *การเมืองภาคประชาชน ในงานวิจัยของเสกสรรค์. วารสารสถาบันวัฒนธรรมและศิลปะมหาวิทยาลัยศรีนครินทรวิโรฒ*, 12 (2).
- โกวิท กระจ่าง. (2540). *การกระจายอำนาจทางการศึกษา: รำลึกถึงเหตุการณ์ 6 ตุลาคม 2516. ใน เอกสารประกอบการประชุมวิชาการประเพณีมหิดล-ธรรมศาสตร์ ครั้งที่ 5 เรื่อง ประชาธิปไตย คุณภาพชีวิตและสิทธิมนุษยชนในรอบ 20 ปี รำลึก 6 ตุลาคม 2519*.
- โกวิท พวงงาม. (2550). *การประเมินองค์ประกอบรองส่วนท้องถิ่นที่มีความเป็นเลิศด้านความโปร่งใสและการมีส่วนร่วมของประชาชน ประจำปี 2550, กรุงเทพมหานคร: บริษัทมิสเตอร์กอบปี (ประเทศไทย) จำกัด.การมีส่วนร่วมทางการเมืองของประชาชนตามรัฐธรรมนูญ. สืบค้นจาก http://kpi.ac.th/media/pdf/M7_85.pdf*
- ขวัญ คงเจริญ. (2555). *การพัฒนารูปแบบการเสริมสร้างพลังอำนาจชุมชนเพื่อเสริมสร้างจิตสำนึกของความเป็นพลเมืองดีในวิถีประชาธิปไตย. รายงานการวิจัยฉบับสมบูรณ์. การวิจัยและพัฒนารัฐสภา ด้วยเงินทุนสนับสนุนของสำนักงานเลขาธิการสภาผู้แทนราษฎร*.
- คณะกรรมการสิทธิมนุษยชนแห่งชาติ. (2558). *รายงานการศึกษาบทบาทภาคประชาสังคมในการคุ้มครอง สิทธิพลเมืองและสิทธิทางการเมือง*. กรุงเทพฯ : สำนักงานคณะกรรมการสิทธิมนุษยชนแห่งชาติ.
- คุเช โนบุทากะ. (2545). *พหุสัมพันธ์ขององค์กร ในขบวนการเคลื่อนไหวทางสังคม: ศึกษากรณีขบวนการคัดค้านการสร้างโรงไฟฟ้าหินกรูดและบ่อนอก*. กรุงเทพฯ : บัณฑิตวิทยาลัย จุฬาลงกรณ์มหาวิทยาลัย.

- คู่มือการท่องเที่ยวเชิงศาสนาแบบมีส่วนร่วมโดยชุมชน. (2560). *ต้องมนต์อีสานใต้. มหาวิทยาลัยราชภัฏนครราชสีมา ศูนย์ปฏิบัติการเขตพัฒนาการท่องเที่ยวอารยธรรมอีสานใต้และกระทรวงการท่องเที่ยวและกีฬา. กรุงเทพฯ : กระทรวงการท่องเที่ยวและกีฬา.*
- จักษ์ พันธุ์ชูเพชร. (2549). *การเมืองการปกครองไทย : จากยุคสุโขทัยสู่สมัยทักษิณ. กรุงเทพฯ : พิมพ์ลักษณ์*
- จักรกริช สังขมณี. (2554). ย้อนคิดว่าด้วยชีวิตทางการเมืองของชาวบ้าน: การเมืองในชนบทที่มากกว่าการเลือกตั้งและขบวนการเคลื่อนไหวทางสังคม. *วารสารสังคมวิทยา มานุษยวิทยา, 30 (2) .*
- จุมพล หนีพานิข. (2550). *การบริหารจัดการภาครัฐใหม่ หลักการ แนวคิด และกรณีตัวอย่าง ของไทย พิมพ์ครั้งที่ 2. นนทบุรี : โรงพิมพ์มหาวิทยาลัยสุโขทัยธรรมาธิราช.*
- จุมพล หนีพานิข. (2550). การเมืองภาคประชาชน : ลักษณะ บทบาท ความสำคัญ และผลที่มีต่อการเมืองไทย. *วารสารสถาบันวัฒนธรรมและศิลปะ มหาวิทยาลัยศรีนครินทรวิโรฒ, 9 (1).*
- จุลสารสำนักบริหารจัดการน้ำ. (2556). *ประเพณีภาคอีสาน และวัฒนธรรมประเพณีภาคอีสาน. สำนักบริหารจัดการน้ำและอุทกวิทยา กรมชลประทาน.*
- ใจ อึ้งภากรณ์และคณะ. (2555). *ขบวนการเคลื่อนไหวสังคมในไทย. กรุงเทพฯ : ประชาธิปไตยแรงงาน.*
- ฉลาดชาย รนิตานนท์. (2546). *เอ็น.จี.โอ: ขบวนการเคลื่อนไหวทางสังคมตามระบอบประชาธิปไตย. สัปดาห์วิจารณ์.*
- ชาย โปธิสิตา. (2556). *ศาสตร์และศิลป์การวิจัยเชิงคุณภาพ. กรุงเทพฯ : สำนักพิมพ์จุฬาฯ.*
- ชัยณรงค์ เครือนวน. (2559). การเคลื่อนไหวสังคมของเครือข่ายชุมชนที่ดินและที่อยู่อาศัยตำบลคลองหินปูน อำเภอลำลูกเกด จังหวัดสระแก้ว. *วารสารร่วมพฤษ มหาวิทยาลัยเกริก, 34 (1).*
- ไชยรัตน์ เจริญสินโอฬาร .(2542). *ขบวนการเคลื่อนไหวทางสังคมในรูปแบบใหม่และนัยยะเชิงทฤษฎีต่อการพัฒนาประชาธิปไตยในขบวนการประชาสังคมไทย: ความเคลื่อนไหวภาคพลเมือง. โครงการวิจัยและพัฒนาประชาสังคม. มหาวิทยาลัยมหิดล*
- ไชยรัตน์ เจริญสินโอฬาร .(2540). *การเคลื่อนไหวทางสังคมรูปแบบใหม่: ขบวนการเคลื่อนไหวประชาคมในต่างประเทศ. กรุงเทพฯ: มหาวิทยาลัยเกริก.*
- ไชยรัตน์ เจริญสินโอฬาร .(2545). *การเคลื่อนไหวทางสังคมรูปแบบใหม่. กรุงเทพฯ: วิชาษา.*
- ณรงค์ บุญสวยขวัญ. (2551). พัฒนาการการเมืองภาคประชาชน : บทสังเคราะห์และข้อสังเกตปรากฏการณ์ในสังคมการเมืองไทย. *วารสารสถาบันพระปกเกล้า, 6(2), สำนักวิชาศิลปศาสตร์ มหาวิทยาลัยวลัยลักษณ์.*
- ณรงค์ บุญสวยขวัญ. (2552). *การเมืองภาคพลเมือง บทวิเคราะห์ แนวคิดและปฏิบัติการท้าทายอำนาจการเมืองในระบบตัวแทน. กรุงเทพฯ : เอดิชั่นเพลส โปรดักส์จำกัด*

- เต็ม วิพากษ์พจนกิจ. (2546). *ประวัติศาสตร์อีสาน*. กรุงเทพฯ : มูลนิธิโครงการตำราสังคมศาสตร์และมนุษยศาสตร์, สำนักพิมพ์มหาวิทยาลัยธรรมศาสตร์.
- ทศพล กฤตยพิสิฐ. (2538). *การมีส่วนร่วมของกานันผู้ใหญ่บ้านเขตหนองจอกที่มีต่อโครงการ/กิจกรรมการพัฒนาตามแนวทาง “บวร” และ “บรม” เพื่อสร้างอุดมการณ์แผ่นดินธรรมแผ่นดินทอง*. (วิทยานิพนธ์สังคมสงเคราะห์ศาสตรมหาบัณฑิต). กรุงเทพฯ : มหาวิทยาลัยธรรมศาสตร์.
- ทุนทางสังคมหนังสือชุดชุมชนเข้มแข็งลำดับที่ 3. (2543). กรุงเทพฯ : สำนักงานกองทุนเพื่อสังคมธนาคารออมสิน.
- ธนศ อารณสุวรรณ. (2553). *การปฏิบัติของไพร่ (ฟ้าข้าแผ่นดิน) ใน Red Why: แดงทำไม. ภัยโย ไตรสุริยธรรมา (บรรณาธิการ)*. กรุงเทพฯ : โอเพ่นบุ๊กส์.
- ธนศวรร เจริญเมือง. (2549). *พลเมืองกับท้องถิ่นเข้มแข็ง*. กรุงเทพฯ : คบไฟ.
- ธีรภัทร์ เสรีรังสรรค์. (2554). *ความเป็นพลเมืองกับอนาคตประชาธิปไตยไทย. การประชุมวิชาการสถาบันพระปกเกล้าครั้งที่ 13 ประจำปี 2554*.
- นครินทร์ เมฆไตรรัตน์. (ม.ป.ป.). *การปฏิวัติสยาม พ.ศ. 2475*. กรุงเทพฯ : มูลนิธิโครงการตำราสังคมศาสตร์และมนุษยศาสตร์.
- นิรันดร์ พิทักษ์วัชระ. (2558). *รายงานการศึกษา บทบาทของภาคประชาสังคมในการคุ้มครองสิทธิพลเมืองและสิทธิทางการเมือง*. กรุงเทพฯ : สำนักงานคณะกรรมการสิทธิมนุษยชนแห่งชาติ.
- โนริยุกิ ชูซูกิ และศศิประภา จันทะวงศ์. (2555). *พลวัตและการพัฒนา ขบวนการประชาสังคมของชุมชนในภาคตะวันออกเฉียงเหนือ ท่ามกลางการเปลี่ยนแปลงทางการเมืองไทยหลังรัฐประหารปี พ.ศ. 2559*. ขอนแก่น : มหาวิทยาลัยขอนแก่น.
- แนวคิดที่ว่าด้วยการอธิบายการเมืองของชาวนา: จาก “เศรษฐกิจ” ถึงข้อถกเถียงร่วมสมัย. วารสารเศรษฐศาสตร์การเมือง ปีที่ 1 ฉบับที่ 1 .(2560). สืบค้นจาก <http://www.polsci-law.buu.ac.th/pegjournal/document/1-1/4.pdf>.
- บวรศักดิ์ อุวรรณโณ. (2542). *พลิกความคิดเป็นปัญญา: รวบรวมบทความจากปาฐกถาวิราวุธ วชิราวุธวิทยาลัย*. กรุงเทพฯ : ผู้จัดการวิทยาลัย.
- บวรศักดิ์ อุวรรณโณ. (2537). *กฎหมายกับทางเลือกของสังคมไทย*. กรุงเทพฯ : สำนักพิมพ์นิติธรรม.
- มนตรี รูปสุวรรณ และคณะ. (2542). *เจตนารมณ์ของรัฐธรรมนูญแห่งราชอาณาจักรไทย พุทธศักราช 2540*. กรุงเทพฯ : ศูนย์วิจัย.
- ประชัย ศรีจามร (2549). *การมีส่วนร่วมของประชาชนต่อการปลูกป่าภาครัฐ, กรณีศึกษาตำบลป่าน้อยอ้อ ดอนชัย อำเภอเมือง จังหวัดเชียงราย*. สถาบันบัณฑิตพัฒนบริหารศาสตร์.
- ประภาส ปิ่นตบแต่ง. (ม.ป.ป.). *แนวคิดที่ว่าด้วยการอธิบายการเมืองของชาวนา: จาก “เศรษฐกิจ” ถึงข้อถกเถียงร่วมสมัย. วารสารเศรษฐศาสตร์การเมือง, 1 (1)*.

- ประภาส ปิ่นตบแต่ง. (2560). การเมืองภาคประชาชน ขบวนการประชาสังคมในสังคมไทยและบทบาทต่อสังคมการเมืองไทย. สืบค้นจาก <http://tu101.org/wp-content/uploads/2016/02/2-01.pdf> .
- ประยูร กาญจนดุล.(2554). ปาฐกถา เรื่อง การปกครองส่วนท้องถิ่นในประเทศไทย. กรุงเทพฯ : สำนักธรรมศาสตร์และการเมือง ราชบัณฑิตยสถาน.
- ประเวศ วะสี. (2551). การเมืองภาคพลเมือง การพัฒนาการเมืองไปสู่ประชาธิปไตย. วารสารสถาบันพระปกเกล้า. สืบค้นจาก http://kpi.ac.th/media/pdf/M7_130.pdf
- ปิยลักษณ์ โพธิวรรณ. (2554). ขบวนการเคลื่อนไหวทางสังคมของคนข้ามเพศ. (วิทยานิพนธ์ปริญญาศิลปศาสตรดุษฎีบัณฑิต). ขอนแก่น : มหาวิทยาลัยขอนแก่น
- ผาสุก พงษ์ไพจิตร. (2542). ทฤษฎีขบวนการเคลื่อนไหวทางสังคมใช้กับสังคมไทยได้หรือไม่? เสนอในการประชุมนักวิจัย. โครงการพลวัตเศรษฐกิจการเมืองไทย พ.ศ. 2543 : ขบวนการเคลื่อนไหวทางสังคม. กรุงเทพฯ : สำนักงานกองทุนสนับสนุนการวิจัย (สกว.)
- ผาสุก พงษ์ไพจิตร. (2543). วิถีชีวิต วิถีสู้ ขบวนการประชาชนร่วมสมัย. กรุงเทพฯ : สำนักงานกองทุนสนับสนุนการวิจัย (สกว.)
- พรอัมรินทร์ พรหมเกิด. (2556). สังคมวิทยาการเมือง. ภาควิชาสังคมวิทยาและมานุษยวิทยา คณะมนุษยศาสตร์และสังคมศาสตร์ : มหาวิทยาลัยขอนแก่น.
- พิภพ ธงไชย. (2546). ศตวรรษแห่งความหวัง ขบวนการประชาชนในศตวรรษใหม่กับทางออกจากโลกาภิวัตน์. (ม.ป.พ).
- ภูสิทธิ์ ชันติกุล. (2553). รูปแบบการมีส่วนร่วมทางการเมืองของประชาชน เขตดุสิต กรุงเทพมหานคร. ได้รับทุนอุดหนุนจากมหาวิทยาลัยราชภัฏสวนสุนันทา ปีงบประมาณ 2553.
- โกคิน พลกุล. (2541). ปัญหาและข้อคิดบางเรื่องจากรัฐธรรมนูญ. กรุงเทพฯ: สมาคมสังคมศาสตร์แห่งประเทศไทย
- มัทนา โกสุมภ์. (2549). กระบวนการเคลื่อนไหวทางสังคมของการเมืองภาคประชาชนในกรณีส่วนลัตว์กลางคืนเชียงใหม่. เชียงใหม่ : มหาวิทยาลัยเชียงใหม่.
- มิ่งขวัญ คงเจริญ. (2560). การพัฒนารูปแบบการเสริมสร้างพลังอำนาจชุมชนเพื่อเสริมสร้างจิตสำนึกของความเป็นพลเมืองดีในวิถีชีวิตประชาธิปไตย. วารสารวิชาการศึกษาศาสตร์, 18 (2). มิ่ง
- ยุทธการ ห้าวหาญ.(2552). การเมืองภาคประชาชนกับการพัฒนาประชาธิปไตยไทย: ศึกษากรณีสมัชชาคนจน.บัณฑิตวิทยาลัย มหาวิทยาลัยสุโขทัยธรรมาธิราช

- รสคนธ์ รัตนเสริมพงศ์. (2560). *เกร็ดความรู้ทันสมัย: การกระจายอำนาจและการบริหารท้องถิ่น ใน การจัดการสมัยใหม่ มหาวิทยาลัยสุโขทัยธรรมาธิราช*. สืบค้นจาก <http://digi.library.tu.ac.th/index/0271/5-2-Jul-Dec-2550/11PAGE142-PAGE148.pdf>
- รัตนา โตสกุล และคณะ. (2548). *เดินที่ละก้าว กินข้าวที่ละคำ ภูมิปัญญาในการจัดการความรู้ของ ชุมชน*. ขอนแก่น : ขอนแก่นการพิมพ์.
- รายงาน ASIA DEVELOP BANK (ADB). (2554). *เรื่องภาคประชาสังคมในประเทศไทยโดยสังเขป. สำนักงานผู้แทนประจำประเทศไทย. สิ่งพิมพ์หมายเลข ARM114080 พฤศจิกายน 2554*. สืบค้นจาก <https://thinkasia.org/bitstream/handle/11540/502/csb-tha-th.pdf?sequence=2>
- รายงานการศึกษาฉบับสมบูรณ์. (2557). (Final Report) *โครงการศึกษาวิจัยเพื่อติดตามและ ประเมินผลการกระจายอำนาจของไทย*. เสนอต่อ สำนักงานปลัดสำนักนายกรัฐมนตรี (สำนักงานคณะกรรมการการกระจายอำนาจให้แก่องค์กรปกครองส่วนท้องถิ่น). คณะ รัฐศาสตร์ จุฬาลงกรณ์มหาวิทยาลัย.
- รายงานเรื่อง ภาคประชาสังคมในประเทศไทยโดยสังเขป. (2560). *สำนักงานผู้แทนประจำประเทศไทย. สิ่งพิมพ์หมายเลข ARM114080 พฤศจิกายน 2554*. สืบค้นจาก <https://thinkasia.org/bitstream/handle/11540/502/csb-tha-th.pdf?sequence=2>
- ลิขิต ธีรเวคิน. (2554). *วิวัฒนาการการเมืองการปกครองไทย*. กรุงเทพฯ: สำนักพิมพ์ มหาวิทยาลัยธรรมศาสตร์.
- ลิขิต ธีรเวคิน. (2559). *การพัฒนายุทธศาสตร์การจัดการความรู้สำหรับสำนักงานศาลยุติธรรม : กรณีศึกษา ศาลยุติธรรมในเขตอำนาจของสำนักงานอธิบดีผู้พิพากษภาค 4, วารสาร สังคมศาสตร์ปริทรรศน์, 5 (2), มหาวิทยาลัยเกริก*.
- ลิขิต ธีรเวคิน. (2559). *ประชาธิปไตยในศตวรรษใหม่*. กรุงเทพฯ: สถาบันพระปกเกล้า.
- วิเชิต ทวีกุล. (2548). *การเมืองภาคประชาชน: การเคลื่อนไหวของชาวบ้านในเครือข่ายกลุ่มเกษตรกร ภาคเหนือ พ.ศ. 2530-2547*. (ปริญญาศิลปศาสตรมหาบัณฑิต สาขาวิชาประวัติศาสตร์). มหาวิทยาลัยเชียงใหม่
- วรรณศักดิ์พิจิตร บุญเสริม. (2555). *พัฒนาการและการเคลื่อนไหวขบวนการประชาสังคมคนเสื้อแดง ในจังหวัดมหาสารคาม*. ขอนแก่น : มหาวิทยาลัยขอนแก่น.

- วิเชียร บุราณรักษ์. (2548). *ขบวนการเคลื่อนไหวทางการเมืองภาคประชาชน ศักยภาพ: กลุ่มอนุรักษ์สิ่งแวดล้อมจังหวัดอุดรธานี*. (ปริญญารัฐศาสตร์มหาบัณฑิต). เชียงใหม่ : มหาวิทยาลัยเชียงใหม่.
- วิทยา ชินบุตร. (2559). การเคลื่อนไหวทางการเมืองของภาคประชาชนสู่การจัดตั้งพรรคการเมือง. *วารสารวิจัยมหาวิทยาลัยเวสเทิร์น มนุษยศาสตร์และสังคมศาสตร์*, 2 (3).
- วีระศักดิ์ เครือเทพ และคณะ. (2557). *รายงานการศึกษาฉบับสมบูรณ์ (Final Report) โครงการศึกษาวิจัยเพื่อติดตามและประเมินผลการกระจายอำนาจของไทย*. เสนอต่อ สำนักงานปลัดสำนักนายกรัฐมนตรี (สำนักงานคณะกรรมการการกระจายอำนาจให้แก่องค์กรปกครองส่วนท้องถิ่น) ตามสัญญาเลขที่ 36/2556 ลงวันที่ 18 มีนาคม 2556. คณะรัฐศาสตร์ จุฬาลงกรณ์มหาวิทยาลัย.
- วีระชัย ชมสาคร. (2554). *กฎหมายรายได้ท้องถิ่น ก้าวต่อไปของการกระจายอำนาจด้านการคลัง ในประเด็นท้าทายการกระจายอำนาจและการปกครองท้องถิ่นไทย*. ศูนย์ส่งเสริมนวัตกรรมและธรรมาภิบาลท้องถิ่นและภาครัฐประศาสนศาสตร์ คณะรัฐศาสตร์ จุฬาลงกรณ์มหาวิทยาลัย.
- วุฒิสาร ต้นไชย. (2558). *ศุลอำนาจรัฐ ท้องถิ่นและประชาชน: การกระจายอำนาจและการบริหารท้องถิ่น ในศุลอำนาจในการเมืองการปกครองไทย*. สถาบันพระปกเกล้า.
- วรวัลณ์ วิจารณ์พล และ จุมพล นิมพานิช. (2556). *สิทธิชุมชนในการเคลื่อนไหวเพื่อการจัดการทรัพยากรที่ดิน ป่า และน้ำที่ยั่งยืน: กรณีศึกษาขบวนการเคลื่อนไหวทางสังคมแนวใหม่ในภาคตะวันออกเฉียงเหนือ*. มหาวิทยาลัยสุโขทัยธรรมาธิราช.
- ศรีณู หมั่นทรัพย์. (2550). *การศึกษาเพื่อสร้างพลเมือง: ฐานรากของการเมืองภาคพลเมือง*. วารสารสถาบันพระปกเกล้า. กรุงเทพฯ: สถาบันพระปกเกล้า
- ศูนย์ข้อมูลและวิชาการ พรรคชาติพัฒนา. (2545). *การเมืองภาคประชาชนแนวทางการใช้สิทธิความเป็นคนไทย*. กรุงเทพฯ: ห้างหุ้นส่วนจำกัด S.P.K. เปเปอร์ แอนด์ ฟอรัม.
- ศูนย์ข้อมูลและวิชาการ พรรคชาติพัฒนา. (2544). *การเมืองภาคประชาชนแนวทางการใช้สิทธิความเป็นคนไทย*. ห้างหุ้นส่วนจำกัด S.P.K. เปเปอร์ แอนด์ ฟอรัม. กรุงเทพฯ.
- สงบ เชื้อทอง. (2549). *รัฐศาสตร์ตามแนวพุทธ*. กรุงเทพฯ: มหาวิทยาลัยมหาจุฬารามราชวิทยาลัย.
- สนธิกาญจน์ เพื่อนสงคราม. (2553). *การเคลื่อนไหวทางการเมือง ภาคประชาชนกับบทบาทในการเสริมสร้างความเป็นประชาธิปไตย*. รัฐสภาสาร เดือนมีนาคม 2553. กรุงเทพฯ : สถาบันนโยบายศึกษา.
- สมชัย ภัทรธนานันท์. (2559). *ทฤษฎีขบวนการเคลื่อนไหวทางสังคมและการประท้วงทางการเมือง*. กรุงเทพฯ : อินทนิล.

- สมเกียรติ พงษ์ไพบูลย์. (2546). *การเมืองภาคประชาชน: พลวัตและการประเมิน. ในถวิลวดี บุรีกุล และคณะ บรรณาธิการ 5 ปี ของการปฏิรูปการเมืองตามรัฐธรรมนูญ. กรุงเทพฯ: ไพน์เน็กซ์*
- สมบัติ อ่างธัญวงศ์. (2544). *นโยบายสาธารณะ:แนวความคิดและการพัฒนา. กรุงเทพฯ:สำนักพิมพ์*
เสมาธรรม.
- สมบัติ อ่างธัญวงศ์. (2549). *การเมืองการปกครองไทย : พ.ศ.1762 -2500. คณะรัฐประศาสน*
ศาสตร์ สถาบันบัณฑิตพัฒนบริหารศาสตร์
- สมบัติ อ่างธัญวงศ์. (2549). *การเมืองการปกครองไทย : ยุคเผด็จการ-ยุคปฏิรูป. คณะรัฐประศาสน*
ศาสตร์ สถาบันบัณฑิตพัฒนบริหารศาสตร์
- สายัญ จิตตา. (2553). *กระบวนการสร้างการเมืองภาคประชาชนของเทศบาลตำบลมอทอด อำเภอ*
บึงสามพัน จังหวัดเพชรบูรณ์. มหาวิทยาลัยสุโขทัยธรรมาธิราช.
- สัญญา เคนาภูมิ. (2560). *บทความวิจัย. วารสารสันติศึกษาปริทรรศน์ มจร, 5 (2).*
- สันติเลิศ เพชรอรกรณ์. (2547). *ปัญหาการมีส่วนร่วมทางการเมืองโดยตรงของประชาชนตาม*
รัฐธรรมนูญ แห่งราชอาณาจักรไทย พุทธศักราช 2540 : ศึกษาเฉพาะกรณีการเสนอร่าง
กฎหมายของประชาชนและการถอดถอน ผู้ดำรงตำแหน่งทางการเมืองของประชาชน.
บัณฑิตวิทยาลัย : มหาวิทยาลัยธุรกิจบัณฑิต.
- สำนักงานเลขาธิการสภาผู้แทนราษฎร.(2557).*การพัฒนาการเมืองการปกครองในระบอบ*
ประชาธิปไตย.กรุงเทพฯ: สำนักการพิมพ์
- สำนักเลขาธิการสภาผู้แทนราษฎร. (2554). *การเมืองภาคประชาชนในระบอบประชาธิปไตย.*
กรุงเทพฯ : กลุ่มงานผลิตเอกสาร สำนักประชาสัมพันธ์ สำนักงานเลขาธิการสภา
ผู้แทนราษฎร.
- สำนักงานคณะกรรมการวิจัยแห่งชาติ. (2553). *ยุทธศาสตร์การวิจัย (พ.ศ. 2555 – 2559) : ภาค*
ตะวันออกเฉียงเหนือ. กรุงเทพฯ : สำนักงานคณะกรรมการวิจัยแห่งชาติ.
- สำนักบริหารยุทธศาสตร์กลุ่มจังหวัดภาคตะวันออกเฉียงเหนือตอนบน. (2556). *แผนพัฒนากลุ่ม*
จังหวัด 4 ปี (2558-2561) กลุ่มจังหวัดภาคตะวันออกเฉียงเหนือตอนบน 1 (อุดรธานี
หนองบัวลำภู หนองคาย บึงกาฬ). (ม.ป.พ.).
- สุกัญญา คุณยศยิ่ง. (2558). *บทบาทการเมืองภาคประชาชนของภาคีขับเคลื่อนเชียงใหม่*
จัดการตนเอง.(ปริญญารัฐศาสตร์มหาบัณฑิต). เชียงใหม่ : มหาวิทยาลัยเชียงใหม่.
- สุกัญญาภัคค์ ขุขุนทด. (2552). *การเมืองภาคประชาชน : กรณีศึกษาชุมชนคลองด่าน อำเภอบางบ่อ*
จังหวัดสมุทรปราการ. บัณฑิตวิทยาลัย มหาวิทยาลัยสุโขทัยธรรมาธิราช
- สุกัญญาภัคค์ ขุขุนทด.(2552). *การเมืองภาคประชาชน : กรณีศึกษาชุมชนคลองด่าน อำเภอบางบ่อ*
จังหวัดสมุทรปราการ. มหาวิทยาลัยสุโขทัยธรรมาธิราช.

- สุธี ประวัติไท. (2526). *บทเสนาว่าด้วยการปฏิวัติยังไม่สิ้น ในคลื่นแห่งทศวรรษ*. กรุงเทพฯ : สำนักพิมพ์เอดิสันเพรส โปกด์กส์
- สุกรีร์ สมอนา.(2555). *ขบวนการเคลื่อนไหวต่อต้านเหมืองแร่ในภาคอีสาน*. (วิทยานิพนธ์ปริญญาปรัชญาดุษฎีบัณฑิต). ขอนแก่น: มหาวิทยาลัยขอนแก่น
- สุนทร กองทรัพย์. (2548). *การมีส่วนร่วมของประชาชนในการบริหารงานองค์การบริหารส่วนตำบลศึกษาเฉพาะกรณีตำบลทำอิฐ อำเภอบางบาล จังหวัดนนทบุรี*. ภาคนิพนธ์ปริญญา มหาบัณฑิต สถาบันบัณฑิตพัฒนบริหารศาสตร์.
- สุรพล ชาเสน. (2552). *ตลาดการเมืองภาคประชาชนยุคประชาธิปไตยเต็มใบ: วัฒนธรรมทางการเมืองแบบพหุชนของประชากรในจังหวัดอุบลราชธานี อำนาจเจริญ ยโสธร มุกดาหาร ศรีสะเกษ*. บัณฑิตวิทยาลัย มหาวิทยาลัยราชภัฏอุบลราชธานี.
- สุรพล ชาเสน. (2559). *แนวทงนโยบายการบริหารจัดการบุคคลไร้สัญชาติไทยเขตพื้นที่จังหวัดอุบลราชธานี, วารสารมนุษยศาสตร์และสังคมศาสตร์ มหาวิทยาลัยราชภัฏอุบลราชธานี, ฉบับที่ 1, สาขาวิชารัฐประศาสนศาสตร์ มหาวิทยาลัยราชภัฏมหาสารคาม*.
- สุวิดา ธรรมมณีวงศ์. (2543). *การเคลื่อนไหวทางสังคม. วารสารอักษรศาสตร์ มหาวิทยาลัยศิลปากร*.
- สุวิทย์ ธีรศาสตร์.(2541). *ประวัติศาสตร์อีสานหลังสงครามโลกครั้งที่สองถึงปัจจุบัน*. สำนักส่งเสริมศิลปวัฒนธรรม มหาวิทยาลัยขอนแก่น.
- เสกสรร ประเสริฐกุล. (2552). *การเมืองภาคประชาชนในระบอบประชาธิปไตย*. กรุงเทพฯ : สำนักพิมพ์วิภาษา. *บทเรียนการเมืองภาคประชาชนของเครือข่ายประชาชนภาคตะวันออก*. สถาบันพระปกเกล้า.
- เสกสรร ประเสริฐกุล. (2547). *การเมืองภาคประชาชนในระบอบประชาธิปไตยไทย*. กรุงเทพฯ: วิภาษา
- อเนก เหล่าธรรมทัศน์. (2556). *สองนคราประชาธิปไตย แนวทางการปฏิรูปการเมือง เศรษฐกิจ เพื่อประชาธิปไตย*. กรุงเทพฯ: สำนักพิมพ์มหาวิทยาลัยธรรมศาสตร์.
- อุดม คุมา. (2555). *ความสัมพันธ์เชิงอุปถัมภ์ของผู้นำชุมชนกับประชาชนที่มีผลต่อการมีส่วนร่วม ทางการเมืองในตำบลพระบาท อำเภอเมือง จังหวัดลำปาง*. (วิทยานิพนธ์ปริญญาเอกสาขาวิชาการบริหารการพัฒนา). เชียงใหม่ : มหาวิทยาลัยนอร์ทเชียงใหม่.
- อุรลักษ์ณ์ สิริบุตร. (2526). *มลฑลอีสานและความสำคัญในทางประวัติศาสตร์*. บัณฑิตวิทยาลัย จุฬาลงกรณ์มหาวิทยาลัย.
- เอกพลณัฐ ญัฐพัตถนันท์. (2556). *ปฏิสัมพันธ์ระหว่างรัฐ ขบวนการและขบวนการโต้กลับ:งานวิชาการตา จารีตการศึกษาแบบขบวนการทางสังคมและการเมืองในระดับสากล (บทสำรวจเบื้องต้น), วารสารสังคมศาสตร์ มหาวิทยาลัยนเรศวร*.

เอกพลณัฐ ญัฐพัชรนันท์. (2558). การเมืองเสื้อสีกับการศึกษาขบวนการโต้กลับตามจารีตการศึกษา ขบวนการทางสังคมและการเมือง,วารสารทางวิชาการ คณะสังคมศาสตร์ มหาวิทยาลัยเชียงใหม่.

Brown, D. J. (1994). *Decentralization in Education Government and Management*, in The Analysis Unit UNICEF EAPRO. Bangkok.

Cohen John M. & Uphof, Norman T. (1980), *Participation's Place in Rural Development*.

Dejana Popic & Mahesh Patel (2011). Decentralization: Equity and Sectoral Policy implications for NUICEF in East-Asia and the Pacific. *Social Policy Aand Economic International Encylopedia of Education.2 nd ed., vol.3*, T.Husen and T. Nelle Postlethwaite (eds)” Oxford: Pergamon.

Gamson, William. (1975). *The Strategy of Social Protest*. Dosey: Homewood.

Lukes, Steven. (1974). *Power: A Radical View*. London: Macmillan.

McCarthy, John D. and Zald, Myer N. (1977). Resource Mobilization and Social Movement: A Partial Theory. *American Journal of Sociology*, 82 (6), 1212-1241.

Michel Foucault. (1977). *Discipline and punish : the birth of the prison translated by Alan New York State*, New York : Cornell University, 1978.

Reeder, William W., Some Aspects of the Information Social Participation of Farm Famillies in Seeking Clarity Through Specificity, *World Development*, Vol 213. *Sheridan* .New York: Pantheon Books.

ภาคผนวก

มหาวิทยาลัยราชภัฏมหาสารคาม
RAJABHAT MAHASARAKHAM UNIVERSITY

ภาคผนวก ก

เครื่องมือที่ใช้ในการวิจัย

มหาวิทยาลัยราชภัฏมหาสารคาม
RAJABHAT MAHASARAKHAM UNIVERSITY

แนวทางการสัมภาษณ์ชุดที่ 1 สำหรับแกนนำกิจกรรมทางการเมืองภาคประชาชน

คำชี้แจง แบบสัมภาษณ์นี้มีวัตถุประสงค์

เพื่อศึกษาแบบแผนกระบวนการสร้างอำนาจทางการเมืองภาคประชาชนในภาคตะวันออกเฉียงเหนือ

เรื่อง : แบบแผนกระบวนการสร้างอำนาจทางการเมืองภาคประชาชนในภาคตะวันออกเฉียงเหนือ
: Patterns of Civil Political Power Building Process in Northeastern Thailand

ข้อมูลทั่วไป (โปรดระบุให้ชัดเจน)

ชื่อ-สกุล ของผู้ให้สัมภาษณ์

ที่อยู่ปัจจุบัน

ภูมิลำเนา

วัน/เดือน/ปี ที่สัมภาษณ์

เริ่มการสัมภาษณ์..... จบการสัมภาษณ์

ผู้วิจัยขอขอบพระคุณเป็นอย่างยิ่ง ที่ท่านสละเวลาอันมีค่าเพื่อให้ข้อมูลตามความเห็นของท่านอย่างอิสระและตรงไปตรงมาตามความเป็นจริง ณ โอกาสนี้

นายสุนทร ธนศิลป์พิชิต

ผู้วิจัย

****หมายเหตุ:** คำตอบทั้งหมดของท่านจะไม่มีผลผูกพันต่อตัวท่านแต่อย่างใด

และจะเก็บรักษาไว้ ให้เป็นความลับเพื่อใช้เป็นฐานข้อมูลในทางวิชาการเท่านั้น

**แนวทางการสัมภาษณ์ชุดที่ 2 สำหรับประชาชนผู้เข้าร่วมกิจกรรม
ทางการเมืองภาคประชาชน**

คำชี้แจง แบบสัมภาษณ์นี้มีวัตถุประสงค์

เพื่อศึกษาแบบแผนกระบวนการสร้างอำนาจทางการเมืองภาคประชาชนในภาคตะวันออกเฉียงเหนือ

เรื่อง : แบบแผนกระบวนการสร้างอำนาจทางการเมืองภาคประชาชนในภาคตะวันออกเฉียงเหนือ

: Patterns of Civil Political Power Building Process in Northeastern Thailand

.....

ข้อมูลทั่วไป (โปรดระบุให้ชัดเจน)

ชื่อ-สกุล ของผู้ให้สัมภาษณ์

.....

ที่อยู่ปัจจุบัน

.....

ภูมิลำเนา

.....

วัน/เดือน/ปี ที่สัมภาษณ์

.....

เริ่มการสัมภาษณ์..... จบการสัมภาษณ์

ผู้วิจัยขอขอบพระคุณเป็นอย่างยิ่ง ที่ท่านสละเวลาอันมีค่าเพื่อให้ข้อมูลตามความเห็นของท่านอย่างอิสระและตรงไปตรงมาตามความเป็นจริง ณ โอกาสนี้

นายสุนทร ธนศิลป์พิชิต

ผู้วิจัย

****หมายเหตุ:** คำตอบทั้งหมดของท่านจะไม่มีผลผูกพันต่อตัวท่านแต่อย่างใด

และจะเก็บรักษาไว้ให้เป็นความลับเพื่อใช้เป็นฐานข้อมูลในทางวิชาการเท่านั้น

แนวทางการสัมภาษณ์เก็บข้อมูล

เรื่อง แบบแผนกระบวนการสร้างอำนาจทางการเมืองภาคประชาชนในภาคตะวันออกเฉียงเหนือ

ส่วนที่ 1 เป็นข้อความสำหรับถามกลุ่มเป้าหมายที่เป็นกลุ่มแกนนำในขบวนการเคลื่อนไหวทางการเมืองภาคประชาชนในภาคตะวันออกเฉียงเหนือ จำนวน 10 คน (อีสานเหนือ/ อีสานใต้) ซึ่งเป็นการตอบวัตถุประสงค์ คือ เพื่อศึกษาแบบแผนกระบวนการสร้างอำนาจทางการเมืองภาคประชาชนในภาคตะวันออกเฉียงเหนือ ข้อคำถามประกอบด้วย

ก) แบบแผนกระบวนการสร้างอำนาจทางการเมืองภาคประชาชน

1. ท่านใช้วิธีการใดในการเชิญชวนประชาชนเพื่อมาเข้าร่วมกลุ่มกิจกรรมทางการเมือง
2. กิจกรรมที่ทางกลุ่มทำร่วมกัน มีกิจกรรมใดบ้าง
3. ขั้นตอนในการจัดตั้งกลุ่มมีอะไรบ้าง
4. ท่านมีกิจกรรมใดบ้างที่เป็นแบบอย่างให้ประชาชนที่เข้ามาร่วมได้มีการทำร่วมกัน
5. ท่านใช้การประชาสัมพันธ์กลุ่มอย่างไรที่สามารถขยายกลุ่มให้สามารถนำประชาชนเข้ามาร่วมกลุ่ม
ได้เป็นจำนวนมากจนเกิดความเข้มแข็งได้
6. ท่านและกลุ่มแกนนำใช้แนวคิดใดบ้างในการสร้างแรงจูงใจให้ประชาชนมาร่วมกิจกรรมทางการเมือง

ข) กระบวนการสร้างอำนาจทางการเมืองภาคประชาชน

1. ท่านมีแนวทางใดที่ใช้ในการสร้างกลุ่มให้เกิดความเข้มแข็งขึ้น
2. ท่านมีขั้นตอนในการสร้างกลุ่มให้เกิดความเข้มแข็งขึ้นอย่างไรบ้าง
3. ท่านใช้วิธีการใดในการสร้างความเข้าใจให้ประชาชนทราบเพื่อเข้ามาร่วมกลุ่มทางการเมือง
4. ท่านใช้วิธีใดในการให้สมาชิกได้มีการทำกิจกรรมทางการเมืองร่วมกันอยู่เสมอ

5. ท่านและแกนนำมีขั้นตอนการดำเนินกิจกรรมกลุ่มต่อไปอย่างไร เพื่อให้สมาชิกที่เข้ามาร่วมกลุ่มทางการเมืองมีความเหนียวแน่นมากขึ้น

ค) ผลของการสร้างอำนาจทางการเมืองภาคประชาชน

1. ท่านคิดว่าผลจากการสร้างความเข้มแข็งในกลุ่มกิจกรรมทางการเมือง จะนำไปสู่การบรรลุเป้าหมายของกลุ่มมีอะไรบ้าง
2. ท่านคิดว่าผลจากการสร้างกลุ่มกิจกรรมทางการเมืองที่เข้มแข็งจะทำให้ประชาชนเกิดแนวคิดในการดำเนินชีวิตด้านใดบ้าง
3. ท่านคิดว่าผลของการสร้างกลุ่มกิจกรรมทางการเมืองที่เข้มแข็งจะทำให้เกิดขั้นตอนวิธีการในการขับเคลื่อนกลุ่มได้อย่างไร
4. ท่านคิดว่าผลจากการที่กลุ่มกิจกรรมทางการเมืองมีความเข้มแข็งแล้ว กิจกรรมที่เป็นเป้าหมายในอนาคตมีอะไรบ้าง
5. ท่านคิดว่าผลจากการที่กลุ่มกิจกรรมมีความเข้มแข็งแล้ว การตั้งกฎ ระเบียบ ข้อปฏิบัติให้ประชาชนที่มาร่วมกลุ่มสามารถอยู่ร่วมกันอย่างสันติสุข มีความจำเป็นหรือไม่

แนวทางการสัมภาษณ์เก็บข้อมูล

เรื่อง แบบแผนกระบวนการสร้างอำนาจทางการเมืองภาคประชาชนในภาคตะวันออกเฉียงเหนือ

ส่วนที่ 2 เป็นข้อคำถามสำหรับถามกลุ่มเป้าหมายที่เป็นประชาชน ที่เคยมีประสบการณ์ในการเข้าร่วมขบวนการเคลื่อนไหวทางการเมืองมาแล้วไม่ต่ำกว่า 1 ครั้ง และมีอุดมการณ์ทางการเมืองอย่างแรงกล้า จำนวน 20 คน ซึ่งเป็นการตอบวัตถุประสงค์ คือ เพื่อศึกษาแบบแผนและกระบวนการสร้างอำนาจทางการเมืองภาคประชาชนในภาคตะวันออกเฉียงเหนือ ข้อคำถามประกอบด้วย

ก) แบบแผนกระบวนการสร้างอำนาจทางการเมืองภาคประชาชน

1. ท่านเข้าร่วมกิจกรรมกลุ่มได้อย่างไร
2. มีสิ่งจูงใจอะไรบ้างที่ทำให้ท่านเข้าร่วมกลุ่มกิจกรรมทางการเมือง
3. ท่านมีความเข้าใจในการเข้าร่วมกลุ่มทางการเมืองนี้ว่าอย่างไร
4. ท่านทราบหรือไม่ว่าทางกลุ่มมีการทำกิจกรรมอะไรบ้าง
5. ท่านคาดหวังอย่างไรกับการที่มาเข้าร่วมกลุ่มนี้
6. ท่านเข้าใจวัตถุประสงค์ของการจัดตั้งกลุ่มนี้หรือไม่ อย่างไร

ข) กระบวนการสร้างอำนาจทางการเมือง

1. ท่านคิดว่าประชาชนที่เข้าร่วมกลุ่มจะต้องทำกิจกรรมอะไรบ้าง
2. ขั้นตอนที่ท่านเข้าร่วมกลุ่ม ต้องทำอย่างไรบ้าง
3. เมื่อท่านเข้าร่วมกลุ่มแล้ว ทางกลุ่มได้ให้ท่านร่วมกิจกรรมใดบ้าง
4. ทางกลุ่มได้มีการเปิดโอกาสให้ท่านแสดงความคิดเห็นในเรื่องต่างๆหรือไม่
5. ท่านคิดว่าประชาชนที่มาร่วมกลุ่มนี้ อยากให้ทางกลุ่มทำกิจกรรมในเรื่องใดบ้าง

ค) ผลของการสร้างอำนาจทางการเมืองภาคประชาชน

1. ท่านคิดว่าอยากได้อะไรจากการที่เข้ามาร่วมกลุ่ม
2. ท่านคิดว่าแนวคิดใดบ้างที่จะทำให้กลุ่มอยู่ร่วมกันอย่างสันติสุข
3. ท่านได้มีการชักชวนคนอื่นได้มาเข้าร่วมกลุ่มหรือไม่
4. ท่านคิดว่าสิ่งที่ท่านต้องการให้ทางแกนนำมีการทำกิจกรรมมีเรื่องใดบ้าง
5. ท่านคิดว่าต่อไปในอนาคตอยากให้กลุ่มที่มีการรวมกลุ่มกันนี้เน้นทำกิจกรรมในเรื่องใด
6. ท่านคิดว่าอยากให้ทางกลุ่มมีการตั้งกฎ ระเบียบ ข้อปฏิบัติเพื่อใช้เป็นแนวทางในการอยู่ร่วมกันหรือไม่

มหาวิทยาลัยราชภัฏมหาสารคาม
RAJABHAT MAHASARAKHAM UNIVERSITY

ภาคผนวก ข

ข้อมูลผู้ให้สัมภาษณ์

มหาวิทยาลัยราชภัฏมหาสารคาม
RAJABHAT MAHASARAKHAM UNIVERSITY

ข้อมูลผู้ให้สัมภาษณ์

(แกนนำภาคประชาชน และกลุ่มกิจกรรมทางการเมืองภาคประชาชนในภาคตะวันออกเฉียงเหนือ)

ลำดับ ที่	รหัสผู้ให้ ข้อมูล	เพศ	ชื่อบุคคล หรือ องค์กร	รายละเอียดความสำคัญของ กลุ่มเป้าหมาย ตำแหน่ง ประสบการณ์	วันที่ให้ สัมภาษณ์
1	A 1	ชาย	ภาคประชาชน อีสานเหนือ	แกนนำกลุ่ม	16 มิถุนายน 2562
2	A 2	ชาย	ภาคประชาชน อีสานเหนือ	แกนนำกลุ่ม	16 มิถุนายน 2562
3	A 3	ชาย	ภาคประชาชน อีสานเหนือ	แกนนำกลุ่ม	17 มิถุนายน 2562
4	A 4	ชาย	ภาคประชาชน อีสานเหนือ	แกนนำกลุ่ม	17 มิถุนายน 2562
5	A 5	ชาย	ภาคประชาชน อีสานเหนือ	แกนนำกลุ่ม	18 มิถุนายน 2562
6	A 6	ชาย	ภาคประชาชน อีสานเหนือ	แกนนำกลุ่ม	18 มิถุนายน 2562
7	A 7	ชาย	ภาคประชาชน อีสานเหนือ	แกนนำกลุ่ม	18 มิถุนายน 2562
8	A 8	ชาย	ภาคประชาชน อีสานเหนือ	แกนนำกลุ่ม	16 กรกฎาคม 2562
9	A 9	ชาย	ภาคประชาชน อีสานเหนือ	แกนนำกลุ่ม	17 กรกฎาคม 2562
10	A 10	ชาย	ภาคประชาชน อีสานเหนือ	แกนนำกลุ่ม	17 กรกฎาคม 2562
11	A 11	ชาย	ภาคประชาชน อีสานใต้	แกนนำกลุ่ม	17 กรกฎาคม 2562
12	A 12	ชาย	ภาคประชาชน อีสานใต้	แกนนำกลุ่ม	17 กรกฎาคม 2562
13	A 13	ชาย	ภาคประชาชน อีสานใต้	แกนนำกลุ่ม	20 กรกฎาคม 2562
14	A 14	ชาย	ภาคประชาชน อีสานใต้	แกนนำกลุ่ม	20 กรกฎาคม 2562
15	A 15	ชาย	ภาคประชาชน อีสานใต้	แกนนำกลุ่ม	20 กรกฎาคม 2562

ลำดับ ที่	รหัสผู้ให้ ข้อมูล	เพศ	ชื่อบุคคล หรือ องค์กร	รายละเอียดความสำคัญของ กลุ่มเป้าหมาย ตำแหน่ง ประสบการณ์	วันที่ให้ สัมภาษณ์
16	A 16	ชาย	ภาคประชาชน อีสานใต้	แกนนำกลุ่ม	20 กรกฎาคม 2562
17	A 17	ชาย	ภาคประชาชน อีสานใต้	แกนนำกลุ่ม	20 กรกฎาคม 2562
18	A 18	ชาย	ภาคประชาชน อีสานใต้	แกนนำกลุ่ม	23 กรกฎาคม 2562
19	A 19	ชาย	ภาคประชาชน อีสานใต้	แกนนำกลุ่ม	23 กรกฎาคม 2562
20	A 20	ชาย	ภาคประชาชน อีสานใต้	แกนนำกลุ่ม	23 กรกฎาคม 2562

มหาวิทยาลัยราชภัฏมหาสารคาม
RAJABHAT MAHASARAKHAM UNIVERSITY

ภาคผนวก ค

หนังสือแต่งตั้งผู้เชี่ยวชาญ

มหาวิทยาลัยราชภัฏมหาสารคาม
RAJABHAT MAHASARAKHAM UNIVERSITY

ที่ รศรป. ว ๐๐๙๙/๒๕๖๒

คณะรัฐศาสตร์และรัฐประศาสนศาสตร์
มหาวิทยาลัยราชภัฏมหาสารคาม
อ.เมือง จ.มหาสารคาม ๔๔๐๐๐

๑๓ มิถุนายน ๒๕๖๒

เรื่อง เรียนเชิญเป็นผู้เชี่ยวชาญตรวจสอบเครื่องมือการวิจัย

เรียน ผู้ช่วยศาสตราจารย์ธนพฤษภ์ ชามะรัตน์

สิ่งที่ส่งมาด้วย แบบสอบถามการวิจัย จำนวน ๑ ชุด

ด้วย **สุนทร ธนศิลป์พิชิต** รหัสประจำตัว ๕๖๙๒๖๐๑๔๐๑๑๗ นักศึกษาปริญญาเอก สาขาวิชา
รัฐศาสตร์ รูปแบบการศึกษานอกเวลาราชการ ศูนย์มหาวิทยาลัยราชภัฏมหาสารคาม กำลังทำวิทยานิพนธ์
เรื่อง "แบบแผนกระบวนการสร้างอำนาจทางการเมืองภาคประชาชนในภาคตะวันออกเฉียงเหนือ" เพื่อให้
การวิจัยดำเนินไปด้วยความเรียบร้อย บรรลุตามวัตถุประสงค์

คณะรัฐศาสตร์และรัฐประศาสนศาสตร์ มหาวิทยาลัยราชภัฏมหาสารคาม จึงใคร่ขอเรียนเชิญ
ท่านเป็นผู้เชี่ยวชาญตรวจสอบความถูกต้องของเนื้อหาการวิจัย

- เพื่อ ตรวจสอบความถูกต้องด้านเนื้อหา
 ตรวจสอบความถูกต้องด้านการวัดและประเมินผล
 ตรวจสอบความเหมาะสมด้านภาษา
 อื่นๆ ระบุ.....

จึงเรียนมาเพื่อโปรดพิจารณา และหวังเป็นอย่างยิ่งว่าจะได้รับความร่วมมือจากท่านด้วยดี ขอขอบคุณ
มา ณ โอกาสนี้

มหาวิทยาลัยราชภัฏมหาสารคาม
RAJABHAT MAHASARAKHAM UNIVERSITY

ขอแสดงความนับถือ

(รองศาสตราจารย์เสาวลักษณ์ โกศลกิตติอมพร)
คณบดีคณะรัฐศาสตร์และรัฐประศาสนศาสตร์

ตรวจสอบแล้ว ขอใบรับ objective
11 มิถุนายน ๒๕๖๒ ณ อ.เมือง จ.มหาสารคาม

(ผศ.ดร.สุนทร ธนศิลป์พิชิต)

คณะรัฐศาสตร์และรัฐประศาสนศาสตร์
โทรศัพท์, โทรสาร ๐-๔๓๗๒-๓๕๕๕
โทรศัพท์ ๐-๔๓๗๒-๒๑๑๘ ต่อ ๗๓๑

ที่ รศรป. ว ๐๐๙๙/๒๕๖๒

คณะรัฐศาสตร์และรัฐประศาสนศาสตร์
มหาวิทยาลัยราชภัฏมหาสารคาม
อ.เมือง จ.มหาสารคาม ๔๔๐๐๐

๑๓ มิถุนายน ๒๕๖๒

เรื่อง เรียนเชิญเป็นผู้เชี่ยวชาญตรวจสอบเครื่องมือการวิจัย

เรียน ผู้ช่วยศาสตราจารย์อนุสรณ์ พัฒนาคานต์

สิ่งที่ส่งมาด้วย แบบสอบถามการวิจัย จำนวน ๑ ชุด

ด้วย **สุนทร ธนศิลป์พิชิต** รหัสประจำตัว ๕๖๙๒๖๐๑๔๐๑๑๗ นักศึกษาปริญญาเอก สาขาวิชา
รัฐศาสตร์ รูปแบบการศึกษานอกเวลาราชการ ศูนย์มหาวิทยาลัยราชภัฏมหาสารคาม กำลังทำวิทยานิพนธ์
เรื่อง “แบบแผนกระบวนการสร้างอำนาจทางการเมืองภาคประชาชนในภาคตะวันออกเฉียงเหนือ” เพื่อให้
การวิจัยดำเนินไปด้วยความเรียบร้อย บรรลุตามวัตถุประสงค์

คณะรัฐศาสตร์และรัฐประศาสนศาสตร์ มหาวิทยาลัยราชภัฏมหาสารคาม จึงใคร่ขอเรียนเชิญ
ท่านเป็นผู้เชี่ยวชาญตรวจสอบความถูกต้องของเนื้อหาการวิจัย

- เพื่อ ตรวจสอบความถูกต้องด้านเนื้อหา
 ตรวจสอบความถูกต้องด้านการวัดและประเมินผล
 ตรวจสอบความเหมาะสมด้านภาษา
 อื่นๆ ระบุ.....

จึงเรียนมาเพื่อโปรดพิจารณา และหวังเป็นอย่างยิ่งว่าจะได้รับความร่วมมือจากท่านด้วยดี ขอขอบคุณ
มา ณ โอกาสนี้

มหาวิทยาลัยราชภัฏมหาสารคาม
RAJABHAT MAHASARAKHAM UNIVERSITY

ขอแสดงความนับถือ

(รองศาสตราจารย์เสาวลักษณ์ โกศลกิตติอัมพร)
คณบดีคณะรัฐศาสตร์และรัฐประศาสนศาสตร์

- ททบ

- ๒๕๖๒/๑๐๖

คณะรัฐศาสตร์และรัฐประศาสนศาสตร์
โทรศัพท์, โทรสาร ๐-๔๓๗๒-๓๕๕๕
โทรศัพท์ ๐-๔๓๗๒-๒๑๑๘ ต่อ ๗๓๑

(อ.พ.ดร. อุนกรัต ทัตถมาคงดี)

ที่ รศรป. ๐๑๐๑/๒๕๖๒

คณะรัฐศาสตร์และรัฐประศาสนศาสตร์
มหาวิทยาลัยราชภัฏมหาสารคาม
อ.เมือง จ.มหาสารคาม ๔๕๐๐๐

๑๓ มิถุนายน ๒๕๖๒

เรื่อง ขออนุญาตให้ผู้วิจัยเข้าทดลองและเก็บรวบรวมข้อมูลวิจัย

เรียน

ด้วย สุนทร ธนศิลป์พิชิต รหัสประจำตัว ๕๖๙๒๖๐๑๔๐๑๑๗ นักศึกษาปริญญาเอก สาขาวิชา
รัฐศาสตร์ รูปแบบการศึกษานอกเวลาราชการ ศูนย์มหาวิทยาลัยราชภัฏมหาสารคาม กำลังทำวิทยานิพนธ์
เรื่อง "แบบแผนกระบวนการสร้างอำนาจทางการเมืองภาคประชาชนในภาคตะวันออกเฉียงเหนือ" เพื่อให้
การวิจัยดำเนินไปด้วยความเรียบร้อย บรรลุตามวัตถุประสงค์

คณะรัฐศาสตร์และรัฐประศาสนศาสตร์ มหาวิทยาลัยราชภัฏมหาสารคาม จึงขออนุญาตให้ผู้วิจัย
เข้าทดลองและเก็บรวบรวมข้อมูลเพื่อการวิจัยกับประชากรและกลุ่มตัวอย่าง เพื่อนำข้อมูลไปทำการวิจัยให้
บรรลุตามวัตถุประสงค์ต่อไป

จึงเรียนมาเพื่อโปรดพิจารณา และหวังเป็นอย่างยิ่งว่าจะได้รับความร่วมมือจากท่านด้วยดี ขอขอบคุณ
มา ณ โอกาสนี้

ขอแสดงความนับถือ

มหาวิทยาลัยราชภัฏมหาสารคาม
(รองศาสตราจารย์เสาวลักษณ์ โกศลกิตติอมพร)
คณบดีคณะรัฐศาสตร์และรัฐประศาสนศาสตร์
RAJABHAT MAHASARAKHAM UNIVERSITY

คณะรัฐศาสตร์และรัฐประศาสนศาสตร์
โทรศัพท์, โทรสาร ๐-๔๓๗๒-๓๕๕๕
โทรศัพท์ ๐-๔๓๗๒-๒๑๑๘ ต่อ ๗๓๑

ที่ รศรป. ว ๐๐๙๙/๒๕๖๒

คณะรัฐศาสตร์และรัฐประศาสนศาสตร์
มหาวิทยาลัยราชภัฏมหาสารคาม
อ.เมือง จ.มหาสารคาม ๔๔๐๐๐

๑๓ มิถุนายน ๒๕๖๒

เรื่อง เรียนเชิญเป็นผู้เชี่ยวชาญตรวจสอบเครื่องมือการวิจัย

เรียน ผู้ช่วยศาสตราจารย์สุรพล พรหมกุล

สิ่งที่ส่งมาด้วย แบบสอบถามการวิจัย จำนวน ๑ ชุด

ด้วย สุนทร ธนศิลป์พิชิต รหัสประจำตัว ๕๖๙๒๖๐๑๔๐๑๑๗ นักศึกษาปริญญาเอก สาขาวิชา
รัฐศาสตร์ รูปแบบการศึกษานอกเวลาราชการ ศูนย์มหาวิทยาลัยราชภัฏมหาสารคาม กำลังทำวิทยานิพนธ์
เรื่อง “แบบแผนกระบวนการสร้างอำนาจทางการเมืองภาคประชาชนในภาคตะวันออกเฉียงเหนือ” เพื่อให้
การวิจัยดำเนินไปด้วยความเรียบร้อย บรรลุตามวัตถุประสงค์

คณะรัฐศาสตร์และรัฐประศาสนศาสตร์ มหาวิทยาลัยราชภัฏมหาสารคาม จึงใคร่ขอเรียนเชิญ
ท่านเป็นผู้เชี่ยวชาญตรวจสอบความถูกต้องของเนื้อหาการวิจัย

เพื่อ	☒	ตรวจสอบความถูกต้องด้านเนื้อหา
	☐	ตรวจสอบความถูกต้องด้านการวัดและประเมินผล
	☐	ตรวจสอบความเหมาะสมด้านภาษา
	☐	อื่นๆ ระบุ.....

จึงเรียนมาเพื่อโปรดพิจารณา และหวังเป็นอย่างยิ่งว่าจะได้รับความร่วมมือจากท่านด้วยดี ขอขอบคุณ
มา ณ โอกาสนี้

มหาวิทยาลัยราชภัฏมหาสารคาม
ขอแสดงความนับถือ
RAJABHAT MAHASARAKHAM UNIVERSITY

(รองศาสตราจารย์เสาวลักษณ์ ภัคกุลกิตติอมพร)
คณบดีคณะรัฐศาสตร์และรัฐประศาสนศาสตร์

-ทราบ
- อ.สุรินทร์ นพวรรณ

(ผศ.ดร. สุรินทร์ นพวรรณ)

คณะรัฐศาสตร์และรัฐประศาสนศาสตร์
โทรศัพท์, โทรสาร ๐-๔๓๗๒-๓๕๕๕
โทรศัพท์ ๐-๔๓๗๒-๒๑๑๘ ต่อ ๗๓๑

การเผยแพร่ผลงานวิจัย

สุนทร ธนศิลป์พิชิต ทัชชวัฒน์ เหล่าสุวรรณ และปิยลักษณ์ โปธิวรรณ. (2564). แบบแผน
กระบวนการสร้างอำนาจทางการเมืองภาคประชาชน ในภาคตะวันออกเฉียงเหนือ, *วารสาร
การเมืองการปกครอง* ปีที่ 11 ฉบับที่ 2 ประจำเดือนพฤษภาคม – สิงหาคม 2564

มหาวิทยาลัยราชภัฏมหาสารคาม
RAJABHAT MAHASARAKHAM UNIVERSITY

ประวัติผู้วิจัย

ชื่อ สกุล	นายสุนทร ธนศิลปพิชิต
วัน /เดือน/ ปี เกิด	4 มีนาคม 2526
ที่อยู่ปัจจุบัน	779/28 หมู่ 10 ตำบลชุมแพ อำเภอชุมแพ จังหวัดขอนแก่น
สถานที่ทำงาน	ภาควิชาศาสนาและปรัชญา มหาวิทยาลัยมหามกุฏราชวิทยาลัย วิทยาเขตศรีล้านช้าง อำเภอชุมแพ จังหวัดขอนแก่น
ประวัติการศึกษา	
พ.ศ. 2548	ประกาศนียบัตรวิชาชีพครู (ปว.ค) คณะศึกษาศาสตร์ มหาวิทยาลัยมหามกุฏราชวิทยาลัย วิทยาเขตล้านนา จังหวัด เชียงใหม่
พ.ศ. 2548	ปริญญาตรี ศาสนศาสตรบัณฑิต (พุทธศาสตร์) มหาวิทยาลัยมหามกุฏราชวิทยาลัย วิทยาเขตล้านนา จังหวัด เชียงใหม่
พ.ศ. 2551	ปริญญาโท ศิลปศาสตรมหาบัณฑิต (พุทธศาสนศึกษา) มหาวิทยาลัยเชียงใหม่ จังหวัดเชียงใหม่